

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Π.Μ.Σ.: «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ»

«Ο Σκοτεινός Αριθμός της Εγκληματολογίας. Μεθοδολογικά Ζητήματα»

Σπυριδούλα – Ευρυδίκη Αθ. Γεωργοπούλου
Α.Μ.: 0911M039

Συμβουλευτική Επιτροπή

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Αντ. Χάνος

Μέλη: κ. Ιωάννης Στράγγας

κ. Χαρ. Παπαχαραλάμπους

Αθήνα,

Ιούνιος 2015

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ

Ξεκινώντας από την διερεύνηση του εγκληματικού φαινομένου μέσα σε μία κοινωνία και στην προσπάθεια να εξεταστεί ένα από τα πιο δύσκολα «μονοπάτια» της εγκληματολογίας αναζητούνται τρόποι προσέγγισης του λεγόμενου «σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας» ή όπως αλλιώς λέγεται της αφανούς εγκληματικότητας. Έχοντας ως αφετηριακή σκέψη ότι η ίδια η μεθοδολογία της εγκληματολογίας αποτελεί τρόπο του προσδιορισμού του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, το βασικό ερώτημα είναι αν τελικά ο σύγχρονος εγκληματολόγος μπορεί να καταλήξει με τα μεθοδολογικά εργαλεία που διαθέτει, σε έναν ακριβή και ασφαλή προσδιορισμό του λεγόμενου σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας που θα έχει ως αποτέλεσμα να «ελεγχθεί» — ως έναν βαθμό — η εγκληματικότητα σε μία δεδομένη χρονική στιγμή σε έναν τόπο, να διαφανεί η πραγματική διάσταση αυτής και εν τέλει να δοθούν ουσιαστικές απαντήσεις στην ανάλυση του εν γένει εγκληματικού φαινομένου, ήτοι του εγκληματία– δράστη, του θύματος, των κοινωνικών δομών, των βιολογικών– ψυχολογικών παραγόντων, των τρόπων αντιμετώπισής του, καθώς και της αντεγκληματικής προληπτικής ή κατασταλτικής λειτουργίας και των μέσων σωφρονισμού.

Η όλη διαδικασία διερεύνησης των τρόπων προσέγγισης και ανάλυσης του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας μέσα από τις μεθόδους έρευνας απαιτεί επίπονη προσπάθεια. Στη βάση των διαθέσιμων ποσοτικών και κυρίως εμπειρικών ποιοτικών δεδομένων, ο εγκληματολόγος καλείται να προσεγγίσει μεθοδολογικά το συγκεκριμένο ζήτημα που αναφύεται από την ίδια την μεθοδολογία της εγκληματολογίας, είναι συνεπώς εγγενές αυτής πρόβλημα. Είναι δεδομένο ότι το πρόβλημα του προσδιορισμού του συνόλου της εγκληματικότητας απασχολεί χρόνια τώρα τους εγκληματολόγους. Κάθε κοινωνία και κάθε πολίτης θα ήθελε να γνωρίζει αν αυξάνεται ή μειώνεται η εγκληματικότητα, ποια εγκλήματα τελούνται και από ποιους τύπους εγκληματιών¹. Οι εγκληματολόγοι αυτό ακριβώς προσπαθούν να διερευνήσουν και να προσδιορίσουν. Η επιστημονική διερεύνηση του εγκληματικού φαινομένου προϋποθέτει εμπεριστατωμένη έρευνα, βασισμένη σε πνευματικές

¹ Γιάννης Πανούσης, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ Ή ΕΚ-ΣΤΑΤΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, Ποινικές Επιστήμες Θεωρία και Πράξη, Τιμητικός Τόμος Άννα Ψαρούδα – Μπενάκη, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2008

διαδικασίες ικανές να οδηγήσουν στη διατύπωση έγκυρων και επαληθεύσιμων πορισμάτων. Προϋποθέτει άρα επιστημονική μέθοδο. Μέσα από τις μεθόδους που ακολουθεί η επιστήμη της εγκληματολογίας επιχειρείται ο προσδιορισμός της αφανούς εγκληματικότητας και εν τέλει η πραγματική διάσταση της εγκληματικότητας.

Summary of the thesis

Starting from exploring the criminal phenomenon within a certain society and in an endeavour to examine one of the hardest “paths” of criminology, we have to seek ways for approaching and perceiving the so-called “dark figure of crime” , in other words “the hidden figure of crime”.

Having as a starting-point in our thinking that the methodology in crime research is a way for defining the “dark figure of crime”, the essential question has been whether modern criminologists are able to come to a precise and reliable definition of the so-called dark figure of crime by means of the methodological instruments they possess. To a certain point, this will result to the control of crime at a certain time-period and at a specific place and to the revealing of the real dimensions of criminality. Thus, in this way, we may come to substantial answers to the analysis of the criminal phenomenon in general, including the profile of the criminal/offender and of the victim, the social structures, the biological/psychological factors, the ways for dealing with the phenomenon in question, the counter-crime policy, the prevention and suppression methods, and the correctional means/measures.

The process and the methods for exploring the ways, which will help us to approach and analyze the dark figure of crime, are quite difficult. On the basis of available quantitative and mostly empirical qualitative data, the criminologist is called to methodologically approach the specific issue that arises from the methodology of criminality itself, thus being an inherent problem therein.

It is well known that the problem related to the determination of criminality as a whole has preoccupied criminologists for many years now. Every society and every citizen would like to know whether criminality grows or falls, what the crimes committed are and what the profile of criminals is. That is exactly what criminologists have been trying to explore, specify and determine.

The scientific exploration of the crime phenomenon presupposes a thorough scientific research based upon mental functions, which may lead to the formulation of reliable and verified findings / conclusions.

So, the whole process presupposes the implementation of scientific methods; by means of those methods applied to the science of criminology, scientists have been trying to determine inconspicuous criminality and, eventually, its real dimensions as well.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.	
1. Εννοιολογικός Προσδιορισμός της εγκληματολογίας.....	9
1.1 Οριοθέτηση και διακρίσεις της εγκληματολογίας.....	11
1.2. Άλλες διακρίσεις.....	14
2. Μεθοδολογία εγκληματολογίας.....	17
2.1. Μέθοδοι της εγκληματολογικής έρευνας.....	21
2.2. Τεχνικές της εγκληματολογικής έρευνας.....	21
3. Μεθοδολογικά εργαλεία. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά τους.....	23
4. Συμπεράσματα πρώτου μέρους.....	28
ΜΕΡΟΣ Β΄: Η ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΤΕΙΝΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.	
1. Ο ορισμός του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας. Αιτιολογικοί παράγοντες που οδηγούν στην σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας.....	30
2. Προσπάθειες προσδιορισμού του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας.....	35
3. Η σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας στη μελέτη του αντικειμένου της εγκληματολογίας.....	42
4. Συμπεράσματα δευτέρου μέρους.....	44

ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΣΚΟΤΕΙΝΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1. Περιγραφή του προβλήματος.....	46
2. Εννοιολογικός προσδιορισμός ενδοοικογενειακής βίας. Αιτιολογικοί παράγοντες που οδηγούν ύπαρξη της ενδοοικογενειακής βίας.....	47
3. Θύτες και θύματα της ενδοοικογενειακής βίας.....	48
4. Παράγοντες που δεν επιτρέπουν την σαφή καταγραφή του εν λόγω εγκλήματος.....	51
5. Συμπεράσματα τρίτου μέρους.....	55
 ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	57
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	59
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	61

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο την σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας στη μελέτη του αντικειμένου της εγκληματολογίας. Πραγματεύεται την διερεύνηση της αθέατης πλευράς της εγκληματικότητας και ειδικότερα τους τρόπους προσέγγισης των μεθοδολογικών δυσχερειών στις οποίες «σκοντάφτει» ο εγκληματολόγος στην προσπάθειά του να την αναλύσει και εν τέλει να την διεισδύσει. Πιο συγκεκριμένα ασχολείται με τη φαινομενολογία του λεγόμενου σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, όπως αυτός παρουσιάζεται στις επίσημες στατιστικές και τις θυματολογικές έρευνες και ειδικότερα όπως αυτός αποτυπώνεται στο έγκλημα της ενδοοικογενειακής βίας (σωματικές βλάβες, σεξουαλική βία, κ.ά.).

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να προσδιορισθεί η εγκληματολογία ως επιστήμη. Αναλύεται ο ορισμός της εγκληματολογίας και ακολούθως η μεθοδολογία της. Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το πρόβλημα της αθέατης περιοχής της εγκληματικότητας, άλλως του σκοτεινού αριθμού, τα επιμέρους ζητήματα της φαινομενολογίας του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, η σημασία του στο αντικείμενο διερεύνησης της εγκληματολογίας και οι μεθοδολογικές δυσχέρειες. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η φαινομενολογία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας στο έγκλημα της ενδοοικογενειακής βίας.

Εν κατακλείδι, ακολουθούν τα συμπεράσματα και οι επισημάνσεις για το ζήτημα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1. *Εννοιολογικός προσδιορισμός της εγκληματολογίας*

Εκκινώντας από το γεγονός ότι υπάρχει ανομοιογένεια στον προσδιορισμό του αντικειμένου της εγκληματολογίας², θα μπορούσε κανείς να πει ότι η εγκληματολογία ερευνά το έγκλημα σε βάθος ως ψυχικό και ως φυσικό-κοινωνικό γεγονός. Έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις για τον ορισμό της εγκληματολογίας και αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αυτή επιδέχεται τουλάχιστον δύο ερμηνείες³: η πρώτη συμβαδίζει με την άποψη ότι η εγκληματολογία αποτελεί τον κλάδο εκείνο της επιστήμης που είναι η συνισταμένη ορισμένων τμημάτων που πραγματεύονται άλλοι κλάδοι, όπως η ψυχολογία, η κοινωνιολογία, η ανθρωπολογία, κ.ά. οι οποίοι περιλαμβάνουν στο αντικείμενό τους και την μελέτη του εγκληματικού φαινομένου, σε κάποιο βαθμό (δηλ. τη μελέτη των διαφόρων τύπων εγκληματία, τα αίτια του εγκλήματος, τους τρόπους αντιμετώπισής του, κ.λπ.), προκειμένου να εξάγουν τα πορίσματα και τις παρατηρήσεις τους. Η δεύτερη⁴ εκδοχή υποστηρίζει την ύπαρξη όχι μίας, αλλά πολλών εγκληματολογιών, υπό την έννοια ότι οι ποινικοί και εγκληματολογικοί κλάδοι είναι εκείνοι που έχουν μεν ως αντικείμενό τους το έγκλημα και την αντίδραση της πολιτείας σ' αυτό⁵. Οι ποινικοί κλάδοι γενικά διακρίνονται σε νομικούς και εξω-νομικούς⁶. Στους νομικούς κλάδους ανήκει το ποινικό δίκαιο, το ποινικό δικονομικό δίκαιο, το σωφρονιστικό δίκαιο ή το δίκαιο εκτέλεσης ποινών και το αστυνομικό δίκαιο⁷. Τον κορμό των εξω-νομικών κλάδων, δηλαδή αυτών που ερευνούν κυρίως την πραγματικότητα του εγκλήματος, αποτελεί η εγκληματολογία με ευρεία έννοια. Τι ακριβώς σημαίνει αυτό θα εξηγηθεί αμέσως παρακάτω.

²Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 13

³Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 13

⁴Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 14

⁵Κ.Δ. Σπινέλλη, ό.π. σελ. 14.

⁶Κ.Δ. Σπινέλλη ό.π.π. σελ. 14

⁷Κ.Δ. Σπινέλλη ό.π.π. σελ. 14

Ουσιαστικά, η εγκληματολογία είναι η επιστήμη που ασχολείται με τη συστηματική ερμηνεία του εγκληματικού φαινομένου ως κοινωνικό φαινόμενο. Η εγκληματολογία ερευνά το έγκλημα όχι ως μία πράξη νομικώς διαφέρουσα, αλλά ως πράξη ανθρώπου, ο οποίος ζει και κινείται μέσα σε μία κοινωνία, δηλ. ως ψυχικώς και φυσικώς διαφέρουσα⁸. Έχει ως βάση τον ανθρώπινο παράγοντα. Εκκινεί από τον ανθρώπινο παράγοντα, ψάχνει να βρει τι οδηγεί έναν άνθρωπο στο έγκλημα. Τα αίτια του εγκλήματος είναι δυνατόν να εδράζονται είτε σε βιολογικούς-ψυχολογικούς παράγοντες, π.χ. Ο Lombroso θεωρεί ότι ο άνθρωπος γεννιέται εγκληματίας, με την έννοια ότι υπάρχουν κάποια γενετικά χαρακτηριστικά που οδηγούν το άτομο που τα «κληρονομεί» στο έγκλημα, είτε σε παράγοντες που εδράζονται στις δομές της εκάστοτε κοινωνίας, στις ηθικές αξίες και στα ήθη που επικρατούν σ' αυτήν, στους οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

Συμπερασματικά, η εγκληματολογία έχει διττό αντικείμενο και διακρίνεται σε εγκληματολογία του περάσματος σε εγκληματική πράξη και σε εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης⁹. Αντικείμενο της εγκληματολογίας στην πρώτη περίπτωση, αποτελεί ο εγκληματίας άνθρωπος και οι παράγοντες που μπορεί να ωθήσουν έναν άνθρωπο στο έγκλημα. Μελετά δηλαδή το έγκλημα ως ατομικό φαινόμενο.¹⁰ Αντικείμενο της εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης αποτελούν τα νομικά μέσα με τα οποία μία κοινωνία προσπαθεί να αντιδράσει απέναντι στο έγκλημα, δηλαδή οι κανόνες δικαίου που έχουν ως άμεσο ή έμμεσο αντικείμενο την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας¹¹ και οι θεσμικές ή μη πρακτικές που στοχεύουν στην εφαρμογή των κανόνων δικαίου.¹² Βέβαια η διάκριση είναι καθαρά φαινομενική με την έννοια ότι και τα δύο αντικείμενα αποτελούν όψεις του ίδιου νομίσματος, ήτοι του εγκληματικού φαινομένου και επομένως διατηρούν μεταξύ τους στενούς δεσμούς.¹³

⁸Κ.Δ. Σπινέλλη, όπ.π. σελ.14.

⁹ Ιακ. Φαρσεδάκη, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 138.

¹⁰ Ιακ. Φαρσεδάκη, όπ.π., σελ. 139.

¹¹ Ιακ. Φαρσεδάκη, όπ.π., σελ. 139.

¹² Ιακ. Φαρσεδάκη, όπ.π., σελ. 139.

¹³ Ιακ. Φαρσεδάκη, όπ. π., σελ. 139.

1.1. Οριοθέτηση και Διακρίσεις της εγκληματολογίας.

Λόγω ακριβώς της φύσης του εγκληματικού φαινομένου ως συνισταμένη πολλών παραγόντων, η εγκληματολογία ως η κατεξοχήν επιστήμη που ασχολείται με τη συστηματική μελέτη του εγκληματικού φαινομένου στο σύνολό του οφείλει να λαμβάνει υπόψη της όλες τις παραμέτρους του εγκλήματος. Ως εκ τούτου, η εγκληματολογία παρουσιάζει ιδιαιτερότητες και για την οριοθέτηση του αντικειμένου της έχουν διατυπωθεί διάφορες διακρίσεις και θεωρίες.

Ως εγκληματολογία με την ευρεία έννοια θεωρούμε τον κλάδο εκείνο που αναφέρεται στη συστηματική μελέτη του εγκληματικού φαινομένου σε όλες τις εκφάνσεις του και τις διαδικασίες¹⁴. Μελετά το έγκλημα από την εμφάνισή του ως την αντιμετώπιση του εγκληματία – δράστη, του θύματος, αλλά και κάθε παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει στο έγκλημα, καθώς και μέσα στο εγκληματο-προληπτικό και εγκληματο-κατασταλτικό σύστημα¹⁵. Η εγκληματολογία υπό ευρεία έννοια περιλαμβάνει όλους τους εξωνομικούς κλάδους που ασχολούνται και ερευνούν κυρίως την πραγματικότητα του εγκλήματος.¹⁶

Ουσιαστικά, η εγκληματολογία αποτελεί ένα σύνολο εμπειρικών γνώσεων του εγκλήματος, του εγκληματία και των αιτιών που οδηγούν στο έγκλημα. Τα αίτια ανάγονται είτε στο βιολογικό και ψυχολογικό –συναισθηματικό υπόβαθρο του δράστη, είτε στις διάφορες κοινωνικές δομές που ενδεχομένως να παράγουν ή να προκαλούν το έγκλημα.

Λόγω ακριβώς αυτού του πολυπαραγοντικού φαινομένου του εγκλήματος και των διαφόρων εκφάνσεών του, η εγκληματολογία μπορεί να διακριθεί, μεταξύ άλλων διακρίσεων, σε εμπειρική και σε θεωρητική εγκληματολογία. Και αυτό γιατί το έγκλημα και την εν γένει εγκληματική συμπεριφορά, καθώς και τις γενεσιουργές αιτίες επιχείρησαν να αναλύσουν φιλόσοφοι, νομικοί, κοινωνιολόγοι, ανθρωπολόγοι,

¹⁴ ΚΔ Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Δεύτερη Ανανεωμένη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 5

¹⁵ Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 16.

¹⁶Κ.Δ.

Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες παλαιότερες κατευθύνσεις, Δεύτερη Ανανεωμένη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 5.

βιολόγοι, μαθηματικοί, κοινωνικοί και πολιτικοί επιστήμονες. Ο καθένας προσπάθησε με τις γνώσεις της επιστήμης του να ερμηνεύσει το έγκλημα και το προφίλ του εγκληματία. Και όπως ήταν αναμενόμενο, όλοι είχαν την δική τους εκδοχή, λόγω ακριβώς της σκοπιάς υπό την οποία ο καθένας εξέταζε το έγκλημα και επί τη βάση των ερευνών που τους επέτρεπαν οι κανονικότητες και οι μέθοδοι της εκάστοτε επιστήμης που υπηρετούσαν.

Στο σημείο τούτο, επιχειρείται η συνοπτική ανάλυση της παραπάνω διάκρισης. Η θεωρητική εγκληματολογία αφορά στην αναζήτηση και ανάλυση των παραγόντων που δημιουργούν την εγκληματική συμπεριφορά και τη γενική εγκληματικότητα ή των παραγόντων διακινδύνευσης που συντελούν στη δημιουργία αυτών των φαινομένων¹⁷. Στη θεωρητική εγκληματολογία συμπεριλαμβάνεται και η δημιουργία θεωριών για την ερμηνεία και την κατανόηση του εγκληματικού φαινομένου¹⁸.

Η εμπειρική εγκληματολογία, αναλύει το έγκλημα επί τη βάση της συστηματικής μελέτης της πραγματικότητας, της παρατήρησης και της εμπειρίας¹⁹. Αντλεί τις πληροφορίες της από όσα αντιλαμβανόμαστε μέσω των αισθήσεων και μέσω της νόησης και της λογικής. Για την εξαγωγή των συμπερασμάτων της εμπειρικής εγκληματολογίας απαιτούνται πειράματα, μετρήσεις, συγκρίσεις και κατ' ακολουθία αναλύσεις επιστημονικά σχεδιασμένες και τεκμηριωμένες. Επομένως, υπάρχει φανερή διασύνδεση της θεωρητικής και της εμπειρικής άλλως εφαρμοσμένης εγκληματολογίας, υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ της θεωρίας και της έρευνας. Η εμπειρική εγκληματολογία διαφέρει ως ένα βαθμό από την εφαρμοσμένη εγκληματολογία ή έρευνα. Από την πλευρά της η εφαρμοσμένη εγκληματολογική έρευνα, κυρίως έχει ως βασικό αντικείμενο της τη διερεύνηση της λειτουργίας και τις συνέπειες του συστήματος κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος.²⁰ Είναι η έρευνα που είναι προσανατολισμένη στην πράξη και τα τρέχοντα προβλήματα, όπως για

¹⁷Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 20.

¹⁸ Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 17.

¹⁹Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 17.

²⁰Ιακ. Φαρσεδάκης, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 146.

παράδειγμα την τρομοκρατία ή την παραβατικότητα των ανηλίκων.²¹ Οι κυριότεροι τύποι έρευνας είναι: Πρώτον, η εκτιμητική έρευνα που διερευνά την επιστημονική αξία και την πρακτική αποτελεσματικότητα, αλλά και τις τυχόν παρενέργειες των μέτρων και των διαδικασιών που χρησιμοποιούνται για τον κοινωνικό έλεγχο του εγκλήματος. Αναφέρεται, λ.χ. στην αποτίμηση των μέτρων μεταχείρισης των καταδίκων, των προγραμμάτων πρόληψης του εγκλήματος, των ποινικών θεσμών, κ.λ.π. Δεύτερον, η έρευνα αλλαγής που έχει ως άμεσο στόχο την παροχή κατευθύνσεων για δράση, είτε για την ανεύρεση των αναγκαίων ουσιαστικών τροποποιήσεων και αλλαγών στο σύστημα και στα μέτρα κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, είτε για τον κριτικό έλεγχο των τεχνικών που χρησιμοποιούνται στην εφαρμοσμένη Εγκληματολογία. Τρίτον, η έρευνα παρατήρησης όπου ο ερευνητής μελετά την κατάσταση προκειμένου να ανακαλύψει τις αιτίες που την έχουν δημιουργήσει και ενδεχομένως να αναζητήσει τρόπους να την αλλάξει και τέταρτον η έρευνα δράσης ή ενεργητική έρευνα που είναι αντίθετη της προηγούμενης, μιας και ο ερευνητής παρατηρεί την κατάσταση και εμπλέκεται στη δράση.²²

Περαιτέρω, υπάρχει η διάκριση μεταξύ «Παλιάς» ή παραδοσιακής και νέας ή κριτικής εγκληματολογίας. Συνοπτικά, η βασική διαφοροποίηση μεταξύ αυτών είναι ότι η παραδοσιακή εγκληματολογία περιλαμβάνει το σύνολο των εγκληματικών γνώσεων όπως αποτυπώθηκαν στις διάφορες σχολές που δεν συνιστούν την κριτική εγκληματολογία²³. Το βασικό είναι ότι η παραδοσιακή εγκληματολογία βασίζεται στη θεωρία της συναίνεσης (consensus model) και καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα των γνώσεων της εγκληματολογίας, των δεδομένων και των μεθόδων έρευνας που αυτή χρησιμοποιεί²⁴. Η θεωρία της συναίνεσης βασίζεται στην παραδοχή ότι αυτό που αποτελεί το συνδετικό κρίκο μιας κοινωνίας είναι μία κοινή αντίληψη για αρχές και αξίες μέσα σε μία κοινωνία που συντελεί στην ευρυθμία, την τάξη και τη συνοχή της. Αντίθετα, η κριτική εγκληματολογία δεν βασίζεται στη θεωρία της συναίνεσης, καθώς το ποινικό δίκαιο δεν είναι αποτέλεσμα συναίνεσης, αλλά σύγκρουσης

²¹ Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες Και Παλαιότερες Κατευθύνσεις, Δεύτερη Ανανεωμένη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 18.

²² Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 147-148.

²³ Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 22.

²⁴ ΚΔ Σπινέλλη, ο.π.π. σελ. 23.

ανάμεσα σε ομάδες με διαφορετικά και συνεπώς αντιμαχόμενα συμφέροντα. Η συνεισφορά της κριτικής εγκληματολογίας ήταν η ανανέωση των μεθόδων έρευνας, ανάλυσης και αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου με συγκροτημένες κοινωνικο-ιστορικές αναλύσεις. Σημειωτέον, απέδωσε πιο έγκυρα αποτελέσματα ιδίως στο μείζον ζήτημα του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας²⁵, αφού οι έρευνες επεκτάθηκαν πέραν των φυλακισμένων (στις οποίες περιοριζόταν η παραδοσιακή εγκληματολογία) και σε αντιπροσωπευτικό δείγμα πολιτών.

1.2. Άλλες διακρίσεις

Η εγκληματολογία διακρίνεται από την θυματολογία. Η τελευταία έχει ως αντικείμενο διερεύνησης έναν παράγοντα ένα μέρος του συνόλου του εγκληματικού φαινομένου και συγκεκριμένα την μελέτη του θύματος με όσα περιλαμβάνονται σ' αυτήν. Δηλαδή, αποτελεί έναν ειδικότερο κλάδο της εγκληματολογίας, ο οποίος συνδυαστικά πάντοτε με την γενικότερη εγκληματική γνώση που περιλαμβάνει το σύνολο του εγκληματικού φαινομένου (έγκλημα, εγκληματία, θύμα, περιστάσεις), εισφέρει στην εγκληματολογία και την καθιστά πληρέστερη. Βέβαια διατυπώθηκε και η αντίθετη άποψη ότι ουσιαστικά η θυματολογία προσέδωσε μία διαφορετική κατεύθυνση στην εγκληματολογία και την αποπροσανατόλισε από την βασική γραμμή της. Εκείνο όμως που θα ήταν ορθότερο – κατά τη γνώμη της γράφουσας – είναι να δεχθεί κανείς το γεγονός ότι η θυματολογία δεν είναι αυτοτελής επιστημονική κατεύθυνση, αλλά αποτελεί ειδικότερο κλάδο της εγκληματολογίας με την ευρεία έννοια. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι ο εγκληματολόγος που μελετά το προφίλ του θύματος εισφέρει σημαντικές πληροφορίες στον κορμό της εγκληματολογίας ως προς τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, τις σχέσεις θύτη – θύματος και επομένως διεισδύει εμμέσως και στη σφαίρα του εγκληματία, δηλαδή σε έναν από τους παράγοντες του εγκληματικού φαινομένου. Από τη συσχέτιση και από

²⁵Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 28-29.

την αλληλεπίδραση των πορισμάτων της μιας και της άλλης μπορούν να εξαχθούν πιο ασφαλή συμπεράσματα.

Περαιτέρω, για να μπορεί να πει κανείς ότι έχει πλήρη γνώση – όση του επιτρέπεται και από τις περιστάσεις- του γνωστικού αντικειμένου της εγκληματολογίας, ήτοι του εγκληματικού φαινομένου εν συνόλω, θα πρέπει να λάβει υπόψη του και τα δεδομένα της διερεύνησης της ποινικής δικαιοσύνης. Δηλαδή θα πρέπει να αναλυθεί το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης ως προς όλους τους παράγοντες που το καθορίζουν και το προσδιορίζουν, άρα λαμβάνοντας υπόψη και τις κοινωνικές δομές στις οποίες εδράζεται. Έχοντας τα πορίσματα αυτής της ανάλυσης και έρευνας, η γνώση της εγκληματολογίας καθίσταται πληρέστερη, καθώς λαμβάνει υπόψη της όλες τις παραμέτρους του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης (αστυνομία, δικαστήρια και σωφρονιστική και ποινική μεταχείριση), καθώς και τον τρόπο που εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις. Μεταξύ όλων αυτών των παραμέτρων οι εγκληματολόγοι διακρίνουν ροές και λειτουργίες. Μέσα από τις αναλύσεις της αστυνομίας, της ανακριτικής και της σωφρονιστικής, τους θεσμούς, την ιστορία τους και την αποτελεσματικότητά τους, και μέσα από την έρευνα των παραπάνω υποσυστημάτων τα οποία δρουν δυναμικά ως διαδικασίες, ο εγκληματολόγος κατορθώνει να γνωρίσει σε βάθος το εγκληματικό φαινόμενο.

Μία ακόμα διάκριση είναι και η συγκριτική εγκληματολογία, η οποία δεν αποτελεί έναν ξεχωριστό κλάδο της εγκληματολογίας, αλλά μία κατεύθυνση αυτής. Βέβαια θα μπορούσε να λεχθεί ότι αποτελεί μία μέθοδο προσέγγισης του εγκληματικού φαινομένου και της κοινωνικής αντίδρασης σ' αυτό²⁶. Στην συγκριτική εγκληματολογία αξιοποιούνται τα δεδομένα των στατιστικών, της διεθνούς βιβλιογραφίας και της ερευνητικής συνάμα με την διεξαγωγή ad hoc διαπολιτιστικών ερευνών²⁷. Η συγκριτική εγκληματολογία εστιάζει τη μελέτη και την έρευνά της στα ακόλουθα θέματα²⁸:

²⁶Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 34.

²⁷Κ.Δ. Σπινέλλη, όπ. π. σελ. 35.

²⁸Κ.Δ. Σπινέλλη, όπ. π. 35-38.

1. Επαναληπτικές έρευνες, οι οποίες συνίστανται είτε στη δοκιμή σε διάφορες χώρες ορισμένων μεθόδων ή ερευνητικών εργαλείων είτε στην επαλήθευση μιας θεωρίας ή ερευνητικής υπόθεσης.
2. Μελέτες θεσμών, οι οποίες έχουν ως αφετηρία έναν θεσμό π.χ. τη φυλάκιση και διερευνώντας όλες τις πτυχές του θεσμού καταλήγουν σε διάφορα συμπεράσματα τα οποία εισφέρουν στην γενικότερη γνώση του εγκληματικού φαινομένου και το αποδίδουν σε πληρέστερη μορφή.
3. Κριτικές έρευνες, οι οποίες συνίστανται στην κριτική μιας πρακτικής, μιας μεθόδου και ενός θεσμού κάνοντας σύγκριση σε δύο ή περισσότερες χώρες και καταλήγουν σε συμπεράσματα.
4. Ιστορικές έρευνες οι οποίες είναι οι πρώτες μορφές έρευνας που χρησιμοποιήθηκαν από τους εγκληματολόγους προκειμένου να εξάγουν τα πορίσματά τους σχετικά με το γνωστικό αντικείμενο της εγκληματολογίας. Οι παραπάνω έρευνες έχουν ως αντικείμενο τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στο έγκλημα, στις κοινωνικές συγκρούσεις και στους θεσμούς που καθορίζουν και διατηρούν την κοινωνική ευρυθμία.
5. Διερευνήσεις στάσεων κοινού, οι οποίες συνίστανται στην στάση της κοινωνίας απέναντι στον εγκληματία, στο έγκλημα και στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η συγκριτική εγκληματολογία θεωρεί ότι η στάση του κοινού, των κοινωνιών του δικαίου, είναι αποφασιστικής σημασίας τόσο στη διαμόρφωση των ποινικών νόμων όσο και στο προφίλ του εγκληματία.

Όλες οι παραπάνω διακρίσεις οριοθετούν το γνωστικό αντικείμενο της εγκληματολογίας και αποτυπώνουν επακριβώς τον ορισμό αυτής ως δέντρο με ρίζες, κλαδιά, παρακλάδια και καρπούς.²⁹

Και αφού επιχειρήθηκε να εξηγηθεί ο όρος εγκληματολογία και ο διαχωρισμός της από τις άλλες επιστήμες, θα πρέπει να αναλυθεί η μεθοδολογία της αμέσως κατωτέρω.

²⁹Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 34.

2. Η μεθοδολογία της εγκληματολογίας

Με τον όρο «μεθοδολογία της εγκληματολογίας» νοούνται οι συστηματικοί τρόποι μελέτης και έρευνας του εγκληματικού φαινομένου, δηλαδή οι μέθοδοι και οι τεχνικές που έχει στη διάθεσή του ο εγκληματολόγος, από την εμφάνιση του εγκλήματος μέχρι και τις κοινωνικές αντιδράσεις σ' αυτό, με σκοπό την ανεύρεση της επιστημονικής αλήθειας, ως οφείλει κάθε επιστήμη.³⁰ Η εγκληματολογική επιστήμη χρησιμοποιεί μεθόδους και τεχνικές οι οποίες εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών.³¹ Παρόλα αυτά, διαθέτει έναν αυτόνομο επιστημονικό χαρακτήρα, ο οποίος καθορίζει και τις μεθοδολογικές της ιδιαιτερότητες.³² Άλλωστε, η επιλογή των κατάλληλων μεθόδων από τον εκάστοτε επιστήμονα γίνεται επίσης, εκτός από τα υποκειμενικά κριτήρια του ερευνητή, στη βάση των εκάστοτε αντικειμενικών δυνατοτήτων, αλλά και ιδιαιτεροτήτων του ερευνητικού αντικειμένου³³.

Αναπτύχθηκαν δύο μεθοδολογικές κατευθύνσεις της εγκληματολογίας: η φιλοσοφική και η θετικιστική. Η πρώτη προσεγγίζει το εγκληματικό φαινόμενο με το νου και όχι με τις αισθήσεις. Επιχειρούν δηλαδή οι εγκληματολόγοι αυτού του ρεύματος να εκλάβουν το εγκληματικό φαινόμενο, τις επιπτώσεις και τις προεκτάσεις του στην κοινωνία χωρίς υποθέσεις, χωρίς ομάδες ελέγχου. Αντίθετα, η θετικιστική κατεύθυνση πρεσβεύει ότι οι πειραματικές επιστήμες μπορούν να προσφέρουν βεβαιότητα και ασφάλεια στην εξαγωγή των συμπερασμάτων τους και άρα μόνο οι μέθοδοι των φυσικών επιστημών μας βοηθούν να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα για την κατανόηση του εγκληματικού φαινομένου. Αναζητούν επομένως την κατεύθυνσή τους σε αιτιώδεις συναρτήσεις και νόμους και επιδιώκουν αξιολογική ουδετερότητα. Η μέθοδος αυτή εκκινεί από την επιλογή ενός ήδη υπάρχοντος θεωρητικού πλαισίου, προχωρά σε κατασκευή υποθέσεων, ακολουθεί η επιλογή των κατάλληλων μεθόδων για τη διερεύνηση των υποθέσεων και τέλος πραγματοποιείται η συλλογή στοιχείων. Η συλλογή στοιχείων πραγματοποιείται με τους εξής τρόπους: 1. Εγκληματολογική στατιστική, 2. Αρχεία, έγγραφα, 3. Μελέτη ατομικής

³⁰Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες και Παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 40.

³¹Χ. Ζαραφωνίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 1995, σελ. 15.

³²Χ. Ζαραφωνίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 1995, σελ. 15.

³³Χ. Ζαραφωνίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 1995, σελ. 16.

περίπτωσης, 4. Μελέτη εγκληματία στο φυσικό του περιβάλλον, 5. Πειραματική και οιονεί πειραματική μέθοδο, 6. Μελέτη παρακολούθησης υπόθεσης, 7. Μελέτη με ομάδες ελέγχου, 8. Μελέτη αξιολόγησης, 9. Τυπολογική μέθοδος, 10. Μελέτη πινάκων πρόβλεψης, 11. Επιχειρησιακή έρευνα, 12. Τεχνική ερωτηματολογίων, 13. Τεχνική συνεντεύξεων, 14. Παρατήρηση.

Στο σημείο τούτο κρίνεται σκόπιμος, να επιχειρηθεί ένας διαχωρισμός μεταξύ των εννοιών της μεθόδου και της τεχνικής. Μέθοδος είναι ο τρόπος προσέγγισης της πραγματικότητας, η συστηματοποιημένη μορφή οργάνωσης της έρευνας. Η μέθοδος αποτελεί καταρχήν φιλοσοφική έννοια και προσδιορίζεται ως το σύνολο των πνευματικών εκείνων διαδικασιών, με τη βοήθεια των οποίων ένας επιστημονικός κλάδος επιχειρεί να φθάσει στις αλήθειες που αναζητεί, να τις αποδείξει και να τις επαληθεύσει.³⁴ Έχει όμως, και την έννοια της μεθόδου, ως «συγκεκριμένης στάσης απέναντι στο αντικείμενο» η οποία υπαγορεύει πλήρεις και συστηματοποιημένες μορφές οργάνωσης της έρευνας³⁵. Και υπό το πρίσμα αυτό, οι μέθοδοι θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν και ως τεχνικές, εφόσον το κύριο χαρακτηριστικό της τεχνικής είναι ο περιορισμός της στο επίπεδο του συγκεκριμένου και του πρακτικού³⁶. Η τρίτη βασική έννοια της μεθόδου είναι εκείνη της στρατηγικής, όταν ως «ερμηνευτική κατηγορία» εντάσσεται σε μία φιλοσοφική θεώρηση και μπορεί να επηρεάσει κάποια ερευνητικά στάδια. Αυτής της μορφής είναι η διαλεκτική ή η λειτουργική μέθοδος. Η μέθοδος τέλος συνδέεται με το εκάστοτε επιστημονικό αντικείμενο και ως εκ τούτου συγχέεται λανθασμένα με τη θεωρία. Για να διακρίνονται οι δύο αυτές έννοιες επισημαίνεται ότι το ερώτημα το οποίο απαντάει η θεωρία είναι «τι;» ενώ εκείνο στο οποίο απαντάει η μέθοδος είναι το «πώς;». Με βάση όλα τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχουν πολλές διαφοροποιήσεις για την έννοια της μεθόδου³⁷ και έχει υποστηριχθεί³⁸ ότι οι μέθοδοι δεν είναι αποκλειστικά θεωρητικά ουδέτερα

³⁴ Χ. Ζαραφωνίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 1995, σελ. 15.

³⁵ Χ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 16

³⁶ Ι. Λαμπήρη – Δημάκη, Η Κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της: Παραδείγματα μεθοδολογίας της έρευνας και επιστημολογικών προβλημάτων, Αθήνα, Σάκκουλα 1990, σελ. 28-29.

³⁷ Όπως έχει υποστηριχθεί η μέθοδος απαντά στην καθαρώς a priori γνώση. Ο όρος μεθοδολογία του δικαίου αντιστοιχεί προς την θεματική αυτού που χαρακτηρίζεται ως δικαϊκή τεχνική στη γαλλική νομική σχολή, σελ. 365 -366, Ι. Στράγγα, ΜΝΗΜΗ Ν. ΒΕΡΒΕΣΟΥ, ΑΝΑΤΥΠΟ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 1991

³⁸ Ι. Λαμπήρη- Δημάκη, όπ. π. σελ. 28-29.

ερευνητικά εργαλεία, αλλά ως λογικές διαδικασίες για την ανεύρεση της αλήθειας μετέχουν λιγότερο ή περισσότερο, κάποιων θεωρητικών παραδοχών.

Τεχνική είναι τυποποίηση της μεθόδου. Με τον όρο τεχνικές της εγκληματικής έρευνας εννοούμε το σύνολο των συγκεκριμένων τρόπων που χρησιμοποιούμε για να συλλέξουμε κατά συστηματικό και οργανωμένο τρόπο τα σχετικά με το εγκληματικό φαινόμενο δεδομένα.³⁹ Αυτές οι τεχνικές ανάλογα με το ειδικότερο αντικείμενο τους ποικίλλουν και διαφοροποιούνται αναλόγως με υπό έρευνα στοιχείο του εγκλήματος που εξετάζουν.⁴⁰

Έτσι διακρίνουμε τεχνικές προσέγγισης της εγκληματικότητας ως συνολικού κοινωνικού φαινομένου, του εγκλήματος ως ατομικού φαινομένου και τεχνικές προσέγγισης της κοινωνικής αντίδρασης στο έγκλημα και την εγκληματικότητα.⁴¹

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε στις κυριότερες μεθόδους και τεχνικές της εγκληματολογικής έρευνας, ενώ στα κατ' εξοχήν μεθοδολογικά εργαλεία (στατιστικές, ερωτηματολόγια, αναλύσεις περιεχομένου, κλπ.) θα γίνει εκτενέστερη αναφορά παρακάτω.⁴²

Η εγκληματολογία αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο που προσεγγίζει την πραγματικότητα, μελετά την κοινωνία και τις δομές της με τη λογική της γενίκευσης. Επομένως, ευθέως ορίζεται και το αντικείμενο της μεθοδολογίας της εγκληματολογίας το οποίο αναλύεται:

α. στην αναζήτηση κανονικοτήτων και γενικών νόμων, δηλαδή μέσω γενικεύσεων κατόπιν ερευνών καταλήγουμε σε αξιώματα, όπως παραδείγματος χάριν «ο θερμικός νόμος της εγκληματικότητας». Ο θερμικός νόμος της εγκληματικότητας αναλύεται στο ότι στα θερμά κλίματα υπερέχουν τα εγκλήματα αίματος και αυτά κατά της ιδιοκτησίας.

β. στην παρατήρηση και ταξινόμηση γεγονότων τα οποία ανάγονται στην συμπεριφορά του εγκληματία, σε αυτή του θύματος και σε εκείνη του εφαρμοστή των ποινικών νόμων. Στο πεδίο αυτό της έρευνας γεγονότων, η εγκληματολογία

³⁹ Ιακ. Φαρσεδάκη, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 148.

⁴⁰ Ιακ. Φαρσεδάκη, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 148.

⁴¹ Ιακ. Φαρσεδάκη, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 148.

⁴² Χ. Ζαραφωνίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 1995, σελ. 16.

προσεγγίζει την πραγματικότητα με τη λογική της εξατομίκευσης, με την έννοια ότι ερευνά και μελετά τα γεγονότα σε εξατομικευμένες περιπτώσεις, μελετά την εγκληματική πράξη ως ατομικό φαινόμενο.

γ. στην αξιολόγηση θεσμών, μέτρων ή νέων νομοθετικών ρυθμίσεων, δηλ. αξιολογούνται οι θεσμοί και τα μέτρα που κάθε κοινωνία την εκάστοτε χρονική στιγμή έχει στη διάθεσή της για να δράσει και να αντιδράσει ενάντια στο έγκλημα. Κατά την αξιολόγηση γίνεται μία προσπάθεια κριτικής μεταξύ των υφιστάμενων αλλά και νέων θεσμών, αξιολογείται το πώς αυτοί διαμορφώνονται και εξελίσσονται και ενδεχομένως μεταλλάσσονται ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες. Και

δ. στην διερεύνηση αντιλήψεων του κοινού σχετικά με το έγκλημα, τις ποινές, το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, το φόβο του εγκλήματος ή τη θυματοποίηση των πολιτών. Σημαντικός παράγοντας για τη διαμόρφωση του εγκλήματος, του εγκληματία, των κοινωνικών αντιδράσεων σ' αυτό και των ποινικών νόμων και της αποτελεσματικότητάς τους αποτελεί η ίδια η κοινωνία.⁴³

Γίνεται επομένως αντιληπτό, ότι υπό το ανωτέρω πρίσμα το αντικείμενο της μεθοδολογίας της εγκληματολογίας ακολουθεί τα μέσα της συγκριτικής εγκληματολογίας, όπως αυτά αναλύθηκαν ανωτέρω. Φυσικά, η παραπάνω απαρίθμηση των πεδίων που συνιστούν το αντικείμενο της μεθοδολογίας είναι ενδεικτική και όχι περιοριστική. Άλλωστε η ίδια η φύση της εγκληματολογίας ως άρρηκτα συνδεδεμένη με το τετράπτυχο: έγκλημα, εγκληματίας, θύμα και κοινωνικές αντιδράσεις, παράγοντες που συνθέτουν το εγκληματικό φαινόμενο, το οποίο εκ φύσεως είναι πολυπαραγοντικό, καθίσταται αυτομάτως πολύπλοκη. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ποικιλία θεμάτων που πρέπει να διερευνηθούν και συνακόλουθα ποικίλες μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να οδηγηθεί ο εκάστοτε ερευνητής στην αναζήτηση της επιστημονικής αλήθειας. Άλλωστε, η επιλογή των ερευνητικών μεθόδων συντελείται στη βάση των υποκειμενικών κριτηρίων του ερευνητή και στην βάση των εκάστοτε αντικειμενικών δυνατοτήτων, αλλά και ιδιαιτεροτήτων του ερευνητικού αντικειμένου.

⁴³Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 34.

2.1. Μέθοδοι της εγκληματολογικής έρευνας

Με βάση το διττό αντικείμενο της εγκληματολογίας υπό την έννοια ότι η εγκληματική πράξη αποτελεί τόσο ατομικό όσο και κοινωνικό φαινόμενο, οργανώνεται και η επιστημονική έρευνα στον χώρο της και ακολουθείται η κατάλληλη για κάθε περίπτωση μέθοδος⁴⁴. Οι μέθοδοι της βασικής εγκληματολογικής έρευνας διακρίνονται σε πειραματική και κλινική αφ' ενός και ποσοτική και ποιοτική αφετέρου.⁴⁵ Η πειραματική μέθοδος χρησιμοποιείται για την εξέταση του αντικειμένου της Εγκληματολογίας μέσω της προσέγγισης με όρους γενικούς ή με γενικές κατηγορίες, ενώ η κλινική μέθοδος επιχειρεί να προσεγγίσει το αντικείμενο στην ατομική ιδιαιτερότητά του. Η πρώτη προσπαθεί να ερμηνεύσει, η δεύτερη προσπαθεί να κατανοήσει. Αυτό έχει ως συνέπεια να χρησιμοποιούν διάφορα μέσα, πράγμα που τις παραλληλίζει αντιστοίχως προς την ποιοτική και ποσοτική μέθοδο.⁴⁶ Η ποσοτική μέθοδος χρησιμοποιεί ως μέσο τη μέτρηση, ενώ η ποιοτική μέθοδος χρησιμοποιεί τις ιδιότητες του αντικειμένου της εγκληματολογίας. Η πρώτη χρησιμοποιείται, κυρίως, για τη μελέτη του συνολικού φαινομένου της εγκληματικότητας, ενώ η δεύτερη, κυρίως, για τη μελέτη του ατομικού φαινομένου της εγκληματικής πράξης.⁴⁷

2.2. Τεχνικές της εγκληματικής έρευνας

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, οι τεχνικές της εγκληματικής έρευνας διακρίνονται σε τεχνικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας και σε τεχνικές προσεγγίσεις του ατομικού φαινομένου. Οι τεχνικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας αναφέρονται στη μέτρηση, στην περιγραφή, στις διακυμάνσεις κατά τόπο και χρόνο και στη δομή της εγκληματικότητας. Όμως τα πορίσματά τους χρησιμεύουν ως βάση για τη διερεύνηση των παραγόντων εγκληματογένεσης, καθώς και για την πρόβλεψη της εξέλιξης της εγκληματικότητας. Η μέτρηση της εγκληματικότητας γίνεται με τη χρήση της στατιστικής, κατά βάση. Οι εγκληματολόγοι, προκειμένου να καλυφθούν οι ελλείψεις της στατιστικής, καταφεύγουν τα τελευταία χρόνια και σε νέες τακτικές

⁴⁴ Ιακ. Φαρσεδάκη, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 138.

⁴⁵ Ιακ. Φαρσεδάκη, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη 2005, σελ. 145.

⁴⁶ Ιακ. Φαρσεδάκη, όπ. π. σελ. 146.

⁴⁷ Ιακ. Φαρσεδάκη, όπ.π. σελ. 146.

εκτίμησης της εγκληματικότητας στην προσπάθειά τους να προβλέψουν την εξέλιξη της εγκληματικότητας, αλλά και για να ερμηνεύσουν την εγκληματικότητα.

Η στατιστική βοηθά να καταμετρηθούν για μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο και έναν ορισμένο τόπο, τα διάφορα σχετικά με την εγκληματικότητα γεγονότα: γνωστά εγκλήματα, καταδίκες, αριθμό κρατουμένων, κ.λπ.

Οι τεχνικές προσεγγίσεις του ατομικού φαινομένου, όπως γίνεται αντιληπτό διαφέρουν από τις προηγούμενες, καθώς στο πεδίο αυτών των ερευνών η προσέγγιση του ατομικού φαινομένου του εγκλήματος επιχειρείται κυρίως με ποιοτικά κριτήρια. Ανάλογες επομένως είναι και κατά συνέπεια οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται, οι οποίες διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: σε αυτές που επιχειρούν μια εγκάρσια ή μια οριζόντια προσέγγιση του ατομικού φαινομένου. Οι πρώτες συνίστανται στη μελέτη των εγκληματιών σε μία καθορισμένη στιγμή της ύπαρξής τους, συγκρίνοντάς τους με τους μη εγκληματίες. Δηλαδή στη σύγκριση μεταξύ ομάδων εγκληματιών και ομάδων μη εγκληματιών. Βασίζονται στη συγκριτική μέθοδο, στη συστηματική παρατήρηση, αλλά και σε σχετικές με τους εγκληματίες στατιστικές και σε μελέτες θυματοποίησης και αυτοεξομολόγησης (ή άλλως μελέτες αυτό-ομολογούμενης ενοχής). Στο παραπάνω πλαίσιο μπορεί να γίνει χρήση και ορισμένων δοκιμασιών με τη μορφή των τεστς καθώς και άλλων εξειδικευμένων τεχνικών που προσιδιάζουν στην κλινική εξέταση. Οι δεύτερες τεχνικές δεν συνίστανται στη σύγκριση εγκληματιών και μη εγκληματιών ή άλλων κατηγοριών εγκληματιών, αλλά στην παρακολούθηση της ίδιας ομάδας εγκληματιών σε διάφορες εποχές της ζωής τους. Χρησιμοποιούνται γι' αυτό το σκοπό έρευνες εγκληματικών σταδιοδρομιών ή βιογραφιών των εγκληματιών. Βασίζονται σε προσωπικές συνεντεύξεις με τον εγκληματία ή σε μαρτυρίες προσώπων που τον γνωρίζουν. Χρησιμοποιούνται, επίσης, τεχνικές παρακολούθησης της εξέλιξης, οι οποίες διαρκούν αρκετό χρονικό διάστημα.

3. Μεθοδολογικά εργαλεία. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά τους

Οι έρευνες μετρήσεων εγκληματικότητας χρησιμοποιούν την τεχνική της έμμεσης παρατήρησης μέσα από τη χρήση των τεκμηρίων από τα οποία προκύπτουν τα ποσοτικά μεγέθη και τα χαρακτηριστικά της εγκληματικότητας.⁴⁸ Τέτοια στοιχεία αποτελούν κατά κύριο λόγο τα γραπτά τεκμήρια (οι νόμοι, τα ιστορικά στοιχεία, κ.ά.), τα ποσοτικά τεκμήρια (επίσημες στατιστικές), τα πολιτιστικά τεκμήρια, τα εικονογραφικά τεκμήρια. Η έμμεση παρατήρηση, δηλαδή η χρήση στοιχείων που έχουν ήδη αποτυπωθεί τα ίχνη των υπό έρευνα κοινωνικών φαινομένων είναι η ευρύτερα διαδεδομένη μέθοδος στην εγκληματολογική έρευνα.⁴⁹ Η τεχνική της άμεσης παρατήρησης στην εγκληματολογία δεν απαντάται, και οι λόγοι είναι κάτι παραπάνω από προφανείς, εφόσον δεν υπάρχουν τις περισσότερες φορές μάρτυρες κατά την διάπραξη ενός αδικήματος.⁵⁰ Οι σύγχρονες έρευνες βασίζονται στη χρήση των στατιστικών δεδομένων, ενώ οι έρευνες οι οποίες αφορούν σε παλαιότερες χρονικές περιόδους χρησιμοποιούν την ιστορική μέθοδο.⁵¹ Η ιστορική μέθοδος βασισμένη και αυτή στην έμμεση παρατήρηση, εξετάζει το έγκλημα σε μία δεδομένη κοινωνία μέσα από μία ιστορική προοπτική, ώστε να καταγραφούν οι διαφοροποιήσεις του στις διάφορες χρονικές στιγμές και να αναλυθούν σε σχέση με τη γενικότερη εξέλιξη αυτής της κοινωνίας.⁵²

Βασικά μεθοδολογικά εργαλεία για την μέτρηση της εγκληματικότητας αποτελούν οι στατιστικές, οι έρευνες θυματοποίησης και οι έρευνες αυτό-ομολογούμενης ενοχής. Με τον όρο «εγκληματολογική στατιστική» εννοούνται στοιχεία που αναφέρονται σε τρεις βασικούς τομείς: α) στις χρονικές, τοπικές, ποσοτικές και ποιοτικές μεταβολές της εγκληματικότητας, β) στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των εγκληματιών και γ) στον τρόπο μεταχείρισης των εγκληματιών έξω και μέσα στα ιδρύματα. Δεδομένου ότι η εγκληματολογική στατιστική συντάσσεται είτε βάσει στατιστικών στοιχείων από την κίνηση των ποινικών δικαστηρίων είτε βάσει των αναλόγων στοιχείων από τη δραστηριότητα της αστυνομίας, η εμφανής

⁴⁸ Χρ. Ζαραφονίτου, Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 1995, σελ. 35.

⁴⁹ Χρ. Ζαραφονίτου, όπ.π. σελ. 23.

⁵⁰ Χρ. Ζαραφονίτου, όπ. π. σελ. 22.

⁵¹ Χρ. Ζαραφονίτου, όπ. π. σελ. 35.

⁵² Χρ. Ζαραφονίτου, όπ. π. σελ. 19.

εγκληματικότητα διακρίνεται σε δικαστικά διαπιστούμενη και σε δήλη εγκληματικότητα.⁵³

Οι εγκληματολογικές στατιστικές διακρίνονται σε επίσημες ή μη, σε εθνικές ή διεθνείς. Η κυριότερη όμως διάκριση είναι σε αστυνομικές, δικαστικές και σωφρονιστικές στατιστικές⁵⁴.

Οι αστυνομικές στατιστικές τηρούνται από τις αστυνομικές υπηρεσίες και καταγράφουν τα γνωστά σ' αυτήν εγκλήματα καθώς επίσης και τους συλλαμβανόμενους από αυτές υπόπτους.⁵⁵

Οι δικαστικές στατιστικές καταγράφουν κατά κύριο λόγο τις καταδίκες που επιβλήθηκαν από τα δικαστήρια, αλλά και τις δραστηριότητες κατά την προδικασία, ενώπιον εισαγγελικών, Ανακριτικών Αρχών και Δικαστικών Συμβουλίων.⁵⁶

Τέλος, οι σωφρονιστικές στατιστικές περιλαμβάνουν αριθμό και κατανομή καταδικών στις διάφορες φυλακές, αλλά και στα διάφορα ιδρύματα αγωγής και σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας, καθώς επίσης και τα μέτρα ασφαλείας, την κίνηση των υποδίκων, τις χορηγηθείσες αναστολές ή τις απολύσεις με όρους, κ.ο.κ.⁵⁷

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η δικαστικά διαπιστούμενη εγκληματικότητα προκύπτει βάσει στατιστικών στοιχείων από την κίνηση των ποινικών δικαστηρίων. Περιλαμβάνει δηλαδή όλα εκείνα τα εγκλήματα, οι δράστες των οποίων παραπέμφθηκαν σε ποινικά δικαστήρια και μετά τη διαπίστωση της διάπραξης του εγκλήματος υποβλήθηκαν σε ποινές, μέτρα ασφαλείας, κ.λπ αναλόγως βέβαια του συστήματος που επικρατεί σε κάθε χώρα.⁵⁸ Ειδικότερα, στην Ελλάδα για την παρακολούθηση της δικαστικά διαπιστούμενης εγκληματικότητας, εκδίδεται ειδικό στατιστικό τεύχος από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (εφεξής Ε.Σ.Υ.Ε.).⁵⁹ Το σύστημα κατά το οποίο συντάσσεται η ελληνική εγκληματολογική στατιστική και του

⁵³ Στ. Αλεξιάδης, Εγκληματολογία, Εκδ. Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, Ε' Έκδοση, 2011, σελ. 119

⁵⁴ Ιακ. Φαρσεδάκης, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2005, σελ. 149.

⁵⁵ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 150.

⁵⁶ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 151.

⁵⁷ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 151.

⁵⁸ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 119

⁵⁹ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 119

οποίου η γνώση είναι απαραίτητη προκειμένου να επιχειρηθεί εγκληματολογική έρευνα με βάσει τα στοιχεία της, είναι στα βασικά του σημεία το εξής:⁶⁰

Καταχωρούνται κατ' αρχήν σ' αυτήν όλες οι περιπτώσεις των ατόμων εκείνων τα οποία κατά τη διάρκεια του αντίστοιχου έτους που πραγματοποιείται η στατιστική καταδικάστηκαν με τελεσίδικη απόφαση από τα ποινικά δικαστήρια για κακούργημα ή πλημμέλημα. Ακολούθως, σε ειδικούς πίνακες δίνονται πληροφορίες για τις περιπτώσεις αυτές κατά κατηγορίες εγκλημάτων, κατά είδος ποινής που επιβλήθηκε κατά γεωγραφικό διαμέρισμα διάπραξης του εγκλήματος και κατά τα ατομικά γνωρίσματα των ατόμων που καταδικάστηκαν (ηλικία, φύλο, κατοικία, οικογενειακή κατάσταση, μόρφωση, επάγγελμα). Ως μονάδα υπολογισμού για τη σύνταξη των στατιστικών πινάκων λαμβάνεται η ατομική καταδίκη⁶¹. Η μέθοδος με την οποία συγκεντρώνονται τα στοιχεία βάσει των οποίων καταρτίζονται οι πίνακες είναι η εξής⁶²:

Οι γραμματείς των ποινικών δικαστηρίων συμπληρώνουν για κάθε άτομο που καταδικάζεται τελεσίδικα για κακούργημα ή πλημμέλημα ένα ειδικό έντυπο «Στατιστικό Δελτίο καταδικασθέντος». Το δελτίο αυτό, εκτός από τα στοιχεία ταυτότητας του ατόμου στο οποίο αναφέρεται, διακρίνεται σε τρία μέρη: στο πρώτο μέρος καταχωρούνται τα ατομικά χαρακτηριστικά του ατόμου (τόπος γέννησης, κατοικίας, ηλικία, επάγγελμα, οικογενειακή κατάσταση κατά την τέλεση του εγκλήματος), το δεύτερο μέρος αναφέρεται στο είδος του εγκλήματος, τον τόπο και χρόνο τέλεσής του, το είδος της ποινικής κύρωσης και την τυχόν αναστολή ή μετατροπή της και το τρίτο μέρος δίνει πληροφορίες για την ποινική κατάσταση του ατόμου μέχρι τον χρόνο τέλεσης της πράξης για την οποία καταδικάστηκε.⁶³ Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η δικαστική στατιστική περιλαμβάνει και δίνει στοιχεία για ένα μόνο τμήμα της συνολικής εγκληματικότητας, διότι ένας μεγάλος αριθμός εγκλημάτων είτε δεν φέρεται προς εκδίκηση στα ακροατήρια των ποινικών δικαστηρίων για διάφορους λόγους, όπως π.χ. λόγω ανάκλησης της έγκλησης από το θύμα, λόγω ελλείψεως επαρκών αποδεικτικών στοιχείων είτε το ποινικό δικαστήριο

⁶⁰ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 119.

⁶¹ Στ. Αλεξιάδης, Εγκληματολογία, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, Ε' Έκδοση 2011, σελ. 120, βλ. Παράρτημα Γράφημα 1, όπως παρατίθεται από Στ. Αλεξιάδη, όπ. π. στην σελ. 121

⁶² Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 122.

⁶³ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 122.

δεν άγεται σε καταδικαστική κρίση για λόγους που αποκλείουν το αξιόποιο ή τον καταλογισμό.⁶⁴

Από τις στατιστικές μπορεί να προσδιορισθεί και η δήλη εγκληματικότητα, επί τη βάσει των στοιχείων που καταγράφονται από την Αστυνομία. Η αστυνομική στατιστική περιλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις στις οποίες καταγγέλθηκε ή με άλλο τρόπο διαπιστώθηκε η «τέλεση» εγκλήματος. Η μέτρησή της γίνεται σε ένα προδικαστικό στάδιο, χωρίς να ενδιαφέρει η παραπέρα τύχη και κατάληξη των περιπτώσεων.⁶⁵ Αυτή είναι δήλη εγκληματικότητα.

Επομένως, καθίσταται σαφές ότι και η στατιστική της Αστυνομίας δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αξιόπιστη για τους εξής λόγους: στην αστυνομία δεν καταγγέλλονται όλα τα εγκλήματα που είναι πιθανό να διαπράττονται. Για κάποιες αιτίες τα θύματα δεν προβαίνουν στην καταγγελία των σε βάρος τους εγκλημάτων (βλ. βιασμός, ενδοοικογενειακή βία, κ.ά.). Και επίσης, οι ίδιοι οι αστυνομικοί δεν προβαίνουν στην καταγγελία όλων των υπόπτων και κυρίως εκείνων που έχουν οικονομική κάλυψη. Σημειωτέον, ότι η Αστυνομία δεν έχει το ίδιο ενδιαφέρον να καταγράψει όσα εγκλήματα περιέρχονται σε γνώση της.

Συμπερασματικά, η αξία της στατιστικής της εγκληματικότητας έχει προ πολλού αμφισβητηθεί. Πολλοί ισχυρίζονται πως οι εγκληματολογικές στατιστικές δεν μετρούν την πραγματική εγκληματικότητα, αλλά καταγράφουν τη δραστηριότητα των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος.⁶⁶ Το πρώτο μειονέκτημα της μεθόδου αυτής, αποτελεί η γενικότητα του όρου και κρίνονται αναγκαίες διευκρινήσεις προκειμένου να γνωρίζουμε σε τι είδους στοιχεία αναφερόμαστε. Το δεύτερο μειονέκτημα της μεθόδου, συνδέεται με τις πηγές από τις οποίες αντλούνται τα δεδομένα ή με τις διακρίσεις στατιστικών που είναι τεσσάρων ειδών: 1. Στατιστική της Αστυνομίας, 2. Στατιστική Συλλήψεων, 3. Στατιστική των ποινικών δικαστηρίων, και 4. Στατιστική των φυλακών. Καμία στατιστική όμως δεν δίνει τον όγκο της εγκληματικότητας ή την αληθινή φυσιογνωμία των δραστών.

⁶⁴ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 122

⁶⁵ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 122-123

⁶⁶ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 151.

Ειδικότερα, η στατιστική των αδικημάτων ή της αστυνομίας στην Ελλάδα από το 1985 συλλέγει στοιχεία σχετικά με τα διαπραχθέντα αδικήματα κακουργήματα και πλημμελήματα και τους θεωρούμενους ως δράστες τους. Τα δεδομένα αυτά περιλαμβάνουν και δράστες που ενδέχεται να μην διωχθούν ή να απαλλαγούν νόμιμα. Από την άλλη δεν περιλαμβάνουν στοιχεία για όλα τα εγκλήματα που έχουν περιέλθει στη γνώση της αστυνομίας με αποτέλεσμα να υπάρχουν στην Ελλάδα δημοσιευμένες στατιστικές σχετικά με το ποσοστό των εγκλημάτων που εξιχνιάζονται. Ανάμεσα στα πλεονεκτήματα των δημοσιευμένων στατιστικών τονίζεται ότι πρώτον κάνουν διάκριση των εγκλημάτων σε τετελεσμένα και σε απόπειρες και δεύτερον περιέχουν υπολογισμό της αναλογίας των διαπραχθέντων αδικημάτων σε 100.000 κατοίκους 7 ετών και άνω. Παραλλήλως όμως εμφανίζουν και μειονεκτήματα όπως: 1. η κατάρτιση των στατιστικών με στοιχεία που περιέχονται δευτερογενώς από τα αρχηγεία της αστυνομίας σε συγκεντρωτικούς πίνακες, 2. η ανεπάρκεια των παρεχόμενων στοιχείων σε σύγκριση με τα στοιχεία που προέρχονται από τη δικαστική στατιστική και 3. η μη καταγραφή των στοιχείων των εγκλημάτων που διαπράττονται από τους πολλούς.

Περαιτέρω, η στατιστική των ποινικών δικαστηρίων λαμβάνει ως μονάδα υπολογισμού της την ατομική καταδίκη. Τα πλεονεκτήματα αυτής της μεθόδου είναι τα εξής: α. υπολογισμός δείκτη εγκληματικότητας, β. η επεξήγηση του τρόπου κατάταξης των αξιόποινων πράξεων στους στατιστικούς πίνακες, γ. η κατάρτιση ειδικών πινάκων οι οποίοι αναφέρονται ειδικά στην μεταχείριση των ανηλίκων και δ. η δημοσίευση συγκεντρωτικών με τη γενική κίνηση της εγκληματικότητας την τελευταία πενταετία. Στα μειονεκτήματα περιλαμβάνονται τα εξής: α. η ελλιπής συμπλήρωση των δελτίων από τους γραμματείς, β. η έλλειψη στοιχείων για τη μετατροπή των βραχυχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινές σε χρηματική, γ. η έλλειψη στοιχείων σχετικά με την υφ' όρον αναστολή της ποινής και δ. η μη καταχώριση στους καταδικασμένους κατοίκους της αλλοδαπής του αντίστοιχου αριθμού των αλλοδαπών από την ίδια χώρα που βρίσκονται το χρόνο αυτό στην Ελλάδα.

Εν κατακλείδι, θα έλεγε κανείς ότι η σωφρονιστική στατιστική σε αντίθεση με όλες τις άλλες δεν εμφανίζει μειονεκτήματα. Η σωφρονιστική στατιστική αφορά στην καταγραφή στατιστικών δελτίων των καταδικασθέντων ενηλίκων και ανηλίκων και στην καταγραφή στατιστικών πινάκων για τους υπόδικους και οφειλέτες χρεών. Τα

σωφρονιστικά δελτία, τα οποία είναι ατομικά και συντάσσονται όταν το κάθε άτομο εξέρχεται της φυλακής. Τα δελτία αυτά περιλαμβάνουν εκτός των στοιχείων της ταυτότητας των εξερχομένων, το επίπεδο εκπαίδευσης, το είδος της εκτιμώμενης ποινής, το έγκλημα για το οποίο καταδικάσθηκε ο καθένας και την ημερομηνία και το λόγο εξόδου από τη φυλακή.

4. Συμπεράσματα πρώτου μέρους

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρήθηκε να αναλυθεί συνοπτικά η μεθοδολογία της εγκληματολογίας. Πιο συγκεκριμένα, αναλύθηκε το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο της εγκληματολογικής έρευνας η εγκληματολογική στατιστική, καθώς στο πεδίο αυτό επιχειρείται να προσδιορισθεί με ακρίβεια ο όγκος της εγκληματικότητας. Αναλύθηκαν τα είδη της εγκληματολογικής στατιστικής και παρουσιάστηκαν τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα τους. Από την επισκόπηση της εγκληματολογικής στατιστικής διαπιστώθηκε η ύπαρξη της ακόλουθης δυσκολίας και αντίφασης: από τη μία μεριά η εγκληματολογική στατιστική στα επιμέρους είδη που αναλύεται μπορεί να εισφέρει σημαντικά πορίσματα για τον κύριο όγκο της εγκληματολογίας και την ανάλυση του εγκληματικού φαινομένου, πλην όμως αποτελεί την κορυφή ενός παγόβουνου. Και αυτό γιατί αποτυπώνει μόνο την εμφανή εγκληματικότητα, αυτή που το ίδιο το θύμα, ή ο εγκληματίας θελήσει να καταγγείλει και όχι την εγκληματικότητα που πραγματικά υπάρχει σε μία κοινωνία.

Οι στατιστικές αποτελούν το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο των ερευνών μέτρησης της εγκληματικότητας ήδη από τον 19^ο αιώνα (πρωτοπόρος η Γαλλία, που δημοσιεύει συστηματικά εγκληματολογικά στατιστικά δεδομένα)⁶⁷ και χρησιμοποιούνται ευρύτατα από τους εγκληματολόγους για την προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου κύρια σε επίπεδο ανάλυσης, εφόσον αναφέρονται σε μεγάλα μεγέθη και όχι σε μικρές ομάδες ή άτομα. Μπορούν έτσι να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με τις γενικές τάσεις της εγκληματικότητας, τις διακυμάνσεις της σχετικά με τα δημογραφικά, κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία των φερόμενων ως δραστών, των καταδικασθέντων ή κρατουμένων.⁶⁸ Η εικόνα της εγκληματικότητας που απορρέει από κάθε μία από τις αναφερόμενες στο παρόν

⁶⁷ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 36

⁶⁸ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 36

κεφάλαιο στατιστικές είναι αισθητά διαφοροποιημένη από τις υπόλοιπες.⁶⁹ Και αυτό είναι απολύτως λογικό εάν σκεφθεί κανείς ότι έχουν διαφορετικό αντικείμενο έρευνας και συλλέγουν τα στοιχεία τους επί τη βάσει διαφορετικών πηγών. Η χρήση των στατιστικών στην εγκληματολογική έρευνα στοχεύει σε μία ποσοτική αφενός περιγραφή του φαινομένου, αλλά και στην ποιοτική αξιολόγησή του, μέσα από τη θεμελίωση αιτιωδών σχέσεων μεταξύ ορισμένων παραγόντων και αντίστοιχων όψεων της εγκληματικότητας.⁷⁰

Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η θεμελίωση παρόμοιων συσχετισμών προσκρούει στην αντιπροσωπευτικότητα των στατιστικών δεδομένων, η οποία εγείρει σοβαρά μεθοδολογικά ζητήματα.⁷¹ Η εικόνα που προκύπτει από τις εγκληματολογικές στατιστικές όχι μόνο δεν είναι αντιπροσωπευτική, αλλά είναι αντίθετα παραποιημένη και παραπλανητική, καθώς άλλα αδικήματα καταγράφονται με απόλυτη ακρίβεια, άλλα υπερεκτιμώνται, άλλα υποτιμώνται και άλλα απλώς δεν καταγγέλλονται. Συνεπώς, η εγκληματολογική στατιστική δεν αποτελεί κατάλληλη πηγή πληροφόρησης σχετικά με τις διαστάσεις της εγκληματικότητας.⁷²

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρήθηκε να προσδιορισθεί το αντικείμενο της εγκληματολογίας και οι μέθοδοι που αυτή χρησιμοποιεί για να εξάγει τα συμπεράσματα και τα πορίσματα της. Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η προσέγγιση της αφανούς περιοχής της εγκληματικότητας και οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζει ο ερευνητής για να την προσδιορίσει.

⁶⁹ Χρ. Ζαραφονίτου, όπ. π. σελ. 37

⁷⁰ Χρ. Ζαραφονίτου, όπ. π. σελ. 37

⁷¹ Χρ. Ζαραφονίτου, όπ. π. σελ. 38

⁷² Χρ. Ζαραφονίτου, όπ. π. σελ. 38.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Η ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΤΕΙΝΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1. Ο ορισμός του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας. Λόγοι ύπαρξης – Αιτιολογικοί παράγοντες.

*«Είναι σαφές ότι το μεγαλύτερο μέρος των παράνομων πράξεων στις οποίες τα θύματα είναι μεμονωμένα άτομα, στις περισσότερες κοινωνίες, δεν αναφέρονται στην αστυνομία ή σε οποιαδήποτε άλλη αρχή που ασκεί κοινωνικό έλεγχο».*⁷³

Για να αναλυθεί επαρκώς ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας που αποτελεί τον «σταυρό» των εγκληματολόγων, θα πρέπει σε μία πρώτη ανάλυση να προσδιορισθεί με ακρίβεια τι εννοούμε με τον όρο εγκληματικότητα. Με τον όρο εγκληματικότητα εννοείται το σύνολο των εγκλημάτων που διαπράττονται σε ορισμένη τοπικά και χρονικά κοινωνική ομάδα.⁷⁴ Η εγκληματικότητα συντίθεται από ένα σύνολο εγκλημάτων, ωστόσο είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο με την έννοια ότι εμφανίζεται και επηρεάζει τη δραστηριότητα και τις σχέσεις περισσότερων ατόμων που ζουν σε μία κοινωνία. Παρόλα αυτά στερείται ατομικού χαρακτήρα και δεν είναι παρά ένα στατιστικό μέγεθος. Ανάλογα με τη δυνατότητα να υπολογισθεί και να μετρηθεί ή όχι, η συνολική εγκληματικότητα διακρίνεται σε δύο τμήματα: το τμήμα εκείνο που είναι δυνατόν να μετρηθεί και αποτελεί την εμφανή εγκληματικότητα, το υπόλοιπο τμήμα της αποτελεί την αποκαλούμενη αφανή ή λανθάνουσα εγκληματικότητα. Εμφανής εγκληματικότητα, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, ονομάζεται εκείνο το τμήμα της εγκληματικότητας, η έκταση το οποίου υπολογίζεται με την εγκληματολογική στατιστική. Σε κάθε περίπτωση το ερώτημα αν ο γνωστός εγκληματικός πληθυσμός είναι πράγματι αντιπροσωπευτικός της εγκληματικότητας παραμένει ανοικτό⁷⁵. Είναι γενικώς παραδεδομένο ότι το τμήμα αυτό αποτελεί ένα μέρος μόνον της πραγματικής έκτασης της εγκληματικότητας, όπως αναλύθηκε παραπάνω. Παράλληλα προς αυτό υπάρχει και ένα άλλο τμήμα το οποίο περιλαμβάνει όλα εκείνα τα εγκλήματα που δεν

⁷³ Άγγελος Τσιγκρής, Η φαινομενολογία της σεξουαλικής βίας, θυματολογικές έρευνες και επίσημες στατιστικές, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001, σελ. 67-104.

⁷⁴ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 114-115.

⁷⁵ Γιάννης Πανούσης, όπ. π. σελ. 1337

αποκαλύπτονται ή δεν καταγγέλλονται και συνεπώς δεν εμφανίζονται σε οποιαδήποτε επίσημα αρχεία ή στατιστική.⁷⁶ Αυτό το τμήμα αποτελεί, όπως ανωτέρω ειπώθηκε, την αφανή περιοχή της εγκληματικότητας.

Με τον όρο «σκοτεινός αριθμός της εγκληματολογίας» νοείται η άγνοια του αληθινού μεγέθους της εγκληματικότητας, που αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη προβλήματα της εγκληματολογίας.⁷⁷ Το μεγαλύτερο ποσοστό των διαπραττόμενων εγκλημάτων δεν έρχεται σε γνώση της αστυνομίας, με αποτέλεσμα να ανακαλύπτεται ένα μικρό ποσοστό εγκλημάτων και μεγάλος όγκος να καλύπτεται από τον σκοτεινό αριθμό⁷⁸. Αν και ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας εμφανίσθηκε στο προσκήνιο της εγκληματολογικής έρευνας ήδη από την εποχή του Merton στις μελέτες του περί ανομίας, οι ιστορικές συνθήκες της εποχής και το κυρίαρχο δόγμα της εποχής που παρέμενε εγκλωβισμένο στο θετικιστικό παράδειγμα του Durkheim, δεν επέτρεπαν την παραπέτα μελέτη και διερεύνησή του⁷⁹. Η μετέπειτα όμως διαπίστωση της ύπαρξης του ως ορατού προβλήματος της εγκληματολογίας επεσήμανε την κρισιμότητά του και τη μετάβαση από τον παραβάτη- εγκληματία ως παθογόνο προσωπικότητα, στο έγκλημα ως πράξη⁸⁰. Έτσι, δόθηκε το έναυσμα για να αναζητηθούν τρόποι προσέγγισης του και εξήγησής του, ανατρέποντας παραδεδωγμένες αντιλήψεις γύρω από τις οποίες γινόταν αντιληπτή η έννοια του εγκλήματος⁸¹ και η στροφή αυτή αποτέλεσε το έναυσμα για νέες έρευνες προκειμένου να εξηγηθεί η έννοια του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας.

Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι έρευνες που στοχεύουν ακριβώς στον προσδιορισμό της αφανούς περιοχής της εγκληματολογίας δεν είναι οι πλέον αντιπροσωπευτικές, διότι όπως το θύμα δεν προβαίνει σε καταγγελία ενώπιον της Αστυνομίας, δεν το κάνει και στους ερευνητές. Είναι δεδομένο ότι παρά την έκρηξη

⁷⁶ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 126.

⁷⁷ Άγγ. Τσιγκρής, Μελέτη: Η εγκληματολογική σημασία της αναφοράς των ποινικών αδικημάτων στην Αστυνομία, Υπεράσπιση, 1996, σελ. 737.

⁷⁸ Άγγελος Τσιγκρής, Η φαινομενολογία της σεξουαλικής βίας, θυματολογικές έρευνες και επίσημες στατιστικές, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001, 68.

⁷⁹ Ελένη Ροϊνιώτη, Η Γνώση μας για το έγκλημα στη βάση ποσοτικών δεδομένων, ΕΕ Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τεύχος 129B', 2009, σελ. 33-59.

⁸⁰ Ελένη Ροϊνιώτη, όπ. π. σελ. 33-59.

⁸¹ Ελένη Ροϊνιώτη, όπ. π. σελ. 33-59.

των δεδομένων (data explosion) εξακολουθούμε να μην έχουμε επαρκή στοιχεία τόσο για τα κρυφά εγκλήματα (π.χ. οικονομικά εγκλήματα) όσο και για τους «κρυφούς δράστες» (ελλείψει ερευνών αυτό-ομολογούμενης εγκληματικότητας)⁸².

Οι διάφορες κατηγορίες εγκλημάτων διαφέρουν μεταξύ τους σε σχέση με τα ποσοστά αναφοράς τους στην αστυνομία. Για το λόγο αυτό ο σκοτεινός αριθμός διαφέρει από έγκλημα σε έγκλημα και εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες και από τις περιστάσεις του κάθε εγκλήματος⁸³. Οι λόγοι της διαφοροποίησης αυτής που οφείλονται στις ιδιαιτερότητες των διαφόρων εγκλημάτων, καθιστούν δυσχερή τη δημιουργία ενός κοινού μοντέλου, μίας κανονικότητας, ενός αξιώματος που θα καλύπτει όλα τα εγκλήματα και θα μπορεί να εξηγεί και να ερμηνεύει την απόφαση του θύματος να αναφέρει το έγκλημα στις διωκτικές αρχές. Από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, έδειξαν ότι το 50% των θυμάτων των εγκλημάτων που διαπράττονται σε βάρος του προσώπου καταγγέλλεται στην αστυνομία. Αυτό το ποσοστό όμως είναι μικρό σε σχέση με τα εγκλήματα της ιδιοκτησίας, τα θύματα των οποίων ένα στα τρία προβαίνουν σε καταγγελία. Μικρότερα ποσοστά καταγγελίας εμφανίζουν τα λεγόμενα οικονομικά εγκλήματα και το μικρότερο ποσοστό καταγράφεται στα σεξουαλικά εγκλήματα (βιασμός, σωματικές βλάβες μεταξύ συζύγων, κ.ά.). Στα εγκλήματα αυτά δεν είναι εύκολη η αναφορά-καταγγελία από το θύμα ένεκα του φόβου και της απειλής ότι μπορεί να επαναθυματοποιηθεί σε περίπτωση που το καταγγείλει, καθώς και της ντροπής που μπορεί να νιώσει παρουσία των διωκτικών αρχών. Ακολουθώντας από τα σοβαρά εγκλήματα εκείνα της κλοπής, της απάτης, της υπεξαίρεσης που αποτελούν και τον βασικό κορμό της εγκληματολογίας, ταυτόχρονα συνθέτουν τον μεγαλύτερο σκοτεινό αριθμό.

Το γεγονός αυτό έχει ως κυριότερη γενεσιουργό αιτία την απόφαση αναφοράς του εγκλήματος από το θύμα στις διωκτικές αρχές. Το κατά πόσο δηλαδή το θύμα του εκάστοτε εγκλήματος θα αποφασίσει να αναφέρει την διάπραξη σε βάρος του ενός εγκλήματος. Ή ακόμα και στην επιλογή του ίδιου του δράστη να καταγγείλει την αξιόποινη πράξη που τέλεσε. Συνεπώς, οι παράγοντες διακρίνονται σε παράγοντες που αφορούν: α) στο ίδιο το θύμα, το οποίο τις περισσότερες φορές εξαιτίας είτε του

⁸² Γιάννης Πανούσης, όπ. π. σελ. 1338

⁸³ Αγ. Τσιγκρής, Η εγκληματολογική σημασία της αναφοράς των ποινικών αδικημάτων στην αστυνομία, Υπεράσπιση 1996, σελ. 758

φόβου είτε της απειλής είτε λόγω άλλων παραγόντων όπως π.χ. η μη εμπιστοσύνη στην αστυνομία και στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η αποφυγή δικαστικής ταλαιπωρίας, δεν προβαίνει στην καταγγελία της αξιόποινης πράξης⁸⁴, β) στον ίδιο τον δράστη ο οποίος μπορεί να μην ανευρεθεί ποτέ, γ) στην αστυνομία που μπορεί να μην ασχοληθεί με την διερεύνηση του εγκλήματος καθώς δεν παρουσιάζουν όλα τα εγκλήματα το ίδιο ενδιαφέρον, ή μπορεί ενδεχομένως οι δράστες να είναι οι ίδιοι αστυνομικοί, οπότε να «χαίρουν» ως έναν βαθμό της υπηρεσιακής ασυλίας, ή να είναι επιφανή πρόσωπα και να γίνεται προσπάθεια συγκάλυψης.

Επομένως, τα μικρά ποσοστά αναφοράς των εγκλημάτων ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για το χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στις επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές και την πραγματική εικόνα της εγκληματικότητας⁸⁵ και που αποτελεί γενεσιουργό αιτία της ύπαρξης του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας.

Επίσης, στην ύπαρξη του σκοτεινού αριθμού της εγκληματολογίας συντελούν και οι δυσχέρειες που συναντά ο ερευνητής του εγκληματικού φαινομένου στην προσπάθεια του να το αναλύσει. Ειδικότερα, ο εγκληματολόγος στην προσπάθειά του να αναδείξει όλες τις πτυχές του εγκλήματος συναντά δυσχέρειες και αυτό είναι συμφυές με το υλικό που καλείται να ερευνήσει, δηλ. με το έγκλημα αυτό καθ' αυτό, με τον εγκληματία, το θύμα και την κοινωνική αντίδραση σ' αυτό.

Με λίγα λόγια, ο εγκληματολόγος έρχεται συχνά αντιμέτωπος με το ίδιο το υποκείμενο της έρευνάς του, καθώς καλεί τον άνθρωπο, εγκληματία ή μη, να συμμετέχει σε πειράματα με τις μεθόδους των φυσικών επιστημών προκειμένου να αναζητηθούν οι γενεσιουργοί – βιολογικοί παράγοντες του εγκλήματος. Από την άλλη, οι εγκληματίες δεν προσεγγίζονται εύκολα και τέλος το ίδιο το αντικείμενο της έρευνας του εγκληματολόγου, το έγκλημα, είναι από μόνο του δυσχερές στην προσέγγιση του. Τέλος, ο εγκληματολόγος - ερευνητής έχει να αντιμετωπίσει και τα προβλήματα που ανακύπτουν από τις προσωπικές του αντιλήψεις και από την ιδεολογία του οι οποίες εμφοιλοχωρούν στην έρευνά του και οδηγούν τα πορίσματα της έρευνάς του. Επομένως, διακρίνονται τρεις κατηγορίες δυσκολιών στην προσπάθεια του εγκληματολόγου να προσπελάσει το υλικό της έρευνάς του οι οποίες

⁸⁴ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 153.

⁸⁵ Αγ. Τσιγκρή όπ. π. σελ. 742

είναι δεοντολογίας, τεχνικές και πραγματικές. Οι πρώτες αφορούν τη δυσκολία να χρησιμοποιηθεί ο ίδιος ο άνθρωπος εγκληματίας ή μη σε πειράματα, οι δεύτερες συνίστανται στο ότι ο εγκληματίας βρίσκεται στη φυλακή, ή παραμένει ασύλληπτος ή δεν προσεγγίζεται εύκολα. Η αναζήτηση και μελέτη των προσωπικών φακέλων των εγκληματιών παρουσιάζει δυσκολία, καθώς προσκρούει στην παραβίαση των προσωπικών δεδομένων, και κυρίως των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και στην πιθανότητα κοινωνικού στιγματισμού του ερευνώμενου ατόμου. Η τρίτη κατηγορία αφορά την ίδια τη φύση του εγκλήματος καθώς εκτός από νομική χροιά ό,τι δηλαδή ορίζει ο νόμος, έχει και εγκληματολογική με την έννοια ότι έγκλημα είναι και ό,τι οι εγκληματολόγοι προτείνουν. Οι δυσκολίες αυτές ουσιαστικά οδηγούν στην μη διερεύνηση των εγκλημάτων και άρα συνθέτουν ως ένα βαθμό και εντάσσονται στο πεδίο της αφανούς περιοχής της εγκληματικότητας. Το δημιουργούν και το συντηρούν.

Η ανακρίβεια, λοιπόν των εγκληματολογικών στατιστικών οφείλεται στην ύπαρξη του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, που αποτελεί τη διαφορά πραγματικής και εμφανούς εγκληματικότητας.⁸⁶ Αποδείχθηκε ότι τα εγκλήματα που αποκαλύπτονται και παραπέμπονται στην ποινική δικαιοσύνη, δεν αποτελούν παρά το 20% του συνόλου της εγκληματικότητας⁸⁷. Το κύριο και καίριο συμπέρασμα είναι ότι η εμφανής πλευρά του εγκλήματος είναι πολύ μικρή σε σχέση με το σύνολο της εγκληματικότητας. Αυτό θα πρέπει να αποτελέσει εφελτήριο μίας προσπάθειας να ενταθεί η έρευνα και να εντατικοποιηθούν οι προσπάθειες μίας πολιτικής που θα ενθαρρύνει το κοινό να αναφέρει τα εγκλήματα διευκολύνοντας το έργο των διωκτικών αρχών και των άλλων μηχανισμών ελέγχου του εγκλήματος, με επακόλουθο τον προσδιορισμό και της αφανούς περιοχής της εγκληματικότητας.

⁸⁶ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 153.

⁸⁷ Αγ. Τσιγκρή, όπ. π. σελ. 737

2. Προσπάθειες προσδιορισμού του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας

Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας δημιουργεί αρκετές δυσχέρειες στον σχηματισμό της συνολικής εικόνας και θεώρησης του εγκληματικού φαινομένου. Οι στατιστικές, ως μέθοδος έρευνας, έχουν ένα σοβαρό μειονέκτημα. Δεν αποδίδουν την πραγματική διάσταση της εγκληματικότητας. Και συνεπώς, δεν μπορεί να υπολογιστεί ο άγνωστος αριθμός των διαπραττόμενων εγκλημάτων από τα γνωστά καταγραφόμενα αδικήματα. Ασφαλώς δεν θα υπήρχε πρόβλημα αν υπήρχε μία σταθερή σχέση μεταξύ εμφανούς εγκληματικότητας και πραγματικής εγκληματικότητας.⁸⁸ Κάτι τέτοιο όμως σήμερα δεν γίνεται δεκτό.

Η εγκληματολογική στατιστική παρόλα τα μειονεκτήματά της που αναφέρθηκαν παραπάνω, δεν χάνει την αξία της ως προς τα πορίσματα που παρέχει. Αντίθετα καταβάλλεται έντονη προσπάθεια να καλυφθούν τα κενά της ιδιαίτερα αυτά που οφείλονται στην ύπαρξη του σκοτεινού αριθμού.⁸⁹ Για το λόγο αυτό καταφεύγουμε σε νέες τεχνικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας και δη της αφανούς εγκληματικότητας.⁹⁰ Άλλωστε, η επινόηση της μεθόδου έρευνας της αφανούς εγκληματικότητας συγκέντρωνε το ενδιαφέρον των ερευνητών με αποτέλεσμα να διεξαχθούν έρευνες πρώτα στις Η.Π.Α. (δεκαετία 1955-1965), αλλά σύντομα το επιστημονικό ενδιαφέρον για την μέθοδο έρευνας του σκοτεινού αριθμού επεκτάθηκε και στην Ευρώπη το 1960⁹¹. Η γενίκευση του ενδιαφέροντος για την έρευνα της αφανούς περιοχής της εγκληματικότητας είχε ως συνέπεια το θέμα να αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης της 6^{ης} Ευρωπαϊκής Διάσκεψης των Διευθυντών Ινστιτούτων Εγκληματολογικής Έρευνας, που διοργανώθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης στο Στρασβούργο (19-21 Νοεμβρίου 1968). Ενόψει των πορισμάτων στα οποία κατέληξε η συζήτηση εκεί, πάρθηκε η απόφαση (70) 13 της Επιτροπής Υπουργών των χωρών-μελών του Συμβουλίου, η οποία συνέστησε την προώθηση των μελετών της φύσης και του ύψους της αφανούς εγκληματικότητας για να παρθούν τα κατάλληλα μέτρα, καθώς και τη μεταξύ τους συνεργασία για το συντονισμό των μελετών⁹².

⁸⁸Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 154.

⁸⁹Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 154-155.

⁹⁰Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 155.

⁹¹Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 127

⁹²Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 127-128

Έχουν επικρατήσει δύο θεωρίες προκειμένου να προσεγγίσει ο ερευνητής το πρόβλημα αυτό και τις παραμέτρους του. Η πρώτη αναφέρεται στην προσπάθεια προσδιορισμού του σκοτεινού αριθμού και στη συμπλήρωση των στατιστικών στοιχείων της εμφανούς εγκληματικότητας, με έρευνες αυτο-ομολογούμενης εγκληματικής δραστηριότητας και έρευνες θυμάτων. Ουσιαστικά, η πρώτη θεωρία προσπαθεί να προσεγγίσει τον σκοτεινό αριθμό μέσω της συμπλήρωσης της εγκληματολογικής στατιστικής με νέες μορφές, νέες τεχνικές προσδιορισμού της εμφανούς εγκληματικότητας, ούτως ώστε να προσδιορισθεί με ακρίβεια η τελευταία και συνακόλουθα να προσδιορισθεί επαρκώς και η αφανής περιοχή. Η δεύτερη αποβλέπει στην αγνόηση του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας και στην προσέγγιση των εγκληματολογικών στατιστικών από τη σκοπιά της «παραγωγής εγκληματιών» από την αστυνομία, τα ποινικά δικαστήρια και τις φυλακές. Παραβλέποντας, από τη μία πλευρά την ύπαρξη του πεδίου της αφανούς εγκληματικότητας και από την άλλη την ύπαρξη των υπόλοιπων παραγόντων που συνθέτουν το εγκληματικό φαινόμενο και αξιολογώντας τις εγκληματολογικές στατιστικές μόνο από την πλευρά των παραγόντων που δημιουργούν εγκληματίες, ελλοχεύει ο κίνδυνος από τα πορίσματα της έρευνας, όχι μόνο να μην μπορεί να προσδιορισθεί ο σκοτεινός αριθμός –ο οποίος και ηθελημένα αγνοείται- αλλά και να μην μπορεί να προσδιορισθεί με ακρίβεια το πεδίο της εμφανούς εγκληματικότητας και να εξαχθούν ασφαλή και αξιόπιστα συμπεράσματα για την εγκληματολογική γνώση στο σύνολό της.

Ειδικότερα, οι τεχνικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας που έχουν στόχο να ανακαλύψουν την αφανή περιοχή αυτής είναι: α) Οι έρευνες αυτό-εξομολόγησης⁹³, οι οποίες στηρίζονται στη συμπλήρωση ερωτηματολογίων ομάδων προσώπων που αποτελούν δείγμα του συνολικού πληθυσμού και στηρίζονται στην ομολογία, από την πλευρά εκείνων που συμπληρώνουν τα ερωτηματολόγια ότι διέπραξαν κατά το παρελθόν ορισμένες αξιόποινες πράξεις. Β) Οι Έρευνες θυματοποίησης⁹⁴ που συνίστανται στη συμπλήρωση ερωτηματολογίου από ομάδες προσώπων που μαρτυρούν ότι έπεσαν, κατά το παρελθόν θύματα εγκλημάτων. Η τεχνική αυτή έχει σοβαρά πλεονεκτήματα, καθώς παρέχει εχέγγυα αξιοπιστίας, καθώς δεν ελλοχεύει ο

⁹³ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 155.

⁹⁴ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 155.

κίνδυνος της απόκρυψης της θυματοποίησης από την πλευρά του θύματος ενός εγκλήματος όπως συμβαίνει στην τεχνική της αυτό-ομολογούμενης εγκληματικότητας.⁹⁵ Παρουσιάζουν όμως διαφορές στα συμπεράσματά τους και αυτό μπορεί να συμβεί αν ληφθεί υπόψη η φύση και η βαρύτητα των εγκλημάτων, όπως για παράδειγμα ο βιασμός, η σωματική βλάβη μεταξύ συζύγων δεν έχουν επισήμως καταγραφεί, ή τα εγκλήματα κατά της παρουσίας μπορεί να μην έχουν καταγγεληθεί, είτε γιατί το θύμα δεν προέβη σε καταγγελία, είτε αδιαφόρησε, είτε δεν πίστευε στους θεσμούς της δικαιοσύνης, είτε έχει εκλείψει (ανθρωποκτονίες), είτε δεν έχει τη δυνατότητα να αντιληφθεί την διάπραξη εγκλήματος σε βάρος του κ.ά. οπότε και αυτές οι μελέτες δεν έχουν καταφέρει να προσδιορίσουν ασφαλώς τον σκοτεινό αριθμό της εγκληματολογίας. γ) Οι Έρευνες για το κόστος του εγκλήματος⁹⁶, οι οποίες επιχειρούν να εκτιμήσουν το ύψος της εγκληματικότητας από το οικονομικό κόστος που συνεπάγεται για το σύνολο η αντιμετώπισή της και δ) Οι βολιδοσκοπικές έρευνες για το φόβο του εγκλήματος, αρκετά διαδεδομένες κατά τα τελευταία χρόνια⁹⁷. Όμως, η μέτρηση της εγκληματικότητας και κυρίως οι τρόποι προσέγγισης της αφανούς περιοχής αυτής είναι συνάρτηση και άλλων παραγόντων, όπως της επίδρασης των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Τέλος οι συγκριτικές και ιστορικές έρευνες πάνω στις τάσεις της εγκληματικότητας, που προσπαθούν να εισαγάγουν ποιοτικά κριτήρια στις ποσοτικές τεχνικές⁹⁸. Με τη χρήση και αυτών των τεχνικών, αν και δεν εξουδετερώνονται πλήρως τα μειονεκτήματα της στατιστικής, παρέχεται πάντως ένα πιο αξιόπιστο εργαλείο στην εγκληματολογική έρευνα και θεωρία, πράγμα που είναι άλλωστε απόλυτα αναγκαίο⁹⁹.

Πιο συγκεκριμένα, λόγω του ότι οι επίσημες στατιστικές δεν μπορούν να αποδώσουν την πραγματική εικόνα της εγκληματικότητας, οι εγκληματολόγοι, προκειμένου να αμβλυνθούν τα διάφορα τεχνικά προβλήματα από τη χρήση των στατιστικών στην εμπειρική έρευνα, στράφηκαν σε άλλα μεθοδολογικά εργαλεία μέτρησης της εγκληματικότητας, ελπίζοντας να προσεγγίσουν τις πραγματικές

⁹⁵Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες και Παλαιότερες Κατευθύνσεις, Δεύτερη Αναθεωρημένη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 145

⁹⁶Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 155.

⁹⁷Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 155-156.

⁹⁸Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 156.

⁹⁹Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 156.

διαστάσεις της μέσα από τη μείωση του σκοτεινού αριθμού¹⁰⁰. Τα μεθοδολογικά εργαλεία αυτά είναι οι έρευνες θυματοποίησης και οι έρευνες αυτό-ομολογούμενης εγκληματικότητας που αναφέρθηκαν ανωτέρω. Ειδικότερα, οι έρευνες θυματοποίησης (victimization surveys) επιδιώκουν την καταγραφή των εγκλημάτων μέσα από ερωτηματολόγια, τα οποία καλούν τους ερωτώμενους να απαντήσουν αν οι ίδιοι ή μέλη των οικογενειών τους έχουν πέσει θύματα εγκλημάτων¹⁰¹. Η βασική ιδέα ξεκινά από το ότι υπάρχουν αδικήματα τα οποία για διάφορους λόγους, που εξηγήθηκαν παραπάνω, δεν αναφέρονται, οπότε το πραγματικό ποσοστό θυματοποίησης είναι μεγαλύτερο από εκείνο που αποτυπώνεται στις επίσημες στατιστικές¹⁰². Οι έρευνες αυτές ξεκίνησαν στα μέσα της δεκαετίας του 1960 στις ΗΠΑ και έκτοτε οι έρευνες θυματοποίησης καθιερώθηκαν σε εθνικό ή τοπικό πλαίσιο, ενώ στα τέλη της δεκαετίας του 1980 άρχισαν να πραγματοποιούνται και σε διεθνές επίπεδο¹⁰³. Παρά τα μειονεκτήματά τους, τα οποία αναφέρθηκαν αμέσως παραπάνω, οι έρευνες θυματοποίησης έχουν εισφέρει σημαντικές γνώσεις σχετικά με τις διαστάσεις της εγκληματικότητας με βασική διαπίστωση ότι υπάρχει ένας σχετικά μεγάλος σκοτεινός αριθμός, ο οποίος διαφοροποιείται ανάλογα με τα είδη των εγκλημάτων, ενώ ιδιαίτερα χρήσιμες έχουν αποδειχθεί στην καταγραφή των παραγόντων οι οποίοι συντελούν στην επιλογή ή όχι της ποινικής οδού από την πλευρά του θύματος¹⁰⁴. Φυσικά δεν μπορούν οι τελευταίες να υποκαταστήσουν τις επίσημες στατιστικές γιατί τα δικά τους ποσοτικά μεγέθη επί τη βάση των οποίων εξάγουν τα πορίσματά τους θεωρούνται ότι παράγουν το αντίθετο αποτέλεσμα με την έννοια ότι οδηγούν στην υπέρ-καταγραφή της εγκληματικότητας¹⁰⁵. Απλώς θα πρέπει να αξιολογούνται συνδυαστικά και πάντοτε με κριτική διάθεση.

Η δεύτερη μέθοδος, με την οποία επιχειρείται να ριχθεί φώς στον σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας αποτελούν οι έρευνες αυτό-ομολογούμενης εγκληματικότητας. Οι έρευνες αυτό-ομολογούμενης ενοχής επιδιώκουν την καταγραφή της εγκληματικότητας μέσα από τις απαντήσεις ενός πληθυσμιακού δείγματος στο

¹⁰⁰ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 40

¹⁰¹ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 40

¹⁰² Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 40

¹⁰³ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 41

¹⁰⁴ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 44.

¹⁰⁵ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 44

ερώτημα αν έχουν διαπράξει οι ίδιοι κάποια αξιόποινη πράξη¹⁰⁶. Τα συγκεντρωτικά στοιχεία σταχυολογούνται και συγκρίνονται με τα αντίστοιχα αστυνομικά στατιστικά δεδομένα και γίνονται οι σχετικές ποσοτικές και ποιοτικές συγκρίσεις. Και σ' αυτές τις έρευνες η βασική ιδέα είναι η ίδια με τις έρευνες θυματοποίησης. Δηλαδή και οι δύο στοχεύουν στην άμβλυνση του ρόλου του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, ο οποίος θεωρείται πολύ σημαντικός στις επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές¹⁰⁷. Ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1940 στις ΗΠΑ και καθιερώθηκαν στις δεκαετίες 1960 και 1970. Τα πορίσματά τους μπορούν να εισφέρουν γνώσεις για το προφίλ του εγκληματία.

Και οι μέθοδοι αυτές έχουν βέβαια τα μειονεκτήματά τους, όπως σε κάθε περίπτωση στην οποία πρόκειται να διεξαχθεί έρευνα με ερωτηματολόγιο (διατύπωση των ερωτήσεων, έκτασή τους, δυνατότητα κατανόησής τους, προκατάληψη ερευνητή, κ.λ.π.).¹⁰⁸ Πέρα όμως από αυτά ανακύπτουν και δύο επιπλέον σημαντικά προβλήματα:

α) Για να μπορεί να υποστηριχθεί ότι η έρευνα της αφανούς εγκληματικότητας είναι κάπως ακριβής αναφορικά με την έκταση της τελευταίας, θα έπρεπε να περιληφθούν στο ερωτηματολόγιο ερωτήσεις, που να αναφέρονται σε όλα τα εγκλήματα που περιγράφονται στον ποινικό κώδικα και στους ειδικούς ποινικούς νόμους. Κάτι τέτοιο όμως είναι τεχνικώς αδύνατο, λόγω της έκτασης που θα είχε το ερωτηματολόγιο. Έτσι το πρόβλημα που ανακύπτει είναι ποια εγκλήματα θα έπρεπε να περιληφθούν στο ερωτηματολόγιο για να αποτυπώσουν με περισσότερη δυνατή ακρίβεια την αφανή περιοχή της εγκληματικότητας.

β) Το δεύτερο σημαντικό πρόβλημα που ανακύπτει αναφέρεται στην αξιοπιστία των απαντήσεων, που δίδουν οι ερωτώμενοι. Βέβαια, η ανωνυμία που επιδιώκεται να εξασφαλισθεί είναι ένα θετικό στοιχείο για το σκοπό αυτόν. Πλην όμως πολλοί ψυχολογικοί παράγοντες εξακολουθούν να επιδρούν στο υποκείμενο (όση ανωνυμία και εάν εξασφαλίζεται και όσες εγγυήσεις παρέχονται, υπάρχει πάντοτε ο φόβος από τον κίνδυνο της παραβίασής της).¹⁰⁹

¹⁰⁶ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 44

¹⁰⁷ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π. σελ. 44

¹⁰⁸ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 128.

¹⁰⁹ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 128.

Ενόψει των ανωτέρω, καμία απολύτως έρευνα δεν μπορεί να διεκδικήσει αντικειμενικότητα των στοιχείων που αποκαλύπτει και συνεπώς ακρίβεια και αντιπροσωπευτικότητα των πορισμάτων της.¹¹⁰ Παρόλα αυτά, η συνεισφορά των ερευνών αυτών της αφανούς εγκληματικότητας υπήρξε αναμφισβήτητα θετική, καθώς: α) καθιερώθηκε ως μέθοδος εγκληματολογικής έρευνας η χρησιμοποίηση ερωτηματολογίων και η προσφυγή σε προσωπική εξέταση με ερωταποκρίσεις (interviews). Έτσι ο εξεταζόμενος καλυπτόμενος πίσω από την ανωνυμία εξηγεί ο ίδιος τις αιτίες, αφορμές, τον τρόπο ενέργειάς του, κλπ ώστε ο ερευνητής έρχεται σε άμεση επαφή με μια καθαρά υποκειμενική πλευρά του εγκληματία και του εγκλήματος. Και αυτό είναι λογικό, διότι η έρευνα ενός εγκληματολόγου δεν επιφέρει την ποινική καταδίκη του δράστη, υπό την έννοια ότι όταν διεξάγεται έρευνα σε ένα δείγμα, οι «δράστες» δεν έχουν το άγχος και το φόβο της κράτησης, της ανάκρισης και της ποινικής καταδίκης και δρουν πιο απελευθερωμένα. β) έγινε δυνατή η διερεύνηση των αιτίων, για τα οποία, ορισμένα εγκλήματα δεν καταγγέλλονται στις αρμόδιες αρχές, είτε από το ίδιο το θύμα είτε από τους τρίτους που είχαν οποιαδήποτε ανάμιξη στα σχετικά με το έγκλημα γεγονότα και γ) ανοίχτηκαν νέοι ορίζοντες στην εγκληματολογική θεωρία, ειδικότερα πάνω στο πρόβλημα της αιτιολογίας του εγκλήματος και της αξίας της εγκληματολογικής στατιστικής.¹¹¹

Περαιτέρω, προσπάθειες προσδιορισμού της αφανούς περιοχής της εγκληματολογίας, έχουν γίνει με βάση τη συνάρτηση καταγραφόμενων εγκλημάτων και μη καταγραφόμενων, καθώς έτσι μπορεί – πάντως όχι με ακρίβεια- να υπολογισθεί ο αριθμός των τελούμενων εγκλημάτων. Άλλωστε, σε ορισμένα εγκλήματα, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ο σκοτεινός αριθμός είναι σχετικά μικρός, ενώ σε άλλα όπως η υπεξαίρεση, η απάτη, τα οικονομικά εγκλήματα, ο βιασμός, κ.ά. είναι μεγάλος.¹¹² Προσπάθεια προσδιορισμού του σκοτεινού αριθμού της

¹¹⁰ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 128.

¹¹¹ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 128-129

¹¹² Βλ. Παράρτημα Ι, Πίνακες ΙΙ, ΙΙΙ, ΙV και V όπως παρουσιάζονται από Β. Καρύδη, Η Αθέατη Εγκληματικότητα, Εθνική Θυματολογική Έρευνα, Σειρά Εγκληματολογικά, αρ. 28, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2004, σελ. 129, 115-116. Τα ευρήματά τους υποδηλώνουν ότι γενεσιουργός παράγοντας του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας αποτελεί και η μη αναφορά τέλεσης του εγκλήματος. Η αναφορά τέλεσης του εγκλήματος άγει σε λειτουργία τους μηχανισμούς του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και μπορεί να βοηθήσει στο να κατανοήσουμε το σκοτεινό αριθμό.

εγκληματολογίας μπορεί να δώσει η διαφορά των θυματολογικών και των αστυνομικών στατιστικών και μάλιστα με κάποιες πιθανότητες ακρίβειας¹¹³.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ενόψει του ότι οι στατιστικές προκαλούν αβεβαιότητα λόγω της άγνοιας του πραγματικού αριθμού της εγκληματικότητας, οι εγκληματολόγοι, στην προσπάθειά τους να συμπληρωθούν οι εγκληματολογικές στατιστικές στις μεθόδους που αναλύθηκαν. Πλην όμως και αυτές δεν μπορούν να εξάγουν ασφαλή συμπεράσματα. Και αυτό έστρεψε την εγκληματολογική σκέψη στην εξέταση της δεύτερης εκδοχής, δηλαδή στο ενδεχόμενο οι εγκληματολογικές στατιστικές να καταγράφουν τη δραστηριότητα των ποινικών νόμων και όχι των εγκληματιών. Στο ερώτημα μήπως οι εγκληματολογικές στατιστικές ενδέχεται να καταγράφουν τη δραστηριότητα των εφαρμοστών των ποινικών νόμων, η απάντηση είναι ότι χρησιμεύουν για να δείξουν την αποδοτικότητα και τη διαδικασία επιλογής ορισμένων ατόμων από τα όργανα που είναι επιφορτισμένα με τη δίωξη και την τιμώρηση των εγκληματιών. Ουσιαστικά καταγράφουν μόνο πόσα άτομα καταγράφηκαν από την αστυνομία, τα ποινικά δικαστήρια και τα διάφορα ιδρύματα. Επομένως, η πληροφόρηση που παρέχουν είναι ενδεικτική, για αυτό άλλωστε και οι στατιστικές απεικονίζουν μόνο την επίσημη, την εμφανή εγκληματικότητα και αποτελούν ενδείκτες. Άλλωστε, ο σκοτεινός αριθμός σχετικοποιείται στη βάση των εκάστοτε ποσοτικών μετρήσεων της εκάστοτε εγκληματολογικής στατιστικής που χρησιμοποιείται, υπό την έννοια ότι η ανάγνωση των ευρημάτων καθεμιάς παραλλήλως και συνδυαστικώς μπορεί να βοηθήσει για να περιορισθεί και να προσδιορισθεί ο σκοτεινός αριθμός του εκάστοτε ερευνώμενου εγκλήματος¹¹⁴.

¹¹³ Αγγ. Τσιγκρής, όπ. π. σελ. 742.

¹¹⁴ Π.χ. ερευνάται το έγκλημα το βιασμού μέσα από τα ευρήματα της στατιστικής της Αστυνομίας και της δικαστικής στατιστικής. Για το αυτό έγκλημα υπάρχει σε καθεμία από αυτές κάποιος σκοτεινός αριθμός για τους λόγους που έχουν αναφερθεί παραπάνω. Η ανάγνωσή τους συνδυαστικά μπορεί να δώσει ακριβέστερα συμπεράσματα για την ύπαρξη του σκοτεινού αριθμού αυτού του εγκλήματος και ακολούθως για τη μείωσή του.

3. Η σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματολογίας στη μελέτη του αντικειμένου της

Η επίσημη καταγραφή της εγκληματικότητας δεν αντανακλά τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου. Οι εγκληματολογικές στατιστικές απεικονίζουν την εμφανή εγκληματικότητα, ενώ ανάμεσα σε αυτήν και την πραγματική υπάρχει ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας, ο οποίος θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, διότι χωρίς αυτόν δεν μπορούμε να γνωρίσουμε την πραγματική έκταση του εγκληματικού φαινομένου. Η αφανής περιοχή της εγκληματικότητας αποτελεί ένα πρόβλημα για τον ερευνητή- εγκληματολόγο, καθώς δημιουργείται αβεβαιότητα και συνακόλουθα αναξιοπιστία των πορισμάτων της έρευνάς του λόγω της άγνοιας του αληθινού μεγέθους της εγκληματικότητας. Οι εγκληματολογικές στατιστικές δεν μετρούν την πραγματική εγκληματικότητα, αλλά τη δραστηριότητα των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος¹¹⁵. Κατά κανόνα, οι εγκληματολογικές στατιστικές είναι ανακριβείς, εξαιτίας της διακριτικής ευχέρειας των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, των σφαλμάτων αυτών των οργάνων, αλλά και αυτών που τηρούν τις στατιστικές, καθώς και εξαιτίας της σκόπιμης αλλοίωσής τους για πολιτικούς σκοπούς¹¹⁶. Τα στατιστικά στοιχεία που απεικονίζουν την εγκληματικότητα είναι προϊόν της επιλογής της υπηρεσίας που τα δημοσιοποιεί, κρίνοντας αυτή τί είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε¹¹⁷. ¹¹⁸Το γεγονός αυτό έρχεται σε συνδυασμό με την λεγόμενη πολιτικοποίηση του εγκλήματος. Η απεικόνιση του εγκλήματος επί τη βάση των ποσοτικών μετρήσεων, χρησιμοποιείται στον επίσημο πολιτικό λόγο, προκειμένου να επικυρώσει ή να διαψεύσει συγκεκριμένες πρακτικές. Η μία πλευρά αφορά την κινδυνολογία που συναντάται συχνά τόσο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης όσο και στην πολιτική ηγεσία, σχετικά με τις διαστάσεις της εγκληματικότητας. Τα στατιστικά δεδομένα καθίστανται έτσι όργανα είτε για προπαγάνδα είτε για άσκηση πολιτικής. Η άλλη πλευρά του φαινομένου αυτού έχει να κάνει με τη χρήση των επίσημων στατιστικών δεδομένων προς επικύρωση

¹¹⁵ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 151.

¹¹⁶ Ιακ. Φαρσεδάκης, όπ. π. σελ. 152

¹¹⁷ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ. π.σελ.38.

¹¹⁸ Ελένη Ροϊνιώτη, Η Γνώση μας για το έγκλημα στη βάση ποσοτικών δεδομένων, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 129Β΄ 2009, 33-59

προγενέστερων πολιτικών πρακτικών. Οι ανοδικές και πτωτικές τάσεις της εγκληματικότητας έτσι όπως αποτυπώνονται στις επίσημες στατιστικές καταδεικνύουν την αποτελεσματικότητα των κατασταλτικών μηχανισμών του κράτους, αλλά και την λειτουργικότητα νέων νομοθεσιών κι μέτρων πρόληψης του εγκλήματος. Επίσης στη βάση των ευρημάτων των επίσημων στατιστικών δεδομένων είναι δυνατόν να στηρίζονται οι νέες πολιτικές προτάσεις για την πρόληψη, αντιμετώπιση και καταστολή του εγκλήματος. Η πολιτικοποίηση του εγκλήματος ελλοχεύει κινδύνους και μπορεί να ενταχθεί στην κατηγορία των παραγόντων που συσκοτίζουν ακόμα περισσότερο τα επιμέρους εγκλήματα και εντείνουν τον σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας. Η χρησιμοποίηση των ευρημάτων των επίσημων στατιστικών για πολιτικούς σκοπούς δεν μπορεί να είναι αμερόληπτη και αξιόπιστη, καθώς τα ευρήματα είναι δυνατόν να αξιολογούνται προς όφελος κάθε πολιτικής, κάθε κομματικού σχηματισμού. Ενδεχομένως, τα ευρήματα να αναλύονται αναλόγως με το συμφέρον της πολιτικής που εξυπηρετούν ή ακόμα παραπέρα ενδέχεται η διενέργεια της στατιστικής να είναι «στρατευμένη», υπό την έννοια του μεθοδευμένων και στοχευμένων πορισμάτων.

Τα παραπάνω έχουν σοβαρό αντίκτυπο -εκτός από τον μη προσδιορισμό του δείκτη εγκληματικότητας και της συνόλης εγκληματικότητας- και στην χάραξη μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς αυτή προϋποθέτει την πλήρη ποσοτική και ποιοτική γνώση της εγκληματικότητας¹¹⁹. Η αντεγκληματική πολιτική που είναι επιβεβλημένη να υπάρχει σε μία ευνομούμενη κοινωνία θα πρέπει, για να είναι αποτελεσματική και να επιτελεί την κατασταλτική και προληπτική λειτουργία της, να έχει ενώπιον της όλο το φάσμα και το εύρος της πραγματικής εγκληματικότητας. Μόνο έχοντας την πλήρη καταγραφή όλων ανεξαιρέτως των εγκλημάτων θα έχει την ευκαιρία να προσφέρει στην κοινωνία, αλλά και στην ίδια την εγκληματολογία. Εγκληματολογία και αντεγκληματική πολιτική λειτουργούν με σχέση αλληλεξάρτησης. Δεδομένου του γεγονότος ότι η εγκληματολογία θα πρέπει να ανακαλύψει τρόπους να αντιμετωπίσει τους παράγοντες που συντελούν στην δημιουργία του σκοτεινού αριθμού και να αγγίξει όχι την κορυφή του παγόβουνου, αλλά την πλατιά του βάση, αυτή που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, απαιτείται η ποιοτική και ποσοτική γνώση της εγκληματικότητας.

¹¹⁹ Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Δεύτερη Αναθεωρημένη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 139.

4. Συμπεράσματα δεύτερου μέρους

Η συσχέτιση των στατιστικών συλλήψεων ή καταδικών με ορισμένους κοινωνικούς και φυσικούς παράγοντες, όπως η ανεργία, το κλίμα, το περιβάλλον και η οικογένεια, το φύλο, η εκπαίδευση, η θρησκεία, αποτελεί μία γενικώς παραδεκτή μέθοδο μελέτης της εγκληματολογίας¹²⁰. Παρόλα τα πλεονεκτήματα που μπορεί να έχουν οι εγκληματολογικές στατιστικές, οι εγκληματολόγοι διατηρούν επιφυλάξεις στο κατά πόσο μπορούν να είναι ακριβείς και αξιόπιστες για την καταγραφή της συνολικής εγκληματολογικής γνώσης. Και αυτό γιατί η ελλιπής διατήρηση αρχείων, η ατελής συλλογή των σχετικών στοιχείων, η διαφορετική εφαρμογή και ερμηνεία από τις διωκτικές αρχές στα διάφορα άτομα και σε διάφορες περιοχές δεν επιτρέπουν να ακολουθηθούν πιστά και τυφλά τα πορίσματά τους.

Στις ανωτέρω εγκληματολογικές στατιστικές περιέχεται η εμφανής ή επίσημη εγκληματικότητα, δηλαδή αφενός η γνωστή στις αρμόδιες διωκτικές αρχές ή η δήλη εγκληματικότητα (στατιστική της αστυνομίας) και αφετέρου η δικαστική διαπιστούμενη εγκληματικότητα (στατιστική της ποινικής δικαιοσύνης, η οποία περιλαμβάνει την στατιστική των δικαστηρίων και τις σωφρονιστικές)¹²¹. Από τις στατιστικές της αστυνομίας, των ποινικών δικαστηρίων και τις σωφρονιστικές στατιστικές, οι αστυνομικές θεωρούνται ως οι πλέον αντιπροσωπευτικές της πραγματικότητας διότι περιλαμβάνουν τα εγκλήματα που τελούν σε γνώση τους. Όμως δεν περιλαμβάνουν τα αδικήματα που δεν έφθασαν σε γνώση τους και άρα δεν αντιμετωπίζουν επιτυχώς τον σκοτεινό αριθμό της εγκληματολογίας. Ακολουθώντας, το τελικό προϊόν που φθάνει στις άλλες δύο στατιστικές αντιπροσωπεύει ένα μικρό μέρος της αρχικής ποσότητας, διότι μέσα από τη διαδοχική διαδικασία φιλτραρίσματος ένα μεγάλο μέρος της εγκληματικότητας θα αποχαρακτηρισθεί ή θα χαρακτηριστεί διαφορετικά από τα επόμενα στάδια απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.¹²²

Η χρήση των στατιστικών στοιχείων δεν στοχεύει μόνο στην ποσοτική περιγραφή του εγκληματικού φαινομένου, αλλά και στην ποιοτική αξιολόγησή του, μέσα από τη

¹²⁰ Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 65-66.

¹²¹ Στ. Αλεξιάδης, όπ. π. σελ. 124

¹²² Χρ. Ζαφρωνίτου, όπ. π. σελ. 34

θεμελίωση αιτιωδών σχέσεων και συναρτήσεων μεταξύ ορισμένων παραγόντων και αντίστοιχων όψεων της εγκληματικότητας. Ωστόσο, υπάρχουν σοβαρά μεθοδολογικά προβλήματα που αφορούν την αξιοπιστία και εγκυρότητα των εγκληματολογικών στατιστικών, όπως το γεγονός ότι ορισμένα αδικήματα καταγράφονται με ακρίβεια, άλλα υπερεκτιμώνται, άλλα υποτιμώνται, ενώ άλλα απουσιάζουν¹²³. Αυτό έχει ως συνέπεια η εικόνα που παρουσιάζεται και αποκρυσταλλώνεται να είναι παραπλανητική και όχι αντιπροσωπευτική του συνόλου του εγκληματικού φαινομένου. Η επίσημη καταγραφή, η εμφανής εγκληματικότητα δεν αντανακλά τις πραγματικές διαστάσεις του εγκληματικού φαινομένου και ως εκ τούτου προσφέρει ελλιπή εγκληματολογική γνώση. Οι εγκληματολογικές στατιστικές απεικονίζουν την εμφανή περιοχή της εγκληματικότητας, ενώ ανάμεσα σ' αυτήν και την πραγματική βρίσκεται ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας, ο οποίος θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, διότι μόνο με την γνώση του μπορούν να εξαχθούν ασφαλή και αξιόπιστα συμπεράσματα για την πραγματική έκταση και το εύρος του εγκληματικού φαινομένου που συνίσταται στο τετράπτυχο έγκλημα, εγκληματίας, θύμα, κοινωνική αντίδραση¹²⁴. Κυρίως η ανωτέρω ανακρίβεια, ότι τα στατιστικά στοιχεία που απεικονίζουν την εγκληματικότητα είναι προϊόν της υπηρεσίας που τα δημοσιοποιεί, οφείλεται ακριβώς στην ύπαρξη του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας ο οποίος ποικίλλει ανάλογα με τη θεατότητα, τη βαρύτητα και το είδος του εγκλήματος, το βαθμό και τη συχνότητα καταγγελίας του εγκλήματος από τους παθόντες, τις διάφορες πράξεις που ποινικοποιούνται από εποχή σε εποχή και από χώρα σε χώρα, τις διαφορετικές μεθόδους συλλογής των στατιστικών στοιχείων, κ.λ.π. Επομένως, θα πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί για την ακρίβεια της απεικόνισης της εγκληματικότητας στις στατιστικές αφενός εξαιτίας του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας και αφετέρου εξαιτίας της διαφορετικής στάσης του ποινικού συστήματος κάθε χώρας και εξαιτίας αντικειμενικών δυσκολιών που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η επιφύλαξη όμως δεν σημαίνει και απόρριψη, αλλά θα πρέπει να μην παραγνωρίζεται το γεγονός ότι αποτελούν απλούς «δείκτες» και όχι θέσφατο¹²⁵.

¹²³ Χρ. Ζαραφωνίτου, όπ.π. σελ.38.

¹²⁴ Η. Δασκαλάκης, Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών τ. 25, γ' τετράμηνο, 1975, σελ. 370-371.

¹²⁵ Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες και Παλαιότερες Κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 66-67

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΣΚΟΤΕΙΝΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο επιχειρήθηκε συνοπτικά να αποτυπωθεί η έννοια και οι παράγοντες του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας και να αναδειχθεί η σημασία του και οι δυσχέρειες που ανακύπτουν από την ύπαρξή του. Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μία προσπάθεια να απεικονιστούν τα προβλήματα και οι δυσχέρειες που επιφέρει η ύπαρξη του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας στην διερεύνηση του εγκλήματος της ενδοοικογενειακής βίας, ενός από τα πλέον αντιπροσωπευτικά εγκλήματα που εντάσσονται στο πεδίο της αφανούς περιοχής της εγκληματικότητας.

1. Περιγραφή του προβλήματος

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί μία δέσμη εγκληματικών ενεργειών, η οποία στρέφεται ως επί το πλείστον σε βάρος των γυναικών, συνιστώντας κατάφωρη παραβίαση των θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Ως σύνολο αξιόποινων πράξεων, υπερβαίνει το ιδιωτικό πλαίσιο και εξελίσσεται σε πράξη διεθνούς ενδιαφέροντος.

Η ενδοοικογενειακή βία περιλαμβάνει πράξεις που συνιστούν σωματική, ψυχολογική και σεξουαλική βία, όπως και πράξεις που συνιστούν εκφοβισμό, εξαναγκασμό και απειλή χρήσης βίας σε μεγάλο χρονικό διάστημα. Με βάση τα γεγονότα και την σύγχρονη πραγματικότητα, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί ένα καθολικό φαινόμενο που αφορά όλες τις γυναίκες ανεξαρτήτως κοινωνικών, οικονομικών και θρησκευτικών ομάδων. Για το λόγο αυτό έχουν αναληφθεί πρωτοβουλίες από θεσμικά όργανα ούτως ώστε να αντιμετωπισθεί το έγκλημα αυτό με αποτελεσματικό τρόπο, καθώς ένα minimum κανόνων θεσμικού και διοικητικού επιπέδου έχουν θεσπισθεί με την ΕΣΔΑ. Η εφαρμογή αυτών σε ευρωπαϊκό αλλά και διεθνές επίπεδο θα μπορούσε να συμβάλει στην προστασία των ατόμων από την

ενδοοικογενειακή βία, ούτως ώστε να αντιμετωπισθεί και η παρεπόμενη ατιμώρητη αφανής εγκληματικότητα.

2.Εννοιολογικός προσδιορισμός ενδοοικογενειακής βίας. Παράγοντες που οδηγούν στην ύπαρξη της ενδοοικογενειακής βίας

Σε πρώτη φάση θα πρέπει να αποσαφηνισθεί ο όρος ενδοοικογενειακή βία και να γίνει μία σύντομη παρουσίαση του εγκλήματος και σε τι συνίσταται αυτό. Άλλωστε και ο ερευνητής εγκληματολόγος στην προσπάθειά του να κατανοήσει το εγκληματικό φαινόμενο στο σύνολό του θα πρέπει να ξεκινήσει από το αντικείμενο της έρευνάς του δηλ. από το ίδιο το έγκλημα.

Όπως προαναφέρθηκε, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί μία δέσμη ενεργειών, εγκληματικών πράξεων και αφορά κάθε βίαιη πράξη, που προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλεί σωματική, ψυχολογική και σεξουαλική βλάβη και πόνο στο θύμα. Στις πράξεις αυτές περιλαμβάνονται απειλή ή χρήση βίας, εξαναγκασμός, αποστέρηση της ελευθερίας είτε στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή του θύματος. Η ενδοοικογενειακή βία απαντάται κυρίως στις γυναίκες. Οι γυναίκες είναι εκείνες σε βάρος των οποίων διαπράττονται κατά κανόνα εγκληματικές πράξεις ενδοοικογενειακής βίας και αυτό εκκινεί κυρίως από την ιστορικά καταγεγραμμένη ανισότητα των σχέσεων εξουσίας των δύο φύλων και της κυριαρχίας του άνδρα στην γυναίκα.

Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί την πιο συχνή μορφή βίας κατά των γυναικών και δύναται, ως δέσμη εγκληματικών ενεργειών, να περιλαμβάνει τρόπους καταχρηστικής συμπεριφοράς, οι οποίοι με τη σειρά τους δύνανται να εμπεριέχουν την ψυχολογική βία, την λεκτική βία και την σεξουαλική βία. Οι εν λόγω πράξεις, ατομικά ελεγχόμενες ή εν συνόλω, συνιστούν πράξεις ψυχολογικής, σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης, οι οποίες μετουσιώνονται σε πράξεις ενδοοικογενειακής βίας κατά την περίπτωση εκείνη που διαπράττονται από άτομα που ανήκουν στο ίδιο οικογενειακό περιβάλλον και συνδέονται με έγγαμη ή συντροφική σχέση.¹²⁶

¹²⁶ Θ. Παπαθεοδώρου , Η ποινικοποίηση της ενδοοικογενειακής βίας. Συγκριτική Προσέγγιση, Ποινική Δικαιοσύνη 2007, σελ. 71.

Αναφορικά με τα αίτια της ενδοοικογενειακής βίας έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες. Αρχικά αυτά ανάγονται ως επί το πλείστον στην ιστορικά διαμορφωμένη αντίληψη της κοινωνίας ότι οι γυναίκες είναι κατώτερες των ανδρών και στο γεγονός ότι είναι οικονομικά αδύναμες. Οι σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις έχουν ως αφετηρία την γενικότερη κατάρρευση του αξιακού συστήματος, τη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Όπως έχει αναφερθεί η ενδοοικογενειακή βία περιλαμβάνει ένα πλέγμα ενεργειών και εκδηλώσεων, οι οποίες τις περισσότερες φορές συνδυάζονται και ασκούνται σε βάρος του θύματος από τον σύζυγο, νυν ή πρώην, ή σύντροφο ή από άλλα μέλη της οικογένειας. Οι κυριότερες μορφές της ενδοοικογενειακής βίας μπορούν να προσλάβουν την ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη, την ενδοοικογενειακή παράνομη βία και απειλή, τον βιασμό, την κατάχρηση σε ασέλγεια, όπως και την ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας.

3. Θύτες και θύματα της ενδοοικογενειακής βίας.

Είναι διεθνώς παραδεδομένο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό της ενδοοικογενειακής βίας διαπράττεται εις βάρος των γυναικών, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και εξαιρέσεις στρεφόμενη προς τον άνδρα, αλλά είναι σπάνιες. Αποτελεί όμως αναμφισβήτητο γεγονός ότι σε όλες τις έρευνες και μελέτες ο όρος ενδοοικογενειακή βία αναφέρεται σε γυναίκες θύματα παρά σε γυναίκες θύτες. Η πληθώρα ερευνών καταδεικνύουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της κακοποιημένης γυναίκας. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι οι γυναίκες που υφίστανται καταχρηστική συμπεριφορά χαρακτηρίζονται από ελλιπή αυτοεκτίμηση, η οποία ενδεχομένως να απορρέει από την αποδοχή και ενσωμάτωση των αποδομένων σε αυτές από το περιβάλλον τους χαρακτηριστικά της ανικανότητας και της ανεπάρκειας¹²⁷. Εξάλλου εμφανίζονται ως άτομα τα οποία δεν μπορούν να έχουν τον έλεγχο της ζωής τους και να μην λαμβάνουν πρωτοβουλίες για να την ορίσουν και να την βελτιώσουν. Ενδεχομένως να έχουν υποστεί οι ίδιες κακοποίηση ή να έχουν υπάρξει μάρτυρες κακοποίησης της μητέρας τους κατά την παιδική τους ηλικία, με αποτέλεσμα να

¹²⁷ Πρώτη Επιδημιολογική Έρευνα Κοινωνικών Ερευνών για τη βία κατά των γυναικών στην οικογένεια, Παράρτημα II, σελ. 36.

θεωρούν φυσιολογικό το ρόλο του θύματος και να έχουν ενστερνιστεί τις στερεοτυπικές αντιλήψεις των φύλων. Μεταξύ άλλων έχουν ανεπτυγμένο το αίσθημα της ντροπής και παράλληλα ενδεχομένως να μην έχουν τα κατάλληλα μορφωτικά, ψυχολογικά ακόμα και οικονομικά εφόδια που θα τους επιτρέψουν να φύγουν από αυτήν την κατάσταση και να πάψουν να είναι εξαρτημένες από το σύζυγο/σύντροφο τους. Τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα την απομόνωσή τους σε κοινωνικό επίπεδο.

Η κακοποιημένη γυναίκα έχοντας – όπως ειπώθηκε ανωτέρω- στο παρελθόν της, πρόσφατο ή και απώτατο, την ιδιότητα του θύματος καταλήγει να κάνει προληπτική χρήση βίας κατά του «*τυράννου*» συζύγου της/ συντρόφου της και τον σκοτώνει ενώ αυτός κοιμάται, προκειμένου να κατορθώσει να ξεφύγει και να γλιτώσει από αυτόν. Ο λόγος για τον οποίο η σύζυγος παίρνει μία τέτοια απόφαση εντοπίζεται στην επαναλαμβανόμενη κακοποίηση που υφίσταται καθημερινά και στην εξαιτίας αυτής πραγματική αντίληψη, ότι εάν δεν δράσει έστω την στιγμή αυτή, δεν θα μπορεί να αντιδράσει ποτέ άλλοτε. Βέβαια, όταν μία κακοποιημένη σύζυγος σκοτώνει τον άντρα της την ώρα που αυτός κοιμάται, θεωρεί ότι ακόμα και τη στιγμή εκείνη, υπάρχει απειλή για την ίδια. Θεωρεί ότι υπάρχει μια απειλή που μπορεί ανά πάσα στιγμή να εκδηλωθεί σε βάρος της¹²⁸. Η θανάτωση εδώ του τυραννικού συζύγου

¹²⁸ Στο σημείο τούτο γίνεται μία αναφορά στο «Σύνδρομο της Κακοποιημένης Γυναίκας» (“Battered Woman’s Syndrome”) ως χαρακτηριστικό των γυναικών που κακοποιούνται συστηματικά από τον σύντροφό τους. Δίνοντας τον ορισμό της κακοποιημένης γυναίκας ως ακολούθως, «*Μία κακοποιημένη γυναίκα είναι μια γυναίκα που έχει επανειλημμένα υποστεί οποιαδήποτε βίαιη σωματική ή ψυχολογική συμπεριφορά από έναν άντρα με τον σκοπό να εξαναγκαστεί να κάνει κάτι που αυτός θέλει, χωρίς να ενδιαφέρεται για τα δικαιώματά της. Για να χαρακτηριστεί μια γυναίκα ως κακοποιημένη, το ζευγάρι θα πρέπει να έχει περάσει από τον κύκλο της κακοποίησης τουλάχιστον δύο φορές. Οποιαδήποτε γυναίκα μπορεί να βρεθεί σε μια τέτοια σχέση με κάποιον άντρα μια φορά. Αν, όμως, συμβεί και δεύτερη φορά και η γυναίκα παραμένει στην ίδια κατάσταση, τότε χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη.*» η Walker συνέχισε με την εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν στην ψυχολογία της κακοποιημένης γυναίκας, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί μέσα από τη χρόνια κακοποίηση, βασισμένη στην ψυχοκοινωνική θεωρία της επίκτητης αδυναμίας (learned helplessness) η οποία αναλύεται σε τρία στάδια (δημιουργία της έντασης, εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς, μήνας του μέλιτος). Η θανάτωση του τυραννικού συζύγου αποτελεί μέρος ενός μεγαλύτερου προβλήματος που λέγεται ενδοοικογενειακή βία κι αυτό επίσης δεν πρέπει ως στοιχείο να αγνοείται, διότι από θυματολογική σκοπιά η πράξη αυτή εμφανίζεται ως ύστατη προσπάθεια της κακοποιημένης γυναίκας απεγκλωβισμού από την κατάσταση αιχμαλωσίας της · τοποθετείται στη θέση του θύτη για να μπορέσει να κλείσει τον επαναλαμβανόμενο κύκλο βίας,

προβάλλεται ως ο μοναδικός τρόπος εξουδετέρωσης της διαρκούς απειλής και ως μοναδικός τρόπος να ανακτήσει ξανά την ελευθερία της.

Αναφορικά με τα γενικά χαρακτηριστικά των ανδρών που χρησιμοποιούν βία σε βάρος των συντρόφων τους, υποστηρίζεται ότι αυτοί αναπτύσσουν υπερβολικά εξαρτητικές σχέσεις με τους άλλους. Οι άνδρες που χρησιμοποιούν βία είναι συνήθως αγχώδεις απέναντι στην οικειότητα με την σύντροφο και ταυτόχρονα επιθυμούν και φοβούνται την συναισθηματική αλληλεγγύη. Η πιεστική συμπεριφορά εκ μέρους του συζύγου είναι δυνατόν να εξαλείψει την αίσθηση αυτονομίας της συντρόφου περιορίζοντας τα υποστηρικτικά κοινωνικά της δίκτυα και τις εναλλακτικές της σχέσεις (φίλους, συνεργάτες, συγγενείς), περιστέλλοντας τις δραστηριότητές της στο χώρο του σπιτιού και ελέγχοντάς την σε οικονομικό, μορφωτικό, εργασιακό και κοινωνικό επίπεδο¹²⁹.

Επίσης, οι άνδρες που χρησιμοποιούν βία σε βάρος των συντρόφων τους, πάσχουν και οι ίδιοι από το σύνδρομο χαμηλής αυτοεκτίμησης, έχουν βιώματα που πιθανόν να σχετίζονται με τον τρόπο τον οποίο διαπαιδαγωγήθηκαν κατά την παιδική τους ηλικία, τα πρότυπα της οικογένειας και ιδίως της μητέρας τους και προσπαθούν να επιβληθούν και να καλύψουν το αίσθημα κατωτερότητάς τους με την βία. Με τον τρόπο αυτό θεωρούν ότι επιβεβαιώνονται και μπορούν να επιβάλλονται.

στη δίνη του οποίου τυχαίνει πολλές φορές να βρίσκονται και παιδιά και κατ' επέκταση, η πράξη της ενέχει και μια ενδόμυχη επιθυμία απόδοσης δικαιοσύνης για όλα όσα έχει υποφέρει (βλ. *Γκίνολου Δέσποινα, Ποινική Αξιολόγηση της θανάτωσης του τυραννικού συζύγου, Διπλωματική Εργασία, σελ. 25 με περαιτέρω παραπομπές της ίδιας*). Ωστόσο, το ότι δεν έχουν αχθεί ενώπιον των Δικαστηρίων αντίστοιχες υποθέσεις είναι μεν ενθαρρυντικό υπό την έννοια ότι δεν χρησιμοποιείται το έγκλημα ως απάντηση σε ένα άλλο έγκλημα που διαπράττεται στους κόλπους της οικογένειας (βλ. *Δ. Γκίνολου*). Παρόλα αυτά μπορεί ο σκοτεινός αριθμός της ενδοοικογενειακής βίας να είναι μεγάλος, καθώς τα θύματά της δεν προβαίνουν σε καταγγελία εξαιτίας του φόβου, αλλά δεν πρέπει να αγνοηθούν καθώς αυτά εμφανίζουν τη δυναμική να αντιμετωπιστούν επίσης με βία και εν προκειμένω προληπτική βία (βλ. *Σ. Χατζηφωτίου, Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών, 2005, σελ. 46*). Παρατηρείται δηλαδή μείωση του σκοτεινού αριθμού των εγκλημάτων προληπτικής βίας (π.χ. θανάτωση στον ύπνο του τυραννικού συζύγου).

¹²⁹ Πρώτη Επιδημιολογική Έρευνα Κοινωνικών Ερευνών για τη βία κατά των γυναικών στην οικογένεια, Παράρτημα II, σελ. 37-38.

Εν κατακλείδι, αν και τα παραπάνω χαρακτηριστικά δεν συντρέχουν σε κάθε περίπτωση, θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι θύτες και θύματα της ενδοοικογενειακής βίας αποτελούν άτομα τα οποία δεν αποτελούν συγκροτημένες προσωπικότητες και έχουν βιώματα που ενδεχομένως δεν μπορούν να ξεπεράσουν. Άλλωστε, η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα φαινόμενο πολυπαραγοντικό, που για την ερμηνεία της και την αντιμετώπισή της θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η προσωπικότητα τόσο του θύματος όσο και του δράστη, αλλά και οι εξωγενείς παράγοντες που συνεπικουρούν την εμφάνισή της, όπως π.χ. οι πολιτιστικές δομές που ακολουθούν στο διηλεκές μία κοινωνία, η μάθηση συμπεριφορών, προτύπων και αξιών, η μάθηση των ρόλων μέσα σε μία οικογένεια, κ.λπ..

4. Παράγοντες που δεν επιτρέπουν την σαφή καταγραφή του εν λόγω εγκλήματος

Η διεθνής βιβλιογραφία έχει επανειλημμένως τονίσει ότι δεν υφίσταται ένας αξιόπιστος βαθμός στοιχείων, τα οποία αφορούν το εύρος, την φύση αλλά και τις επιπτώσεις των επιθέσεων σε ενδοοικογενειακό επίπεδο. Και αυτό διογκώνει τον σκοτεινό αριθμό του εγκλήματος αυτού.

Πράγματι, στο πεδίο της αφανούς εγκληματικότητας, τα επιμέρους εγκλήματα της ενδοοικογενειακής βίας φαίνεται να καταλαμβάνουν μεγάλο χώρο. Έτσι τα στατιστικά στοιχεία δεν μπορούν να παρέξουν αξιόπιστα πορίσματα για το εύρος και τις επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας, που εξακολουθεί να είναι από τα πλέον αντιπροσωπευτικά εγκλήματα με τον μεγαλύτερο σκοτεινό αριθμό. Επομένως είναι και δύσκολη η εφαρμογή μίας αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του ανωτέρω εγκλήματος.

Οι παράγοντες που οδηγούν στην αθεατότητα αυτού του εγκλήματος, ανάγονται κατά πρώτον στην βούληση του θύματος να δημοσιοποιήσει και άρα να καταγγείλει το εν λόγω έγκλημα και κατά δεύτερον, στην ίδια τη φύση του εγκλήματος. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι βασικός παράγοντας που δεν αποτυπώνεται η πραγματική εικόνα και διάσταση του εγκλήματος αυτού, είναι ότι λαμβάνει χώρα μέσα στον ιδιωτικό χώρο της οικίας, μέσα στην οικογένεια μεταξύ των μελών της. Ο φόβος και η ντροπή των θυμάτων είναι τα αντικίνητρα στην καταγγελία του εν λόγω εγκλήματος. Η ενδοοικογενειακή βία λαμβάνει χώρα μέσα στην οικογένεια. Το θύμα

έχει ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς με το θύτη και ενδεχομένως αυτό να του δημιουργεί αναστολές στην καταγγελία ανάλογων περιστατικών. Άλλες πάλι φορές τα θύματα δεν προβαίνουν σε καταγγελία καθώς πιστεύουν ότι αυτό δεν πρόκειται να ξανασυμβεί και ότι η κατάσταση θα διορθωθεί.

Επιπλέον, σε κάποιες χώρες μπορεί να είναι κοινωνικά αποδεκτή, η συμπεριφορά που συνιστά ενδοοικογενειακή βία και έτσι να μην είναι σε θέση τα θύματα να το εκλάβουν ως έγκλημα. Και συνεπώς δεν το καταγγέλλουν. Από την άλλη πλευρά, ενδεχομένως τα θύματα στο πλαίσιο εκδήλωσης των επιμέρους ενεργειών της ενδοοικογενειακής βίας να εκλείψουν. Επίσης, σε κάποιες χώρες το πλέγμα των ενεργειών που συνιστούν την ενδοοικογενειακή βία δεν έχει ποινικοποιηθεί, ή η Αστυνομία καλύπτει τους δράστες λόγω οικονομικής και κοινωνικής ασυλίας (μπορεί π.χ. ο δράστης να είναι ένα δημόσιο πρόσωπο).

Σημειωτέον, ότι στις εγκληματολογικές στατιστικές, συνήθως οι πράξεις που συνιστούν την ενδοοικογενειακή βία εμπεριέχονται στις πράξεις βίας κατά των γυναικών και όχι σε ιδιαίτερες εγκληματολογικές στατιστικές που ασχολούνται με την ενδοοικογενειακή βία σαν ξεχωριστό έγκλημα. Έτσι το πρόβλημα της αποσιώπησης, αλλά και της μη δημοσιοποίησης των εγκλημάτων της ενδοοικογενειακής βίας, θέτει τροχοπέδη στην προσπάθεια για μία ολοκληρωμένη και ακριβή εικόνα για την κατάσταση του εν λόγω εγκλήματος και αυξάνει τον σκοτεινό αριθμό του εγκλήματος¹³⁰.

¹³⁰B. Αρτινοπούλου, Ενδοοικογενειακή κακοποίηση γυναικών, 2006 σελ. 33 (με περαιτέρω παραπομπή. Στης ίδιας επίσης, σελ. 36-37 παρατίθενται στατιστικά στοιχεία που αφορούν στο “σκοτεινό αριθμό ενδοοικογενειακής βίας” σε κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ των οποίων η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Φιλανδία, η Πορτογαλία, η Γαλλία, η Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και εκτός ΕΕ η Ρωσία. Σύμφωνα δε με την ίδια, κύριος λόγος της δυσχέρειας συγκέντρωσης στοιχείων είναι η έλλειψη επαρκών στοιχείων που παρέχουν διάφορες δομές, στις οποίες απευθύνονται οι κακοποιημένες γυναίκες, αλλά και το γεγονός ότι η βία κατά των γυναικών μέσα στην οικογένεια πολιτισμικά θεωρείται αποδεκτή ειδικά σε μία κοινωνία, στην οποία κυριαρχούν ισχυρές παραδοσιακές αξίες αναφορικά με τη διαφοροποίηση των ρόλων των δύο φύλων και τον καταμερισμό εργασίας. Γι αυτό η βία μέσα στην οικογένεια καταγγέλλεται σε πολύ μικρό βαθμό (βλ. όπ. π. σελ. 81).

Παρακάτω παρατίθενται τα ευρήματα από Ελληνική Έκθεση για το έγκλημα της ενδοοικογενειακής βίας, όπως αυτό καταγράφεται, και σκιαγραφούνται οι παράγοντες που το έγκλημα αυτό δεν καταγγέλλεται:

1. Το 56 % των γυναικών του δείγματος βιώνουν μερικές φορές ή συχνά καταχρηστικές συμπεριφορές του συζύγου / συντρόφου τους που συνδέονται με την λεκτική ή ψυχολογική βία.
2. Το 61 % των γυναικών που διαμένουν σε ημι-αστικά κέντρα, βιώνει μερικές φορές ή συχνά καταχρηστικές συμπεριφορές του συζύγου/συντρόφου με λεκτική ή ψυχολογική βία. Το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες που διαμένουν στα αστικά κέντρα είναι 58,2% και για τις γυναίκες των αγροτικών περιοχών ανέρχεται στο 48,3%.
3. Το 6,58 που απάντησε θετικά ότι υφίσταται λεκτική/ψυχολογική βία ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 18-24 ετών ενώ στις γυναίκες ηλικίας 55-60 ετών, το ποσοστό ανέρχεται στο 13,1%.
4. Όσον αφορά στην σωματική βία το 4,8% είναι γυναίκες 45-54ετών και 4,8% 55-60ετών.
5. Μελετώντας τις κατηγορίες της σωματικής, σεξουαλικής και λεκτικής/ψυχολογικής βίας παρατηρείται ότι η λεκτική/ψυχολογική συγκεντρώνει ποσοστό 11,22%, η σωματική 3,6% και η σεξουαλική 3,5%.
6. Από τις γυναίκες που ανέφεραν ότι έχουν υποστεί σωματική βία από τον σύζυγο/σύντροφο τους, το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνεται από εκείνες που είχαν στοιχειώδη μερική μόρφωση (11,85%).
7. Το μεγαλύτερο ποσοστό δε, αυτών των γυναικών δηλώνει συνταξιούχες (17,86%) ενώ ακολουθούν οι γυναίκες που βρίσκονται σε καθεστώς μερικής απασχόλησης (12,38%).
8. Οι γυναίκες σε διάσταση είναι εκείνες που δέχονται συχνότερα σωματική βία (37,5%) έναντι των υπολοίπων ενώ ακολουθούν οι διαζευγμένες γυναίκες με ποσοστό του 30,5%.
9. Το 58,66% αναγνωρίζει την συγκεκριμένη καταχρηστική συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου ως βίαιη.
10. Από το 3,6% των γυναικών που υφίστανται σωματική βία, μόνο το 37,1% θεωρεί πως η τελευταία αποτελεί βίαιη συμπεριφορά εις βάρος της και το ίδιο ισχύει και για όσες υφίστανται σεξουαλική κακοποίηση (μόνο το 29,5% αναγνωρίζει την καταχρηστική συμπεριφορά του τελευταίου ως βίαιη).

11. Σχετικά με την παρουσία των παιδιών στα περιστατικά βίας το 49,2% επεσήμανε ότι τα παιδιά δεν είναι ποτέ μάρτυρες σκηνών βίας, ενώ μερικές φορές ή συχνά τυχαίνει να είναι παρόντα (28,4%).
12. Σχετικά με την καταγραφή της αντίδρασης των παιδιών στα περιστατικά βίας, στα οποία αυτά είναι παρόντα, το 32,1% δήλωσε ότι προσπαθούν να ηρεμήσουν τον σύζυγο/συντρόφο, το 21,9% ανέφερε ότι κλείνονται στο δωμάτιο τους, ενώ το 17,5% ότι ξεσπάει σε κλάματα.
13. Το 61,9% των γυναικών που υφίστανται βία δηλώνουν ότι τα περιστατικά βίας δεν ακολουθούν ποτέ χρήση/κατάχρηση αλκοόλ/ουσιών.
14. Το ποσοστό χρήσης ουσιών κατά την ενδοοικογενειακή βία είναι μικρό 11,40%.
15. Σχετικά με το αν υπήρξε τραυματισμός της γυναίκας-θύματος, τι είδους ήταν ο τελευταίος και κατά πόσο ζήτησε άμεσα ιατρική βοήθεια και που της παρασχέθηκε, το 64,8% ανέφεραν ότι δεν έχουν τραυματιστεί ποτέ.
16. Από εκείνες που δήλωσαν ότι τραυματίστηκαν από τον δράστη, το 85,3% απέκτησε μώλωπες και το 41,2% είχε μόνο εκδορές.
17. Το 90% των γυναικών αυτών αναζήτησε αμέσως ιατρική βοήθεια.
18. Σχετικά με την κλιμάκωση ή αποκλιμάκωση της βίαιης συμπεριφοράς του συζύγου/συντρόφου σε συνάρτηση με την πάροδο του χρόνου, το 21% απάντησε ότι έγινε λιγότερο συχνή και λιγότερο βίαιη, ενώ το 24,8% ανέφερε ότι η τελευταία δεν άλλαξε καθόλου.
19. Το 56,2% από τις γυναίκες που ανέφεραν ότι υφίστανται βία οποιασδήποτε μορφής, δήλωσε ότι υφίστανται κακομεταχείριση επί 10 έτη και άνω, ενώ το 20% προσδιόρισε την βία τα τελευταία 1-5έτη.
20. Το 13,3% δήλωσε ότι έχει υπάρξει μάρτυρας σκηνών βίας στην οικογένεια που μεγάλωσε.
21. Το 28% των γυναικών είχαν υποστεί βία από προηγούμενους συζύγους/συντρόφους σε σχέσεις τους στο παρελθόν.

5. Συμπεράσματα τρίτου μέρους

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω οι λόγοι μη καταγγελίας της ενδοοικογενειακής βίας είναι εν περιλήψει: 1. στιγματισμός, 2. φόβος επανάληψης της βίας, 3.οικονομική εξάρτηση, αν και εμφανίζεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, 4. ελπίδα αποκατάστασης σχέσεων, 5. η πεποίθηση ότι η επέμβαση της πολιτείας δεν αλλάζει την στάση του δράστη, 6. γραφειοκρατικά και οικονομικά εμπόδια για προσφυγή στην δικαιοσύνη και δυσνόητη γλώσσα, 7. η έλλειψη επαρκούς παρέμβασης και επαρκούς υποστήριξης για τα θύματα επιτρέπει και ενδυναμώνει την περαιτέρω κλιμάκωση της βίας και την πρόκληση σοβαρών ή και θανάσιμων τραυματισμών!”.

Θυματολογικές έρευνες έχουν δείξει ότι πολλά από τα θύματα δεν αναφέρουν τις εμπειρίες τους από την βία που υφίστανται μέσα στην οικογένειά τους, λόγω του αισθήματος της ντροπής, αν κοινοποιηθεί η προσωπική τους κατάσταση, αλλά και του φόβου που θα βιώσουν από την ενδεχόμενη μεγαλύτερη κακοποίησή τους από τον δράστη. Δυστυχώς, είναι πολλές ακόμη οι περιπτώσεις, όπου τα θύματα αισθάνονται υπεύθυνα για τη βία που ασκείται σε αυτούς από τους δράστες ή ακόμη και αποδέχονται ως φυσιολογικό τον ξυλοδαρμό, γιατί «όλοι κάνουν το ίδιο»! Η διαδικασία που ακολουθείται προκειμένου να αποφασίσει το θύμα αν θα καταγγείλει την κακοποίησή του συνήθως είναι η εξής: 1) η αντίληψη που έχει το θύμα για το έγκλημα. Αυτό σημαίνει ότι πολλά θύματα δεν μπορούν να αναγνωρίσουν την κακοποίησή τους και δεν θεωρούν ως εγκληματική την στάση του δράστη και είτε από άγνοια είτε από παθητική αποδοχή της κατάστασης δεν προβαίνουν σε καταγγελία. 2) Η αντίληψη για το χαρακτηρισμό του ως θύμα. Το θύμα δεν αναγνωρίζει δηλαδή ότι χρήζει βοήθειας και υποστήριξης από εξειδικευμένες ομάδες και ότι μπορεί να αλλάξει την ζωή του προς το καλύτερο. 3)Το μέγεθος της βλάβης που υπέστη, αν απειλείται η σωματική ακεραιότητά του (π.χ ακρωτηριασμός), 4)Το σύνδρομο του κακοποιημένου ατόμου είναι να βρει μια ιδιωτική επίλυση του περιστατικού (π.χ μέσω ενός φιλικού ή συγγενικού προσώπου), το οποίο είναι απογοητευτικό ως επί το πλείστον, διότι κανένας δεν μπορεί να αντιληφθεί εξ’ ολοκλήρου την εμπειρία αυτή, αν δεν την έχει βιώσει ο ίδιος. 5) Άλλες αποφάσεις του θύματος είναι μόνο ο εκφοβισμός του δράστη χωρίς καταγγελία λέγοντας ότι θα πάει στην αστυνομία ή η απόλυτη απραξία (όταν τα θύματα είναι παιδιά) ή δικαστηριακή οδός, που ανακουφίζει μόνο προσωρινά την κατάσταση και ενεργοποιεί εκ νέου τον δράστη, όταν αντιληφθεί ότι τελικά δεν απειλείται.

Έχει παρατηρηθεί ότι στην αίθουσα του δικαστηρίου πολλές φορές τα θύματα δεν παρουσιάζονται με αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται η υπόθεση και να υποστηρίζεται ο δράστης. Είναι αναμενόμενη μια τέτοια αντίδραση, καθώς το θύμα εκτός από την πρωτογενή θυματοποίησή του από την καθεαυτό άσκηση της βίας, καλείται να αντιμετωπίσει και την δευτερογενή θυματοποίησή του που γεννά η βία που ασκεί ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος (αρχές επιβολής του νόμου, δικαστήρια, εισαγγελέας) μέσω του στιγματισμού, της παραμέλησής του και της διαπόμπευσης, ιδιαίτερα στις κλειστές κοινωνίες αλλά και της δραματοποίησης των περιστατικών μέσα στις δικαστηριακές αίθουσες.

Όμως, η κατάσταση έχει αλλάξει, οι αρχές αντιμετωπίζουν με περισσότερη κατανόηση και άμεση κινητοποίηση τέτοια περιστατικά και οι φορείς που υποστηρίζουν τα θύματα είναι πλέον πολλοί και αρκετά δυναμικοί. Ωστόσο, θέλουμε να γίνει κατανοητό ότι ο ρόλος του θύματος είναι το Α και το Ω στην ενεργοποίηση του μηχανισμού άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Κάθε είδους βία πρέπει να καταγγέλλεται χωρίς να υπολογίζεται το κόστος. ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΓΓΕΛΟΥΝ ΤΗΝ ΒΙΑ και έτσι, όχι μόνο μειώνεται το σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας, αλλά σταματά και ο κύκλος της βίας που αναπαράγεται μέσα από τις επόμενες γενιές. Σημειώνεται δε, ότι σε κάποιες χώρες προβλέπονται άλλες μορφές δικαστηριακής παρέμβασης, π.χ οι δράστες είναι υποχρεωμένοι να εργάζονται στα επείγοντα περιστατικά ενός νοσοκομείου για κάποιο διάστημα.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την μελέτη της παρούσας εργασίας, θα μπορούσε κανείς να εξάγει τα ακόλουθα συμπεράσματα τόσο ως προς το έγκλημα της ενδοοικογενειακής βίας, όσο και ως προς την ύπαρξη του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, τη φαινομενολογία του και τις προσπάθειες προσδιορισμού του όχι μόνο στο εν λόγω έγκλημα, αλλά εν γένει σαν ένα εγγενές στοιχείο του εγκληματικού στοχασμού¹³¹.

Πιο ειδικά, από όσα εκτέθηκαν στο τελευταίο κεφάλαιο, στο οποίο έγινε προσπάθεια να αποτυπωθεί το πρόβλημα του σκοτεινού αριθμού και της προσπάθειας να προσδιορισθεί αυτός μέσα από τις θυματολογικές έρευνες, καθίσταται φανερό ότι οι στατιστικές που έχουν καταγράψει το δείκτη της εγκληματικότητας ως προς το έγκλημα αυτό, δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική διάσταση του φαινομένου. Τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία που περιλαμβάνουν δεν είναι ικανά ούτως ώστε να οδηγήσουν σε ασφαλή συμπεράσματα για την έκταση του εγκληματικού φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας. Αυτό βέβαια συμβαίνει στα περισσότερα εγκλήματα και οι γενεσιουργές αιτίες ανάγονται στην ίδια τη μεθοδολογία της εγκληματολογίας.

Όπως κανείς μπορεί να συμπεράνει, οι πληροφορίες που αντλούνται από τις στατιστικές οι οποίες βασίζονται κυρίως στα στοιχεία των διωκτικών αρχών και των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου, αλλά και οι μελέτες θυματοποίησης ή μελέτες εγκληματιών, δεν εξάγουν ακριβή και ασφαλή συμπεράσματα για το εύρος της εγκληματικότητας, και εν προκειμένω για την περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας.

Η μελέτη των επίσημων αστυνομικών, δικαστικών και σωφρονιστικών στατιστικών μας οδηγεί σε λανθασμένα και παραπλανητικά συμπεράσματα όσον αφορά την πραγματική έκταση του εγκλήματος και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των θυμάτων και των δραστών. Τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση στερεοτυπικών αντιλήψεων –σε σχέση με το έγκλημα-οι οποίες έχουν διαποτίσει τόσο τη στάση του κοινού όσο και των οργάνων δίωξης του εγκλήματος και των οργάνων απονομής της δικαιοσύνης.¹³² Οι στατιστικές του εγκλήματος, συνήθως

¹³¹ Ελένη Ροϊνιώτη, Η Γνώση μας για το έγκλημα στη βάση ποσοτικών δεδομένων, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 129Β' 2009, 33-59

¹³² Αγ. Τσιγκρής, Η εγκληματολογική σημασία της αναφοράς των ποινικών αδικημάτων στην Αστυνομία, Υπεράσπιση 1996, σελ. 737.

αποτελούν το μοναδικό ερευνητικό και θεωρητικό εργαλείο των εγκληματολόγων¹³³. Οι όποιες τεχνικές δεν καταλήγουν σε «αξιόπιστα συμπεράσματα αν η προ-έρευνα δεν έχει σταθεροποιήσει το εγκληματικό γεγονός»¹³⁴. Οι εγκληματολογικές έρευνες θα πρέπει να συνδυάζονται και με έρευνες στο χώρο του ποινικού δικαίου, αλλά και να ενισχύονται από την κοινωνική αποτελεσματικότητα¹³⁵, καθώς το εγκληματικό φαινόμενο αποτελείται από πολλούς παράγοντες, πρόκειται επομένως για ένα πολύπλοκο κοινωνικό φαινόμενο¹³⁶ οι οποίοι πρέπει να συνδυάζονται προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Παρόλα αυτά δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η αξία τους. Τα δεδομένα των στατιστικών θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σαν δείκτες, που καταγράφουν τάσεις. Με την κατάλληλη ερμηνεία, αλλά και με τη συνεχή προσπάθεια εξεύρεσης των κατάλληλων μεθόδων προς επίλυση των παραγόντων που οδηγούν στον σκοτεινό αριθμό της εγκληματολογίας, μπορεί να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα αυτό. Να γίνει θεατή όσο περισσότερο γίνεται η πλατιά βάση του παγόβουνου και κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας για όλα τα εγκλήματα και να καταγραφεί το σύνολο της εγκληματικότητας. Μόνο έτσι θα μπορέσει ο ερευνητής-εγκληματολόγος να προσεγγίσει την αθέατη περιοχή της εγκληματολογίας και να εισφέρει στην γνώση του εγκληματικού φαινομένου και στην αποτελεσματική αντεγκληματική πολιτική.

¹³³ Γιάννης Πανούσης, όπ. π. σελ. 1338.

¹³⁴ Γιάννης Πανούσης, όπ. π. σελ. 1339

¹³⁵ Γιάννης Πανούσης, όπ. π. σελ. 1354.

¹³⁶ Γιάννης Πανούσης, όπ. π. σελ. 1353.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

[Περιλαμβάνει το σύνολο της βιβλιογραφίας (και αυτή που αναφέρεται στις παραπομπές, αλλά και αυτή η οποία μελετήθηκε και εξήχθησαν διάφορα συμπεράσματα – πρόκειται για βιβλία στα οποία παραπέμπουν οι κύριες παραπομπές της εργασίας) που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία]

- Στ. Αλεξιάδης, Εγκληματολογία, Εκδ. Σάκκουλα Θεσσαλονίκη, Ε' έκδοση, 2011
- Β. Αρτινοπούλου, Ενδοοικογενειακή Κακοποίηση Γυναικών, 2006
- Η. Δασκαλάκης, Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 25, 1975, σελ. 370 επ.
- Χαρ. Δημόπουλου, Εισηγήσεις Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
- Χ. Ζαραφωνίτου, Εμπειρική εγκληματολογία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1995
- Θ. Καλίτσης, Αστυνομική στατιστική: μία διαδικασία συλλογής ποσοτικών δεδομένων για την εγκληματικότητα, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 129 Β', 2009, σελ. 101-109
- Β. Καρύδης, Η αθέατη εγκληματικότητα. Εθνική θυματολογική έρευνα, Σειρά Εγκληματολογικά, αρ. 28, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2004
- Ν. Κουράκης, Έκθεση για την εξέλιξη της εγκληματικότητας στη σημερινή Ελλάδα, Ποινική Δικαιοσύνη 1999, σελ. 1036
- Ι. Λαμπίρη – Δημάκη, Η Κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της: Παραδείγματα μεθοδολογίας της έρευνας και επιστημολογικών προβλημάτων, Αθήνα, Σάκκουλα 1990
- Γιάννης Πανούσης, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ Ή ΕΚ-ΣΤΑΤΙΚΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, Ποινικές Επιστήμες Θεωρία και Πράξη, Τιμητικός Τόμος Άννα Ψαρούδα – Μπενάκη, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2008
- Θ. Παπαθεοδώρου, Η ποινικοποίηση της Ενδοοικογενειακής Βίας, Συγκριτική Προσέγγιση, Ποινική Δικαιοσύνη 2007, σελ. 71.

- Κ..Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985
- Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Δεύτερη Αναθεωρημένη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Ι. Στράγγας, Μνήμη Ν. Βερβεσού, ΑΝΑΤΥΠΟ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991
- Άγγ. Τσιγκρής, Η εγκληματολογική σημασία της αναφοράς των ποινικών αδικημάτων στην αστυνομία, Υπεράσπιση 1996
- Ιάκ. Φαρσεδάκης, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2005
- Σ. Χατζηφωτίου, Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών, 2005
- Sparks, Έρευνες σε θύματα εγκλημάτων. Επιτεύγματα και προοπτικές (μετάφραση Τσουραμάνης), Αθήνα – Κομοτηνή, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1985

ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Ιωαν. Τζιβάρας, Ενδοοικογενειακή Βία και Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών, Σειρά Κειμένων-Μελετών, Κείμενο εργασίας 4/12
- Άγγ. Τσιγκρής, Η φαινομενολογία της σεξουαλικής βίας, θυματολογικές έρευνες και επίσημες στατιστικές, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 106, 2001
- Δέσποινα Γκίνογλου, Ποινική αντιμετώπιση της θανάτωσης του τυραννικού συζύγου, Διπλωματική εργασία στο Ποινικό Δίκαιο, Σεπτέμβριος 2013

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Ι

Πίνακας Ι

Δικαστική στατιστική: Γενική κίνηση της εγκληματικότητας (δικαστικά διαπιστούμενης)

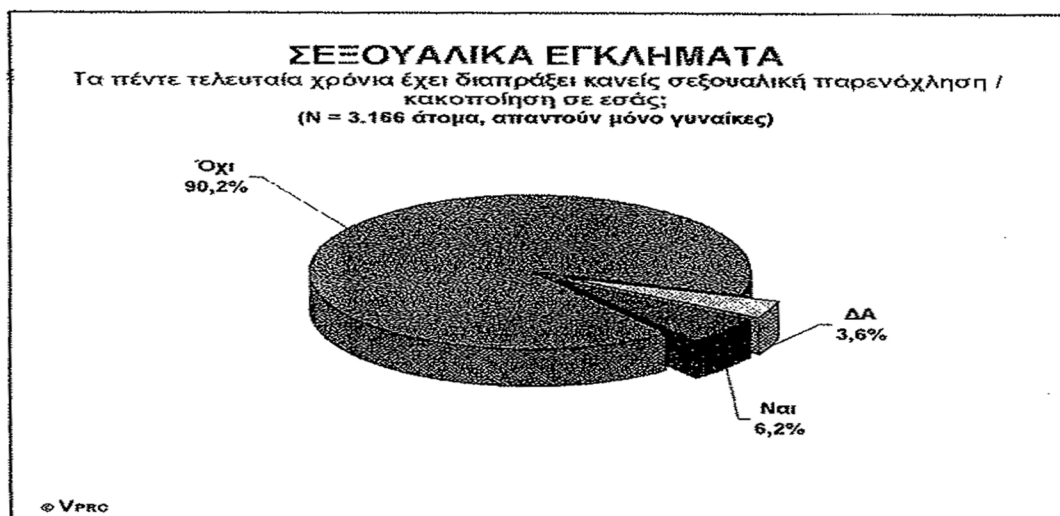
Έτος	Καταδικασθέντες							Υπότροποι						Ποινικός πληθυσμός* ηλικίας 7 ετών και άνω
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Διαφορά επί 100 καταδικασθέντων	Αναλογία επί 100.000 κατοίκων			Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Αναλογία επί 100 καταδικασθέντων			
					Σύνολο καταδικασθέντων	Καταδικασθέντες σε ποινές μέχρι φυλάκισης 3 μηνών	Καταδικασθέντες σε ποινές ανώτερες της φυλάκισης 3 μηνών				Σύνολο	Σε ποινές μέχρι φυλάκισης 3 μηνών	Σε ποινές ανώτερες της φυλάκισης 3 μηνών	
1982 ...	139.433	128.900	10.533	+1,3	1.574	1.376	198	60.686	58.119	2.567	43,5	38,8	4,7	8.850.000
1985 ...	108.011	99.487	8.524	-5,2	1.201	1.016	185	47.344	45.152	2.192	43,8	39,2	4,6	8.987.000
1986 ...	123.958	113.555	10.403	+14,8	1.370	1.174	195	59.350	55.840	3.510	47,9	43,5	4,4	9.046.139
1987 ...	140.403	128.101	12.302	+13,3	1.542	1.321	222	70.255	65.735	4.520	50,0	44,9	5,1	9.103.153
1988 ...	132.925	119.946	12.979	-5,5	1.451	1.244	207	64.411	60.232	4.179	48,5	43,1	5,3	9.160.250
1989 ...	108.983	98.024	10.959	-18,0	1.181	990	192	51.029	47.522	3.507	46,8	40,9	5,9	9.224.350
1990 ...	109.190	97.541	11.619	+0,2	1.174	975	198	50.925	47.472	3.453	46,6	40,1	6,6	9.307.100
1991 ...	112.203	100.120	12.083	+2,8	1.189	981	208	53.871	49.686	4.185	48,0	41,0	7,0	9.441.300
1992 ...	107.564	95.290	12.274	-4,1	1.124	896	228	50.937	46.504	4.433	47,4	39,9	7,5	9.750.112
1993 ...	92.427	81.142	11.285	-14,1	962	753	209	43.075	39.131	3.944	46,6	37,8	8,8	9.608.500
1994 ...	83.818	73.112	10.706	-9,3	866	671	194	39.090	35.237	3.853	46,6	37,0	9,1	9.684.584
1995 ...	91.966	80.746	11.220	+9,7	946	710	236	39.337	35.710	3.627	42,8	33,9	8,9	9.721.261
1996 ...	86.892	75.404	11.488	-8,9	891	648	244	33.733	30.583	3.150	38,8	28,9	9,9	9.751.831

* (1) Εκτιμήσεις της 30ής Ιουνίου εκάστου έτους.

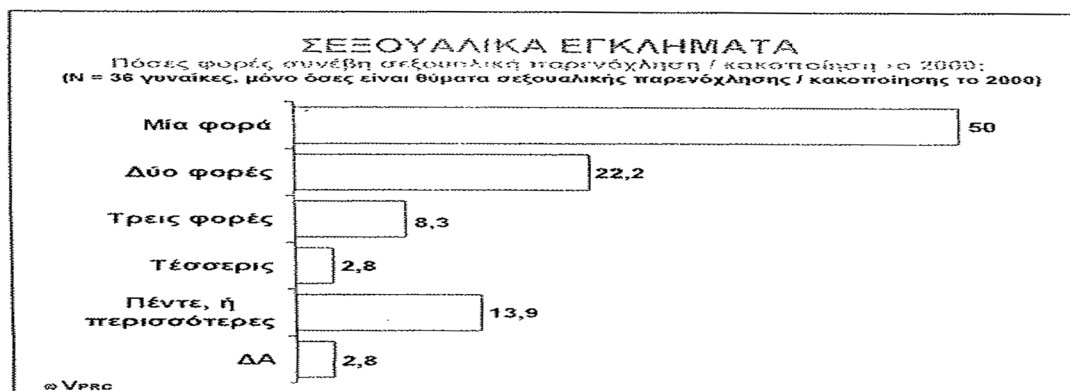
Πίνακας ΙΙ

Κλοπή αυτοκινήτου	85,5%
Κλοπή από αυτοκίνητο	45,9%
Βανδαλισμοί/καταστροφές αυτοκινήτου	23,9%
Κλοπή μοτοσυκλέτας/μοτοποδηλάτου	77,1%
Διάρρηξη/απόπειρα διάρρηξης	63%
Ληστεία/απόπειρα ληστείας	41,8%
Προσωπικές κλοπές	40,3%
Σεξουαλικά εγκλήματα	9,7%
Βίαιες επιθέσεις/κακοποιήσεις/απειλές	30%

Πίνακας III

Πίνακας IV

Πίνακας V

Παράρτημα II.

Στο Παράρτημα 2 παρατίθενται αυτούσια μέρη της πρώτης επιδημιολογικής έρευνας για τη βία κατά των γυναικών στην οικογένεια και επισυνάπτεται και η Βιβλιογραφία της εν λόγω επιδημιολογικής έρευνας. Η επισυναπτόμενη επιδημιολογική έρευνα διεξήχθη κατά το χρονικό διάστημα Οκτωβρίου 2002-Απριλίου 2003, με πρωτοβουλία του Κέντρου Ερευνών για θέματα ισότητας και στόχος της ήταν η καταγραφή των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας στην ελληνική κοινωνία με θύμα τη γυναίκα και δράστη το σύζυγο/σύντροφό της.

ΕΝΔΟ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ:

ΠΡΩΤΗ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΠΙΣΤ. ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ:

Επικ. Καθ. Β. ΑΡΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ
Καθ. ΙΑΚ. ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ:

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ:

Α. ΖΟΥΛΙΝΑΚΗ
Γ. ΚΑΤΣΙΚΗ
Ε. ΞΥΔΟΠΟΥΛΟΥ
Σ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

ΑΘΗΝΑ 2003

Εκ μέρους των επιστημονικών υπευθύνων της έρευνας και της ερευνητικής ομάδας,
θερμές ευχαριστίες στις γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα
και που χάρη στη συνεργασία τους κατέστη δυνατή η διεξαγωγή
της πρώτης επιδημιολογικής έρευνας για την ενδο-οικογενειακή βία στην Ελλάδα.

Η παρούσα επιδημιολογική έρευνα με θέμα την ενδοοικογενειακή βία διεξήχθη κατά το χρονικό διάστημα Οκτωβρίου 2002 - Απριλίου 2003, με πρωτοβουλία του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.). Στόχος της έρευνας ήταν η καταγραφή των περιστατικών της ενδο-οικογενειακής βίας στην ελληνική κοινωνία με θύμα τη γυναίκα και δράστη το σύζυγο/ σύντροφό της.

Η επιλογή του δείγματος της έρευνας έγινε με τη μέθοδο της πολυσταδιακής τυχαίας δειγματοληψίας. Το δείγμα αποτέλεσαν 1.200 γυναίκες, ηλικίας 18-60 ετών, κάτοικοι αστικών, ημι-αστικών κέντρων και αγροτικών περιοχών, σε πανελλαδικό επίπεδο.

Η συλλογή των στοιχείων έγινε με τη μέθοδο των δομημένων συνεντεύξεων με συμπλήρωση ερωτηματολογίου που περιελάμβανε πενήντα τρεις (53) ερωτήσεις. Τις συνεντεύξεις πραγματοποίησαν συνεντεύκτριες με εμπειρία στη διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών στο πεδίο.

Στα πλαίσια της έρευνας καταγράφηκαν τα περιστατικά λεκτικής, ψυχολογικής, σωματικής και σεξουαλικής βίας με θύματα τις γυναίκες και δράστη το σύζυγο/σύντροφό τους, το ιστορικό προηγούμενης βίας στην παιδική ηλικία ή/ και σε προηγούμενες σχέσεις των γυναικών, η έμμεση γνώση περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας με θύματα γυναίκες από το συγγενικό και φιλικό περιβάλλον των γυναικών του δείγματος, καθώς και η στάση των τελευταίων απέναντι στην ενδο-οικογενειακή βία.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας το 56% των ερωτώμενων βιώνει λεκτική ή/ και ψυχολογική βία, το 3,6% υφίσταται σωματική βία και το 3,5% εξαναγκάζεται σε σεξουαλική επαφή. Επιπλέον, το 23,6% των γυναικών δηλώνει ότι γνωρίζει κάποια γυναίκα από το συγγενικό ή/ και φιλικό τους περιβάλλον που έχει υποστεί ή υφίσταται βία από το σύζυγο/σύντροφό της. Τέλος, μόνο το 8,8% των ερωτώμενων χαρακτηρίζει το σύζυγο/ σύντροφό του βίαιο.

The present epidemiological research on the subject of domestic violence was carried out during the time interval of October 2002 - April 2003. The objective of the research was the recording of domestic violence incidents in the Greek society with the woman being the victim and the spouse/intimate partner being the perpetrator.

The choice of the sample of the research was derived through the method of simple multistage random sampling. The sample was comprised by 1.200 women, between the ages of 18-60 years, residents of urban, semi - urban and rural regions, located in Greece.

The collection of the data was done with the method of structured interviews by completion of a questionnaire that included fifty three (53) questions. The interviews were realized by experienced interviewers with previous experience in conducting social researches.

Within the frames of research the following have been recorded: incidents of verbal, psychological, physical and sexual abuse with women as victims and the spouses/intimate partners as perpetrators, the history of previous violence during childhood and/or in previous relations during adulthood, the indirect knowledge of incidents concerning domestic violence with female victims from the close related and friendly environment of the women that comprised our sample, as well as the attitude of those women concerning domestic violence.

According to the results of the research 56% of those interviewed experienced verbal and/or psychological violence, 3,6% suffered physical abuse and 3,5% was forced in sexual contact. Moreover, the 23,6% of women declares that she knows a woman from their related and/or friendly environment that it has suffered or is suffering from incidents of domestic violence from the spouse/intimate partners. Finally, only the 8,8% characterizes their spouse/ intimate partners violent.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦ. Ι. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

1. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΟΡΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΕΝΔΟ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ
2. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ
3. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
 - 3.1. Χαρακτηριστικά του δράστη και του θύματος ενδο-οικογενειακής βίας
 - 3.2. Παράγοντες υψηλού κινδύνου
 - 3.3. Μυθολογία της ενδο-οικογενειακής βίας
4. Η ΕΝΔΟ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΕΦ. ΙΙ. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
 - 2.1. Δείγμα
 - 2.2. Μέθοδος έρευνας
 - 2.3. Εργαλείο της έρευνας
3. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ

ΚΕΦ. ΙΙΙ. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ
2. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ – ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
3. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΟΙΚΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
 - 3.1. Τα σχόλια των συνεντευκτριών
 - 3.2. Τα σχόλια των γυναικών-ερωτώμενων

ΚΕΦ. ΙV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
 - 2.1. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου
 - 2.2. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις περισσότερες χώρες –κυρίως της Ευρώπης– η βία κατά των γυναικών θεωρείται κοινωνικό πρόβλημα και συνδέεται με το ζήτημα της ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων. Σε παγκόσμιο επίπεδο, ο Καναδάς, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Μεγάλη Βρετανία διαθέτουν αρκετή γνώση και εμπειρία για το θέμα της βίας κατά των γυναικών. Η συμβολή του γυναικείου κινήματος είναι ιδιαίτερα σημαντική, με την έννοια ότι στο παρελθόν στις χώρες αυτές προώθησε τη δημιουργία δομών για τις γυναίκες-θύματα βίας και τα παιδιά τους (καταφύγια, κέντρα αντιμετώπισης της κρίσης κ.λπ.) και σήμερα συμμετέχει σε δημόσιες συζητήσεις για θέματα σχετικά με τη δύναμη και τη βία στις «στενές» προσωπικές σχέσεις.

Οι έρευνες, στα πρώτα στάδια ανάληψης πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας, εστιάστηκαν στις γυναίκες που απευθύνονταν σε υπηρεσίες και στους άνδρες που κατηγορήθηκαν ότι προσπάθησαν να διαπράξουν, ή ότι διέπραξαν ανάλογα αδικήματα. Από αυτές προέκυψαν στοιχεία για τις βίαιες σχέσεις στην οικογένεια και αποδόθηκαν οι πρώτες εξηγήσεις του φαινομένου. Τα αποτελέσματα των ερευνών ενίσχυσαν με τη σειρά τους τόσο την κοινωνική ευαισθητοποίηση πάνω στο θέμα της βίας κατά των γυναικών, όσο και την ανάληψη πρωτοβουλιών σε πανεπιστημιακό, κοινοτικό και κυβερνητικό επίπεδο¹.

Σήμερα, το θέμα της βίας κατά των γυναικών κυριαρχεί στην έρευνα, καθώς εθνικές κυβερνήσεις και ακτιβιστικές οργανώσεις αναγνωρίζουν πλέον την αναγκαιότητα καλής ποιότητας ερευνών με στόχο:

- την εξαγωγή αξιόπιστων στατιστικών δεδομένων σχετικά με την έκταση και τις διαστάσεις της βίας κατά των γυναικών,
- τη διερεύνηση των κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων με τους οποίους συνδέεται,
- την αξιολόγηση πρωτοποριακών πρακτικών,
- τη συγκέντρωση πληροφοριών αφενός για την ανάπτυξη στρατηγικών πρόληψης και αφετέρου πολιτικών για το σχεδιασμό προγραμμάτων παροχής υπηρεσιών στα θύματα και τους δράστες.

Σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυβερνητικοί φορείς που είναι υπεύθυνοι για θέματα ισότητας των φύλων έχουν υλοποιήσει επιδημιολογικές

¹ Βλ. σχετικά, Johnson, H., *Rethinking Survey Research on Violence Against Women*, στο R. E. Dobash & R. P. Dobash, (επιμ.), *Rethinking Violence Against Women*. London, Sage, 1988, σσ. 23-51.

έρευνες για την ενδο-οικογενειακή βία. Επίσης, πανεπιστήμια ή ανάλογα ιδρύματα έχουν αναλάβει τη διεξαγωγή σχετικών ερευνών².

Το αξιοσημείωτο κατά την περιοδολόγηση των ερευνών -σε ευρωπαϊκό κυρίως επίπεδο- είναι η ποικιλία που εμφανίζεται αναφορικά όχι μόνο με τα δείγματα που έχουν επιλεγεί, αλλά και ως προς τις χρονικές περιόδους που έχουν διεξαχθεί και ανακοινωθεί τα αποτελέσματά τους, καθώς επίσης και ως προς τις πηγές χρηματοδότησής τους. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι έρευνες διαφέρουν, μεταξύ των άλλων, και ως προς τους στόχους τους, με αποτέλεσμα να σημειώνονται διαφοροποιήσεις ως προς την ηλικία και το φύλο των ερωτώμενων (άνδρες, γυναίκες ή και τα δύο φύλα), τους τύπους της βίας (σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική), τη σχέση του δράστη με τη γυναίκα, το χρονικό διάστημα, στο οποίο αναφέρονται τα στοιχεία που συλλέγονται (αν έχει υπάρξει η γυναίκα θύμα βίαιης συμπεριφοράς κάποτε στη ζωή της, τα τελευταία πέντε χρόνια, τον τελευταίο χρόνο κ.λπ) και το χώρο που συντελείται η βία (στο σπίτι που διαμένει η οικογένεια, στον ιδιωτικό χώρο της γυναίκας-θύματος ή του άντρα-δράστη, στο χώρο εργασίας, ή σε άλλο δημόσιο χώρο). Επιπλέον, ορισμένες έρευνες εισάγουν το θέμα της ασφάλειας των γυναικών, άλλες σχεδιάζουν τη μεθοδολογία τους στο πλαίσιο της σχέσης - και επομένως της διαχείρισης των συγκρούσεων ανάμεσα στο ζευγάρι - και άλλες συμπλέουν με έρευνες θυματοποίησης³. Σπάνια δε, τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών έχουν ενσωματωθεί στα επίσημα στατιστικά στοιχεία, με αποτέλεσμα να υπάρχει αδυναμία συγκέντρωσης στοιχείων τόσο σε εθνικό, όσο και υπερεθνικό επίπεδο (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση).

Τα στατιστικά στοιχεία που προς το παρόν έχουμε στη διάθεσή μας συμπυκνώνονται σε διαπιστώσεις όπως: μία στις δέκα παντρεμένες γυναίκες ή γυναίκες που συζούν με ετερόφυλο σύντροφο στον Καναδά κακοποιείται και μία στις πέντε έχει υπάρξει θύμα ενδο-οικογενειακής βίας στη Φιλανδία⁴.

Καθώς στην Ευρώπη δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία σχετικά με συγκρίσεις ανάμεσα σε εθνικές μελέτες, ή μια συγκεκριμένη εικόνα για τη βία των ανδρών κατά των γυναικών, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν έρευνες από τη Βόρεια Αμερική μπορούν να έχουν εφαρμογή σε άλλες χώρες ως προς τη μεθοδολογία και τα αποτελέσματα. Επίσης, δεν έχουν ληφθεί υπόψη οι διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών, με συνέπεια οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί να αξιολογούνται με κριτήριο την

² Για μια αναλυτική περιγραφή των ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης βλ. σχετικά European Women's Lobby, *Unveiling the Hidden Data on Domestic Violence in the E.U.*, European Policy Action Center of Violence Against Women, Autumn 1999, ιδιαίτερα σσ. 19-23 και 31-35.

³ Hagemann-White C., European Research on the Prevalence of Violence Against Women, *Violence Against Women*, vol. 7, no 7, 7/2001, σσ. 732-759.

⁴ European Women's Lobby, *ό.π.*, σ. 25.

εγγύτητα των αποτελεσμάτων με αντίστοιχα αποτελέσματα ερευνών που πραγματοποιήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες και, πρόσφατα, τον Καναδά⁵.

Στο πλαίσιο ενός παγκόσμιου οργανισμού, όπως είναι η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, διαπιστώνεται ότι το σχέδιο που εκπονήθηκε το 1995, περιλαμβάνει ερευνητικά προγράμματα με κοινή επί των βασικών θεμάτων μεθοδολογία, σε πολλές χώρες του κόσμου που εκδήλωσαν ενδιαφέρον να συμμετάσχουν. Στόχοι του σχεδίου είναι: α) να εξασφαλίσει αξιόπιστα στοιχεία για τον επιπολασμό της ενδο-οικογενειακής βίας, β) να εξακριβώσει τις συνέπειες της βίας στην υγεία των γυναικών, γ) να προσδιορίσει τους παράγοντες κινδύνου και προστασίας και δ) να περιγράψει στρατηγικές για την αντιμετώπιση της βίας από τις ίδιες τις γυναίκες που την υφίστανται⁶.

Σε χρονολογική σειρά, η πρώτη έρευνα για τη μελέτη της βίας των ανδρών κατά των γυναικών στην οικογένεια, πραγματοποιήθηκε στον Καναδά το 1993, υπό την αιγίδα της Καναδικής Κυβέρνησης, σε δείγμα 12.300 γυναικών άνω των 18 ετών με τηλεφωνικές συνεντεύξεις⁷.

Μια από τις πρώτες έρευνες που πραγματοποιήθηκε στην Ευρώπη ήταν εκείνη που πραγματοποιήθηκε στην Ολλανδία το 1986. Κύριος ερευνητής ήταν ο R. Römken και η έρευνα διεξήχθη σε τυχαίο δείγμα 1.016 γυναικών ηλικίας 20-60 ετών. Χρησιμοποιήθηκε συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων τόσο κατά τη συλλογή, όσο και κατά την ανάλυση των δεδομένων. Στη δεκαετία του '90 επικράτησε η άποψη ότι η αναφορά βίαιων εμπειριών μπορεί να ενθαρρυνθεί όταν η έρευνα απευθύνεται αποκλειστικά στις γυναίκες και όταν ο ορισμός της βίας περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα βίαιων συμπεριφορών σε συγκεκριμένο πλαίσιο. Οι έρευνες αυτές στοχεύουν αφενός στο να περιγράψουν οι ίδιες οι γυναίκες επιθετικές συμπεριφορές με κλιμάκωση ως προς τη σοβαρότητα στο πλαίσιο της σωματικής βίας, αφετέρου να προσδιορίσουν τη θέση τους απέναντι σε θέματα όπως η δύναμη, η σύγκρουση, ή/και η εξάρτηση. Σύμφωνα με τις προτεραιότητες που αναφέρθηκαν, σχεδιάστηκαν οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην Ελβετία το 1994⁸ και στην Ιρλανδία το 1995⁹.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Φιλανδία κατά το χρονικό διάστημα του δεύτερου εξαμήνου του 1997, αξιοποίησε την προσέγγιση των στατιστικών στοιχείων

⁵ Hagemann-White C., European Research..., ό.π.

⁶ Txt at: www.who.int/violence_injuries_prevention/main.cfm?p0000000332.

⁷ European Women's Lobby, *Unveiling the...* ό.π. σ. 25.

⁸ Η έρευνα διεξήχθη σε δείγμα 1.500 γυναικών ηλικίας 20-60 ετών που ζούσαν με άνδρα και τα αποτελέσματα δημοσιεύθηκαν το 1995. Βλ. σχετικά, European Women's Lobby, ό.π., σ. 26.

⁹ Η έρευνα έγινε με αποστολή των ερωτηματολογίων ταχυδρομικά, σε δείγμα 7.100 γυναικών ηλικίας 18-74 ετών. Πραγματοποιήθηκαν επίσης, 30 περίπου σε βάθος συνεντεύξεις. Βλ. σχετικά, European Women's Lobby, στο ίδιο, σσ. 26, 27.

του Καναδά και εντάσσεται στις έρευνες, όπου η έμφαση δίνεται στο θέμα της ασφάλειας των γυναικών¹⁰

Οι επιδημιολογικές έρευνες χρησιμοποιούνται για να καθορίσουν τον επιπολασμό και να εξετάσουν δημογραφικές συσχετίσεις. Σε γενικές γραμμές, εστιάζουν σε ατομικά χαρακτηριστικά των εμπλεκομένων στη βία, όπως τα δημογραφικά στοιχεία των θυμάτων και των δραστών, στα γενικευμένα πρότυπα (patterns) της βίας και στους παράγοντες, με τους οποίους συνδέεται. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη μεθοδολογία, στις μεθόδους, και στην πρακτική εφαρμογή των αποτελεσμάτων. Σημαντική παράμετρο, προκειμένου να υπάρχουν συγκεκριμένα και αξιόπιστα αποτελέσματα που να περιγράφουν τη βία, αποτελεί ο προσδιορισμός του πλαισίου, στο οποίο συμβαίνει (π.χ. βία στην οικογένεια από τον σύζυγο-σύντροφο, άλλο συγγενικό πρόσωπο, βία εκτός σπιτιού κ.λπ.)¹¹. Επιπλέον, εγείρονται ηθικά ζητήματα σχετικά με την πιθανή έκθεση των ερωτώμενων σε βία μέσα από την ερευνητική διαδικασία, εξαιτίας της ανάκλησης στη μνήμη περιστατικών βίας κατά τη συνέντευξη, ή της πρόκλησης βίαιης συμπεριφοράς από το πρόσωπο που κακοποιεί, με την ανακάλυψη της συμμετοχής της γυναίκας στη συγκεκριμένη έρευνα¹².

Εντούτοις, οι επιδημιολογικές έρευνες έχουν σημαντικά πλεονεκτήματα για την περιγραφή του φαινομένου της βίας, καθώς¹³:

- παρέχουν στοιχεία για το προφίλ θυμάτων και δραστών (ηλικία, την κοινωνική τάξη, την εθνική/πολιτισμική προέλευση, κ.λπ),
- συμβάλλουν αφενός στην αναγνώριση των διαφόρων μορφών βίας κατά των γυναικών - ιδιαίτερα εκείνων που δεν είναι ιδιαίτερα εμφανείς (λ.χ. ψυχολογική, εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή) - και αφετέρου στη δημιουργία ενός πλαισίου τυποποίησης της βίας στη βάση πραγματικών εμπειριών ζωής,
- παρέχουν γνώση για την πραγματική έκταση του φαινομένου,
- συμβάλλουν στο να μπορούν οι γυναίκες-θύματα βίας με δράστες άνδρες να αναφέρουν τη βία που υφίστανται και να καταγράφονται περιπτώσεις που σε διαφορετικές συνθήκες μπορεί να μην αναφέρονταν ποτέ.

¹⁰ Hagemann-White C., *European Research...*, ό.π.

¹¹ Dobash R. E., & Dobash R. P., (επιμ.), *Rethinking Violence Against Women*. London, Sage, 1988, σ. 10.

¹² Βλ. σχετικά, Campbell J. C. & Dienemann J. D., "Ethical Issues in Research on Violence Against Women", στο C. M. Renzetti, J. L. Edleson & R. K. Bergen, (επιμ.), *Violence Against Women*. California, Sage, 2001.

¹³ European Women's Lobby, ό.π., σ.39.

- βοηθούν τις γυναίκες να αναγνωρίσουν βίαιες πράξεις, οι οποίες σε άλλες συνθήκες θεωρούνται ως φυσιολογική συμπεριφορά
- καθορίζουν το πλαίσιο παροχής υπηρεσιών και τις στρατηγικές για την πρόληψη.

Στην Ελλάδα δεν έχει πραγματοποιηθεί επιδημιολογική έρευνα για τη βία κατά των γυναικών στην οικογένεια, ούτε υπάρχει ετήσια έκθεση στατιστικών στοιχείων σχετικά με την έκταση του φαινομένου. Επιπλέον, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι στην Ελλάδα τα περιστατικά της ενδο-οικογενειακής βίας δεν δημοσιοποιούνται στις αρμόδιες αρχές με συνέπεια την ύπαρξη σκοτεινού αριθμού βίας κατά των γυναικών¹⁴.

Η παρούσα έρευνα αποτελεί την πρώτη προσπάθεια περιγραφής της έκτασης, της φύσης και των διαστάσεων της βίας κατά των γυναικών μέσα στην οικογένεια στην Ελλάδα. Η διεξαγωγή της έρευνας σε ολόκληρη τη χώρα με συνεντεύξεις στο πεδίο προσβλέπει στη διερεύνηση του θέματος στον ευρύ πληθυσμό και όχι μόνο σε γυναίκες που χρησιμοποιούν τις παρεχόμενες υπηρεσίες.

Σε γενικές γραμμές, η έρευνα επιδιώκει την αναφορά των διαφόρων μορφών βίας από τις ίδιες της γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων της ψυχολογικής και της σεξουαλικής βίας. Αξιοποιεί τη συμβολή των ερευνών για την ενδο-οικογενειακή βία στις Ηνωμένες Πολιτείες ως προς την περιγραφή των βίαιων συμπεριφορών, της έρευνας του Home Office στη Μεγάλη Βρετανία για την καταγραφή της βίας και για την ανάλυση περιστατικού και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ανίχνευση της στάσης και της αντίδρασης των γυναικών απέναντι στη βία στις «στενές» διαπροσωπικές σχέσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις αναφορικά με τα θέματα της ενδο-οικογενειακής βίας και το πλαίσιο, μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν οι υποθέσεις της συγκεκριμένης έρευνας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται διεξοδικά η μεθοδολογική προσέγγιση που επιλέχθηκε και αναφέρονται οι μεθοδολογικές δυσχέρειες που προέκυψαν κατά το σχεδιασμό.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η ποσοτική ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων και επιχειρείται η ποιοτική επεξεργασία των στοιχείων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα της έρευνας και διατυπώνονται προτάσεις για τη χάραξη πολιτικών.

Στο παράρτημα παρατίθεται το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε.

¹⁴ Βλ. σχετικά, Chatzifotiou S., Keeping Domestic Violence in Silence: The Case of Greece, Πρακτικά του συνεδρίου με θέμα: *Violence in the Family. A Plan for Action*, Λευκωσία, Νοέμβριος 2000.

ΚΕΦ. Ι. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

1. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΟΡΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΕΝΔΟ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

Προκειμένου να ορίσει κανείς εννοιολογικά την ενδο-οικογενειακή βία, θα πρέπει να προσδιορίσει τους όρους, από τους οποίους η έννοια συντίθεται. Έτσι, ως βία νοείται η όποια σωματική, λεκτική και ψυχολογική ή συναισθηματική βία, ο εξαναγκασμός και η παραμέληση, ανεξάρτητα από το αν η χρήση της βίας είναι επαναλαμβανόμενη ή λαμβάνει χώρα μόνο μία φορά. Ο δε όρος «οικογένεια» αναφέρεται όχι μόνο στην πυρηνική οικογένεια, αλλά σε μια διευρυμένη μορφή οικογένειας, καθώς και στις οιονεί οικογένειες¹⁵.

Η **σωματική βία** προσδιορίζεται από τις διακυμάνσεις μεταξύ ενός χαστουκιού στο πρόσωπο έως τη σοβαρή σωματική βλάβη, η οποία καταλήγει ακόμα και σε εκ προθέσεως ανθρωποκτονία. Η **ψυχολογική βία** κυμαίνεται από ταπείνωση έως σοβαρή ψυχολογική βλάβη και έκπτωση του θύματος στην κοινωνική του λειτουργικότητα¹⁶. Η **λεκτική βία**, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ψυχολογική, εμπεριέχει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που κινούνται από φωνές και εξυβρίσεις έως λεκτικό εξευτελισμό, απειλές και λεκτική τρομοκράτηση του θύματος. Ο **εξαναγκασμός**, εξάλλου, είναι δυνατόν να περιλαμβάνει την υποχρέωση του θύματος να έρθει σε σεξουαλική πράξη με το δράστη παρά τη θέλησή του, ενώ η παραμέληση αφορά στη στέρηση βασικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων του θύματος (στέρηση ελευθερίας, οικονομική στέρηση και εξάρτηση, έλλειψη φροντίδας για τις συναισθηματικές ανάγκες του θύματος, αποστέρηση της ιατρικής φροντίδας αναφορικά με τη σωματική και ψυχική υγεία, της αποστέρησης της εκπαίδευσης, κλπ.).

Η ενδο-οικογενειακή βία παλαιότερα προσδιοριζόταν κυρίως ως η σωματική ή/και η ψυχολογική βία του άνδρα-συζύγου/συντρόφου εναντίον της γυναίκας-συζύγου/συντρόφου. Παρατηρούμε, συνεπώς ότι στους εκάστοτε ορισμούς δεν περιλαμβάνονταν όλες οι μορφές κακοποίησης. Έτσι, οι Straus, Gelles & Steinmetz¹⁷ διαχωρίζουν τη βία σε δύο τύπους: α) στη «φυσιολογική βία», όπου η βίαιη πράξη πραγματοποιείται με την πρόθεση πρόκλησης σωματικού πόνου ή τραύματος σε

¹⁵ Spinellis C. D., *Crime in Greece in Perspective*, Athens, Sakkoulas pub., 1997.

¹⁶ Ως λειτουργικότητα, ορίζουμε τη συνειδητή προσπάθεια και ικανότητα του ατόμου να προσαρμόζεται και να επενεργεί στο περιβάλλον του. Διακρίνεται σε ψυχολογική, κοινωνική και επαγγελματική. Στην ουσία, αναφερόμαστε στην ικανότητα του ατόμου να εμπλέκεται σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων (διαπροσωπικές σχέσεις, επαγγελματική επίδοση, ανάληψη και διεκπεραίωση πρωτοβουλιών και υποχρεώσεων, κλπ.) με αποτελεσματικότητα. Βλ. Σχετικά την Κλίμακα Συνολικής Εκτίμησης της Λειτουργικότητας (GAF), όπως αυτή αναφέρεται στο: Μάνος Ν., *Βασικά Στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1997, σελ. 860-861.

¹⁷ Όπως αναφέρεται στο: Pagelow D. M., *Family Violence*, New York, Praeger Pub., 1984.

κάποιο άτομο και β) στην «καταχρηστική βία», η οποία ορίζεται ως πράξη που ενέχει τη σοβαρή πιθανότητα τραυματισμού του ατόμου που πλήττεται. Η Walker¹⁸ αναφέρει ότι η κακοποιημένη γυναίκα κατ' επανάληψη και συστηματικά υφίσταται βίαιη συμπεριφορά από έναν άνδρα, τόσο σε σωματικό, όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο, με σκοπό τον εξαναγκασμό της σε πράξεις ακούσιες, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματά της. Η Pagelow¹⁹ προσδιορίζει την κακοποίηση ως τον εκ προθέσεως τραυματισμό της γυναίκας ή τον εξαναγκασμό της σε πράξεις ακούσιες, ή το βίαιο περιορισμό της αναφορικά με εθελούσιες δραστηριότητες, από ενήλικα άνδρα, με τον οποίο διατηρεί σεξουαλική σχέση, ανεξάρτητα από το αν η βία επισυμβαίνει στο πλαίσιο του έγγαμου βίου.

Η βία στους κόλπους της οικογένειας προσδιορίζεται, πλέον, ευρέως ως ο οικονομικός έλεγχος και η σωματική, σεξουαλική, συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση μεταξύ ενηλίκων ή εφήβων, εναντίον των τωρινών ή προηγούμενων συζύγων/συντρόφων τους²⁰. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ενδο-οικογενειακή βία καθορίστηκε με σαφήνεια από τον ορισμό που έχει προταθεί από τη Δανία και έγινε αποδεκτός από τα υπόλοιπα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Κάθε σωματική, σεξουαλική, ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από τον τωρινό ή πρώην σύζυγο, ή από το σύντροφο, ή άλλα μέλη της οικογένειας»²¹.

Η ενδο-οικογενειακή βία, πλέον, θεωρείται πρώτιστα καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτελεί φαινόμενο, το οποίο έχει προεκτάσεις και επιπτώσεις σε ατομικό, πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο: επηρεάζει και άλλα μέλη της οικογένειας, πλην του θύματος, επιφέρει αρνητικές συνέπειες στην υγεία του (σωματική και ψυχική), προκαλεί τον κοινωνικό αποκλεισμό του, ευνοεί την αναπαραγωγή διαστρεβλωμένων κοινωνικών ρόλων και μεταφράζεται σε τεράστιο κόστος στον κρατικό προϋπολογισμό, καθώς ενεργοποιούνται στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου²².

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η βία μέσα στην οικογένεια συνδέεται άμεσα με την απόκτηση και τη διατήρηση της άσκησης ελέγχου και αποτελεί ένα από τα χρησιμοποιούμενα μέσα επίτευξής του, καθώς η διατήρηση των ρόλων στους κόλπους της οικογένειας θεωρείται τόσο σημαντική, όσο σε οποιαδήποτε άλλη

¹⁸ Walker L. E., *The Battered Woman*, New York, Harper & Row, 1979.

¹⁹ Όπως αναφέρεται στο: Pagelow D. M., *Family...ό.π.*

²⁰ Domestic Violence Advisory Council, *Preventing Domestic Violence: A blueprint for the 21st Century*, Sacramento, California Department of Health Services, October 1998.

²¹ Βλ. σχετικά: Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Το Σχέδιο Συμπερασμάτων του Συμβουλίου σχετικά με την Επισκόπηση της Εφαρμογής από τα Κράτη-Μέλη και τα Όργανα της ΕΕ του Προγράμματος Δράσης του Πεκίνου*, 14074/02 SOC 499 JAI 248.

²² Diamantopoulou A., *Violence Against Women: Zero Tolerance*, Closing of the European Campaign, Lisbon, Centro de Congressos de Lisboa, 4-6 May 2000.

κοινωνική δομή²³. Ειδικότερα, η δομή και η κουλτούρα της οικογένειας αρκετές φορές αντικατοπτρίζουν αντιλήψεις που υποστηρίζονται σε άλλους κοινωνικούς θεσμούς και εμπεριέχουν όλα τα κοινωνικά προβλήματα, τα οποία πλέον συναντώνται σε μικρο-επίπεδο²⁴. για παράδειγμα, παρατηρείται συχνά η διαπαιδαγώγηση των παιδιών να βασίζεται σε αρχές, όπου η πειθαρχία και η τιμωρία που επιβάλλονται, είναι ανάλογες των κανονιστικών προτύπων που ισχύουν στην εργασία και βασίζονται στην ηλικία και το φύλο. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά μαθαίνουν τις συγκεκριμένες πρακτικές που θα τους επιτρέψουν ως ενήλικες να δρουν με τους παρόμοιους κανόνες και συμπεριφορές που διέρχονται της διαρθρωτικής βίας. Κατά συνέπεια, η ενδο-οικογενειακή βία αποτελεί μια επιλεγμένη συμπεριφορά στο πλαίσιο των ρυθμίσεων της ιεραρχικής εξουσίας, η οποία αφενός στερεί από τη γυναίκα τα απαραίτητα εκείνα εφόδια για την αυτο-ανάπτυξή της και αφετέρου συμβάλλει στη διατήρηση ή/και στην εκ νέου καθιέρωση των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων²⁵.

²³ Βλ. σχετικά: Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, *Σχέδιο Σύστασης προς την Επιτροπή Ίσων Ευκαιριών Ανδρών και Γυναικών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης με θέμα «Οικογενειακή Βία»*, Νοέμβριος 2002. Επίσης: Dobash R.E. & Dobash R., *Violence Against Wives*, New York, Free Press, 1979.

²⁴ Benard C. & Schlaffer E., *Η Καθημερινή Βία στο Γάμο*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Παρατηρητής, χ.χ.

²⁵ Tifft L. L., *Battering of Women: The failure of Intervention and the Case of Prevention*, Westview Press, 1993.

2. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Οι ερμηνείες που προτείνονται αναφορικά με την αιτιολόγηση του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας, είναι δυνατόν να συνοψιστούν ως εξής²⁶:

1. **Ψυχιατρικές θεωρίες:** η πρωταρχική πηγή της κακοποίησης εντοπίζεται στα παθολογικά χαρακτηριστικά της δομής της προσωπικότητας του δράστη ή/και του θύματος, τα οποία είναι απόρροια της ελλιπούς ψυχονοητικής ανάπτυξης του ατόμου στην (πρώιμη) παιδική ηλικία. Παράλληλα υποστηρίζεται ότι υπάρχουν υψηλά ποσοστά ψυχοπαθολογίας στα άτομα που παρουσιάζουν καταχρηστική συμπεριφορά²⁷.
2. **Συμπεριφοριστικές θεωρίες:** η καταχρηστική συμπεριφορά (κακοποίηση) είναι αποτέλεσμα επιβράβευσης ή τιμωρίας του δράστη, σε περίπτωση άσκησης ή αποφυγής της αντίστοιχα. Η επιβράβευση μπορεί να είναι συμπεριφοριστική (ενδοτικότητα στις επιθυμίες του ατόμου με βίαιη συμπεριφορά), συναισθηματική (σαδιστική ευχαρίστηση), ή κοινωνική (επιβεβαίωση της δύναμης και της εξουσίας)²⁸.
3. **Γνωστικές θεωρίες:** η κακοποίηση είναι απόρροια εκδραμάτισης από το δράστη φαντασιωσικών σκηνών, ή αν ο τελευταίος προσπαθεί να επιλύσει τυχόν γνωστικές ασυμφωνίες σχετικά με την εικόνα εαυτού του. Ειδικότερα, οι φαντασιώσεις σεξουαλικής επικυριαρχίας και σωματικής επιθετικότητας θεωρούνται ως πρόδρομοι της σεξουαλικής και της σωματικής κακοποίησης. Οι εικόνες σεξουαλικής και σωματικής βίας που προβάλλουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης σε μεγάλο βαθμό ενθαρρύνουν τις συγκεκριμένες φαντασιώσεις²⁹.
4. **Θεωρία της υποκουλτούρας της βίας:** η καταχρηστική συμπεριφορά επισυμβαίνει τακτικά και είναι αποδεκτή, τόσο από τους δράστες, όσο και από τα θύματα, εντός ενός συγκεκριμένου περιβάλλοντος υποκουλτούρας. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι κάποιες κοινωνικές ομάδες έχουν διαφορετικά επίπεδα βίας, καθώς κινούνται σε συνθήκες και χώρους διαβίωσης, στους οποίους οι υπάρχουσες νόρμες και αξίες ενθαρρύνουν τη βίαιη συμπεριφορά. Η θεωρία αυτή ενδυναμώνεται από το γεγονός ότι τα

²⁶ Mignon S. I., Larson C. J. & Holmes W. M., *Family Abuse: Consequences, Theories and Responses*, Allyn & Bacon, 2002. ; Yick A. G., Feminist Theory and Status Inconsistency Theory, *Violence Against Women*, 7, 5, 2001, σελ. 545-562.

²⁷ Hart S. D., Dutton D. G. & Newlove T., The Prevalence of Personality Disorder Among Wife Assaulters, *Journal of Personality Disorders*, 7, 1993, σελ. 328-340.

²⁸ Mignon S. I., Larson C. J. & Holmes W. M., *Family...ό.π.*

²⁹ Στο ίδιο.

βίαια επεισόδια φαίνεται να συμβαίνουν κυρίως σε περιορισμένες γεωγραφικές περιοχές³⁰.

5. **Φεμινιστικές προσεγγίσεις:** Η κοινωνία με πατριαρχικές δομές ενθαρρύνει τη βία από τους άνδρες προς τις γυναίκες. Σε αυτές τις κοινωνίες, οι γυναίκες υφίστανται κακοποίηση επειδή θεωρούνται υποδεέστερες από τους άνδρες. Σε αυτήν την προσέγγιση, κρίνεται ουσιώδες να κατανοηθεί η ιστορική υποτέλεια των γυναικών στους άνδρες. Η φεμινιστική θεωρία τίθεται υπέρ μιας ερμηνείας της κοινωνικής δομής, η οποία έχει σχεδιαστεί ώστε να παραβλέπει, ή να ενθαρρύνει και να διαιωνίζει την επικυριαρχία των ανδρών στις γυναίκες³¹.
6. **Θεωρία της κοινωνικοποίησης των ρόλων των φύλων:** στα πλαίσια της κοινωνικοποίησης των δύο φύλων, οι άνδρες ενθαρρύνονται να είναι περισσότερο επιθετικοί από τις γυναίκες, ενώ η σεξουαλική επιθετικότητα τους αυξάνει την αίσθηση ανδρισμού και αρρενωπότητας. Καθώς δεν ενθαρρύνονται να μιλούν για τα συναισθήματά τους, όταν αντιμετωπίζουν δυσκολίες, είναι δυνατόν να καταφύγουν στη σεξουαλική δραστηριότητα ή στη βία, προκειμένου να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που προκύπτουν. Όταν οι άνδρες υφίστανται βία, αυτό συμβαίνει γιατί έχουν θηλυπρεπή ρόλο στην κοινωνία³².
7. **Θεωρία της κοινωνικής μάθησης:** ο δράστης έχει μάθει να φέρεται βίαια, καθώς έχει υπάρξει είτε μάρτυρας σκηνών βίας, είτε θύμα βίαιης συμπεριφοράς, κυρίως στην οικογένεια προέλευσης. Παράλληλα, η (βίαη) συμπεριφορά του έχει ενισχυθεί μέσω επιβράβευσης από το περιβάλλον του, από το οποίο το άτομο δεν μαθαίνει μόνο να είναι βίαιο, αλλά μαθαίνει να δικαιολογεί ηθικά και κοινωνικά την καταχρηστική του συμπεριφορά. Η θεωρία αυτή ερμηνεύει επαρκώς το γεγονός ότι σε κάποιες οικογένειες είναι δυνατόν να υπάρξουν πολλαπλοί δράστες σωματικής ή/και σεξουαλικής βίας³³.
8. **Θεωρία των πόρων.** Η συγκεκριμένη θεωρία υποστηρίζει ότι όλα τα κοινωνικά συστήματα στρέφονται γύρω από τις απειλές ή τη χρήση βίας. Οι

³⁰ Wolfgang M. E. & Ferracuti F., *Η Υποκουλτούρα της Βίας* (μτφ. Φ. Μηλιώνη), Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1995.

³¹ Smith M., *Patriarchal Ideology and Wife Beating: A Test of a Feminist Hypothesis*, *Violence and Victims*, 5, 1991, σελ. 257-273. ; Yllo K., *Through the Feminist Lens: Gender, Power and Violence*, στο R. J. Gelles & D. R. Loseke, *Current Controversies on Family Violence*, Newbury Park, Sage pub., 1993, σελ. 47-52.

³² Gilgun J. F., *Resilience and the Intergenerational Transmission of Child Sexual Abuse*, στο M. Q. Patton, *Family Sexual Abuse: Frontline Research and Evaluation*, Newbury Park, Sage pub., 1991, σελ. 93-105.

³³ Gelles R. J. & Cornell C. P., *Intimate Violence in Families*, Newbury Park, Sage Pub., 1985.

δράστες κακοποίησης διαθέτουν περισσότερους πόρους/μέσα (κοινωνικά, οικονομικά, ψυχολογικά), με αποτέλεσμα να υποτιμούν τα θύματα και να είναι σε θέση να επιβάλλουν τη θέλησή τους στα τελευταία. Ακόμα και η έλλειψη πόρων, αρκετές φορές, είναι δυνατόν να οδηγήσει σε βίαιη συμπεριφορά με σκοπό την επιβολή και τη διατήρηση της εξουσίας³⁴.

9. **Θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής.** Η συγκεκριμένη θεωρία επικεντρώνεται σε ένα σύστημα επιβραβεύσεων και αρνητικών κυρώσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις: τα άτομα θα εμπλακούν σε συμπεριφορές που είναι πιθανόν να τους αποφέρουν επιβράβευση, ενώ θα αποφύγουν συμπεριφορές που ενδεχομένως να επιφέρουν κυρώσεις. Οι δράστες κακοποίησης έχουν την εξουσία και τη δυνατότητα να εκμεταλλεύονται τα θύματα, ενώ τα τελευταία ελλείπουν της απαραίτητης ικανότητας να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την κακοποίηση και διαθέτουν ανεπαρκή μέσα να προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους επιβράβευσης στο δράστη³⁵.
10. **Θεωρία των οικογενειακών συστημάτων.** Η αιτία της κακοποίησης εντοπίζεται στην ανισορροπία των δυναμικών και των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας. Επισημαίνεται ότι τα αίτια της ενδο-οικογενειακής βίας έχουν πολλαπλές ρίζες, όπως οι ρυθμιστικές δομές, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μελών της οικογένειας, οι μαινώσεις που τυχόν δέχονται τα τελευταία, ή ακόμα και οι συγκρούσεις που προκύπτουν στους κόλπους της οικογένειας. Συνήθως, στην οικογένεια υπάρχει περισσότερη καταχρηστική συμπεριφορά από ό,τι αναφέρεται ή καταγγέλλεται. Τις περισσότερες δε φορές, η βία στην οικογένεια είτε γίνεται αντικείμενο άρνησης, είτε παραβλέπεται³⁶.
11. **Θεωρία των συναισθηματικών δεσμών.** Η συγκεκριμένη θεωρία ενσωματώνει τόσο τις ψυχολογικές, όσο και τις κοινωνιολογικές παραμέτρους στην ερμηνεία της ενδο-οικογενειακής βίας. Η κακοποίηση οφείλεται σε ανεπαρκείς και ακατάλληλες σχέσεις με τους γονείς, γεγονός που παρεμποδίζει την ανάπτυξη ενός δεσμού αγάπης μεταξύ της γονεϊκής φιγούρας και του παιδιού. Τα προβλήματα συναισθηματικών δεσμών που προκύπτουν κατά την παιδική ηλικία, δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για δυσκολίες στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις κατά την ενήλικη ζωή³⁷.

³⁴ Goode W., Force and Violence in the Family, *Journal of Marriage and the Family*, 33, 1971, σελ. 624-636.

³⁵ Mignon S. I., Larson C. J. & Holmes W. M., *Family...ό.π.*

³⁶ Gelles R., Through a Sociological Lens: Social Structure and Family Violence, R. J. Gelles & D. R. Loseke, *Current Controversies...*, ό.π., σελ. 31-62.

³⁷ Bowlby J., *The Making and Breaking of Affectional Bonds*, London, Tavistock pub., 1979.

12. **Θεωρία της ανακολουθίας της κοινωνικής τάξης:** η καταχρηστική συμπεριφορά οφείλεται στην έλλειψη πόρων και στη συνεπαγόμενη ασυμφωνία και άγχος που βιώνει το άτομο από την ασύμμετρη κατανομή των πόρων αυτών. Κατά συνέπεια, η ανακολουθία της κοινωνικής τάξης απειλεί τα πατριαρχικά μοντέλα εξουσίας και τα συστήματα αξιών³⁸.

Εντούτοις, καμιά από τις παραπάνω θεωρίες δεν είναι επαρκής *per se* να ερμηνεύσει την ενδο-οικογενειακή βία, καθώς θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ένα πολυ-παραγοντικό μοντέλο για την προσέγγιση ενός φαινομένου που διατρέχει την κοινωνία, τόσο σε μικρο-, όσο και σε μακρο-επίπεδο· ειδικά, ελλοχεύει ο κίνδυνος να διαιωνιστούν, αναλόγως της θεωρίας που κάθε φορά χρησιμοποιείται, στερεοτυπικές συμπεριφορές και στάσεις που δυσχεραίνουν την αποτελεσματική αντιμετώπιση της βίας στους κόλπους της οικογένειας. Ένα φαινόμενο με προεκτάσεις πολιτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, ακόμα και οικονομικές, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με γνώμονα κατά το δυνατόν όλες τις ενδογενείς και εξωγενείς μεταβλητές που το χαρακτηρίζουν και το απαρτίζουν.

Κατά συνέπεια, η ερμηνεία της ενδο-οικογενειακής βίας θα πρέπει να βασιστεί στη διερεύνηση τόσο της προσωπικότητας του δράστη και του θύματος, ώστε να αντιμετωπιστεί (και να προληφθεί) η καταχρηστική ή η θυματοποιημένη συμπεριφορά σε ατομικό επίπεδο, όσο και των εξωγενών παραμέτρων που συνεπικουρούν στην εμφάνισή της: των ιδιαίτερων δομικών χαρακτηριστικών που διέπουν το θεσμό του γάμου, των ρόλων που αναλαμβάνουν τα δύο φύλα εντός και εκτός του τελευταίου, των πολιτισμικών δομών που χαρακτηρίζουν στο διηνεκές την κοινωνία, της μάθησης συμπεριφορών και ρόλων σύμφωνα με το φύλο από την οικογένεια καταγωγής, των σχέσεων εξουσίας που αναπτύσσονται και λειτουργούν ρυθμιστικά σε οποιοδήποτε δι-ατομικό ή δι-ομαδικό επίπεδο αλληλεπίδρασης, κλπ.

³⁸ Mignon S. I., Larson C. J. & Holmes W. M., *Family...ό.π.*

3. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΕΡΕΥΝΩΝ

Αναφορικά με τις μορφές βίας που είναι δυνατόν να παρουσιαστούν στην οικογένεια, η **λεκτική βία** εμφανίζει αρκετά υψηλά ποσοστά. Έρευνα των Straus & Sweet σε δείγμα 5232 ζευγαριών στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, κατέδειξε ότι οι άνδρες και οι γυναίκες εμπλέκονται στη λεκτική βία εναντίον των συζύγων/συντρόφων τους σχεδόν εξίσου. Η πιθανότητα εμφάνισης της συγκεκριμένης μορφής βίας, τείνει να μειώνεται ανάλογα με την ηλικία και τον αριθμό των παιδιών στην οικογένεια και να αυξάνεται με την κατάχρηση οινόπνευματων ή/και άλλων ουσιών. Μεταξύ των άλλων, καταδείχτηκε ότι η λεκτική κακοποίηση προσομοιάζει σε μεγάλο βαθμό με τη σωματική κακοποίηση, αν λάβει κανείς υπόψη συγκεκριμένες κοινωνικές και ψυχολογικές μεταβλητές. Υπό αυτό το πρίσμα, η λεκτική βία δεν αποτελεί αντικατάσταση της σωματικής βίας· αντίθετα, μπορεί να θεωρηθεί ως τμήμα ενός δυσπροσαρμοστικού μοντέλου συμπεριφοράς, το οποίο είναι παραπλήσιο αυτού της σωματικής κακοποίησης³⁹.

Η **ψυχολογική κακοποίηση** στις στενές σχέσεις μεταξύ ενηλίκων έχει οριστεί ως κάθε συμπεριφορά που μειώνει την αυτο-εκτίμηση και το αίσθημα ασφάλειας ή αυτο-ελέγχου ενός συντρόφου⁴⁰. Επίσης, θεωρητικοποιείται με βάση τις συνέπειές της, καθώς έχει υποστηριχτεί ότι αποτελεί την καθημερινή διαντίδραση με τον/την σύντροφο, η οποία κλονίζει την ψυχολογική, συναισθηματική ή συμπεριφορική ικανότητα του θύματος, άσχετα από το αν υπήρχε πρόθεση, ή αν το τελευταίο συνειδητοποιεί τις συνέπειες της συμπεριφοράς που υφίσταται⁴¹. Αρκετές φορές διερευνάται ως φαινόμενο που επισυμβαίνει ταυτόχρονα με τη σωματική κακοποίηση, αν και έχει αναγνωριστεί ότι υπάρχουν πολυάριθμοι τρόποι να επικυριαρχήσει κανείς στο/στη σύντροφό του εκτός των βίαιων σωματικών πράξεων⁴².

Παρά την περιορισμένη θεωρητικοποίηση της ψυχολογικής κακοποίησης, έχουν παραχθεί χρήσιμα ερευνητικά δεδομένα αναφορικά με τη συχνότητά της⁴³. Για παράδειγμα, έχει παρατηρηθεί ότι η ψυχολογική κακοποίηση συμβαίνει στην πλειονότητα των σχέσεων, στις οποίες υπάρχει σωματική κακοποίηση⁴⁴, ενώ έχει

³⁹ Straus M. A. & Sweet S., Verbal/Symbolic Aggression in Couples: Incidence Rates and Relationships to Personal Characteristics, *Journal of Marriage and the Family*, 54, 2, 1992, σελ. 346-357.

⁴⁰ Walker L. E., *The Battered Woman Syndrome*, New York, Springer, 1984.

⁴¹ Marshall L. L., Physical and Psychological Abuse, στο W. R. Cupach & B. H. Spitzberg (επιμ.), *The Dark Side of Interpersonal Communication*, New Jersey, Hillsdale, 1994.

⁴² Shepard M. F. & Campbell J. A., The Abusive Behavior Inventory: A Measure Of Psychological And Physical Abuse, *Journal of Interpersonal Violence*, 7, 291-305, 1992.

⁴³ Follingstad D. R. & DeHart D. D., Defining Psychological Abuse of Husbands Towards Wives, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 9, 891-920, 2000.

⁴⁴ Follingstad D. R., Rutledge L. L., Berg B. J., Hause E. S. & Polek D. S., The Role of Emotional Abuse in Physically Abusive Relationships, *Journal of Family Violence*, 5, 107-120, 1990.

αναφερθεί ότι η ψυχολογική βία συνδέεται στενά με την πιθανότητα βίαιων σωματικών επιθέσεων⁴⁵. Εξάλλου, έχει υποδειχθεί ότι η πρώιμη εμφάνιση ψυχολογικής κακοποίησης τείνει να καταλήγει σε σωματική κακοποίηση μέσα στα πρώτα χρόνια του γάμου⁴⁶.

Εντούτοις, υπάρχει η παραδοχή σε άλλες έρευνες ότι η ψυχολογική κακοποίηση μπορεί να παρατηρηθεί σε σχέσεις όπου δεν έχει αναφερθεί σωματική κακοποίηση και η δυναμική της πρώτης είναι δυνατόν στην πραγματικότητα να αποκλίνει από τη δυναμική της τελευταίας⁴⁷. Έχει, επίσης, σημειωθεί ότι ο «κύκλος βίας» που ενυπάρχει στη σωματική κακοποίηση δεν παρουσιάζεται πάντα σε περιπτώσεις ψυχολογικής κακοποίησης, γεγονός το οποίο φανερώνει μάλλον μια γραμμική κλιμάκωση, παρά επαναλαμβανόμενους κύκλους έντασης και απεμπλοκής από την τελευταία⁴⁸. Ενώ οι γυναίκες που κακοποιούνται σωματικά, γνωρίζουν ότι η βία εναντίον τους είχε ως στόχο να τις βλάψει, τα θύματα ψυχολογικής βίας έχουν μεγαλύτερη δυσκολία στο να την αναγνωρίσουν ως κακοποίηση και κατά συνέπεια είναι λιγότερο ικανές στο να αμυνθούν ή να ανανήψουν από τις επιθέσεις ψυχολογικής υφής⁴⁹.

Η ψυχολογική κακοποίηση διέπεται από κάποια κοινά χαρακτηριστικά τόσο στους ενήλικες, όσο και τα παιδιά. Τα σχήματα⁵⁰ και για τους δύο πληθυσμούς περιλαμβάνουν την απόρριψη, την ταπείνωση και τον εξευτελισμό, απειλές ή/και τρομοκράτηση, εκμετάλλευση ή/και χρήση «ανδρικών προνομίων», καθώς και απομόνωση⁵¹. Παρά τις ομοιότητες που προαναφέρθηκαν στην ψυχολογική κακοποίηση των ενηλίκων και των παιδιών, υπάρχουν και σαφείς διαφορές, όπως η παθολογική ζήλεια, η οικονομική στέρηση, η εξαιρετικά ελεγκτική συμπεριφορά και η κοινωνική απομόνωση, συμπεριφορές που παρατηρούνται πρωταρχικά στις σχέσεις ενηλίκων⁵² και η παραμέληση της ιατρικής φροντίδας, της ψυχικής υγείας και της εκπαίδευσης, η οποία επισυμβαίνει αποκλειστικά στην ψυχολογική κακοποίηση των παιδιών⁵³.

⁴⁵ Straus M., Leveling, Civility and Violence in the Family, *Journal of Marriage & the Family*, 36, 13-29, 1974.

⁴⁶ O'Leary K. D., Malone J. & Tyree A., Physical Aggression in Early Marriage Prerelationship & Relationship Effects, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62, 594-602, 1994.

⁴⁷ Shepard M. F. & Campbell J. A., *ό.π.*

⁴⁸ Loring M. T., *Emotional Abuse*, New York, Lexington, 1994.

⁴⁹ Loring M. T., *στο ίδιο*.

⁵⁰ Σο. Νοητική αναπαράσταση εξωτερικών γεγονότων, η οποία προέρχεται από την ενσωμάτωση απλούστερων στοιχείων σε ένα σύνολο πολυπλοκότερο.

⁵¹ O'Leary K. D. & Jouriles E. N., Psychological Abuse Between Adult Partners. Prevalence and Impact on Partners and Children, στο L. L'Abate (επιμ.), *Handbook Of Developmental Family Psychology and Psychopathology* (σελ.330-349), New York, Wiley, 1994, όπως αναφέρεται στο Follingstad D. R. & DeHart D. D., *ό.π.*

⁵² Walker L. E., *The Battered Woman*, New York, Harper & Row, 1979; Sonkin D. J., Martin D. & Walker L. E., *The Male Batterer: A Treatment Approach*, New York, Springer, 1985.

⁵³ O'Leary K. D. & Jouriles E. N., *στο ίδιο*.

Η μελέτη που διεξήχθη από το Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών (European Women's Lobby) σχετικά με το **σκοτεινό αριθμό ενδο-οικογενειακής βίας** στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵⁴, καταδεικνύει ότι η ενδο-οικογενειακή βία αποτελεί τη συχνότερη μορφή βίας κατά των γυναικών. Τα ποσοστά που παρουσιάζονται από τις χώρες που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα, είναι ενδεικτικά της ανησυχητικής διάστασης που έχει πάρει το φαινόμενο της βίας μέσα στην οικογένεια:

- Στην Ολλανδία (1989) το 13% των γυναικών που συμμετείχαν ως υποκείμενα στην έρευνα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ήταν θύματα σεξουαλικής ή/και σωματικής κακοποίησης.
- Στο Βέλγιο (1998), ο πλέον συχνός και επικίνδυνος δράστης ήταν ο σύντροφος, αναφορικά με σοβαρές πράξεις βίας κατά των γυναικών (48,4%).
- Στη Φινλανδία (1998) το 22% των έγγαμων γυναικών, καθώς και αυτών που συζούσαν με το σύντροφό τους, είχε δεχτεί βία ή απειλές από τον τελευταίο, ενώ το 9% είχαν υπάρξει θύματα κατά το τελευταίο χρόνο.

Σύμφωνα με άλλες μελέτες:

- Στην Πορτογαλία το 52,8% των γυναικών είχε υπάρξει θύμα βίας με δράστη το σύζυγο/σύντροφό του, με κύρια μορφή βίας την ψυχολογική κακοποίηση⁵⁵.
- Στη Γαλλία (2001) 1.350.000 γυναίκες υπήρξαν θύματα ενδο-οικογενειακής βίας⁵⁶.
- Στη Ρωσία 13.000 γυναίκες δολοφονούνται ετησίως, με δράστη το σύζυγο ή σύντροφό τους⁵⁷.
- Στη Νορβηγία 10.000 γυναίκες αναζητούν την παροχή ιατρικής βοήθειας, εξαιτίας τραυματισμών που υπέστησαν από το σύζυγο/σύντροφό τους⁵⁸.
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το 25% των γυναικών έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση από τον τωρινό ή τον πρώην σύζυγο/σύντροφό κάποια στιγμή της ζωής τους⁵⁹.

Η έρευνα που διεξήγαγαν οι Dobash & Dobash σε δείγμα 1044 γυναικών-θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας (109 συνεντεύξεις και ανάλυση 933 περιστατικών

⁵⁴ European Women's Lobby, *Unveiling the Hidden Data on Domestic Violence in the EU*, European Policy Action Center of Violence Against Women, Autumn 1999.

⁵⁵ Η ψυχολογική κακοποίηση αναγνωρίζεται πλέον τόσο από τις καταγραφές των στατιστικών, όσο και από τις ίδιες τις γυναίκες, ως την πλέον συχνή και ύπουλη μορφή ενδο-οικογενειακής βίας.

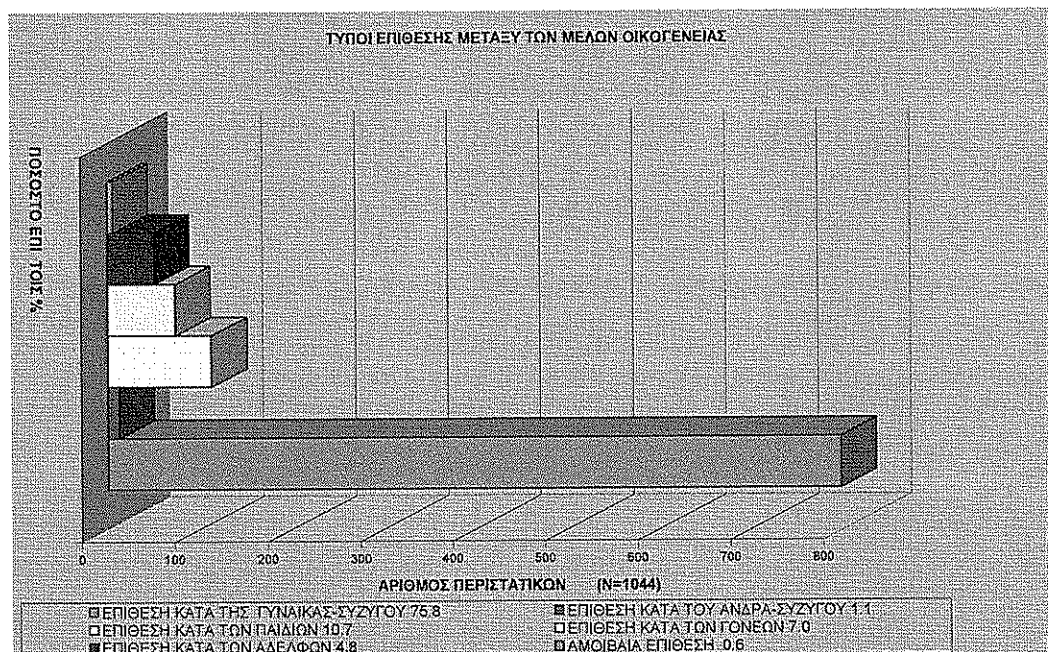
⁵⁶ Η έκταση του προβλήματος στην Ευρώπη, στο Σχέδιο Σύστασης προς την Επιτροπή Ίσων Ευκαιριών Ανδρών και Γυναικών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπη με θέμα «Οικογενειακή Βία», Νοέμβριος 2002.

⁵⁷ Στο ίδιο.

⁵⁸ Στο ίδιο.

⁵⁹ UNICEF, Βία Κατά των Γυναικών – Μια Παγκόσμια Επιδημία, Αθήνα, Δ.Τ.21/2000, 29 Μαΐου 2000, txt. at <http://www.unicef.gr/oldpress/2000/21-2000.htm>

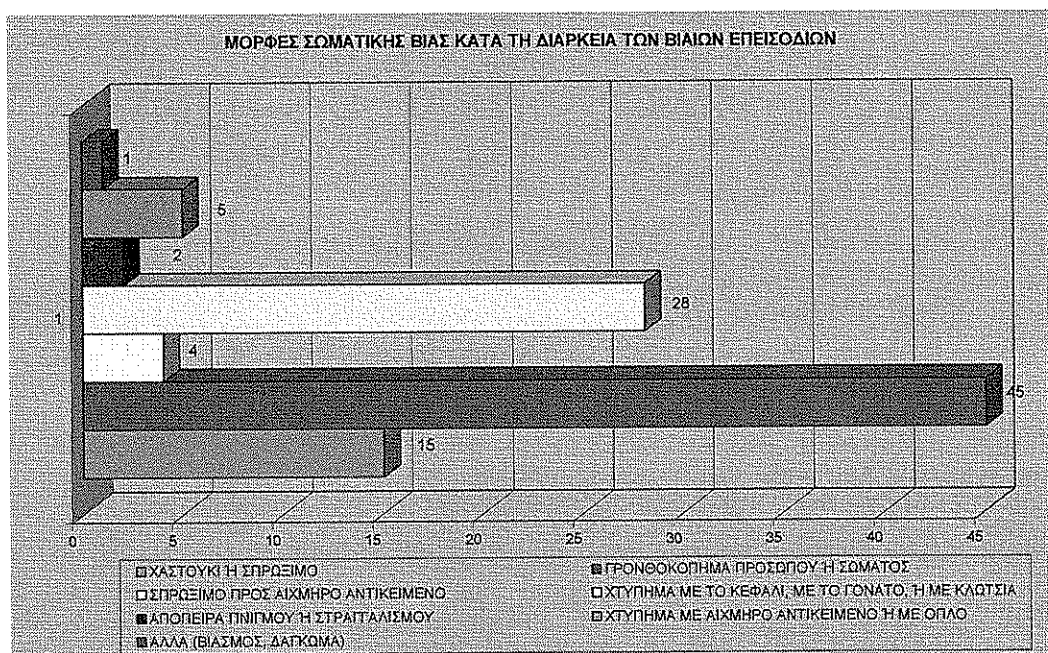
που καταγγέλλθηκαν στις διωκτικές και δικαστικές αρχές)⁶⁰, κατέδειξε ότι κυρίως οι γυναίκες ήταν - σε συντριπτικό ποσοστό - τα θύματα οικογενειακής βίας.

ΠΗΓΗ: Dobash R.E. & Dobash R., *Violence Against Wives*, New York, Free Press, 1979 (ΠΙΝΑΚΑΣ 1).

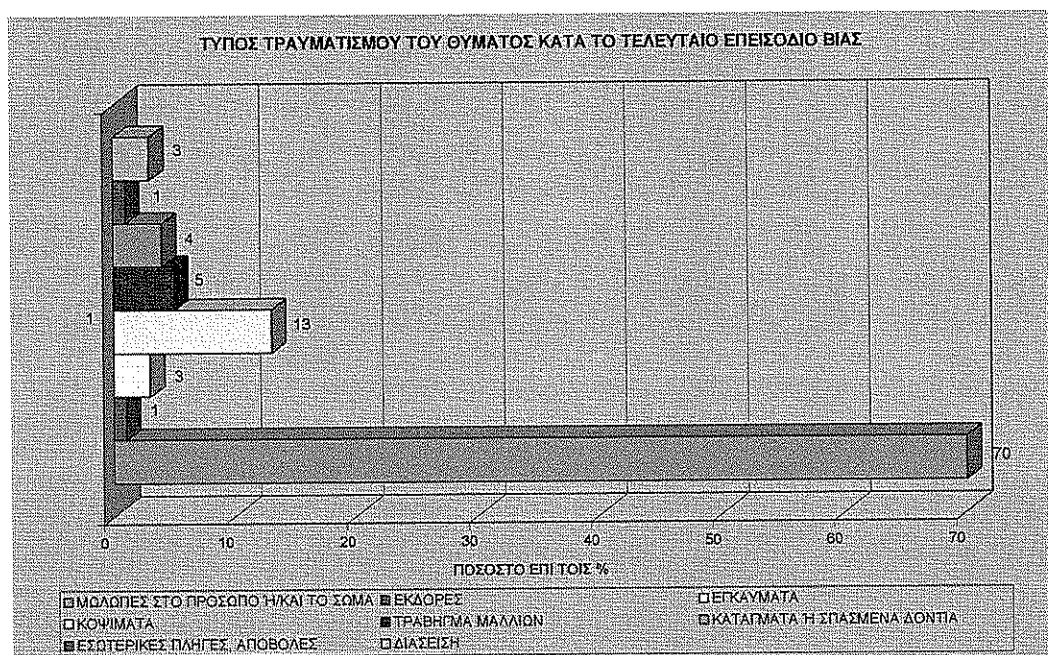
Αρχικά τα επεισόδια βίας ξεκινούν συνήθως με λεκτικές αντιπαραθέσεις που βασίζονται σε διαφωνίες σχετικά με τρέχοντα ζητήματα της καθημερινότητας του ζεύγους. Τα τρία κυριότερα θέματα που αναφέρονταν από τις γυναίκες, ήταν η ζήλεια του συζύγου/συντρόφου τους, η οικονομική διαχείριση και οι διαφορετικές προσδοκίες όσον αφορά στις οικιακές υποχρεώσεις των γυναικών. Η αντιπαραθέση για τα παραπάνω ζητήματα, συνήθως ξεκινά από τον σύζυγο/σύντροφο. Η αντίδραση της γυναίκας στις λεκτικές αντιπαραθέσεις εστιάζεται στην προσπάθειά της είτε να πείσει με λογικά επιχειρήματα το σύζυγο/σύντροφο για τις θέσεις της, είτε να διευθετήσει με εναλλακτικούς τρόπους τη διαφωνία, χωρίς να επέλθει η σύγκρουση. Ανεξάρτητα, ωστόσο, από την αντίδραση της γυναίκας, το ξέσπασμα του βίαιου επεισοδίου είναι σχεδόν αναπόφευκτο: το 70% των ερωτώμενων γυναικών ανέφεραν ότι σχεδόν πάντα ή συχνά, η διαφωνία κατέληγε σε επίθεση από το σύζυγο/σύντροφο. Οι συνηθέστερες μορφές σωματικής βίας περιγράφονται στον ακόλουθο πίνακα:

⁶⁰ Dobash R.E. & Dobash R., *Violence...ό.π.*

ΠΗΓΗ: Dobash R.E. & Dobash R., *Violence Against Wives*, New York, Free Press, 1979 (ΠΙΝΑΚΑΣ 2).

Αναφορικά με τον **τρόπο αντίδρασης** των γυναικών στη βία συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου τους, στη συγκεκριμένη έρευνα δεν καταγράφεται ανταποδοτική βία. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι μόνο το 0,03% των γυναικών αντιδρούσε το ίδιο βίαια με τον άνδρα σε κάθε επεισόδιο βίας, το 33% δεν χρησιμοποίησε ποτέ σωματική βία εναντίον του συζύγου/συντρόφου, το 44% σπάνια το επιχείρησε, ενώ το υπόλοιπο 24% απάντησε το ίδιο βίαια σε ελάχιστες περιπτώσεις. Η συνηθέστερη αντίδραση των γυναικών ήταν η παθητική-αμυντική στάση απέναντι στην επίθεση του συζύγου/συντρόφου, ενώ συχνά εμφανιζόμενη είναι η διαμαρτυρία ή/και το ξέσπασμα σε κλάματα της γυναίκας, τα οποία, όμως, τις περισσότερες φορές πυροδοτούσαν εντονότερα βίαιη συμπεριφορά. Τα τραύματα που προκαλούνταν στις γυναίκες, καταγράφονται στον παρακάτω πίνακα:

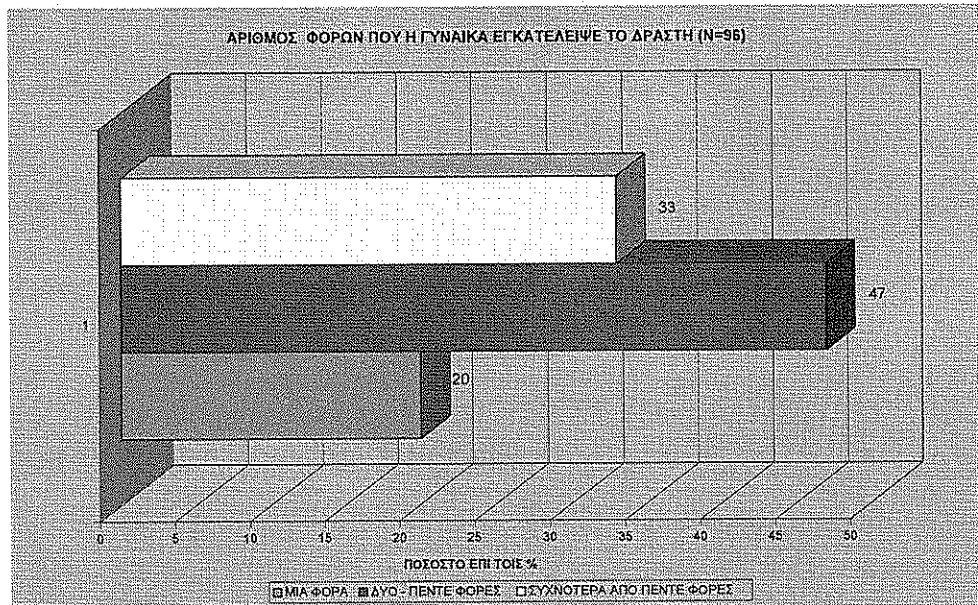
ΠΗΓΗ: Dobash R.E. & Dobash R., *Violence Against Wives*, New York, Free Press, 1979 (ΠΙΝΑΚΑΣ 3).

Οι τραυματισμοί πολύ συχνά απαιτήσαν την ιατρική φροντίδα του θύματος ή ακόμα και τη νοσηλεία του. Η φαρμακευτική αγωγή και η νοσηλεία κρίνονται απαραίτητες για το θύμα, αν η σωματική κακοποίησή του απορρέει σε οξεία ή χρόνια ψυχολογικά προβλήματα.

Όσον αφορά στην παρουσία τρίτων κατά την εξέλιξη των επεισοδίων βίας, η πλειοψηφία των γυναικών (59%) ανέφερε ότι τα παιδιά της οικογένειας ήταν παρόντα στα βίαια ξεσπάσματα του συζύγου/συντρόφου, ενώ - εάν η βία μέσα στο γάμο/σχέση ήταν χρόνια - πολλαπλασιάζονταν οι πιθανότητες να παρίστανται αυτόπτες μάρτυρες των περιστατικών. Η αντίδραση των παιδιών ήταν ανάλογη της ηλικίας τους: σε μικρή ηλικία συνήθως δεν αντιδρούσαν, ήταν φοβισμένα και συγχυσμένα ως προς το τι συνέβαινε, ενώ σε μεγαλύτερη ηλικία, παρενέβαιναν και αντιδρούσαν βίαια προς το δράστη, ή του επιτίθενταν λεκτικά. Οι συγγενείς και οι φίλοι - όταν ήταν μάρτυρες των περιστατικών βίας - είτε δεν αντιδρούσαν καθόλου, είτε απλά προέτρεπαν το σύζυγο/σύντροφο να σταματήσει.

Η αντίδραση της γυναίκας-θύματος βίας αμέσως μετά το επεισόδιο, συνήθως ήταν παθητική: παρέμενε στο σπίτι και προσπαθούσε να ηρεμήσει το δράστη. Επίσης, η συναισθηματική της κατάσταση χαρακτηριζόταν από έντονη αναστάτωση, φόβο, ντροπή και θυμό. Ο τελευταίος ήταν τόσο εντονότερος, όσο βιαιότερο ήταν το ξέσπασμα βίας του συζύγου/συντρόφου της γυναίκας. Ωστόσο, η αντίδραση του θύματος φαίνεται να διαφοροποιείται ποιοτικά με το πέρασμα του

χρόνου μετά τη βίαιη επίθεση του συζύγου/συντρόφου: το 88% ανέφερε ότι κάποια στιγμή εγκατέλειψαν το δράστη και την οικογένειά τους. Συγκεκριμένα:

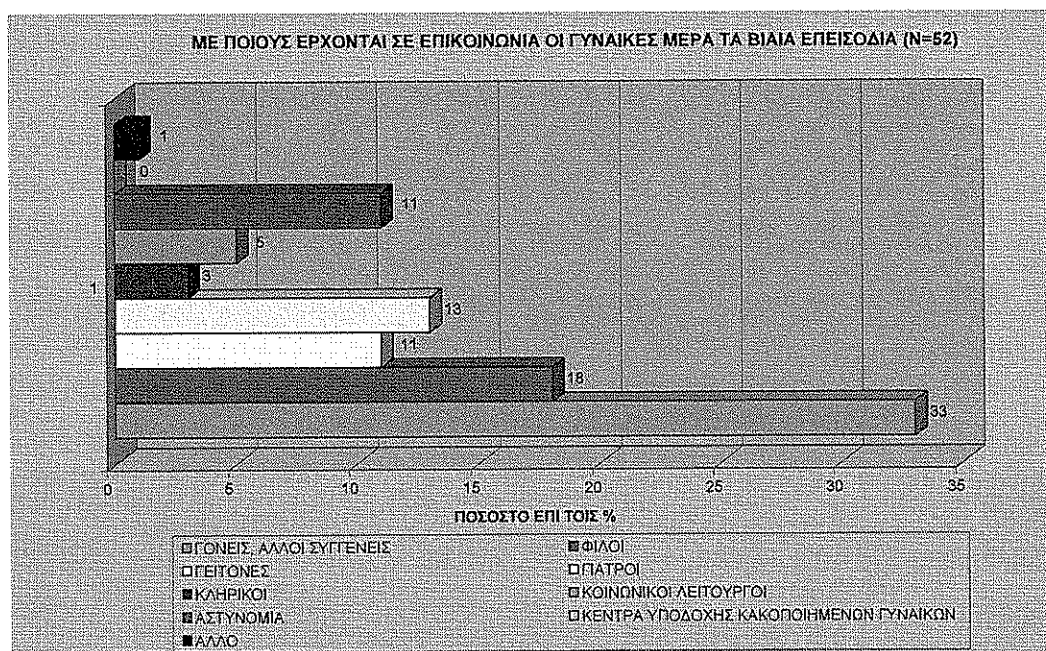
ΠΗΓΗ: Dobash R.E. & Dobash R., *Violence Against Wives*, New York, Free Press, 1979 (ΠΙΝΑΚΑΣ 4).

Εντούτοις, η πλειοψηφία των γυναικών που φεύγουν από το σπίτι τους, **επιστρέφει** λόγω προσωπικών ή κοινωνικών παραγόντων, όπως η αρνητική εικόνα εαυτού, η έλλειψη οικονομικών πόρων, η δυσχέρεια εύρεσης εργασίας, η δυσκολία ανατροφής των παιδιών και η πίεση από τρίτους να μην προχωρήσει το θύμα σε διαζύγιο⁶¹. Η μόνη περίπτωση για το θύμα να **εγκαταλείπει μόνιμα** το δράστη, είναι η κακοποίηση (είτε υπό τη μορφή σωματικής ή/και ψυχολογικής βίας, είτε υπό τη μορφή παραμέλησης) να γενικευτεί και εναντίον των παιδιών της οικογένειας⁶².

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε μεγάλο ποσοστό οι γυναίκες-θύματα βίας στην οικογένεια, **δεν καταγγέλλουν ή/και μιλούν σε τρίτους** για τα περιστατικά καταχρηστικής συμπεριφοράς. Ακόμα και όταν αποφασίσουν να αναφέρουν ή/και να εκμυστηρευτούν τα επεισόδια βίας σε τρίτους, οι φορές που το κάνουν είναι σημαντικά αντιστρόφως ανάλογες των περιπτώσεων που δέκτηκαν κακοποίηση. Όταν θα αποφασίσουν να αποκαλύψουν σε κάποιον ότι υφίστανται βία, συνήθως απευθύνονται σε άτομα που θα τις παρέξουν υποστήριξη (φίλους, συγγενείς), χωρίς να χρειαστεί να δημοσιοποιηθεί η κατάσταση που βιώνουν.

⁶¹ Truninger E., Marital Violence: The Legal Solutions, *Hastings Law Journal*, 23, 1, 1971, σελ. 259-276, όπως αναφέρεται στο Dobash R.E. & Dobash R., *Violence...ό.π.*

⁶² Dobash R.E. & Dobash R., *Violence...ό.π.*

ΠΗΓΗ: Dobash R.E. & Dobash R., *Violence Against Wives*, New York, Free Press, 1979 (ΠΙΝΑΚΑΣ 5).

Αναφορικά με τη χρήση και την κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών, οι έρευνες καταδεικνύουν ότι η σωματική κακοποίηση επηρεάζεται αποφασιστικά από την κατάχρηση αλκοόλ ή/και ναρκωτικών. Συγκεκριμένα, η κατάχρηση αλκοόλ συνδέεται με υψηλότερα ποσοστά κακοποίησης, αλλά η απλή χρήση του δεν συσχετίζεται άμεσα με την άσκηση βίας στην πλειοψηφία των οικογενειών⁶³.

Η υπερβολική επιθετικότητα που εκλύεται με την κατάχρηση αλκοόλ, ανάλογα με τις θεωρητικές προσεγγίσεις που ερμηνεύουν το συσχετισμό βίας και αλκοόλ, είναι δυνατόν να οφείλεται: α) στην άρση των αναστολών, η οποία απορρέει από την προκαλούμενη γνωστική αποδιοργάνωση του ατόμου⁶⁴ και την αλληλεπίδραση των εναλλαγών της διάθεσης με τις προσδοκίες του ατόμου σχετικά με τις ικανότητες του αλκοόλ⁶⁵, β) στην εκμάθηση της συμπεριφοράς του αλκοολικού μέσω της παρατήρησης, όπου η βίαιη συμπεριφορά δικαιολογείται και συγχωρείται αν επισυμβαίνει κατά τη διάρκεια χρήσης ή/και κατάχρησης αλκοόλ⁶⁶ και γ) στην

⁶³ Kaufman-Kantor G. & Straus M. A., The "Drunken Bum" Theory of Wife Beating, *Social Problems*, 34, 3, 1987, σελ. 213-230.

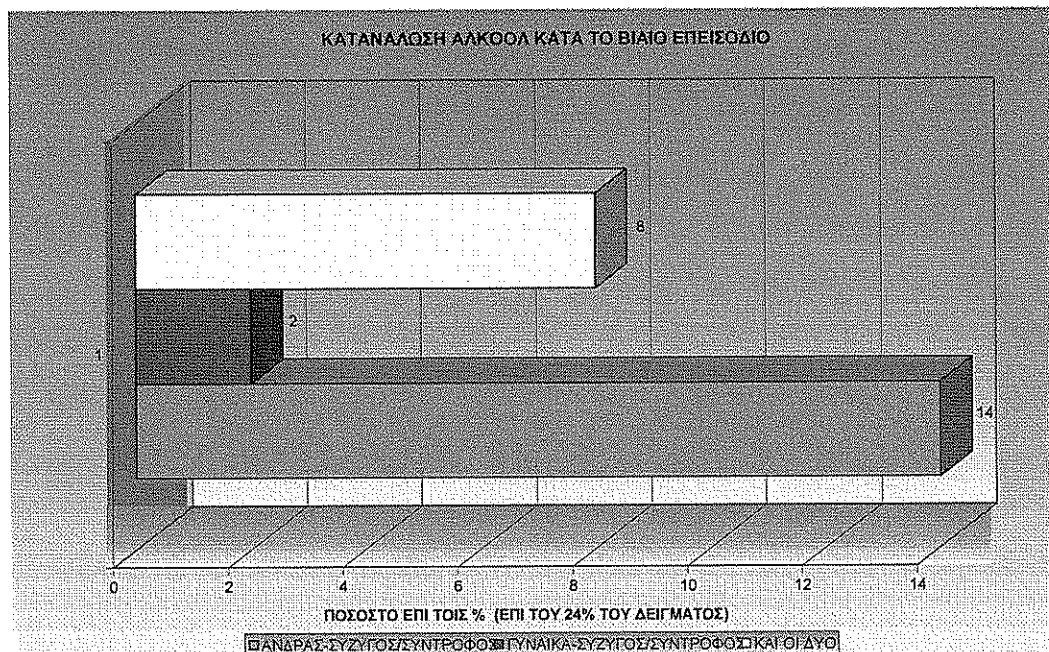
⁶⁴ Leonard K. E., Alcohol Consumption and Escalatory Aggression in Intoxicated and Sober Dyads, *Journal of Studies on Alcohol*, 45, 1984, σελ. 75-80.

⁶⁵ Sher K. J., Subjective Effects of Alcohol: The Influence of Setting and Individual Differences in Alcohol Expectancies, *Journal of Studies on Alcohol*, 46, 1985, σελ. 137-146.

⁶⁶ Coleman D. H. & Straus M. A., Alcohol Abuse and Family Violence, σελ. 104-124, στο E. Gottheil, K. A. Druley, T. E. Skoloda & H. M. Waxman (επιμ.), *Alcohol, Drug Abuse and Aggression*, Springfield, Charles C. Tomas, 1983.

αλληλεπίδραση κοινωνικο-οικονομικών και πολιτισμικών παραγόντων στη σχέση βίας και αλκοόλ, η οποία, ωστόσο, δεν είναι ντετερμινιστική⁶⁷.

Η έρευνα των Kaufman-Kantor & Straus⁶⁸ κατέδειξε ότι δεν υπήρξε κατανάλωση αλκοόλ στην πλειοψηφία (76%) των περιστατικών (n= 6002 νοικοκυριά) αμέσως πριν τη σύγκρουση. Παρ'όλα αυτά, στο 24% των ζευγαριών του δείγματος καταγράφηκε χρήση αλκοόλ κατά τη διάρκεια του περιστατικού, από τον ένα ή και από τους δύο συζύγους/συντρόφους:

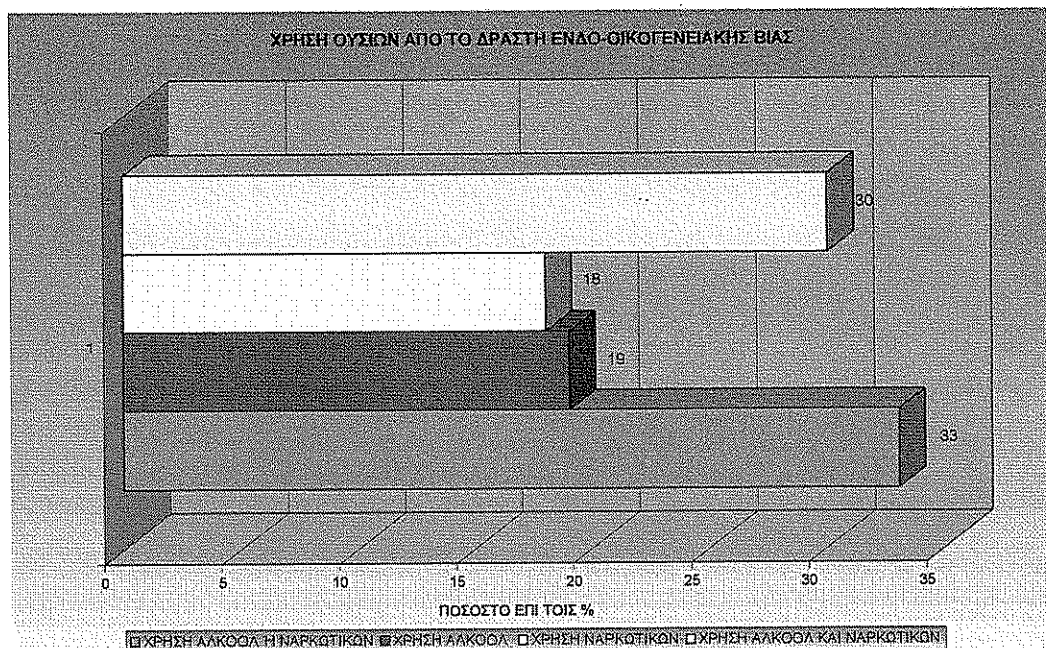
ΠΗΓΗ: Kaufman-Kantor G. & Straus M. A., The "Drunken Bum" Theory of Wife Beating, *Social Problems*, 34, 3, 1987, σελ. 213-230 (ΠΙΝΑΚΑΣ 6).

Παράλληλα, σε έρευνα που διεξήχθη σε 180 γυναίκες-θύματα ενδο-οικογενειακής βίας, παρουσιάζεται η συσχέτιση μεταξύ χρήσης/κατάχρησης αλκοόλ και ναρκωτικών με τα επεισόδια βίας⁶⁹. Συγκεκριμένα, οι δράστες ενδο-οικογενειακής βίας που έκαναν χρήση/κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών διαχωρίστηκαν σε τέσσερις κατηγορίες:

⁶⁷ Kaufman-Kantor G. & Straus M. A., The "Drunken Bum"...,ό.π.

⁶⁸ Στο ίδιο.

⁶⁹ Willson P., McFarlane J., Malecha A., Watson K., Lemmey D., Schultz P., Gist J. & Fredland N., Severity of Violence Against Women by Intimate Partners and Associated Use of Alcohol and/or Illicit Drugs by the Perpetrator, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 9, 2000, σελ. 996-1008.

ΠΗΓΗ: Willson P., McFarlane J., Malecha A., Watson K., Lemmey D., Schultz P., Gist J. & Fredland N., Severity of Violence Against Women by Intimate Partners and Associated Use of Alcohol and/or Illicit Drugs by the Perpetrator, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 9, 2000, σελ. 996-1008 (ΠΙΝΑΚΑΣ 7)

Η πολυπαραγοντική ανάλυση και ο έλεγχος των δημογραφικών μεταβλητών, κατέδειξαν ότι η σωματική κακοποίηση ήταν στατιστικά σημαντικά υψηλότερη για τις γυναίκες, των οποίων ο σύζυγος/σύντροφος έκανε χρήση μόνο ναρκωτικών ουσιών, σε σύγκριση με τους δράστες που έκαναν χρήση μόνο αλκοόλ. Τα αποτελέσματα της έρευνας, συνάδουν με τα αντίστοιχα που καταγράφηκαν σε έρευνα του Roberts: το 70% των δραστών βρισκόταν υπό την επήρεια ναρκωτικών ή/και αλκοόλ κατά τη διάρκεια του επεισοδίου βίας. Συγκεκριμένα, το 32% είχε κάνει χρήση μόνο ναρκωτικών ουσιών, το 17% είχε καταναλώσει μόνο αλκοόλ και το 22% είχε κάνει χρήση και των δύο εξαρτησιογόνων ουσιών⁷⁰.

Όσον αφορά στη **σύνδεση κακοποίησης στην παιδική ηλικία και μεταγενέστερης βίας**, έρευνα που διεξήχθη στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής σε δείγμα φοιτητριών ψυχολογίας (n=648), κατέδειξε με σαφήνεια την έκταση του φαινομένου της κακοποίησης από ερωτικό σύντροφο και, παράλληλα, τόνισε τον υψηλό βαθμό συσχέτισης μεταξύ κακοποίησης στην παιδική ηλικία και στην ενήλικη

⁷⁰Roberts A., Substance Abuse Among Men Who Batter Their Mates: The Dangerous Mix, *Substance Abuse Treatment*, 5, 1988, σελ. 83-87.

ζωή⁷¹. Συγκεκριμένα, το 20,1% των γυναικών που ερωτήθηκαν ανέφεραν ότι έχουν δεκτεί κάποιου είδους παιδική κακοποίηση, το 52,3% αναφέρει κάποιας μορφής ανεπιθύμητη σεξουαλική επαφή κατά την ενήλικη ζωή και το 26,4% ανεπιθύμητη σεξουαλική πράξη. Το 25,9% αναφέρει τουλάχιστον ένα σοβαρό ή τουλάχιστον δύο λιγότερα σοβαρά περιστατικά σωματικής κακοποίησης κατά την ενήλικη ζωή, ενώ πολύ υψηλά είναι και τα ποσοστά ψυχολογικής κακοποίησης. Οι γυναίκες με ιστορικό παιδικής κακοποίησης εμφανίζεται να έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες κακοποίησης ως ενήλικες από τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Η σύνδεση μεταξύ της παιδικής κακοποίησης και της αυξημένης ευπάθειας σε κακοποίηση κατά την ενήλικη ζωή, υποδείχτηκε και σε παρόμοιες έρευνες⁷²: η επαναθυματοποίηση (revictimization) μπορεί να επισυμβεί υπό τη μορφή σεξουαλικής επίθεσης, ψυχολογικής κακομεταχείρισης ή σωματικής κακοποίησης. Οι παράγοντες που είναι δυνατόν να αυξήσουν την ευπάθεια στην επαναθυματοποίηση, μπορεί να είναι οι μαθημένες δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές, πεπιοθήσεις και στάσεις⁷³. Τα παραπάνω, με τη σειρά τους, μπορεί να οδηγήσουν σε ακατάλληλη σεξουαλική συμπεριφορά στην ενήλικη ζωή, αποδοχή των μύθων περί βιασμού και των στερεοτύπων των ρόλων των δύο φύλων. Εξάλλου, έρευνες σε ενήλικες αναφορικά με προηγούμενη κακοποίηση στην παιδική ηλικία, καταδεικνύουν ότι τα άτομα που υπέστησαν κακοποίηση ως παιδιά, έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες από τον υπόλοιπο πληθυσμό να δεχτούν σεξουαλική επίθεση ή να βιαστούν ως ενήλικες.⁷⁴ Τα ίδια αποτελέσματα υπέδειξαν έρευνες σχετικά με την παιδική κακοποίηση και τη σχέση της με μεταγενέστερη σωματική κακοποίηση στην ενήλικη ζωή⁷⁵.

Εξάλλου, η έρευνα της Kaltmuss σε δείγμα 2.143 ενηλίκων, υπέδειξε ότι απαντάται κάποιου είδους σχέση μεταξύ της βίαιης επιθετικότητας στον έγγαμο βίο και των δύο τύπων επιθετικότητας που παρουσιάζεται στην οικογένεια καταγωγής: την έκθεση σε βίαιη συμπεριφορά και τη σωματική βία που βιώνει το ίδιο το άτομο. Τα ερευνητικά δεδομένα παρουσίασαν ότι η παρατήρηση άσκησης βίας μεταξύ των

⁷¹ Messman-Moore T. L. & Long P., Child Sexual Abuse and Revictimization in the Form of Adult Sexual Abuse, Adult Physical Abuse and Adult Psychological Maltreatment, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 5, 2000, σελ. 489-502.

⁷² Messman T. L. & Long P. J., Child Sexual Abuse and Its Relationship to Revictimization In Adult Women: A Review, *Clinical Psychology Review*, 16, 5, 1996, σελ. 397-420.

⁷³ Wheeler J. R. & Berliner L., Treating The Effects Of Sexual Abuse On Children, στο G. E. Wyatt & G. J. Powell (επιμ.), *Lasting Effects Of Child Sexual Abuse*, Newbury Park, Sage Publications, 1988, σελ. 227-247, όπως αναφέρεται στο Messman-Moore T. L. & Long P., Child Sexual Abuse...,ό.π.

⁷⁴ Fergusson D. M., Horwood L.J. & Lynskey M.T., Childhood Sexual Abuse, Adolescent Sexual Behaviors and Revictimization, *Child Abuse and Neglect*, 21, 1997, σελ. 789-802; Urquiza A. J. & Goodlin-Jones B. L., Child Sexual Abuse and Adult Revictimization With Women of Color, *Violence and Victims*, 9, 1994, σελ. 223-232.

⁷⁵ Walker L. E. & Brown A., Gender and Victimization by Intimates, *Journal of Personality*, 53, 2, 1985, σελ. 179-195.

γονέων συσχετίζεται ισχυρότερα με την εμπλοκή σε βίαια περιστατικά στη μεταγενέστερη οικογενειακή ζωή από ό,τι το να υφίσταται κανείς σωματική βία κατά την παιδική του ηλικία. Η πιθανότητα βίαιης συμπεριφοράς στην έγγαμη ζωή, αυξάνεται δραματικά αν κανείς υπάρξει τόσο μάρτυρας σκηνών βίας μεταξύ των γονέων, όσο και θύμα σωματικής κακοποίησης. Επιπρόσθετα, η διαμόρφωση της ενδο-οικογενειακής βίας δεν ορίζεται από το φύλο, αλλά από τους ρόλους των ατόμων, καθώς είτε η γυναίκα, είτε ο άνδρας μπορεί να εξελιχθούν είτε σε δράστες, είτε σε θύματα στην ενήλικη ζωή⁷⁶.

Παρόμοια ευρήματα σημειώνονται και σε έρευνα των Ulbrich & Huber με δείγμα 2002 ενηλίκων και των δύο φύλων, όπου σημειώνεται ότι η έκθεση σε σωματική βία μεταξύ των γονέων στην οικογένεια καταγωγής, επηρεάζει περισσότερο τις στάσεις των ατόμων σχετικά με την ανοχή της βίας κατά των γυναικών και λιγότερο τις στάσεις για τους ρόλους των δύο φύλων⁷⁷.

Η εκμάθηση της βίαιης συμπεριφοράς μέσω της παρατήρησης επισημαίνεται και σε έρευνα των Seltzer & Kalmuss, όπου αναφέρεται ότι τα άτομα μαθαίνουν πως η σωματική βία μεταξύ των μελών της οικογένειας είναι αποδεκτή, καθώς τη βιώνουν ή/και εκτίθενται σε αυτήν κατά την παιδική ή εφηβική τους ηλικία. Με αυτόν τον τρόπο, ενσωματώνουν τη βία στη συμπεριφορά που υιοθετούν στις μετέπειτα στενές τους σχέσεις στην ενήλικη ζωή. Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι η έκθεση σε βία στην οικογένεια καταγωγής ή/και η σωματική κακοποίηση, συσχετίζονται σημαντικότερα με τη μεταγενέστερη βία στην ενήλικη ζωή από ό,τι οι στρεσογόνες εμπειρίες ή ακόμη η χρόνια οικονομική δυσχέρεια⁷⁸.

Οι συνέπειες της κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία, η παρουσία των παιδιών σε σκηνές βίας μεταξύ των γονέων, ο κίνδυνος καταχρηστικής συμπεριφοράς στην ενήλικη ζωή και η πιθανότητα κατάχρησης αλκοόλ ως απόρροια των παραπάνω, παρουσιάζονται και σε έρευνα των Caetano, Field & Nelson⁷⁹, στην οποία εξετάστηκε δείγμα 3270 Καυκασιανών, Μαύρων και Λατίνων. Τα ευρήματα της έρευνας, έρχονται σε συμφωνία με παρόμοια ευρήματα, όπου αναφέρεται ότι τα παιδιά που είναι μάρτυρες βίας μεταξύ των γονέων τους, έχουν περισσότερες

⁷⁶ Kalmuss D., The Intergenerational Transmission of Marital Aggression, *Journal of Marriage and Family*, 46, 1, 1984, σελ. 11-18.

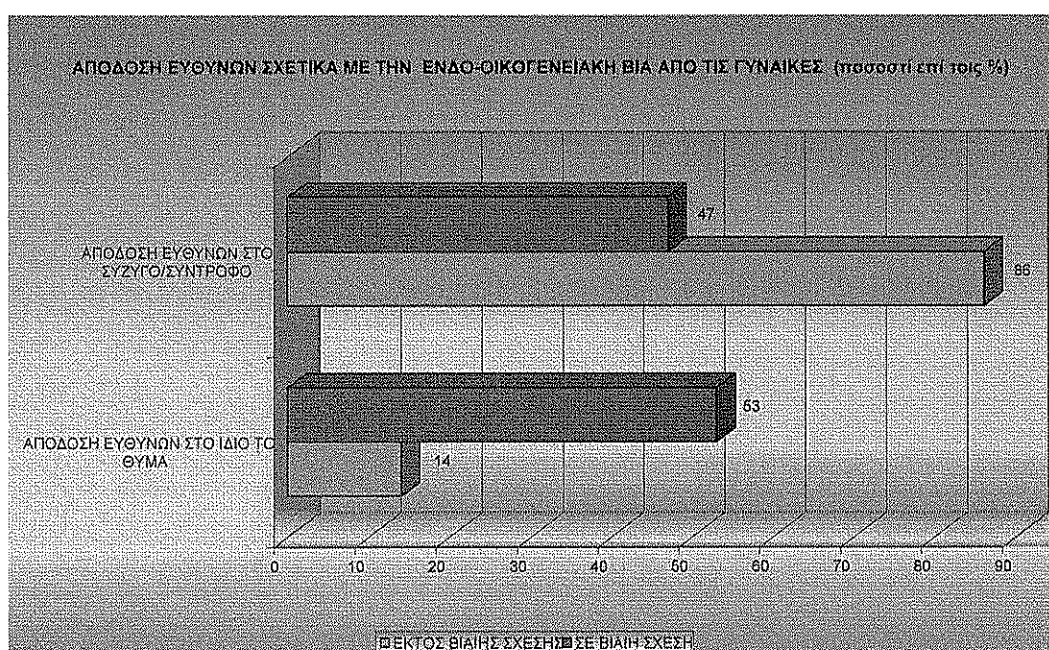
⁷⁷ Ulbrich P. & Huber P., Observing Parental Violence: Distribution and Effects, *Journal of Marriage and Family*, 43, 3, 1981, σελ. 623-630.

⁷⁸ Seltzer J. A. & Kalmuss D., Socialization and Stress Explanations for Spouse Abuse, *Social Forces*, 67, 2, 1988, σελ. 473-491.

⁷⁹ Caetano R., Field C. A. & Nelson S., Association Between Childhood Physical Abuse, Exposure to Parental Violence and Alcohol Problems in Adulthood, *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 3, 2003, σελ. 240-257.

πιθανότητες να αναπτύξουν επιθετική συμπεριφορά ή ψυχοπαθολογία, από ό,τι τα παιδιά που δεν έχουν ανάλογες εμπειρίες⁸⁰.

Σχετικά με το βαθμό απόδοσης ευθυνών για τα περιστατικά ενδο-οικογενειακής βίας κατά των γυναικών, οι Brewin & Andrews αναφέρουν ότι ο εστιασμός της ευθύνης διαφέρει ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση των γυναικών-θυμάτων: οι γυναίκες που συζούσαν με το βίαιο σύζυγο/σύντροφο την περίοδο που διεξήχθη η έρευνα, ανέφεραν μεγαλύτερο ποσοστό αυτοενοχοποίησης, ενώ οι γυναίκες που βρίσκονταν σε διάσταση ή είχαν χωρίσει από το σύζυγο/σύντροφο με την καταχρηστική συμπεριφορά, είχαν την τάση να μέμφονται περισσότερο τον τελευταίο, παρά τον εαυτό τους για την εμφάνιση βίας⁸¹.

ΠΗΓΗ: Andrews B. & Brewin C. R., Attribution of Blame for Marital Violence: A Study of Antecedents and Consequences, *Journal of Marriage and Family*, 52, 3, 1990, σελ. 757-767 (ΠΙΝΑΚΑΣ 8).

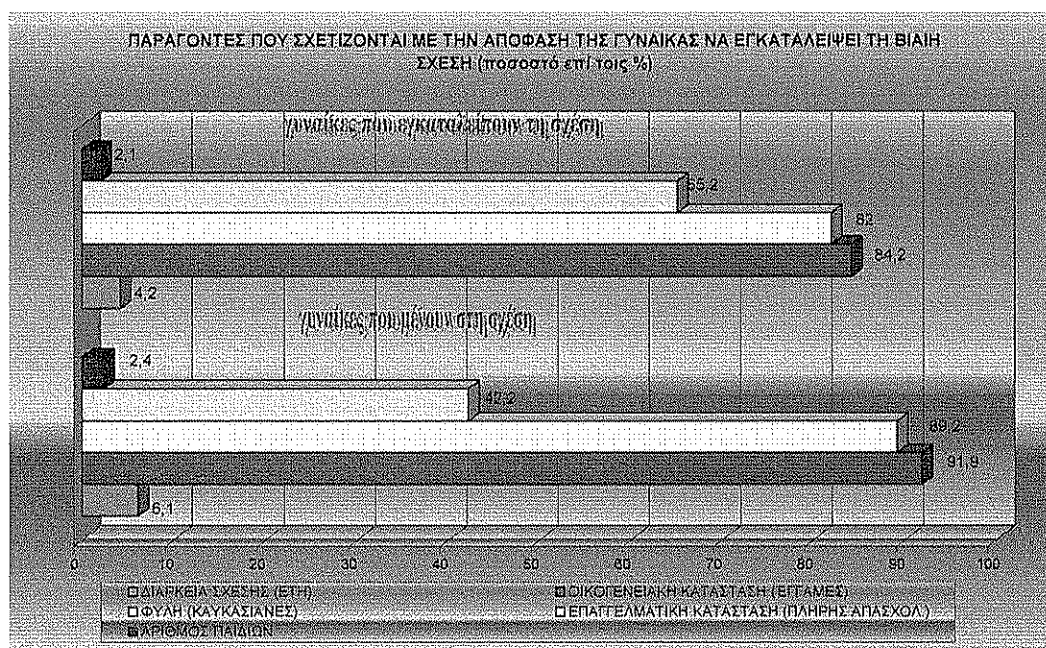
Αναφορικά με την απόφαση των γυναικών-θυμάτων να εγκαταλείψουν μια βίαιη σχέση, τα ερευνητικά δεδομένα δεικνύουν ότι ένας από τους βασικούς λόγους που η γυναίκα δεν απομακρύνεται από το βίαιο σύζυγο/σύντροφο, είναι ότι αξιολογεί τη σχέση της με τέτοιο τρόπο, ώστε να ελαχιστοποιεί τη σημασία και το χαρακτήρα της κακοποίησης: επί παραδείγματι, μπορεί να επικεντρώνεται στις ανταμοιβές ή επιβραβεύσεις που παρέχει η σχέση περισσότερο, από ό,τι στις

⁸⁰ Holden G. W., Geffner R. & Jouriles E. N., *Children Exposed to Marital Violence: Theory, Research and Applied Issues*, Washington, American Psychological Association, 1998.

⁸¹ Andrews B. & Brewin C. R., Attribution of Blame for Marital Violence: A Study of Antecedents and Consequences, *Journal of Marriage and Family*, 52, 3, 1990, σελ. 757-767.

(συναισθηματικές ή άλλες) ζημίες που επιφέρει, ή ακόμα να συγκρίνει την κατάσταση, στην οποία βρίσκεται, με άλλες χειρότερες και να κρίνει ότι είναι σε πλεονεκτικότερη θέση⁸².

Έρευνα των Strube & Barbour σε δείγμα 251 κακοποιημένων γυναικών κατέδειξε ότι οι γυναίκες που τελικά εγκατέλειψαν τη βίαιη σχέση, τελούσαν υπό το καθεστώς πλήρους απασχόλησης, βρίσκονταν για μικρότερο χρονικό διάστημα στη σχέση, δεν ήταν Καυκάσιανοί και είχαν ενεργοποιήσει περισσότερες τεχνικές αντιμετώπισης για την άμβλυνση της κακοποίησης από τις γυναίκες που δεν χώριζαν. Αντίθετα, οι γυναίκες που παρέμεναν στη βίαιη σχέση, ανέφεραν ότι αγαπούσαν το σύζυγο/σύντροφό τους, είχαν οικονομικές δυσχέρειες, πίστευαν ότι δράστης θα άλλαζε, ή δεν είχαν πού να στραφούν αν εγκατέλειπαν το βίαιο σύζυγο/σύντροφο⁸³.

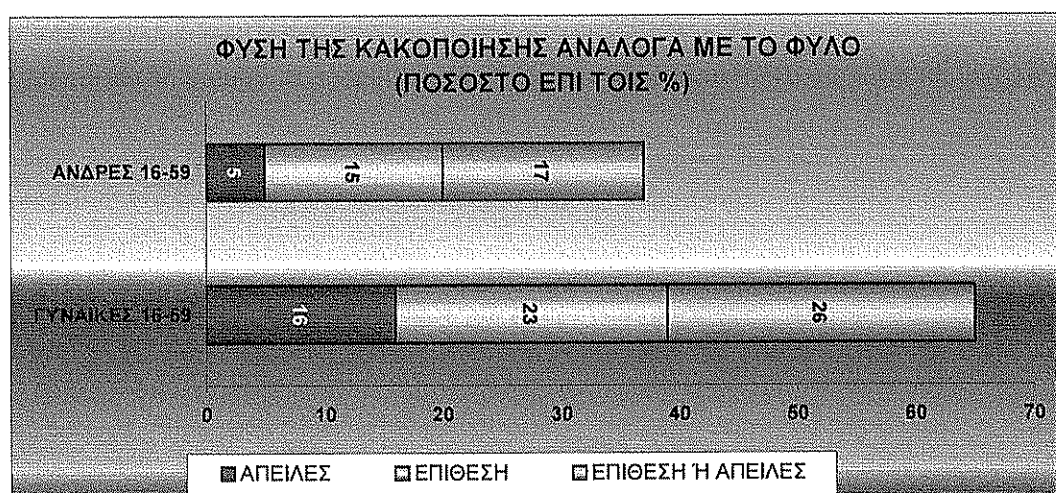
ΠΗΓΗ: Strube M. J. & Barbour L. S., Factors Related to the Decision to Leave an Abusive Relationship, *Journal of Marriage and Family*, 46, 4, 1984, σελ. 837-843 (ΠΙΝΑΚΑΣ 9).

Ιδιαίτερα αναλυτική και διαφωτιστική τόσο ως προς τον επιπολασμό μορφών της ενδο-οικογενειακής βίας, όσο και ως προς τα επιμέρους χαρακτηριστικά του φαινομένου, παρουσιάζεται η έρευνα του Home Office που διεξήχθηκε στην Αγγλία και την Ουαλία, σε δείγμα 10.844 υποκειμένων ηλικίας 16 έως 59 ετών και των δύο

⁸² Herbert T. B., Silver R. C. & Ellard J. H., Coping with an Abusive Relationship: I. How and Why Do Women Stay?, *Journal of Marriage and the Family*, 53, 2, 1991, σελ. 311-325.

⁸³ Strube M. J. & Barbour L. S., Factors Related to the Decision to Leave an Abusive Relationship, *Journal of Marriage and Family*, 46, 4, 1984, σελ. 837-843.

φύλων⁸⁴. Το 4,9% των ανδρών και το 5,9% των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα, ανέφεραν ότι έχουν δεχτεί σωματική επίθεση ή/και απειλές. Οι γυναίκες είχαν διπλάσια ποσοστά από τους άνδρες τραυματισμού από το σύντροφό τους κατά το τελευταίο έτος και τριπλάσια αναφορικά με τις εκφοβιστικές απειλές. Επίσης, ήταν περισσότερο πιθανό για αυτές να έχουν δεχτεί επίθεση τρεις ή περισσότερες φορές. Το 23% των γυναικών και το 15% των ανδρών ηλικίας μεταξύ 16 και 59 ετών επεσήμαναν ότι έχουν υποστεί σωματική επίθεση από τον τρέχοντα ή κάποιον πρώην σύντροφό τους κάποια στιγμή στη ζωή τους. Τα ποσοστά αυτά αυξάνονται σε 26% και 17% αντίστοιχα, όταν πρόκειται για απειλές.

ΠΗΓΗ: Mirrlees-Black C. & Byron C., *Domestic Violence: Findings from the BCS Self-Completion Questionnaire*, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 86, 1999 (ΠΙΝΑΚΑΣ 10).

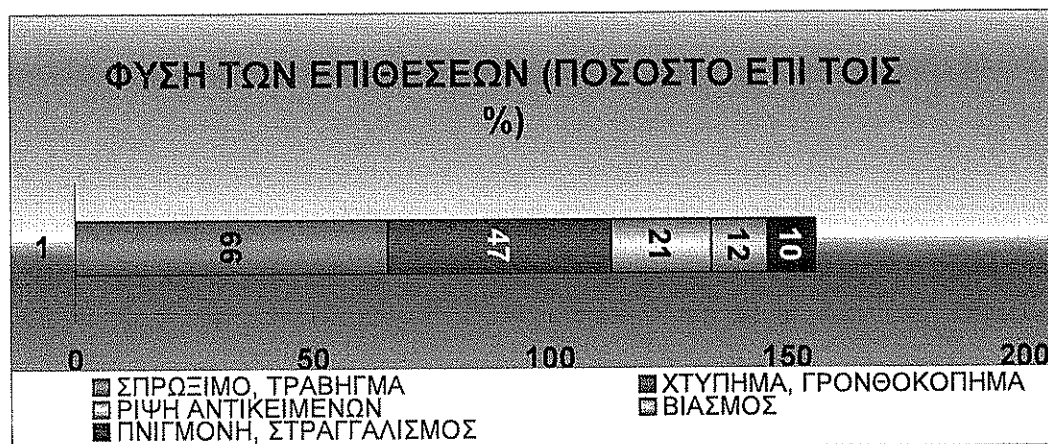
Επιπρόσθετα, μεγαλύτερος κίνδυνος για ενδο-οικογενειακή βία υφίσταται για τα άτομα κάτω των 25 ετών και για τα άτομα που βρίσκονται σε δυσχερή οικονομική κατάσταση. Αναφορικά με τις γυναίκες, ο κίνδυνος ήταν ιδιαίτερα υψηλός για όσες είναι χωρισμένες από το σύζυγό τους. Το 50% των θυμάτων ανέφεραν ότι έχουν μιλήσει σε κάποιον για την πλέον πρόσφατη επίθεση που δέκτηκαν και κυρίως σε κάποιο φίλο, γείτονα ή συγγενή. Η αστυνομία ήταν ο επόμενος φορέας, στον οποίο αναφερόταν το περιστατικό, ενώ ακολουθούσε σε συχνότητα το ιατρικό προσωπικό ενός νοσοκομείου.

Το κοινωνιοδημογραφικό προφίλ των θυμάτων της ενδο-οικογενειακής βίας στην έρευνα του Home Office παρουσιάζεται ως εξής:

⁸⁴ Mirrlees-Black C. & Byron C., *Domestic Violence: Findings from the BCS Self-Completion Questionnaire*, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 86, 1999.

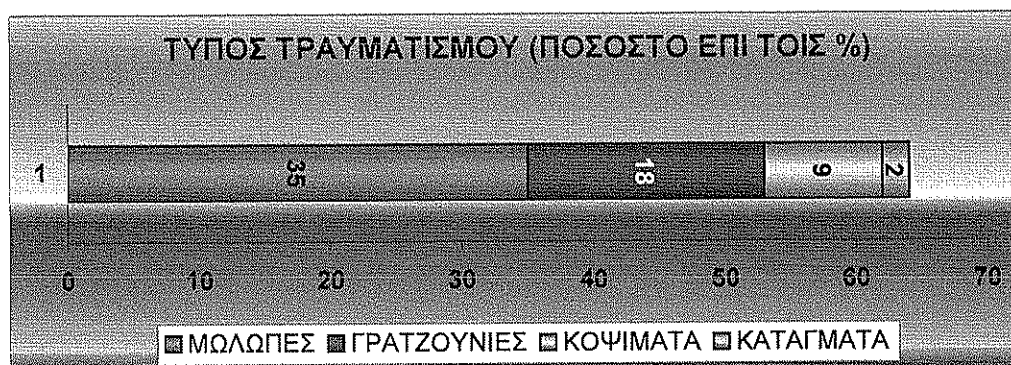
- **ΦΥΛΟ:** Το 4,2% και των δύο φύλων ανέφεραν επίθεση κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους, αλλά οι πιθανότητες σοβαρής επίθεσης αφορούσαν κυρίως στις γυναίκες.
- **ΗΛΙΚΙΑ:** Τα άτομα κάτω των 25 ετών βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο. Το 13% των γυναικών και το 9% των ανδρών μεταξύ 19 και 24 ετών, ανέφεραν επίθεση από το/τη σύντροφό τους κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους. Αν και ο κίνδυνος για κακοποίηση μειώνεται με την ηλικία, εντούτοις δεν εξαλείφεται. Τόσο για τους άνδρες, όσο και για τις γυναίκες, περίπου το 1% των ατόμων ηλικίας άνω των 45 είχε δεχτεί πρόσφατη επίθεση.
- **ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ:** Οι γυναίκες που εργάζονταν εκτός του σπιτιού τους είχαν μικρότερες πιθανότητες κακοποίησης. Αναφορικά με τους άνδρες, εκείνοι που εργάζονταν υπό το καθεστώς της μερικής απασχόλησης, είχαν υψηλότερο κίνδυνο να δεχτούν επίθεση.
- **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ:** Τα άτομα που βρίσκονταν σε οικονομική δυσχερή κατάσταση, ήταν σε μεγαλύτερο κίνδυνο ενδο-οικογενειακής βίας – το 10% των γυναικών και το 12% των ανδρών είχε δεχτεί επίθεση κατά το τελευταίο χρόνο.
- **ΠΑΙΔΙΑ:** Γενικά, οι γυναίκες που είχαν παιδιά, ανήκαν στην ομάδα υψηλού κινδύνου για ενδο-οικογενειακή βία και ειδικότερα οι γυναίκες μεταξύ 30 και 59 ετών. Το 50% των γυναικών που υπήρξαν θύματα ενδο-οικογενειακής βίας κατά τον τελευταίο χρόνο, συμβιούσαν με παιδιά κάτω των 16 ετών. Ρωτήθηκαν αν τα παιδιά είδαν ή άκουσαν τι συνέβη κατά τη διάρκεια του επεισοδίου. Συνολικά, το 29% των ερωτωμένων ανέφερε ότι τα παιδιά είχαν πλήρη επίγνωση των τεκταινόμενων και ήταν περισσότερο συχνά αυτόπτες μάρτυρες της βίας, όταν η γυναίκα ήταν χρόνιο θύμα επαναλαμβανόμενης βίας.
- **ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ:** Μεταξύ των γυναικών, οι πιθανότητες ενδο-οικογενειακής βίας δεν διέφεραν σημαντικά. Ο κίνδυνος θυματοποίησης ήταν μεγαλύτερος για τους λευκούς άνδρες (4%) και τους μαύρους άνδρες (3%), σε σύγκριση με τους Ασιάτες (2%).
- **ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ:** Οι εν διαστάσει ή οι διαζευγμένες γυναίκες από το σύντροφο/συζυγό τους, βρίσκονταν σε πολύ μεγαλύτερο κίνδυνο από τις υπόλοιπες (22%). Το μικρότερο ποσοστό κινδύνου θυματοποίησης μέσα στην οικογένεια, παρουσιάστηκε στις έγγαμες και στις γυναίκες που συζούσαν (2% και 3% αντίστοιχα).

- ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΓΕΙΑΣ: Περισσότερο από το 10% των γυναικών μεταξύ 16 και 29 ετών με κάποια χρόνια ασθένεια, δήλωσαν πως υπέστησαν βία κατά το τελευταίο έτος.
- ΑΛΚΟΟΛ ΚΑΙ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ: Τα θύματα της ενδο-οικογενειακής βίας παρουσίασαν πολύ μεγαλύτερα ποσοστά κατανάλωσης αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών από τα μη-θύματα.

ΠΗΓΗ: Mirrlees-Black C. & Byron C., *Domestic Violence: Findings from the BCS Self-Completion Questionnaire*, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 86, 1999 (ΠΙΝΑΚΑΣ 11).

Στην ίδια έρευνα, αναφέρθηκε ότι το 41% των θυμάτων **τραυματίστηκαν** κατά τη διάρκεια του επεισοδίου. Συνηθέστερα, μεγαλύτερες πιθανότητες τραυματισμού είχαν οι γυναίκες (47%), παρά οι άνδρες (31%). Οι πλέον κοινές μορφές τραυματισμού ήταν:

ΠΗΓΗ: Mirrlees-Black C. & Byron C., *Domestic Violence: Findings from the BCS Self-Completion Questionnaire*, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 86, 1999 (ΠΙΝΑΚΑΣ 12).

Έρευνα που διεξήχθηκε στην Αυστραλία με δείγμα 6332 γυναικών⁸⁵, κατέδειξε ότι ο **κίνδυνος θυματοποίησης** από ενδο-οικογενειακή βία, **σχετίζεται με συγκεκριμένα δημογραφικά στοιχεία**, όπως η μόρφωση, το εισόδημα, η εθνικότητα, ο αριθμός και η ηλικία των παιδιών της οικογένειας, η οικογενειακή κατάσταση και η ηλικία της γυναίκας. Επίσης, αναφέρεται ότι άλλα κοινωνιοδημογραφικά χαρακτηριστικά, όπως η επαγγελματική κατάσταση, δεν επηρεάζουν σημαντικά τη πιθανότητα θυματοποίησης *αν συνυπολογιστούν και άλλοι παράγοντες*.

⁸⁵ O'Donnell C. J., Smith A. & Madison J. R., Using Demographic Factors to Explain Variations in the Incidence of Violence Against Women, *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 12, 2002, σελ. 1239-1262.

3.1. Χαρακτηριστικά του δράστη και του θύματος ενδο-οικογενειακής βίας

Η πληθώρα των ερευνών σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία, δεικνύουν **συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της κακοποιημένης γυναίκας**⁸⁶, τα οποία δυνητικά αυξάνουν τον κίνδυνο επαναλαμβανόμενης και συστηματικής κακοποίησής της⁸⁷. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι οι γυναίκες που υφίστανται καταχρηστική συμπεριφορά, χαρακτηρίζονται από ελλιπή αυτο-εκτίμηση, η οποία απορρέει από την αποδοχή και ενσωμάτωση των αποδομένων σε αυτές (από το περιβάλλον) χαρακτηριστικών της ανεπάρκειας και της ανικανότητας. Εξάλλου, εμφανίζονται να μην έχουν επαρκώς ανεπτυγμένη την ικανότητα να ασκήσουν έλεγχο στη ζωή τους και να πάρουν δραστικά μέτρα για να τη βελτιώσουν. Επιπρόσθετα, έχουν υποστεί οι ίδιες κακοποίηση ή έχουν υπάρξει μάρτυρες κακοποίησης της μητέρας τους κατά την παιδική τους ηλικία, γεγονός που τις οδηγεί στην αποδοχή του ρόλου του θύματος. Μεταξύ των άλλων, έχουν ανεπτυγμένο το αίσθημα της ντροπής, με αποτέλεσμα να αποκρύπτουν τόσο τα σωματικά, όσο και τα ψυχολογικά τους τραύματα και να αποκλείονται κοινωνικά ή/και να αποσύρονται συναισθηματικά.

Παράλληλα, δεν έχουν στη διάθεσή τους τα κατάλληλα εκπαιδευτικά, οικονομικά, ή ακόμα και ψυχολογικά εφόδια που θα τις επέτρεπαν να ξεφύγουν από την καταχρηστική κατάσταση, στην οποία βρίσκονται. Επίσης, είναι πλήρως εξαρτημένες από το σύζυγο/σύντροφο και (κατά συνέπεια) παρουσιάζονται πρόθυμες να υποστούν οποιαδήποτε σοβαρή προσβολή ή βλάβη, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις υπάρχουσες ανάγκες τους. Υπό αυτές τις συνθήκες, παρουσιάζουν έλλειψη επαρκούς επικοινωνιακής ικανότητας, ώστε να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, ή να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματά τους. Εξάλλου, λειτουργούν μέσα στη σχέση με βάση την εξιδανικευμένη εικόνα τους για το πώς θα έπρεπε να είναι η τελευταία και, κατά κάποιο τρόπο, πιστεύουν ότι θα μπορούσαν να «αλλάξουν» το σύζυγο/σύντροφό τους.

Τέλος, έχουν εσωτερικεύσει στερεοτυπικούς ρόλους των φύλων, με συνέπεια να αισθάνονται ένοχες αν προσπαθήσουν να αμφισβητήσουν και να αποκολληθούν από την άκαμπτη πατριαρχική δομή. Σε αυτήν την προοπτική, οι γυναίκες εκπαιδεύονται από νωρίς – εξαιτίας των υπάρχουσών κοινωνικών αντιλήψεων και πρακτικών – να είναι καλές σύζυγοι και καλές μητέρες, καθώς η σημαντικότητα και η βαρύτητα του γάμου τονίζεται και διαιωνίζεται (διαφορετικά για το κάθε φύλο) μέσω

⁸⁶ Κρίνουμε σκόπιμο να επισημάνουμε ότι αυτά τα χαρακτηριστικά είναι δυνατόν να είναι συνέπεια της κακοποίησης, καθώς δεν υπάρχουν στοιχεία για το προφίλ των γυναικών πριν από τη θυματοποίηση.

⁸⁷ Ενδεικτικά: Benjamin L. & Waltz G. R., *Violence in the family: Child and Spouse Abuse* (Report NO. EDN00001), Washington DC, National Institute of Education, 1983, σελ. 226-309 ; Gelles R. J. & Cornell C. P., *Intimate...ό.π.*; Okun L., *Woman Abuse: Facts Replacing Myths*, Albany, State University of New York Press, 1986.

της πολιτισμικής κληρονομιάς της κάθε κοινωνίας. Βάσει αυτού του προτύπου, οι γυναίκες οφείλουν να «υπηρετούν» τους άνδρες, να καλύπτουν τις ανάγκες τους και να επιμελούνται τον οίκο τους⁸⁸, ενώ οι άνδρες έχουν ως καθήκον να είναι «εργατικοί» και να προσκομίζουν στην οικογένεια τα απαραίτητα προς το ζην. Έτσι, αν δεν ανταποκριθούν με *πλήρη* αποτελεσματικότητα στα κοινωνικά στερεοτυπικά πρότυπα, οι ίδιες νιώθουν ενοχές και σε ένα μεγάλο ποσοστό υπεύθυνες για τις βίαιες αντιδράσεις του άνδρα-συζύγου/συντρόφου τους⁸⁹, από τον οποίο δεν προσδοκούν πλέον την επιβράβευση, αλλά την τιμωρία, εφόσον δεν εκτέλεσαν *ορθά* το καθήκον τους⁹⁰.

Οι συμπεριφορές αυτές δεν προσδιορίζουν μόνο την επιθυμία ή τις προσδοκίες των δύο φύλων για τη σημασία που αποδίδεται στο γάμο ως κοινωνική συνθήκη, αλλά κυρίως την άρρητη απαίτηση και για τα δύο φύλα να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις καθεστηκυίες αρχές που τον διέπουν. Αποτέλεσμα αυτού, είναι η ταυτότητα των ατόμων να συνδέεται άμεσα και άρρηκτα με τον κοινωνικά προκαθορισμένο προσανατολισμό των δύο φύλων⁹¹.

Σημαντική, επίσης, κρίνεται η αδυναμία τους να διαχωρίσουν τη σεξουαλική πράξη από τον έρωτα και την αγάπη, με αποτέλεσμα να θεωρούν ότι τα παραπάνω συναισθήματα εκφράζονται και εκδηλώνονται μόνο μέσω έντονων σεξουαλικών σχέσεων. Ενώ συμπεριφορές του συντρόφου που απεικονίζουν εξευτελισμό, εκφοβισμό, απειλές και απομόνωση, θα έπρεπε να θεωρηθούν ως ψυχολογική κακοποίηση, ότι συμπεριφορές που υποθετικά ταιριάζουν στις κοινωνικές ιδέες του «ρομαντικού έρωτα», δεν θα θεωρηθούν από τις γυναίκες ως καταχρηστική συμπεριφορά⁹².

Η κακοποίηση προκαλεί στις γυναίκες-θύματα ενδο-οικογενειακής βίας, φόβο, θυμό και απογοήτευση. Τα ερευνητικά δεδομένα αποκαλύπτουν ότι αμέσως μετά την καταχρηστική συμπεριφορά, τα θύματα βιώνουν έντονα το αίσθημα της ανικανότητας, ενώ το άγχος και το καταθλιπτικό συναίσθημα συνήθως σχηματίζονται

⁸⁸ Η αντίληψη περί διαχείρισης του οίκου φαίνεται να έχει τις ρίζες της στους κλασικούς χρόνους. Τα καθήκοντα και τα δικαιώματα διαμοιράζονται έτσι, ώστε να επιτευχθεί η κατά το δυνατόν ορθότερη διατήρηση του οίκου: ο άνδρας έχει ως αρμοδιότητες αυτά που δεν μπορεί να κάνει η γυναίκα, ενώ η τελευταία εκτελεί τις δουλειές που δεν έγκεινται στη δικαιοδοσία του άνδρα. Ο άνδρας οφείλει, για τις δουλειές του να είναι εκτός οικίας, ενώ η γυναίκα οφείλει να παραμένει σε αυτήν. Βλ. σχετικά: Foucault M., *Ιστορία της Σεξουαλικότητας, τόμος III: Η Μέριμνα για τον Εαυτό μας*, Αθήνα, εκδ. Ράππα, 1992.

⁸⁹ Η αποτυχία της γυναίκας να καλύψει τις ανάγκες του συζύγου/συντρόφου της, χρησιμοποιείται αρκετές φορές και από τον ίδιο τον άνδρα, ως εξήγηση της βίαιης συμπεριφοράς του. Η αδυναμία πραγματοποίησης των επιθυμιών του άνδρα, κατά κάποιον τρόπο βιώνεται από τον ίδιο ως απειλή της εικόνας του εαυτού του ως αρχηγού της οικογένειας. Βλ. σχετικά: Dobash R.E. & Dobash R., *Violence...ό.π.*

⁹⁰ Tift L. L., *Battering of Women: The failure of Intervention and the Case of Prevention*, Westview Press, 1993

⁹¹ Dobash R.E. & Dobash R., *Violence...ό.π.*

⁹² Follingstad D. R. & DeHart D. D., Defining Psychological Abuse of Husbands Towards Wives, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 9, 2000, σελ. 891-920.

ως θυμικές αντιδράσεις αργότερα⁹³. Στις κακοποιημένες γυναίκες το αίσθημα ανικανότητας καταγράφεται ως «επίκτητη αδυναμία»⁹⁴, ενώ ο Gerow ορίζει την τελευταία ως «μια συνθήκη, στην οποία το υποκείμενο δεν επιχειρεί να ξεφύγει από μια οδυνηρή ή επιβλαβή κατάσταση, αφού έχει μάθει από μια παρόμοια κατάσταση στο παρελθόν ότι η διαφυγή είναι αδύνατη»⁹⁵. Η επίκτητη αδυναμία εντοπίζεται σε τρεις κυρίως συνιστώσες: α) στα αισθήματα απογοήτευσης, κατάθλιψης και αδυναμίας, β) στην άμβλυνση της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων της καθημερινότητας και γ) στη σταδιακή μείωση επαρκούς αντίδρασης, η οποία οδηγεί σε παθητικότητα της γυναίκας⁹⁶.

Αναφορικά με τα **χαρακτηριστικά των ανδρών που χρησιμοποιούν βία** εναντίον των συντρόφων τους, υποστηρίζεται ότι οι τελευταίοι αναπτύσσουν υπερβολικά εξαρτητικές σχέσεις με τους σημαντικούς Άλλους. Η υπέρμετρη εξαρτητικότητα στις στενές σχέσεις, συμβάλλει στη δυναμική της εμφάνισης της ενδο-οικογενειακής βίας⁹⁷. Οι άνδρες που ασκούν βία στη σχέση, είναι συχνά αμφιθυμικοί και αγχώδεις απέναντι στην οικειότητα με τη σύντροφο: ταυτόχρονα επιθυμούν και φοβούνται τη συναισθηματική αλληλεγγύη, βιώνουν έντονες ματαιώσεις και άγχος σχετικά με την αυτονομία της τελευταίας. Η πιεστική συμπεριφορά εκ μέρους του συζύγου είναι δυνατόν να εξαλείψει την αίσθηση αυτονομίας της συντρόφου του, περιορίζοντας τα κοινωνικά υποστηρικτικά δίκτυά της και τις εναλλακτικές της σχέσεις (φίλοι, συνεργάτες, συγγενείς, κλπ), περιστέλλοντας τις δραστηριότητές της εντός του σπιτιού και ελέγχοντας την πρόσβασή της στα οικονομικά, στη μόρφωση και την εργασία⁹⁸. Εξάλλου, οι άνδρες που χρησιμοποιούν βία μέσα στην οικογένεια φαίνεται να επικεντρώνονται στη σύντροφο για την κάλυψη οποιασδήποτε συναισθηματικής τους ανάγκης⁹⁹. Παράλληλα, έχει υποστηριχθεί ότι η ζήλεια και η χαμηλή αυτο-εκτίμηση των ανδρών, πυροδοτούν τη βίαιη συμπεριφορά τους¹⁰⁰. Η χρήση βίας εναντίον της αδυναμότερης (υπό το πρίσμα της φυσιολογίας) γυναίκας, τούς παρέχει ικανοποίηση εν είδει αντικατάστασης και αναπλήρωσης για το οποιοδήποτε αίσθημα

⁹³ Shepherd J., Victims of Personal Violence: The Relevance of Symond's Model of Psychological Response and Loss Theory, *British Journal of Social Work*, 20, 1990, σελ. 309-332.

⁹⁴ Walker L. E., *The Battered...ό.π.* ; Ieda R., *The Battered Woman, Women and Therapy*, 5,2, 1986, σελ. 167-177.

⁹⁵ Gerow J. R., *Psychology: An Introduction* (2nd edition), Glencville, Scott, Foresman, 1989, σελ. 193.

⁹⁶ Angela Browne, Marital Violence: Battered Women, στο O. W. Barnett, C. L. Miller-Perrin & R. D. Perrin (επιμ.), *Family Violence Across the Lifespan*, Sage Pub., 1997, σελ. 211-231.

⁹⁷ Murphy C., Meyer S. L. & O'Leary K., Dependency Characteristics of Partner Assaultive Men, *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 1994, σελ. 729-735.

⁹⁸ Στο ίδιο.

⁹⁹ Dutton D., *The Domestic Assault of Women*, Boston, Allyn & Bacon, 1988.

¹⁰⁰ Barnett O. W., Martinez T. E. & Bluestein B. W., Jealousy and Romantic Attachment in Maritally Violent and Nonviolent Men, *Journal of Interpersonal Violence*, 10, 1995, σελ. 473-486. ; Murphy C., Meyer S. L. & O'Leary K., Dependency Characteristics of Partner Assaultive Men, *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 1994, σελ. 729-735.

αδυναμίας άσκησης ελέγχου που βιώνουν σε άλλους τομείς της ζωής τους. Εντούτοις, η χαμηλή αυτο-εκτίμηση επιδεινώνεται από την καταχρηστική συμπεριφορά που επιδεικνύουν¹⁰¹. Παράλληλα, οι Barnett & Hamberger σε έρευνά τους αναφέρουν ότι οι άνδρες που επιδεικνύουν καταχρηστική συμπεριφορά, παρουσιάζουν διαφορές από τους μη βίαιους άνδρες αναφορικά με την οικειότητα, την παρορμητικότητα, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και την προσαρμογή¹⁰².

Άλλες έρευνες που βασίζονται στη φεμινιστική και κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση, έχουν συχνά υποδείξει ότι υπάρχει ισχυρή σχέση μεταξύ των στάσεων απέναντι στην αποδοχή της ενδο-οικογενειακής βίας και της ίδιας της βίαιης πράξης¹⁰³. Επιπρόσθετα, έχει υποστηρικτεί ότι η επιδοκιμασία της βίας και το στρες μέσα στο γάμο, καθώς και η ανισότητα των ρόλων των δύο φύλων, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο αναφορικά με την παρουσία σοβαρής ενδο-οικογενειακής βίας¹⁰⁴. οι ίδιοι οι άνδρες που παρουσιάζουν καταχρηστική συμπεριφορά απέναντι στις συζύγους τους, πιστεύουν ότι είναι αποδεκτό να έχουν τέτοια συμπεριφορά μέσα στο γάμο, επομένως μεταβλητές, όπως η καταγωγή, η κοινωνική τάξη, η εξουσία στη σχέση, η οικογενειακή κατάσταση ή η χρήση αλκοόλ, παίζουν λιγότερο σημαντικό ρόλο από ό,τι οι ίδιες οι στάσεις¹⁰⁵. Η εμφάνιση της ενδο-οικογενειακής βίας φαίνεται να συνδέεται και με υψηλότερα επίπεδα επιθετικότητας¹⁰⁶. η εξοικείωση με την επιθετικότητα είναι δυνατόν να ενθαρρύνει την αποδοχή της βίας εναντίον των συντρόφων, καθώς σε αρκετές πρακτικές της κοινωνίας, η βία είναι σχεδόν θεσμοθετημένη (για παράδειγμα, το να δέρνει κανείς τα παιδιά του ως μέσο τιμωρίας¹⁰⁷)¹⁰⁸.

Εξάλλου, αρκετοί άνδρες χρησιμοποιούν τη βία κατά της συζύγου/συντρόφου τους ως μέσο αντισταθμιστικό για τα αισθήματα αποστέρησης, θυμού, ή ακόμα και για τις ψυχοπιεστικές καταστάσεις που βιώνουν στο χώρο εργασίας τους. Με αυτόν τον τρόπο, επανακτούν την αυτο-εκτίμησή τους και την αίσθηση σημαντικότητας και αυταξίας που προσβάλλονται στο επαγγελματικό τους περιβάλλον, χρησιμοποιώντας

¹⁰¹ Pagelow M. D., *Family...ό.π.*

¹⁰² Barnett O. W. & Hamberger L. K., The Assessment of Maritally Violent Men on the California Psychological Inventory, *Violence and Victims*, 7, 1992, σελ. 15-28.

¹⁰³ Saunders D., A typology of Men Who Batter: Three Types Derived From Cluster Analysis, *American Journal of Orthopsychiatry*, 62, 1992, σελ. 264-275.

¹⁰⁴ Stith S. M. & Farley S. C., A Predictive Model of Male Spousal Violence, *Journal of Family Violence*, 8, 1993, σελ. 183-201.

¹⁰⁵ Russel R. & Hulson B., Physical and Psychological Abuse of Heterosexual Partners, *Personality and Individual Differences*, 13, 1992, σελ. 457-473.

¹⁰⁶ Kane T. A., Staiger P. K. & Ricciardelli L. A., Male Domestic Violence: Attitudes, Aggression and Interpersonal Dependency, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 1, 2000, σελ. 16-29.

¹⁰⁷ Βλ. σχετικά: Goode W. J., Force and Violence in the Family, *Journal of Marriage and the Family*, 33, 4, 1971, σελ. 624-636 και Fereti I., Stavrianaki M., The Use of Physical Punishment in the Greek Family: Selected Socio-demographic Aspects, *International Journal of Child and Family Welfare*, 1997, 3: 206-216.

¹⁰⁸ Kane et al., *Male Domestic...ό.π.*

ουσιαστικά τη βία ως μηχανισμό άμυνας εναντίον των καταστροφικών συνεπειών του τελευταίου στους ίδιους¹⁰⁹.

Επιπρόσθετα, έχει υποστηριχτεί ότι οι άνδρες που εργάζονται σε διαρθρωτικά βίαια περιβάλλοντα εργασίας, είναι πιθανόν αμφιθυμικοί σχετικά με την αποδοχή ή την απόρριψη της ιεραρχίας και του ελέγχου. Οι ίδιοι υφίστανται τον έλεγχο και την εξουσία του περιβάλλοντος και παράλληλα – εντασσόμενοι σε ένα τέτοιο πλαίσιο και προσαρμοζόμενοι σε αυτό - το αναπαράγουν στην οικογένειά τους. Το παράδοξο είναι ότι η διαρθρωτική βία σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα θεωρείται αποδεκτή και μερικές φορές επιβραβεύεται, ενώ η βία στην οικογένεια θεωρείται όλο και περισσότερα αποδοκιμαστέα και επιλήψιμη συμπεριφορά, οπότε και τιμωρητέα¹¹⁰. Είναι, προφανώς, αυτή ακριβώς η παραδοξολογία που δημιουργεί την αμφιθυμία στον άνδρα και διαιωνίζει κατά κάποιον τρόπο τη βίαιη συμπεριφορά που παρατηρείται σε συγκεκριμένες κοινωνικές δομές και στους κόλπους της οικογένειας.

¹⁰⁹ Tiffit L. L., *Battering...ό.π.*

¹¹⁰ Στο ίδιο.

3.2. Παράγοντες υψηλού κινδύνου

Η βιβλιογραφική επισκόπηση των ερευνών που διεξήχθησαν αναφορικά με την ενδο-οικογενειακή βία, καταδεικνύει συγκεκριμένους δείκτες-παράγοντες που φαίνεται να ενοχοποιούνται σε κάποιο βαθμό για την εμφάνιση ή την κλιμάκωση της καταχρηστικής συμπεριφοράς:

1. Η γεωγραφική απομόνωση της οικογένειας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην κακοποίηση, καθώς το θύμα δεν έχει στη διάθεσή του υποστηρικτικά δίκτυα, με συνέπεια ο δράστης να μπορεί εύκολα να έχει υπό τον έλεγχό του την κατάσταση¹¹¹.
2. Η υπερβολική συναισθηματική εξάρτηση από το σύζυγο/σύντροφο οδηγεί το θύμα σε κοινωνική απομόνωση, καθώς προσδοκά ότι όλες της οι ανάγκες θα ικανοποιηθούν από τον πρώτο και κατά συνέπεια δεν έχει τη δυνατότητα να στραφεί σε σημαντικούς Άλλους όταν θα υποστεί κακοποίηση¹¹².
3. Η οικονομική δυσπραγία της γυναίκας την καθιστά εξαρτημένη από το σύζυγο/σύντροφο, με αποτέλεσμα να θεωρείται αρκετές φορές από τον τελευταίο ως «ιδιοκτησία» του¹¹³.
4. Τα χρόνια ιατρικά προβλήματα, είτε για τη γυναίκα, είτε για τα παιδιά, είναι παράγοντας ευπάθειας, υπό την έννοια ότι συνεπάγονται υπερμέγεθες οικονομικό και συναισθηματικό βάρος για την οικογένεια¹¹⁴.
5. Η έλλειψη ικανοτήτων διαπαιδαγώγησης και φροντίδας των παιδιών και η σύγκρουση των γονεϊκών ρόλων είναι δυνατό να οδηγήσουν σε δυσάρεστες καταστάσεις, οι οποίες ξεκινούν ως ελάχισσος σημασίας πειθαρχικά προβλήματα και κλιμακώνονται σε βία μέσα στην οικογένεια¹¹⁵.
6. Η εγκυμοσύνη είναι δυνατόν να σηματοδοτήσει οξείες κρίσεις που μπορεί να καταλήξουν σε καταχρηστική συμπεριφορά, είτε πρόκειται για την κυοφορία ενός ανεπιθύμητου παιδιού, είτε για το επερχόμενο άγχος για τη φροντίδα του και την κάλυψη των αναγκών του, είτε για την πυροδότηση ζήλειας στο σύντροφο, εξαιτίας της μεγάλης προσοχής που δίνει η γυναίκα στο παιδί¹¹⁶.
7. Μια σειρά προβλημάτων φαίνεται να ενοχοποιείται για την εμφάνιση καταχρηστικής συμπεριφοράς: η ηλικία και ο αριθμός των παιδιών, η παρουσία προγόνων, κάποιος θάνατος, η απιστία, η αλλαγή επαγγελματικής

¹¹¹ Jasinski J. L. & Williams L. M. (επιμ.), *Partner Violence: A Comprehensive Review of Twenty Years of Research*, Newbury Park, Sage Pub., 1998.

¹¹² James R. K. & Gilliland B. E., *Crisis Intervention Strategies*, Wadsworth, 2001.

¹¹³ Pagelow M. D., *Family...ό.π*

¹¹⁴ Gelles R. J. & Cornell C. P., *Intimate...ό.π*.

¹¹⁵ Jasinski J. L. & Williams L. M. (επιμ.), *Partner Violence...ό.π*.

¹¹⁶ Parker B., McFarlane J., Soeken K., Torres T. & Campbell D., Physical and Emotional Abuse in Pregnancy: A Comparison of Adult and Teenage Women, *Nursing Research*, 42, 1993, σελ. 173-177.

καριέρας, ή ακόμα και η εγκατάλειψη, συσχετίζονται με τη δυσλειτουργία στην οικογένεια, η οποία, με τη σειρά της, οδηγεί στη βία¹¹⁷.

8. Η κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών θεωρείται αιτιολογικός παράγοντας αναφορικά με την πρόκληση οικονομικών και συναισθηματικών προβλημάτων στην οικογένεια. Σε κάποιες οικογένειες που υπάρχει εξάρτηση από ουσίες, η βία αποτελεί συχνά απαντώμενη συμπεριφορά, ενώ η ίδια η εξάρτηση χρησιμοποιείται ως δικαιολογία για την κακοποίηση, η οποία απαγορεύεται από τις κοινωνικές νόρμες και αξίες¹¹⁸.
9. Η μορφωτική ή/και η επαγγελματική ανισότητα μεταξύ των συζύγων/συντρόφων, παρουσιάζεται να παίζει καθοριστικό ρόλο στην εμφάνιση βίας. Στην περίπτωση που η γυναίκα υπερέχει του άνδρα στα παραπάνω, είναι δυνατόν να αναδυθούν αισθήματα ανεπάρκειας και ανικανότητας στον άνδρα, ο οποίος προσλαμβάνει τη διαφορά ως ένδειξη αδυναμίας να είναι ο ίδιος επικεφαλής της οικογένειας. Η έρευνα των Hornung, McCulloch & Sugimoto, καταδεικνύει ότι η ανισότητα στην εκπαίδευση και στην επαγγελματική ενασχόληση, πυροδοτεί την καταχρηστική συμπεριφορά στο ζεύγος, η οποία εμφανίζεται κυρίως με τη μορφή της ψυχολογικής βίας και λιγότερο (εντούτοις, σε ένα σημαντικό ποσοστό) με τη μορφή της σωματικής βίας και της απειλής κατά της ζωής¹¹⁹.
10. Η ηλικία φαίνεται να είναι ένας από τους πλέον σταθερούς παράγοντες κινδύνου αναφορικά με την εμφάνιση καταχρηστικής συμπεριφοράς. Περίπου το 20% των ανδρών ηλικίας 18-25 ετών και το 17% των ανδρών ηλικίας 26-35 ετών, έχει τουλάχιστον μία φορά ασκήσει οποιασδήποτε μορφής βία κατά της συζύγου/συντρόφου του τον τελευταίο χρόνο. Επιπρόσθετα, ο γάμος ή η συμβίωση σε νεαρή ηλικία και κυρίως μετά από σύντομη περίοδο γνωριμίας, θεωρείται δείκτης πιθανής μελλοντικής κακοποίησης¹²⁰.
11. Η επανειλημμένη σύναψη στενών σχέσεων, στις οποίες έχει σημειωθεί οποιαδήποτε μορφή βίας, σε οποιοδήποτε βαθμό, φαίνεται να παίζει καθοριστικό ρόλο στην εμφάνιση βίαιης συμπεριφοράς με θύμα τη γυναίκα¹²¹.
12. Η ελλιπής γνώση της γυναίκας για το παρελθόν του συζύγου/συντρόφου της αναφορικά με τις ερωτικές του σχέσεις ή/και τις σχέσεις του με τους γονείς

¹¹⁷ Gelles R. J., *Intimate Violence in Families* (3rd edition), California, Sage Pub., 1997.

¹¹⁸ Στο ίδιο.

¹¹⁹ Hornung C. A., McCulloch B. C. & Sugimoto T., Status Relationships in Marriage: Risk Factors in Spouse Abuse, *Journal of Marriage and Family*, 43, 3, 1981, σελ. 675-691.

¹²⁰ Gelles R. J. & Cornell C. P., *Intimate....ό.π.*

¹²¹ Gelles R. J., *Intimate...ό.π.*

του, παρουσιάζεται ως παράγοντας που αυξάνει την πιθανότητα βίας σε μια στενή σχέση¹²².

13. Η σύγκρουση μεταξύ των μελών της οικογένειας αναφορικά με τις καθημερινές δραστηριότητες, φαίνεται να ενοχοποιείται σε ένα βαθμό σχετικά με την εμφάνιση βίας μεταξύ των συζύγων/συντρόφων¹²³.
14. Η σύγκρουση των ρόλων μέσα στην οικογένεια, συνήθως οδηγεί σε καταχρηστική συμπεριφορά, καθώς οι υποχρεώσεις των μελών δεν ορίζονται σύμφωνα με την ικανότητα ή το ενδιαφέρον που ενέχουν για τα τελευταία, αλλά με βάση το φύλο και την ηλικία τους¹²⁴.

Θεωρούμε σκόπιμο να επισημάνουμε ότι η αναφορά των παραπάνω παραγόντων **δεν είναι γενικεύσιμη**, υπό την έννοια ότι δεν σηματοδοτεί την εμφάνισή τους σε *κάθε* περιστατικό ενδο-οικογενειακής βίας. Περισσότερο θα μπορούσαν να θεωρηθούν *ενδεικτικοί* της αλληλεπίδρασης μεταξύ των επεισοδίων βίας και των παραμέτρων που παρεμβάλλονται στα τελευταία, καθώς συναντώνται συχνά στις οικογένειες (πυρηνικές και οιονεί), στις οποίες εμφανίζεται καταχρηστική συμπεριφορά.

¹²² Jasinski J. L. & Williams L. M. (επιμ.), *Partner Violence...ό.π.*

¹²³ Στο ίδιο.

¹²⁴ Pagelow M. D., *Family...ό.π.*

ΚΕΦ. ΙΙ.: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Αντικείμενο της έρευνας είναι η καταγραφή της συχνότητας εμφάνισης του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών μέσα στην οικογένεια με δράστες τους συζύγους-συντρόφους τους. Η μελέτη εστιάζεται στην περιγραφή του φαινομένου στη σχέση του ζευγαριού και αποκλείει την εξέταση της σχέσης με άλλα συμβιούντα με την ερωτώμενη, συγγενικά ή μη πρόσωπα.

Στόχος της έρευνας είναι η πρώτη περιγραφή του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας σε εθνικό επίπεδο. Στην Ελλάδα δεν έχει πραγματοποιηθεί επιδημιολογική έρευνα και όσες έρευνες έχουν μελετήσει το θέμα της ενδο-οικογενειακής βίας, δεν ανήκουν στις έρευνες πεδίου, καθώς αξιοποιούν στοιχεία, τα οποία έχουν συλλεγεί από γυναίκες-θύματα ενδο-οικογενειακής βίας που χρησιμοποιούν προγράμματα υπηρεσιών στήριξης (συμβουλευτικά κέντρα, ξενώνες, καταφύγια κ.λπ.)¹³⁸.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι η μελέτη αφενός του είδους της βίας που υφίστανται οι γυναίκες, αφετέρου των δεικτών-παραγόντων που ενοχοποιούνται για την εμφάνιση του φαινομένου. Η έρευνα στοχεύει, επίσης, στην εξέταση της στάσης και της αντίδρασης των γυναικών απέναντι στη βία. Τέλος, προσβλέπει στην εισήγηση προτάσεων για την ανάπτυξη της πρόληψης και την αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας στο πλαίσιο σχεδιασμού κοινωνικής πολιτικής, αναφορικά με την άμβλυνση του φαινομένου και την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων.

Για τη διαμόρφωση των ερευνητικών υποθέσεων ελήφθησαν υπόψη οι θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία, όπως προκύπτουν από τη διεθνή βιβλιογραφία. Σε αυτό το πλαίσιο διατυπώθηκαν υποθέσεις στηριζόμενες σε μια συνολική εκτίμηση των παραγόντων-δεικτών, οι οποίοι σύμφωνα με τα ευρήματα ανάλογων ερευνών ενοχοποιούνται για την εμφάνιση του φαινομένου. Οι υποθέσεις που προτάθηκαν προς έλεγχο είναι:

Σχετικά με την *εμφάνιση της βίας*:

1. Οι δυσκολίες στην επικοινωνία στην οικογένεια (διαφωνίες, εντάσεις, συγκρούσεις), συνδέονται με την εκδήλωση ενδο-οικογενειακής βίας κατά των γυναικών.

¹³⁸ Βλ. σχετικά Antonopoulou C., Domestic Violence in Greece, *American Psychologist*, 54, 1, 1999, σελ. 63-64. Επίσης, Chatzifotiou S. Dodash S. & Tsougas M., The Last Violent Episode: The Experiences of Greek Battered Women, *Journal of Southern European Society and Politics*, vol. 6, no 3, winter 2001, σελ. 55-78.

2. Ο κίνδυνος εμφάνισης της βίας ανάμεσα στο ζευγάρι αυξάνεται, όσο μικρότερο είναι το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε πριν από τη σοβαρή δέσμευση (συμβίωση, αρραβώνας, γάμος).
3. Το ιστορικό προηγούμενης βίας συνδέεται με την ύπαρξη βίας στις παρούσες σχέσεις της γυναίκας.
4. Τα κοινωνιο-δημογραφικά χαρακτηριστικά της γυναίκας και του συζύγου/συντρόφου (ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική κατάσταση, εισόδημα, οικογενειακή κατάσταση, παιδιά), συνδέονται με την εκδήλωση της ενδο-οικογενειακής βίας κατά των γυναικών.

Αναφορικά με τη γεωγραφική περιοχή:

- α) Υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ αστικών, ημι-αστικών και αγροτικών περιοχών ως προς την εμφάνιση του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας κατά των γυναικών.
- β) Υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ αστικών, ημι-αστικών και αγροτικών περιοχών ως προς την έμμεση γνώση περιστατικών βίας.
- γ) Υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ αστικών, ημι-αστικών και αγροτικών περιοχών ως προς τη στάση των ερωτώμενων απέναντι στην ενδο-οικογενειακή βία.

Όσον αφορά στη στάση των γυναικών απέναντι στη βία:

1. Υπάρχει διαφοροποίηση ως προς τη στάση απέναντι στη βία μεταξύ της γυναίκας-θύματος ενδο-οικογενειακής βίας και της μη κακοποιημένης γυναίκας.
2. Οι μορφές της βίας που υφίσταται η γυναίκα (λεκτική, ψυχολογική, σωματική, εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή), επηρεάζουν την κρίση της για τη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου της.

Σε σχέση με την αντίδραση που υιοθετεί η γυναίκα για την αντιμετώπιση της βίας:

1. Οι μορφές της βίας που υφίσταται η γυναίκα (λεκτική, ψυχολογική, σωματική, εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή), επηρεάζουν την αντίδρασή της στη βία.
2. Η ενοχοποίηση της γυναίκας αναφορικά με τη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου της, συνδέεται με την αντίδρασή της σε αυτήν.
3. Η αντίδραση της γυναίκας στη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου, συνδέεται με το χρόνο εμφάνισης της βίας.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στις περιγραφικές επιδημιολογικές έρευνες (descriptive, cross-sectional ή prevalence studies). Σε αυτού του είδους τις έρευνες, επιδιώκεται η διερεύνηση του επιπολασμού ενός φαινομένου στο γενικό πληθυσμό της χώρας και τα αποτελέσματα τους έχουν στατικό χαρακτήρα¹³⁹. Οι συγκεκριμένες έρευνες, με βάση τη συχνότητα εμφάνισης του φαινομένου, μπορούν να συμβάλουν:

- α) σε μια πρώτη απεικόνιση του φαινομένου, β) στη διερεύνηση ορισμένων παραγόντων που συνδέονται με την ύπαρξη της ενδο-οικογενειακής βίας, γ) στην αξιοποίηση των αποτελεσμάτων σε συνδυασμό με μεθόδους ποιοτικής προσέγγισης, δ) στη στάθμιση των αναγκών του πληθυσμού και ε) στην έμμεση εκτίμηση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

2.1. Δείγμα

Πληθυσμός της έρευνας αποτέλεσαν ενήλικες γυναίκες ηλικίας 18 - 60 ετών σε πανελλήνιο επίπεδο. Το μέγεθος του δείγματος ήταν 1200 γυναίκες. Το δείγμα ήταν αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού σε πανελλήνια κλίμακα. Η αντιπροσωπευτικότητα εξασφαλίστηκε με την ικανοποιητική διασπορά του δείγματος στους νομούς της χώρας και την κατάλληλη κάλυψη της κοινωνικής σύνθεσης των επιλεγόμενων περιοχών (αστικές, ημι-αστικές και αγροτικές). Από τις νησιωτικές περιοχές της χώρας επιλέχθηκε η Κρήτη.¹⁴⁰

Η επιλογή του δείγματος έγινε με τη μέθοδο της πολυσταδιακής τυχαίας δειγματοληψίας¹⁴¹.

¹³⁹ Βλ. σχετικά, Τριχόπουλος Δ., *Επιδημιολογία. Αρχές, μέθοδοι, εφαρμογές*. Αθήνα, Επιστημονικές Εκδόσεις Γρ. Παρισιάνος, 1982, σ. 44.

¹⁴⁰ Το στατιστικό σφάλμα του δείγματος που προτάθηκε ήταν $\pm 2,8$ για ερωτήσεις διχοτομικές σε διάστημα εμπιστοσύνης 95%. Με αυτό το δεδομένο η πιθανότητα απόκλισης είναι μικρή, καθώς το συγκεκριμένο διάστημα θεωρείται ως το πιο ασφαλές για την εξασφάλιση εμπιστοσύνης στο αποτέλεσμα και ένταξης των τιμών στην καμπύλη χωρίς ανωμαλίες.

¹⁴¹ Για τη διαδικασία σχεδιασμού της πολυσταδιακής τυχαίας δειγματοληψίας, βλ. αναλυτικά, Τζωρτζόπουλος Π., *Οργάνωση και διεξαγωγή δειγματοληπτικών ερευνών*. Αθήνα, Οικονομικό Πανεπιστήμιο, 1991, σσ. 182-184. Στη συγκεκριμένη έρευνα ο πληθυσμός που μελετήθηκε χωρίστηκε σε τρία στρώματα με βάση τις προς διερεύνηση περιοχές (αστικές, ημι-αστικές και αγροτικές). Από κάθε στρώμα επιλέχθηκαν ορισμένες περιοχές με τυχαία διαδικασία και στη συνέχεια επιλέχθηκαν τα οικοδομικά τετράγωνα κάθε περιοχής. Τα σημεία που συμπεριελήφθηκαν κληρώθηκαν τυχαία από το σύνολο του αντίστοιχου τύπου σημείων της χώρας, με πιθανότητα ανάλογη της πυκνότητας του πληθυσμού και σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. Για την επιλογή των σημείων εκκίνησης οι Δήμοι αντιστοιχήθηκαν πλήρως σε τυχαίους αριθμούς και τα σημεία εκκίνησης κατανεμήθηκαν ανάλογα με τον πληθυσμό. Στον κάθε Δήμο κληρώθηκαν τυχαίοι αριθμοί, οι οποίοι καθόρισαν ακριβώς τη διασταύρωση που αντιστοιχούσε στο κάθε σημείο εκκίνησης. Για την επιλογή των ερωτωμένων, ο/η ερευνητής/-ρια ξεκίνησε από το οικοδομικό τετράγωνο που στον χάρτη του ήταν σημειωμένο με τον αριθμό (1) και ακολούθησε πορεία αντίστοιχη με την πορεία των δεικτών του ρολογιού κάνοντας τον γύρο του τετραγώνου. Εφόσον έγινε η πρώτη συνέντευξη, άφηνε τέσσερα σπίτια

Το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε από γυναίκες ηλικίας 18 έως 60 ετών, που συμβιώνουν σε κοινή εστία-νοικοκυριό με σύντροφο ή σύζυγο το χρονικό διάστημα της διεξαγωγής της έρευνας. Συμβίωση θεωρήθηκε η «ελεύθερη» κοινή διαβίωση (union libre) σε ενός ετερόφυλου ζευγαριού εκτός θεσμικής επικύρωσης και η κοινή διαβίωση μέσα σε γάμο¹⁴².

2.2 Μέθοδος της έρευνας

Για τη συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των δομημένων συνεντεύξεων με συμπλήρωση ερωτηματολογίου διάρκειας 30-40 λεπτών.

Για τις συνεντεύξεις χρησιμοποιήθηκαν γυναίκες-συνεντεύκτριες με εμπειρία στη διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών στο πεδίο. Η συγκεκριμένη επιλογή έγινε για να διευκολυνθεί η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ υποκειμένου και συνεντεύκτριας, η ενθάρρυνση των υποκειμένων, ώστε να αναφέρουν περιστατικά βίας¹⁴³ και για να αποφευχθούν μη ειλικρινείς απαντήσεις.

Πριν από την έναρξη της διεξαγωγής της έρευνας στο πεδίο, πραγματοποιήθηκε συνάντηση εκπαίδευσης των συνεντευκτριών που συμμετείχαν στη συλλογή των στοιχείων στην Αθήνα και στην περιφέρεια. Την ευθύνη για την εκπαίδευση είχαν η συντονίστρια του έργου και τα μέλη της ερευνητικής ομάδας. Σκοπός αυτής της συνάντησης ήταν η ενημέρωση των συνεντευκτριών για τους στόχους της έρευνας, τη δομή και το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου, καθώς και η ανταλλαγή απόψεων σχετικά με τη στάση τους απέναντι στις ερωτώμενες και το χειρισμό πιθανών «δύσκολων» συμπεριφορών-περιπτώσεων κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων.

Επίσης, πριν από την εφαρμογή του ερωτηματολογίου στο πεδίο, πραγματοποιήθηκε πιλοτική έρευνα, προκειμένου να διερευνηθούν και να εντοπιστούν πιθανές αδυναμίες ή ελλείψεις του ερευνητικού εργαλείου. Η πιλοτική έρευνα διεξήχθη κατά το διάστημα δύο ημερών στο πεδίο με συνεντεύξεις από τις συνεντεύκτριες και από την ερευνητική ομάδα με τη μέθοδο της προσομοίωσης. Από αυτήν τη «δοκιμαστική» φάση, προέκυψαν χρήσιμες παρατηρήσεις, οι οποίες συμπεριελήφθησαν στο ερωτηματολόγιο, με στόχο τη δημιουργία εργαλείου που χαρακτηρίζεται από πληρότητα, εγκυρότητα και αξιοπιστία.

και κτυπούσε την αμέσως επόμενη πόρτα. Συνέχισε με τον ίδιο τρόπο μέχρι την ολοκλήρωση του πρώτου οικοδομικού τετραγώνου. Στη συνέχεια περνούσε στο επόμενο.

¹⁴² Για τη ρευστότητα της συμβατικής οικογένειας και τα εναλλακτικά προς τη συμβατική οικογένεια σχήματα οργάνωσης του ιδιωτικού βίου, βλ. Μουσούρου Λ. Μ., *Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας*. Αθήνα, Gutenberg, 1993, ιδιαίτερα κεφ. 3 και 4.

¹⁴³ Σχετικά με το ρόλο των ερευνητών στην εξασφάλιση της συνεργασίας των γυναικών και στην ενθάρρυνση τους να αναφέρουν περιστατικά βίας κατά τη διεξαγωγή ερευνών, βλ. Hagemann-White C., *European Research...*ό.π.

Οι συνεντεύξεις έγιναν πρωινές και απογευματινές ώρες, με στόχο να εξασφαλιστεί η ικανοποιητική εκπροσώπηση του πληθυσμού που εργάζεται.

Η έρευνα στο πεδίο διεξήχθη από 20/2/2003 έως 17/3/2003. Επίσης, έγινε τυχαίος έλεγχος σε ποσοστό τουλάχιστον 20% των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων και έλεγχος πληρότητας και συνοχής των ερωτηματολογίων στο σύνολο του δείγματος.

2.3 Εργαλείο της έρευνας

Για τη συλλογή των στοιχείων σχεδιάστηκε ερωτηματολόγιο με βάση τους τομείς της έρευνας που κρίθηκε σκόπιμο να μελετηθούν. Συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο διαρθρώθηκε με βάση τις εξής θεματικές ενότητες:

- A) Κοινωνιοδημογραφικά χαρακτηριστικά της ερωτώμενης και του συζύγου/συντρόφου.
- B) Ποιότητα των σχέσεων στο ζευγάρι και την οικογένεια.
- Γ) Περιγραφή ενδεχόμενου περιστατικού βίας.
- Δ) Αντιλήψεις και στάσεις των ερωτώμενων σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία.
- Ε) Ιστορικό βίας στην οικογένεια προέλευσης, ή σε προηγούμενες σχέσεις της ερωτώμενης.

Μελετήθηκαν ερωτηματολόγια σχετικών ερευνών και έγινε προσπάθεια προσαρμογής του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου στα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας¹⁴⁴.

Ο ορισμός της ενδο-οικογενειακής βίας που υιοθετήθηκε στο ερωτηματολόγιο είναι σε πλήρη συμφωνία με τον ορισμό που προτάθηκε από τη Δανική Προεδρία προς το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 22/11/2002, στο πλαίσιο κειμένου σχετικά με την Επισκόπηση της Εφαρμογής από τα Κράτη-Μέλη και τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης του Προγράμματος Δράσης του Πεκίνου¹⁴⁵. Οι μορφές της ενδο-οικογενειακής βίας κατά των γυναικών που περιελήφθησαν στις ερωτήσεις ήταν: σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική, λεκτική, οικονομική βία, αποστέρηση και άρνηση των δικαιωμάτων των γυναικών.

Για τη σύνταξη του ερωτηματολογίου αξιοποιήθηκαν στοιχεία από τα ερευνητικά εργαλεία άλλων μελετών. Συγκεκριμένα, λήφθηκαν υπόψη τα ερωτηματολόγια των ακόλουθων ερευνών:

¹⁴⁴ Για τις πολιτισμικές κυρίως ιδιαιτερότητες που επηρεάζουν το σχεδιασμό της ερευνητικής προσέγγισης του θέματος στην Ελλάδα βλ. σχετικά, Chatzifotiou S., Keeping Domestic....ό.π.

¹⁴⁵ Βλ. Σχέδιο Συμπερασμάτων του Συμβουλίου της Ε.Ε. σχετικά με την Επισκόπηση της Εφαρμογής από τα Κράτη-Μέλη και τα Όργανα της ΕΕ του Προγράμματος Δράσης του Πεκίνου, 14074/02, SOC 499 JAI 248.

1. Home Office: Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire, Home Office Research Study, 191, 1999, London.
2. Second National Family Violence Survey. Richard J. Gelles & Murray A. Straus, 1985/1987.
3. Orange District Court Assault Study. Hottalling Jerry & Buzawa Eve, 2000.
4. Study Against Women Violence in Odessa Ukraine, University of Massachusetts, Lowell, Project Harmony, 2000.
5. «Οικογένεια και σεξουαλική συμπεριφορά»: Αναδρομική μελέτη σε δείγμα Ελλήνων φοιτητών. Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Ε. Αγάθωνος, Α. Αλεξανδρίδης, Α. Βασιλιάς, Ε. Φερέτη, 1989-1991.

Χρησιμοποιήθηκε, επίσης, το δελτίο Κοινωνικού Ιστορικού για το πρόγραμμα Κακοποίηση-Παραμέληση Παιδιών του τομέα Οικογενειακών Σχέσεων του τμήματος Κοινωνικής Ψυχιατρικής του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού.

Στο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνονται 52 ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις είναι κλειστές (απαντήσεων ναι/όχι, πολλαπλών επιλογών και επταβάθμιας κλίμακας), εκτός από την τελευταία, όπου ζητείται από την ερωτώμενη αν έχει να προσθέσει κάτι που δεν έχει συμπεριληφθεί στο ερωτηματολόγιο και επιθυμεί να το αναφέρει. Επιπλέον, ζητήθηκαν σχόλια από τις συνεντεύκτριες σχετικά με τη συνεργασία τους με τις ερωτώμενες και με τις επισημάνσεις που εκείνες θα ήθελαν να σημειώσουν.

3. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Για την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS – V. 11. Από την επεξεργασία προέκυψαν οι βασικές στατιστικές μετρήσεις, οι κατανομές, οι μέσες τιμές και ο έλεγχος του βαθμού σημαντικότητας. Οι μετρήσεις υπέδειξαν τις τοποθετήσεις των διαφορετικών ομάδων πληθυσμού στις περιοχές διερεύνησης και τις μεταξύ τους συγκρίσεις. Ο σχεδιασμός του δείγματος έγινε με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίσει ικανές βάσεις υπο-ομάδων του πληθυσμού, καθώς και δημογραφικές αναλύσεις. Οι διασταυρώσεις έγιναν με βάση τη διερεύνηση των υποθέσεων.

Για την επεξεργασία της ανοιχτής ερώτησης και των σχολίων που συμπληρώθηκαν από τις συνεντεύκτριες, εφαρμόστηκε ποιοτική ανάλυση περιεχομένου¹⁴⁶.

¹⁴⁶ Βλ. σχετικά Bardin L., *L'Analyse de Contenu*. Paris, P.U.F., 1977 και Grawitz M., *Méthodes des Sciences Sociales*. Paris, Dalloz, 1979. Το σύνολο των απαντήσεων των ερωτώμενων-γυναικών καθώς και τα σχόλια των συνεντευκτριών (corpus), κωδικοποιήθηκαν χωριστά στη βάση κατηγοριών, οι οποίες διαμορφώθηκαν με μονάδα καταγραφής το θέμα που αντιστοιχούσε σε κάθε νόημα που εκφραζόταν και με μονάδες συμφραζομένων τις απαντήσεις και τα σχόλια. Στη συνέχεια, έγινε σύγκριση του κατηγοριοποιημένου υλικού και ερμηνεία των αναφορών.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ

Βασική μεθοδολογική δυσχέρεια αποτέλεσε η κατασκευή του ερευνητικού εργαλείου, με δεδομένο αφενός την ευρύτητα του αντικειμένου της έρευνας αναφορικά με τους τομείς που καλύπτει και αφετέρου την «ευαισθησία», με την οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται το υπό εξέταση ζήτημα. Συγκεκριμένα, χρειάστηκε να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη δομή και το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου με στόχο: α) να καλυφθούν τα θέματα που επιλέχθηκαν και β) να εξασφαλιστούν, όσο ήταν δυνατό, η ομαλή ροή των ερωτήσεων και η ειλικρίνεια των υποκειμένων. Χρειάστηκε επίσης, να ληφθεί υπόψη το χρονικό διάστημα διεξαγωγής της συνέντευξης (περίπου 30 λεπτά).

Επιπλέον, μεθοδολογική δυσχέρεια κατά το σχεδιασμό του εργαλείου της έρευνας, αποτέλεσε η διαμόρφωση των φίλτρων, προκειμένου να εξασφαλιστεί ο κατά το δυνατόν μέγιστος βαθμός συμβολής τους στη συμπλήρωση ή μη του ερωτηματολογίου από τα υποκείμενα.

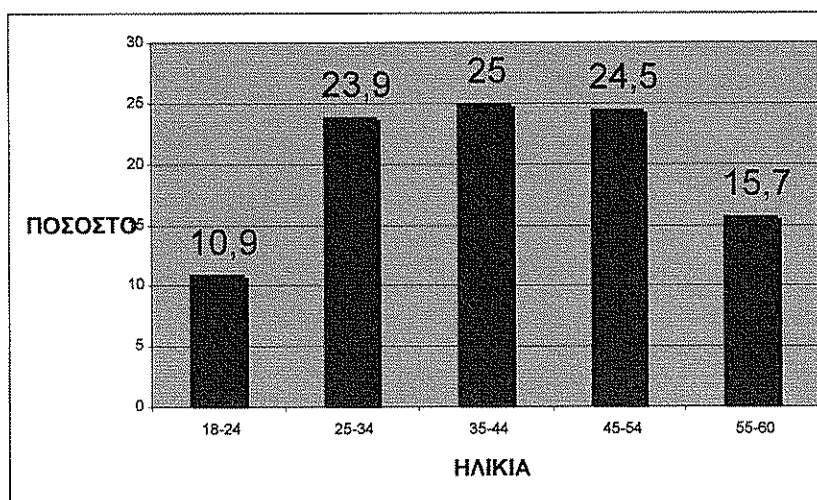
ΚΕΦ. ΙΙΙ. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα κοινωνιο-δημογραφικά στοιχεία που συλλέξαμε κατόπιν της διεξαγωγής της έρευνας, δίνουν μια πρώτη εικόνα σε ό,τι αφορά τις ερωτώμενες σε σχέση με την ηλικία, την περιοχή, την επαγγελματική κατάσταση, καθώς και άλλους παράγοντες που συμπληρώνουν την κατηγορία αυτή.

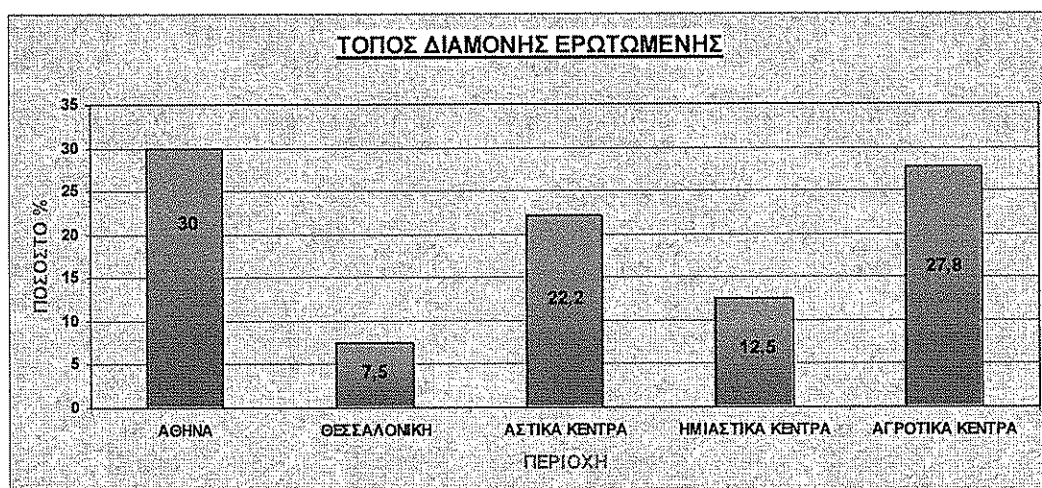
Αναλυτικότερα, μπορεί να παρατηρηθεί ότι η κατανομή και διασπορά της ηλικίας στο δείγμα ήταν όσο το δυνατόν επιμερισμένη έτσι, ώστε να αντιπροσωπεύεται όλο το ηλικιακό φάσμα.

Πίνακας 16

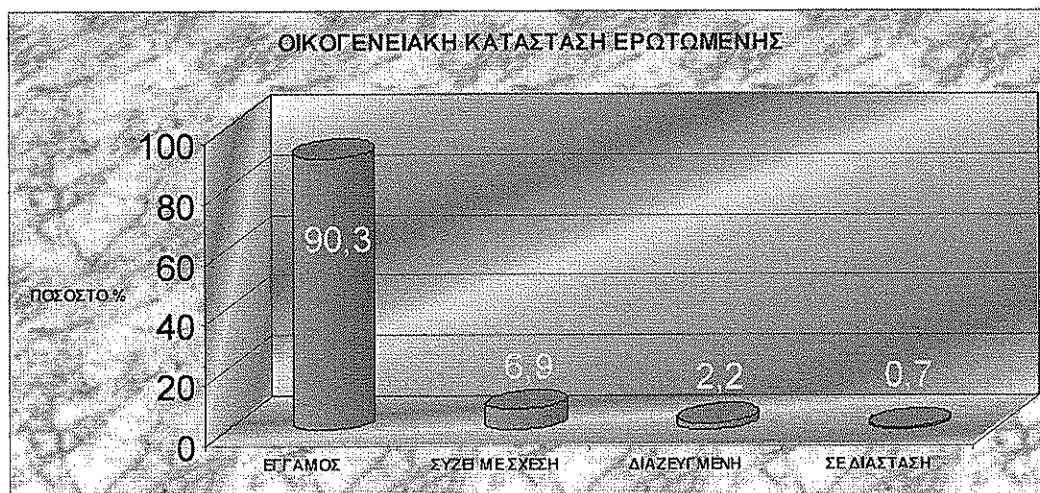
Οι περιοχές, στις οποίες πραγματοποιήθηκε η δειγματοληψία, ήταν η Αθήνα σε ποσοστό 30%, τα αγροτικά κέντρα σε ποσοστό 27,8%, τα αστικά σε ποσοστό 22,2% και η Θεσσαλονίκη σε ποσοστό 7,5%. Ειδικότερα, η κατανομή σε επίπεδο αστικών, αγροτικών και ημι-αστικών περιοχών, ήταν 59,7%, 27,8% και 12,5% αντίστοιχα.

Πίνακας 17

Όσον αφορά στην **οικογενειακή κατάσταση** των ερωτώμενων γυναικών, οι έγγαμες αποτέλεσαν την πλειοψηφία του δείγματος (90,3%), ενώ το 6,9% των ερωτώμενων γυναικών συζούσε με σχέση την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας.

Πίνακας 18

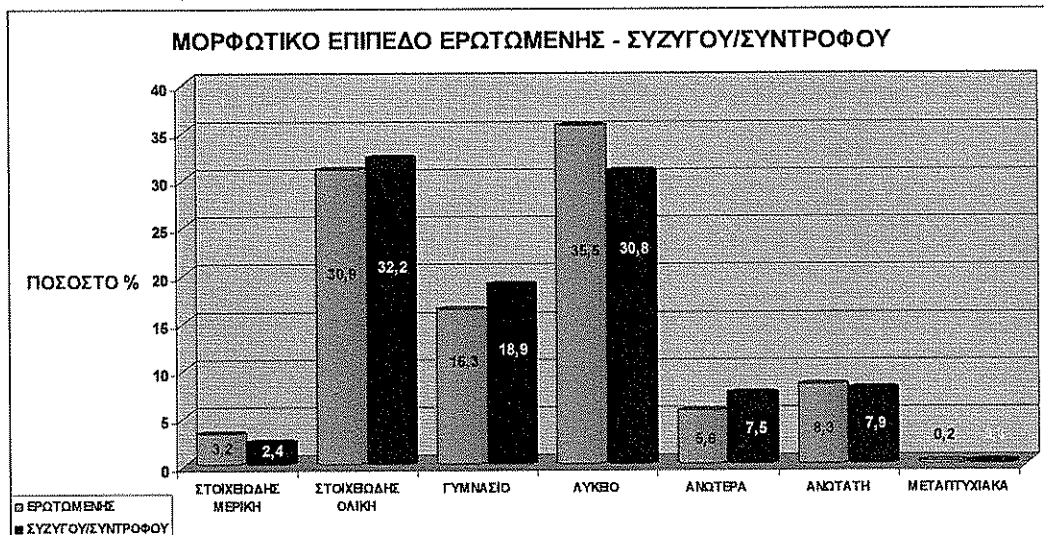

Οι γυναίκες στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν δήλωσαν **αρχηγοί του νοικοκυριού** (92,2%). Το ποσοστό των γυναικών που ήταν αρχηγοί του νοικοκυριού, αγγίζει μόλις το 7,5%.

Αναφορικά με το **μορφωτικό επίπεδο** των ερωτώμενων, η πλειοψηφία των γυναικών ήταν απόφοιτες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (απόφοιτες Λυκείου: 55%), ενώ ακολούθησαν οι γυναίκες που είχαν στοιχειώδη ολική μόρφωση (30,9%). Αξίζει

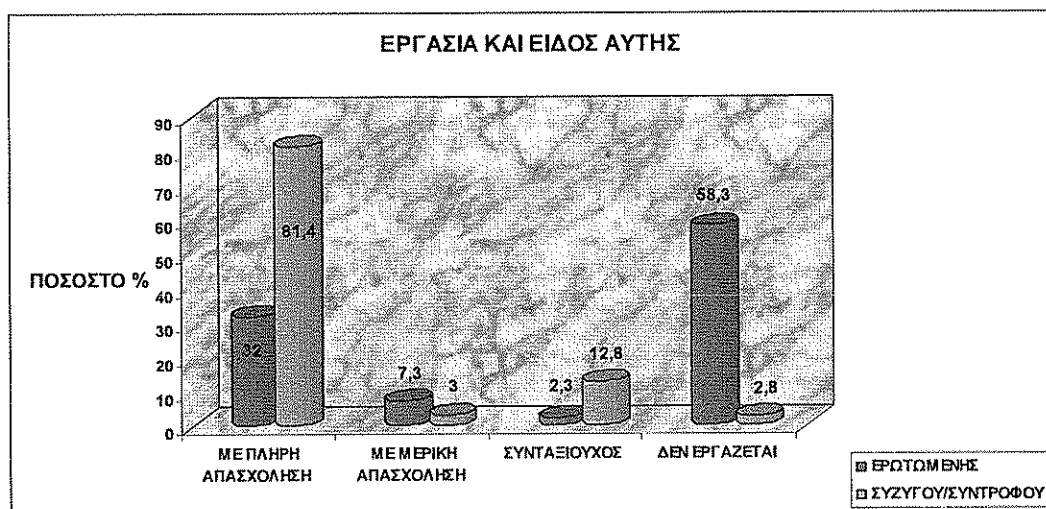
να σημειωθεί ότι μόλις το 0,2% είχε κάνει μεταπτυχιακές σπουδές. Αντίστοιχα, όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο του συζύγου/ συντρόφου, το 32,2% είχε στοιχειώδη ολική εκπαίδευση και ακολουθεί το 30,8% των ανδρών με δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 19

Αναφορικά με την εργασία και το είδος αυτής, το 58,3% των γυναικών δήλωσε ότι δεν εργάζεται, ενώ το 32% ανέφερε ότι βρίσκεται σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης. Όσον αφορά στους συζύγους/συντρόφους, το 81,4% εργαζόταν με πλήρη απασχόληση, ενώ το 12,8% ήταν συνταξιούχοι.

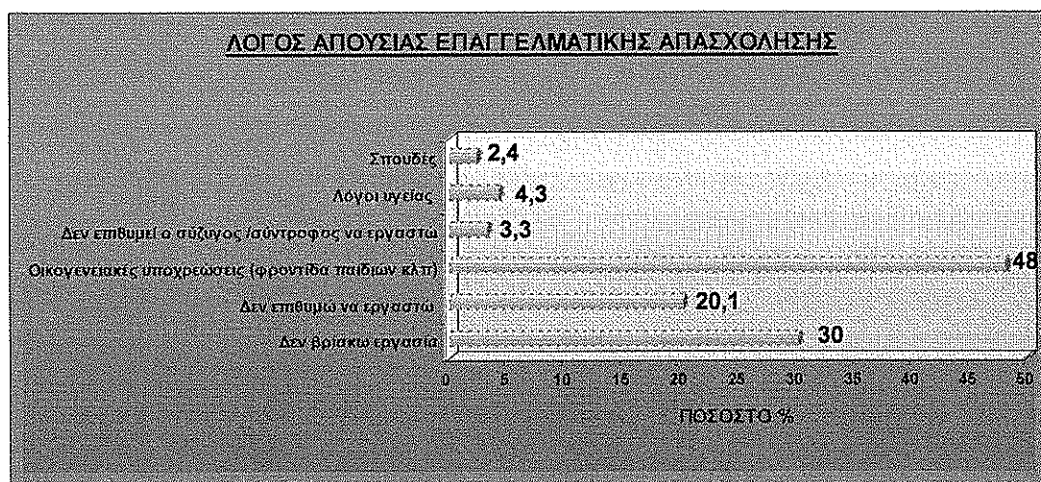
Πίνακας 20

Από τις γυναίκες, οι οποίες δήλωσαν ότι εργάζονται, το 56,1% είναι εισοδηματίες/νοικοκυρές. Παράλληλα, αναφορικά με την επαγγελματική δραστηριότητα του συζύγου/συντρόφου, το 24,1% των γυναικών δήλωσε ότι οι τελευταίοι είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και το 20,9% ειδικευμένοι τεχνίτες.

Σχετικά με τις ερωτώμενες που δεν εργάζονται, ως **κύριος λόγος απουσίας επαγγελματικής απασχόλησης** αναφέρθηκαν οι οικογενειακές υποχρεώσεις (48%). Παράλληλα, το 30% των γυναικών ανέφεραν ότι δεν βρίσκουν εργασία, ενώ το 20,1% δήλωσε ότι δεν επιθυμεί να εργαστεί.

Πίνακας 21

Από το σύνολο των εξεταζόμενων νοικοκυριών, το 46,3% είχε εργαζόμενο μόνο ένα άτομο της οικογένειας, ενώ στο 38,2% εργάζονταν δύο μέλη της οικογένειας. Το 32,2% των νοικοκυριών αποτελούνταν από τέσσερα άτομα. Στο 87,3% των οικογενειών των ερωτώμενων συμβίωναν παιδιά, ενώ από το συγκεκριμένο ποσοστό, το 56,9% των γυναικών ανέφερε ότι έχουν δύο παιδιά. Επίσης, στο 50,4% των νοικοκυριών δεν ζούσαν μόνιμα παιδιά ηλικίας έως 18 ετών, ενώ το αντίθετο συνέβαινε στο 49,6% των νοικοκυριών: το 46,6% των ερωτώμενων ανέφερε ότι ζουν μόνιμα στην οικογένεια δύο παιδιά ηλικίας έως 18 ετών.

Στις ερωτήσεις που αφορούν στο **είδος κατοικίας** των γυναικών-ερωτωμένων, το 74,7% δήλωσε ότι διαθέτει ιδιόκτητη κατοικία, ενώ το 42,9% ανέφερε ότι κατοικεί σε διαμέρισμα πολυκατοικίας.

Χαρακτηρίζοντας την σχέση του με το σύζυγο/σύντροφο, το 42,8% των γυναικών ανέφερε ότι διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με τον τελευταίο, ενώ η ίδια αναφορά σχετικά με την ποιότητα των σχέσεων παρουσιάζεται και στη σχέση των γυναικών με τα παιδιά τους (52,2%). Παράλληλα, το 50,6% των ερωτώμενων γυναικών ανέφερε ότι διατηρεί πολύ καλές ή καλές διαπροσωπικές σχέσεις (50,6% και 29,6% αντίστοιχα).

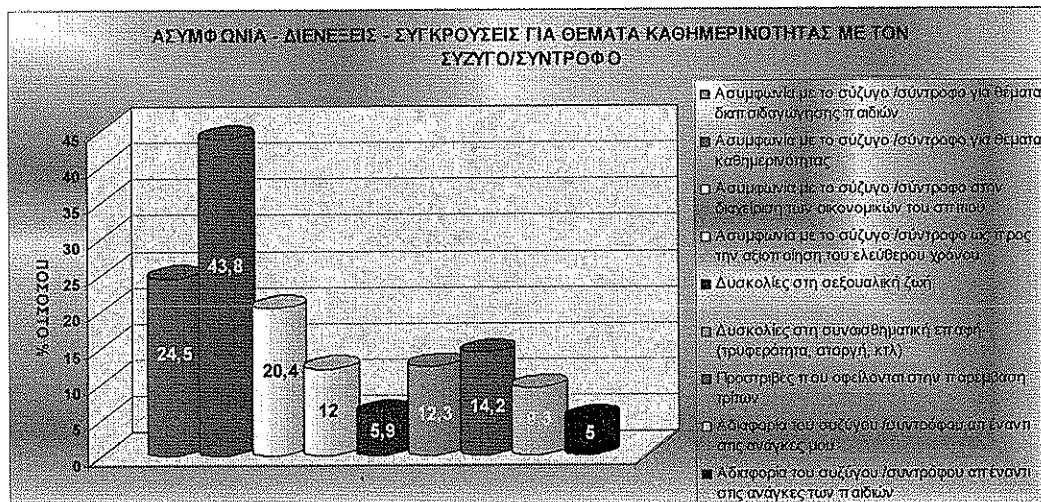
Αναφορικά με το **βαθμό ικανοποίησης των γυναικών** από την επαγγελματική τους κατάσταση, διαπιστώθηκε ότι οι ερωτώμενες χαρακτηρίζουν την τελευταία ως «μέτρια» σε ποσοστό 34,5%. Ένα αρκετά υψηλό ποσοστό γυναικών δήλωσε ότι η επαγγελματική τους κατάσταση είναι είτε «πολύ καλή» (30%), είτε «κακή» (20,9%). Παράλληλα, η οικονομική κατάσταση κρίνεται από τις ερωτώμενες κατά κύριο λόγο ως μέτρια (41,8%) και δευτερευόντως ως καλή (32%). Συμπληρωματικά, οι γυναίκες κρίνουν ότι βρίσκονται σε πολύ καλή ή σε καλή κατάσταση υγείας (35,2% και 31% αντίστοιχα).

Η ασυμφωνία και οι διενέξεις/συγκρούσεις με το σύζυγο/σύντροφο σε θέματα καθημερινότητας και η ευθύνη που καταλογίζεται στα μέλη της οικογένειας για τα παραπάνω, περιγράφεται ως εξής:

- Για θέματα διαπαιδαγώγησης του παιδιού: Το 75,3% απάντησε ότι δεν υπάρχει ασυμφωνία, ενώ από το 24,5% το οποίο απάντησε θετικά, το 71,1% πιστεύει ότι ευθύνονται και οι δυο γονείς και το 18,1% αναφέρει ως κύριο υπεύθυνο το σύζυγο/σύντροφο.
- Για θέματα καθημερινότητας: Το 56% ανέφερε ότι δεν αντιμετωπίζει παρόμοια προβλήματα, ενώ από το 43,8% των γυναικών που απάντησε θετικά, το 79,1% πιστεύει ότι ευθύνονται τόσο ο άνδρας, όσο και η γυναίκα για τις συγκρούσεις που παρουσιάζονται με αφορμή τα ζητήματα που προκύπτουν καθημερινά.
- Για θέματα διαχείρισης των οικονομικών του σπιτιού: Το 79,4% απάντησε ότι δεν υπάρχουν προστριβές για το συγκεκριμένο θέμα, ενώ από το 20,4% που δήλωσε ότι παρουσιάζονται διενέξεις, το 57,6% πιστεύει ότι ευθύνονται και οι δυο σύζυγοι/σύντροφοι.
- Για θέματα αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου: Το 87,8% των γυναικών απάντησε ότι δεν προκύπτουν διενέξεις αναφορικά με το υπό συζήτηση θέμα, ενώ από το 12% που απάντησε θετικά, το 49,3% επισημαίνει ότι ευθύνεται και ο άνδρας και η γυναίκα, ενώ το 37,1% επιρρίπτει ευθύνες μόνο στο σύζυγο/σύντροφο.

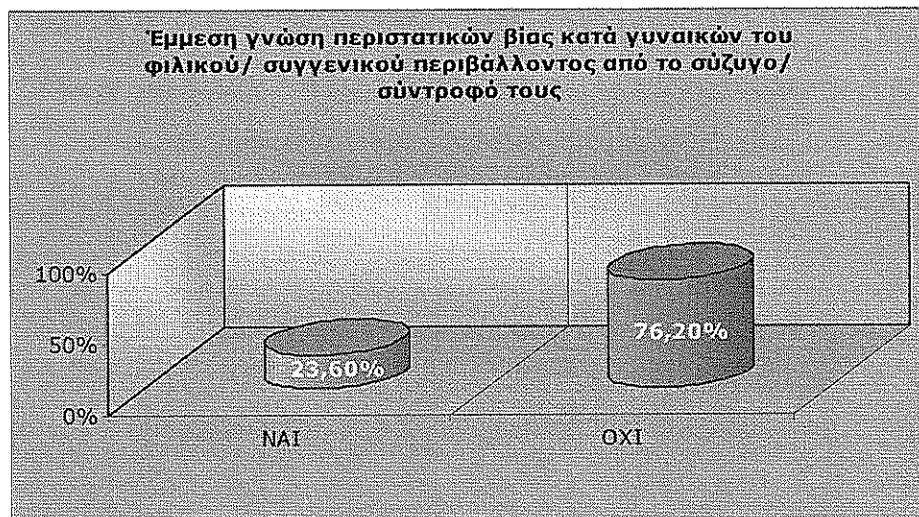
- Δυσκολίες στην σεξουαλική ζωή: Το 93,7% δήλωσε ότι δεν αντιμετωπίζει παρόμοιο πρόβλημα, ενώ από το 5,9% που ανέφερε ότι συναντά δυσκολίες στη σεξουαλική ζωή, ως υπαίτιος αυτών χαρακτηρίστηκε ο σύζυγος/σύντροφος, με ποσοστό 39,1%.
- Δυσκολίες στην συναισθηματική επαφή: Το 87,5% απάντησε ότι δεν συναντά δυσκολίες, ενώ από το 12,3% που έδωσε θετική απάντηση, το 61,8% ανέφερε ως υπεύθυνο το σύζυγο/σύντροφο.
- Προστριβές που οφείλονται στην παρέμβαση τρίτων: Το 85,8% των γυναικών δήλωσε ότι δεν αντιμετωπίζει τέτοιο πρόβλημα, ενώ από το 14,2% που βρέθηκε/βρίσκεται αντιμέτωπο με τέτοιου είδους διενέξεις, το 27,3% ανέφερε ως υπεύθυνο τον σύζυγο/σύντροφο, ενώ το 24,2% και τους δυο συζύγους/συντρόφους.
- Αδιαφορία του συζύγου/συντρόφου απέναντι στις ανάγκες μου: Το 90,7% δήλωσε ότι δεν συναντά παρόμοιες δυσκολίες, ενώ από το 9,3% που απάντησε θετικά, το 87% παρουσίασε το σύζυγο/σύντροφο ως υπεύθυνο για τη συγκεκριμένη κατάσταση.
- Αδιαφορία του συζύγου/συντρόφου απέναντι στις ανάγκες των παιδιών: Το 94,9% απάντησε αρνητικά, ενώ από το 5% που ανέφερε ότι ο σύζυγος είναι αδιάφορος απέναντι στις ανάγκες των παιδιών, με αποτέλεσμα να επέρχονται συγκρούσεις/διενέξεις στο ζευγάρι, το 80,4% έκρινε ότι ο σύζυγος/σύντροφος είναι υπεύθυνος για την παρούσα κατάσταση.

Πίνακας 22

Το 76,2% των ερωτώμενων δήλωσε ότι δεν γνωρίζει κάποια γυναίκα από το συγγενικό / φιλικό περιβάλλον που να έχει υποστεί ή να υφίσταται βία από το σύζυγο/ σύντροφό της, ενώ το 23,6% ότι γνωρίζει αντίστοιχες περιπτώσεις γυναικών.

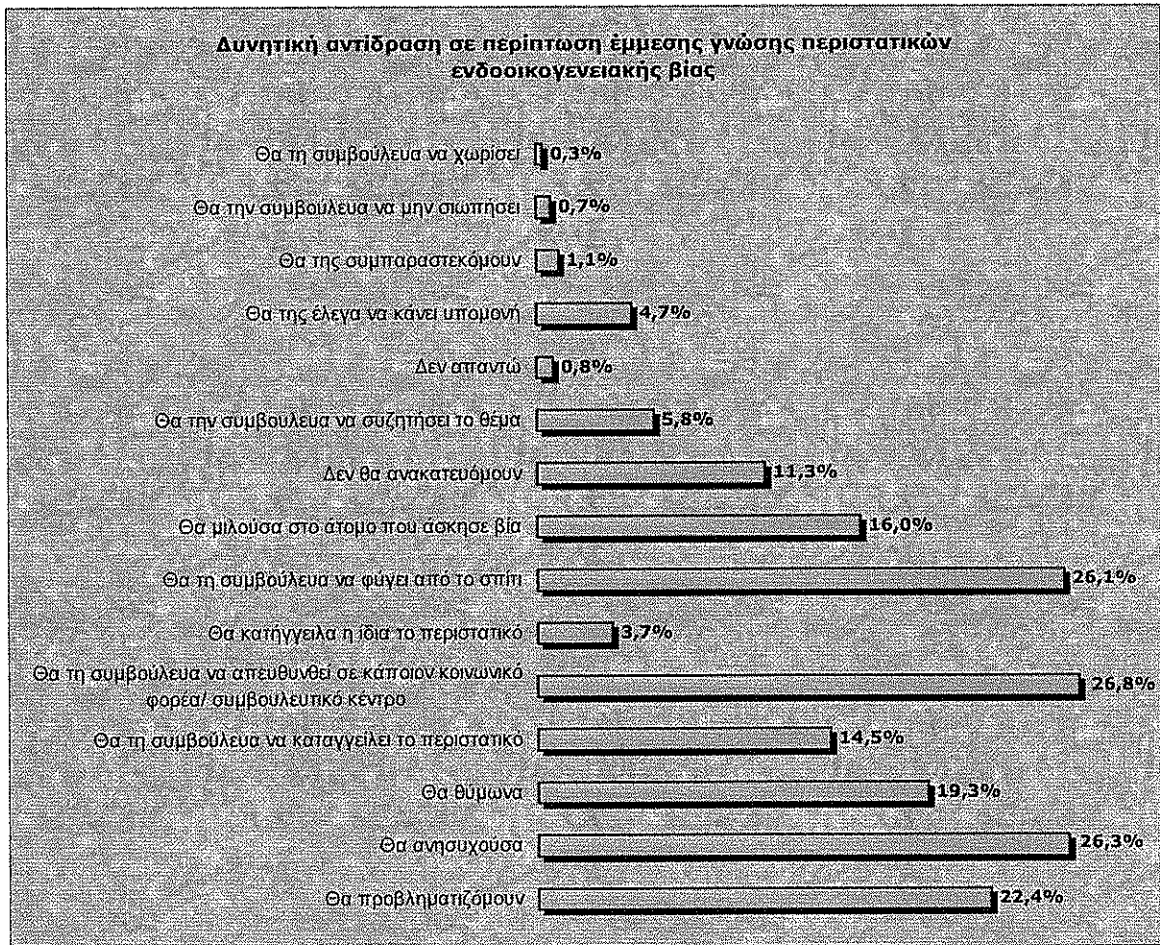
Πίνακας 23

Αναφορικά με την αντίδραση των γυναικών σε περίπτωση που μια συγγενής τους τούς εκμυστηρευόταν ότι δέχτηκε/δέχεται κάποιου είδους βία από το σύζυγο/ σύντροφό της, ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρος των τρόπων αντίδρασης. Το 26,8% θα συμβούλευε τη γυναίκα-θύμα βίας να απευθυνθεί σε κάποιον κοινωνικό φορέα/ συμβουλευτικό κέντρο, το 26,3% θα ανησυχούσε, το 26,1% θα τη συμβούλευε να φύγει από το σπίτι, το 22,4% θα προβληματιζόταν, το 19,3% θα θύμωνε, το 16% θα μιλούσε στο άτομο που άσκησε βία, το 14,5% θα συμβούλευε το θύμα να καταγγείλει το περιστατικό, ενώ το 3,7% των γυναικών θα κατήγγειλαν από μόνες τους το περιστατικό στις αρμόδιες αρχές. Στον αντίποδα αυτών των μορφών αντίδρασης, βρίσκεται το 11,3% των γυναικών που δεν θα ανακατευόταν, το 5,8% που θα συμβούλευε το θύμα να συζητήσει το θέμα με το δράστη και το 4,7% που θα συμβούλευε το θύμα να κάνει υπομονή.

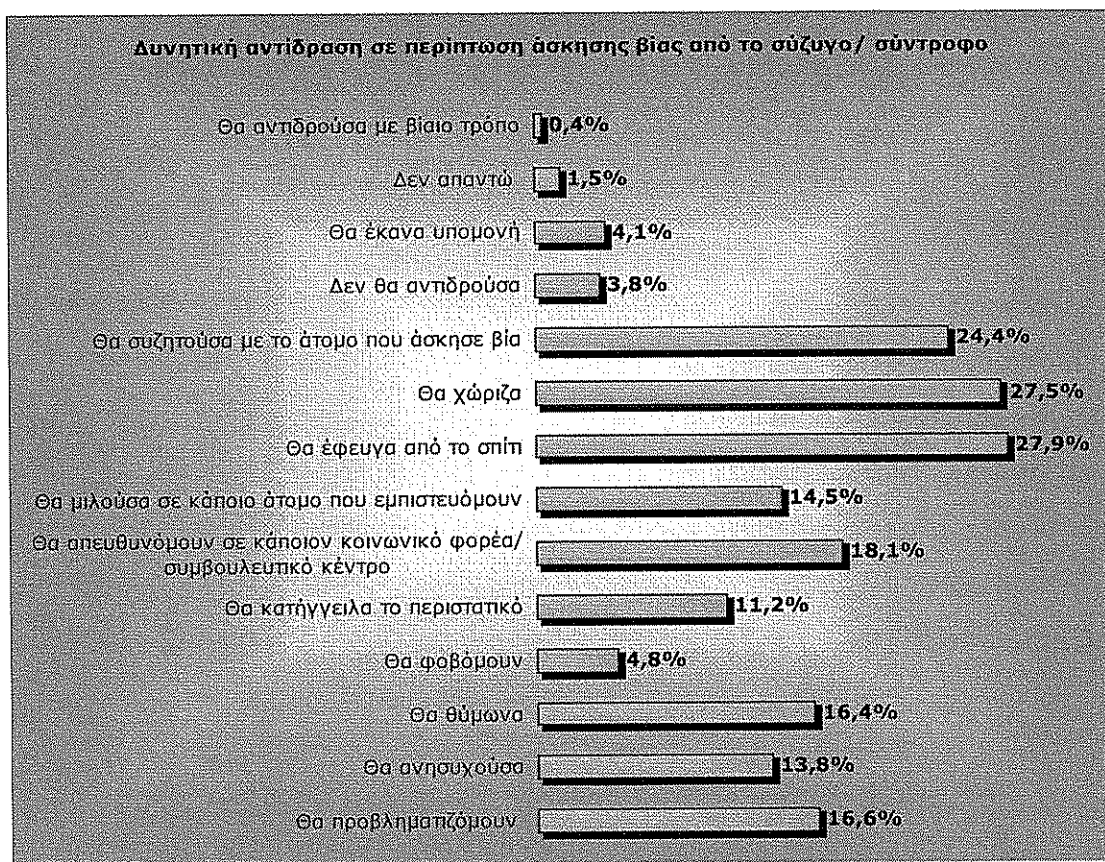
Πίνακας

24

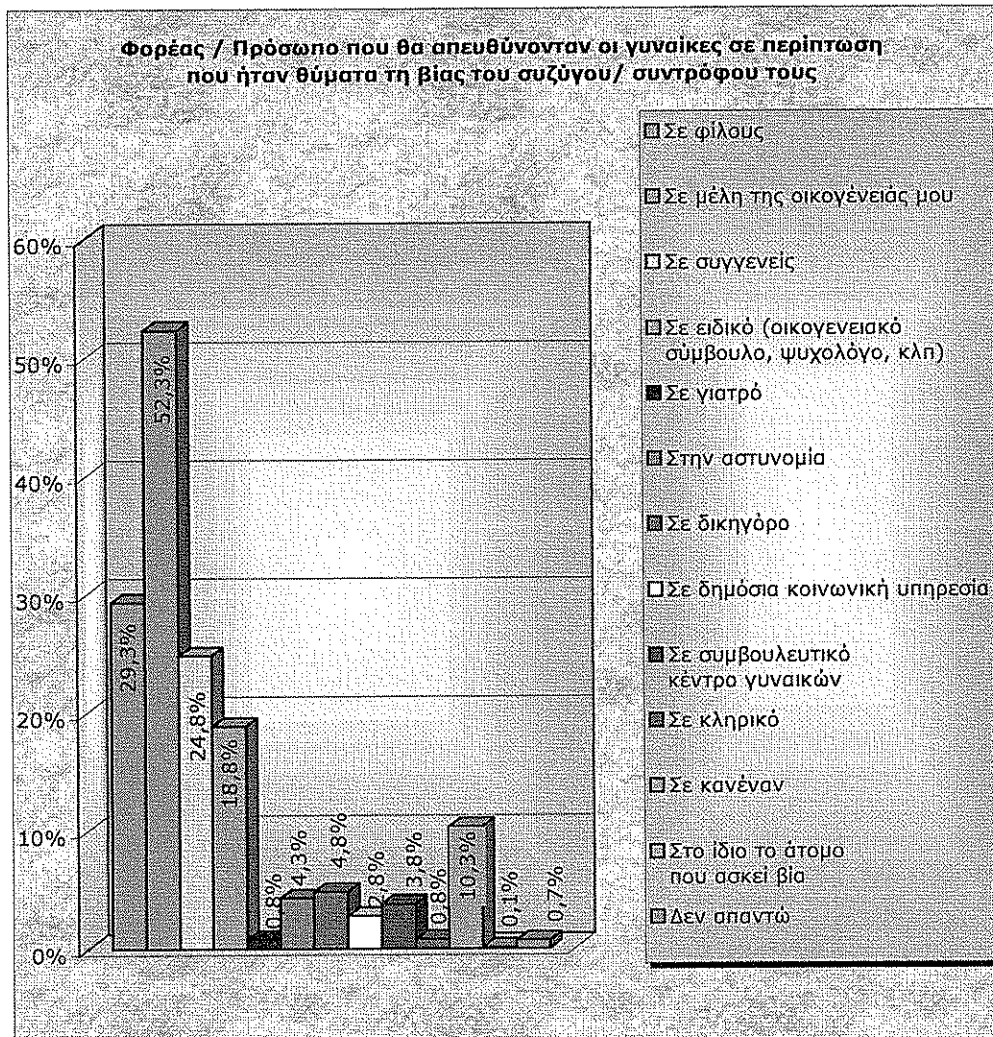
Σε ακολουθία της αντίδρασης απέναντι στη βία που συμβαίνει σε άλλη γυναίκα-συγγενικό πρόσωπο, καταγράφηκε η **δυνητική αντίδραση των ερωτώμενων απέναντι στη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου τους**. Και σε αυτήν την περίπτωση, ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρος των διαφόρων τρόπων αντίδρασης των γυναικών απέναντι στη βία. Οι περισσότερες γυναίκες (συνολικά το 66,6%) θα αντιδρούσαν δραστικά: θα έφευγαν από το σπίτι (27,9%), θα χώριζαν (27,5%), ή θα κατήγγειλαν το περιστατικό στις αρμόδιες Αρχές. Το 24,4% θα προσπαθούσε να συζητήσει με το δράστη, ενώ το 18,1% θα απευθυνόταν σε κάποιον κοινωνικό φορέα/συμβουλευτικό κέντρο. Επίσης, το 16,6% θα ανησυχούσε, το 16,4% θα θύμωνε, το 14,5% θα μιλούσε σε κάποιο άτομο που εμπιστεύεται. Σε αντίθεση, το 4,8% των γυναικών θα φοβόταν και ένα στατιστικά σημαντικό ποσοστό γυναικών (συνολικά το 7,9%) θα κρατούσε παθητική στάση : το 4,1% θα έκανε υπομονή και το 3,8% δεν θα αντιδρούσε.

Πίνακας 25

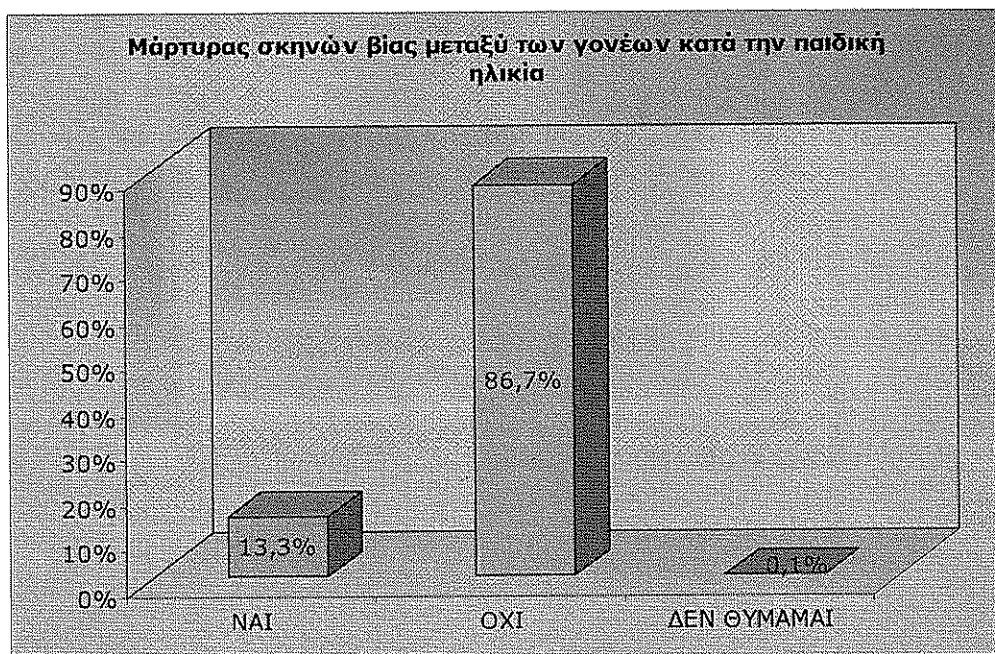
Οι γυναίκες, ανεξάρτητα από την ηλικία τους, φαίνεται ότι θεωρούν την οικογένεια πολύ σημαντική, αφού ανάμεσα στα μέλη της θα αναζητούσαν κάποιον/κάποια να του/της μιλήσουν για τη βία που ασκήθηκε/ασκείται εις βάρος τους από το σύζυγο/σύντροφό τους. Από τις απαντήσεις των γυναικών, προκύπτει ότι η πλειοψηφία των γυναικών θα μιλούσε σε κάποιο μέλος της οικογένειας σε περίπτωση ενδο-οικογενειακής βίας (52,3%). Ακολουθούν οι φίλοι ως πρόσωπα εμπιστοσύνης (29,3%) και οι λοιποί συγγενείς (24,8%). Σημαντικά υψηλό είναι και το ποσοστό των γυναικών που δήλωσαν ότι θα απευθύνονταν σε κάποιον ειδικό (ψυχολόγο, οικογενειακό σύμβουλο κλπ) (18,8%). Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται ότι άλλοι επαγγελματίες και ειδικευμένοι φορείς δεν συγκέντρωσαν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά. Το 4,8% ανέφερε ότι θα απευθυνόταν σε δικηγόρο, το 4,3% στην Αστυνομία, το 3,8% σε συμβουλευτικό κέντρο γυναικών και το 2,8% σε κάποια δημόσια κοινωνική υπηρεσία. Αντίθετα, καταγράφεται ένα σχετικά υψηλό ποσοστό γυναικών που δεν θα μιλούσαν σε κανέναν για τη βία που υφίστανται από το σύζυγο/σύντροφό τους. (10,3%).

Πίνακας 26

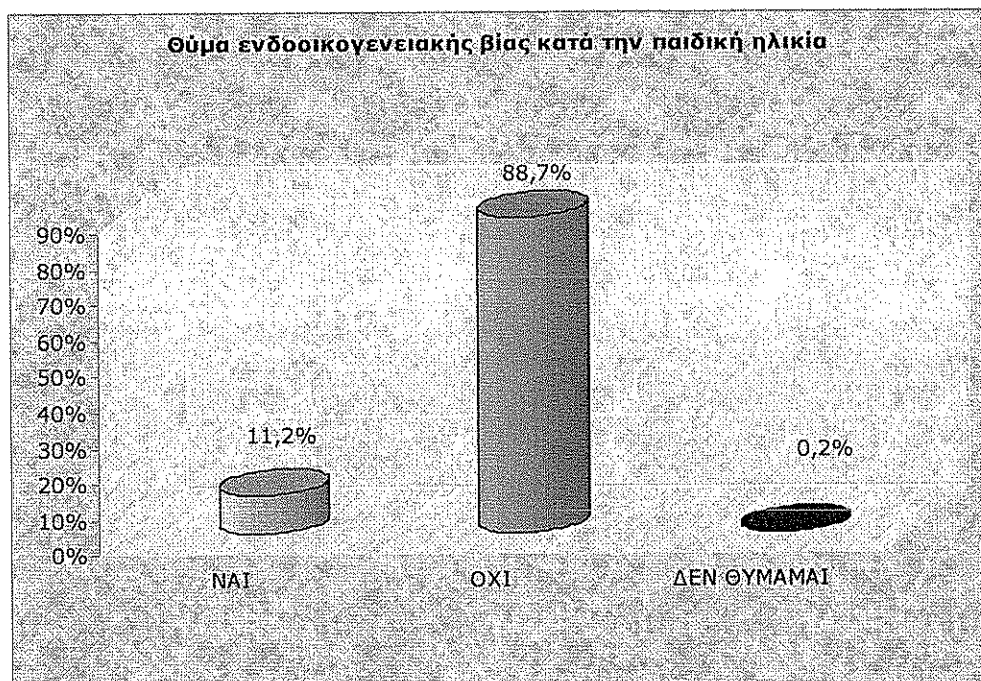
Αναφορικά με το ιστορικό βίας των γυναικών, από το σύνολο των ερωτώμενων, το 13,3% δήλωσε ότι έχει υπάρξει μάρτυρας σκηνών βίας στην οικογένεια που μεγάλωσε.

Πίνακας 27

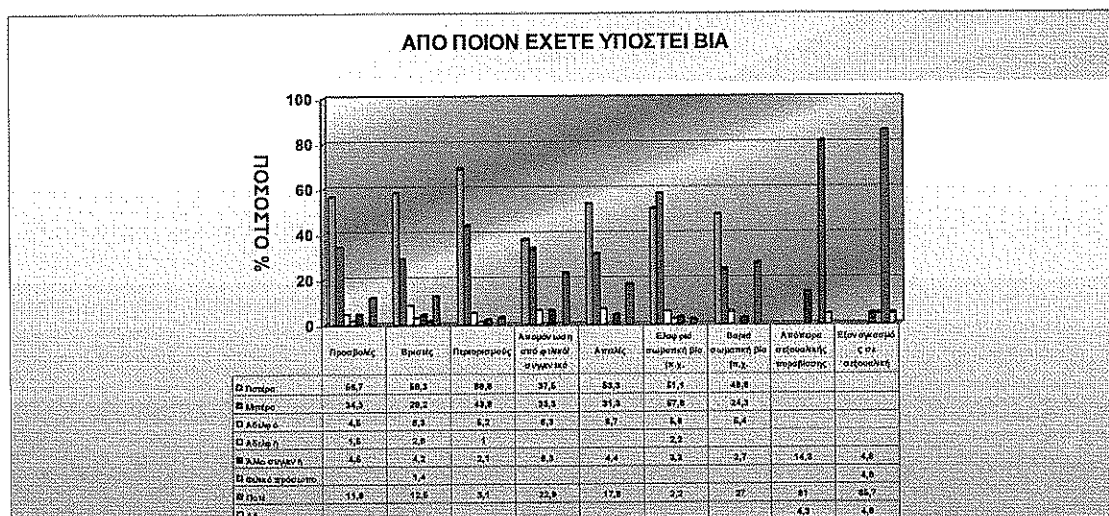
Επίσης, το 11,2% των γυναικών δηλώνει ότι έχει υποστεί βία στην οικογένεια που μεγάλωσε.

Πίνακας 28

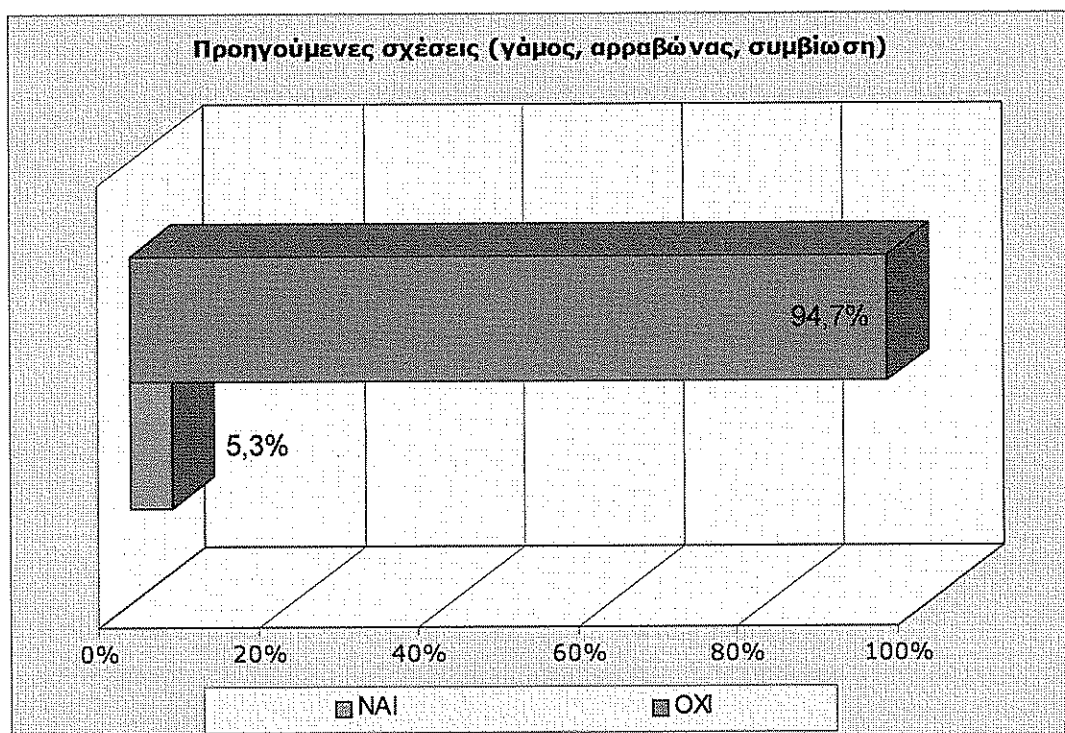
Όσον αφορά στο πρόσωπο της οικογένειας καταγωγής που παρουσιάζει καταχρηστική συμπεριφορά, παρατηρούμε ότι εκτός από τις περιπτώσεις της απόπειρας σεξουαλικής παραβίασης και του εξαναγκασμού σε σεξουαλική επαφή, ο πατέρας παρουσιάζεται ως ο συχνότερος δράστης. Συγκεκριμένα, εμφανίζεται ως δράστης στο 56,7% των περιπτώσεων προσβολών, στο 58,3% της εξύβρισης, στο 68,8% των περιορισμών, στο 37,5% του εξαναγκασμού σε απομόνωση από το φιλικό και συγγενικό περιβάλλον, στο 53,3% των απειλών και στο 48,6% των περιπτώσεων βαριάς σωματικής βλάβης (ξυλοδαρμός/σοβαρά χτυπήματα). Αντίθετα, η μητέρα εμφανίζεται συνήθως ως δράστρια στο 57,8% των περιπτώσεων άσκησης ελαφριάς σωματικής βίας (π.χ. χαστούκι). Οι γυναίκες, επίσης, ανέφεραν ότι το 14,3% των αποπειρών σεξουαλικής παραβίασης εναντίον τους είχαν δράστες άλλους συγγενείς: το 4,8% των δραστών που εξανάγκασαν τη γυναίκα σε σεξουαλική επαφή κατά το παρελθόν (στην παιδική/εφηβική ηλικία) ήταν συγγενείς (εκτός γονέων και αδελφών) και φιλικά πρόσωπα.

Πίνακας 29

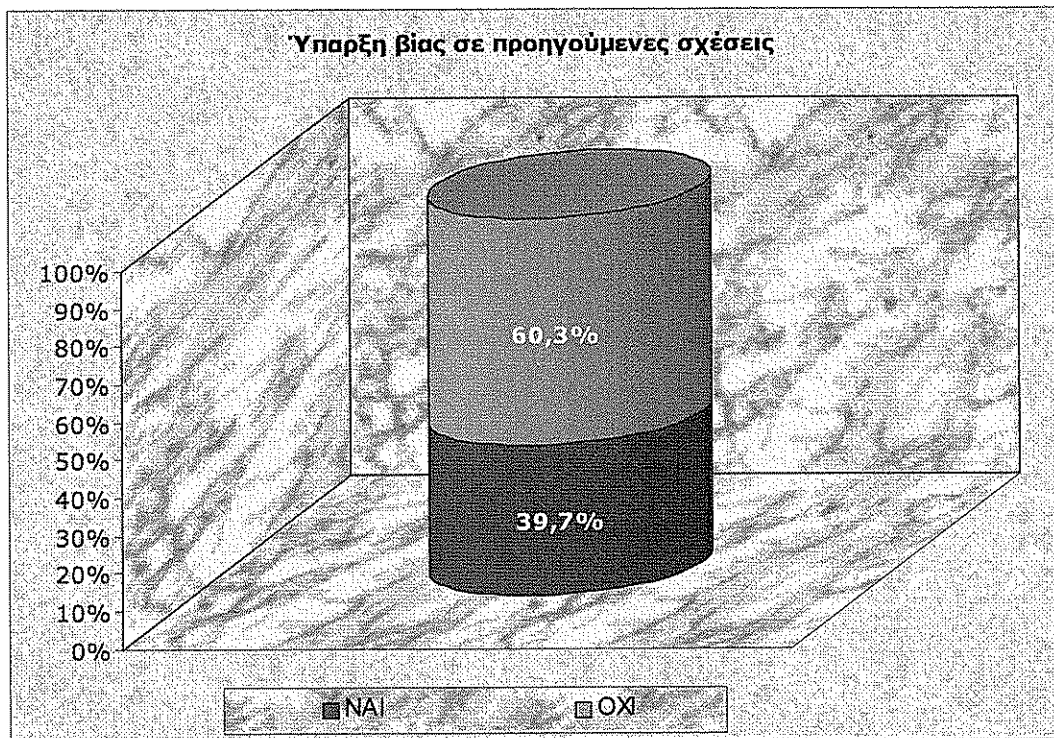
Το 5,3% των ερωτώμενων δήλωσαν ότι **στο παρελθόν έχουν συζήσει/παντρευτεί με κάποιον άνδρα** (άλλον από το σημερινό σύζυγο/σύντροφο τους – για όσες έχουν γάμο/σχέση στο παρόν). Μάλιστα, από τις συγκεκριμένες γυναίκες το 84,1% είχε μία σοβαρή σχέση στο παρελθόν, το 14,3% δύο και το 1,6% τρεις σχέσεις.

Πίνακας 30

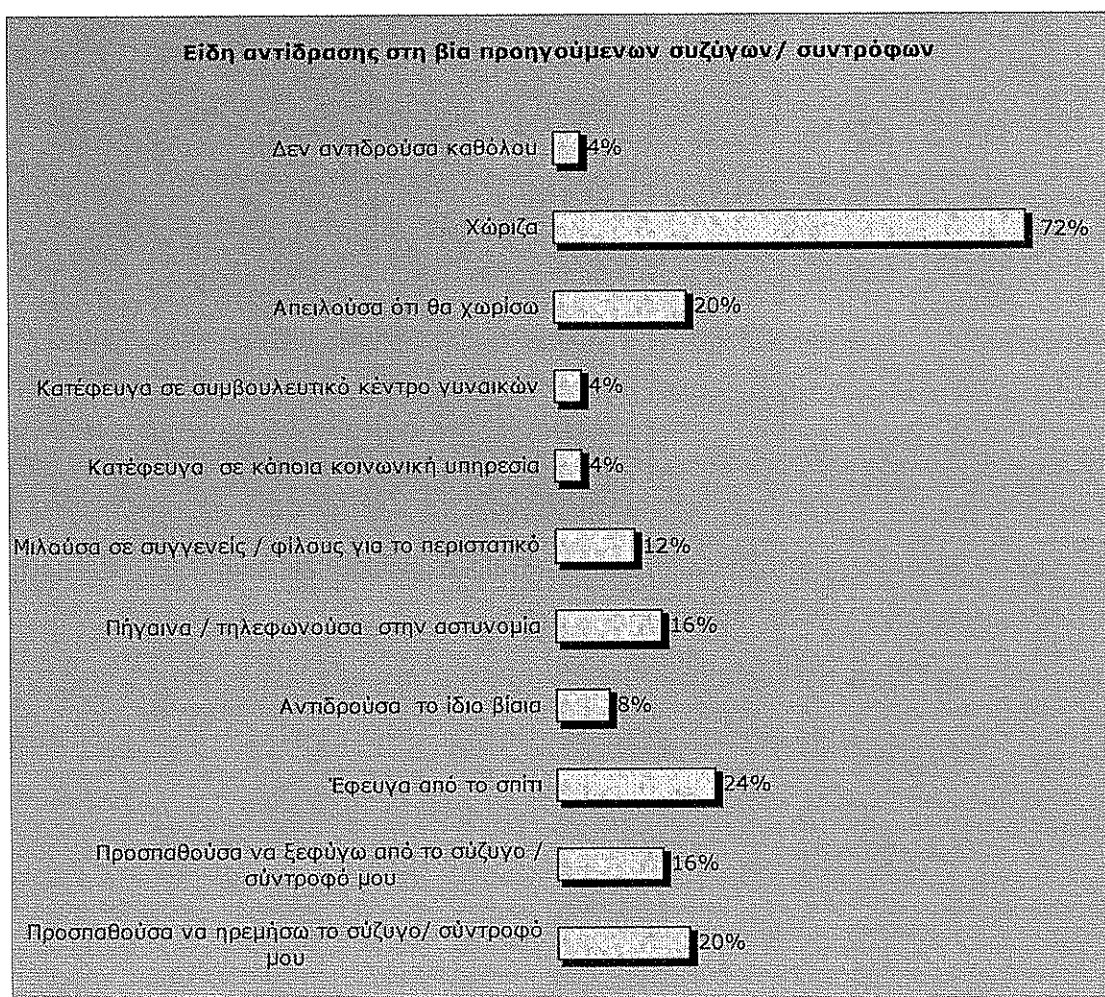
Μεταξύ των άλλων, οι γυναίκες σε ποσοστό 39,7% ανέφεραν ότι σε μία από τις προηγούμενες σχέσεις τους, ο πρώην σύζυγος/σύντροφός τους είχε βίαιη συμπεριφορά απέναντί τους.

Πίνακας 31

Όσον αφορά στις περιπτώσεις ύπαρξης βίας σε προηγούμενες σχέσεις, αναζητήθηκε η αντίδραση των γυναικών απέναντι στη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου. Από τις απαντήσεις το γυναικών, προέκυψε ότι η συντριπτική πλειοψηφία επέλεξε το χωρισμό (72%), ενώ ένα σχετικά υψηλό ποσοστό (24%) έφευγε από το σπίτι ή απειλούσε το δράστη με χωρισμό (20%). Επίσης, το 20% των γυναικών προσπαθούσε να ηρεμήσει το σύζυγο/σύντροφο, το 16% προσπαθούσε να ξεφύγει από το βίαιο σύζυγο/σύντροφο ή ανέφερε το περιστατικό στην Αστυνομία. Σημειώνουμε ότι μόλις το 4% των γυναικών δεν αντιδρούσε καθόλου.

Πίνακας 32

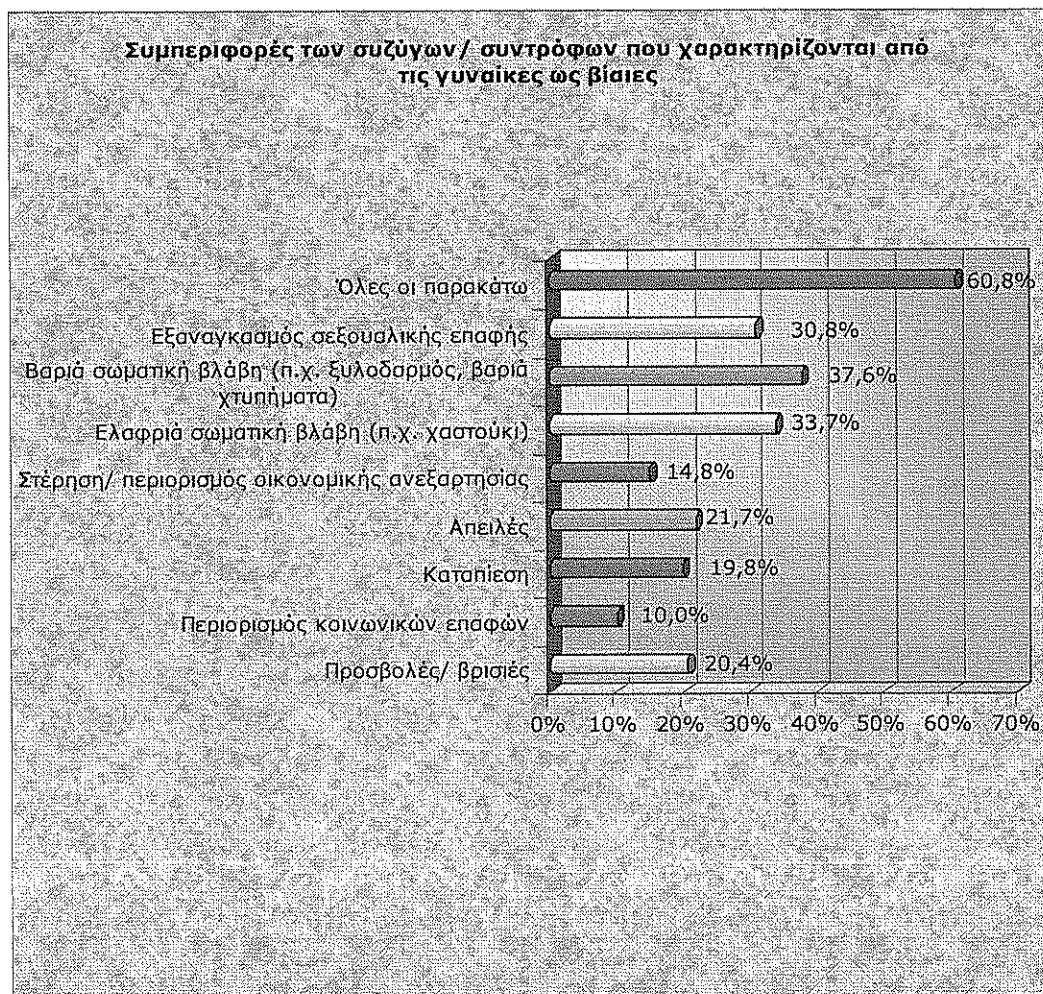

Στη συνέχεια διερευνήθηκε η στάση των ερωτώμενων απέναντι στην **ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών από το σύζυγο/σύντροφό τους**. Οι ερωτώμενες κλήθηκαν να χαρακτηρίσουν μία σειρά από συμπεριφορές, ως βίαιες ή όχι. Στον κατάλογο των βίαιων συμπεριφορών συμπεριλαμβάνονταν μορφές λεκτικής-ψυχολογικής βίας (προσβολές, βρισιές, καταπίεση, απειλές), κοινωνικής κακομεταχείρισης (περιορισμός κοινωνικών επαφών), οικονομικής αποστέρησης (στέρηση/περιορισμός οικονομικής ελευθερίας), σωματικής κακοποίησης (ελαφριά σωματική βλάβη - βαριά σωματική βλάβη) και σεξουαλικής κακοποίησης (εξαναγκασμός σεξουαλικής επαφής). Σύμφωνα με τα παραπάνω, καταγράφηκαν τα ακόλουθα:

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων χαρακτηρίζει ως βία όλες τις μορφές βίαιης συμπεριφοράς που ασκείται από το σύζυγο/σύντροφο κατά των γυναικών (60,8%). Εντούτοις, οι γυναίκες φαίνεται να αναγνωρίζουν σε σημαντικό βαθμό ως βία συμπεριφορές που συνδέονται με τις πιο φανερές και «σοβαρές» μορφές της: τη

σωματική βία (βαριά βλάβη: 37,6%, ελαφριά βλάβη: 33,7%) και τη σεξουαλική βία (30,8%). Ακολουθούν οι συμπεριφορές που συνδέονται με τη λεκτική και ψυχολογική βία (απειλές: 21,7%, προσβολές/βρισιές: 20,4%). Τέλος, ο περιορισμός της ελευθερίας των γυναικών σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο συγκεντρώνει τα χαμηλότερα ποσοστά στις επιλογές των ερωτώμενων (καταπίεση: 19,8%, στέρηση/περιορισμός οικονομικής ελευθερίας: 14,8% και περιορισμός κοινωνικών επαφών: 10%).

Πίνακας 33

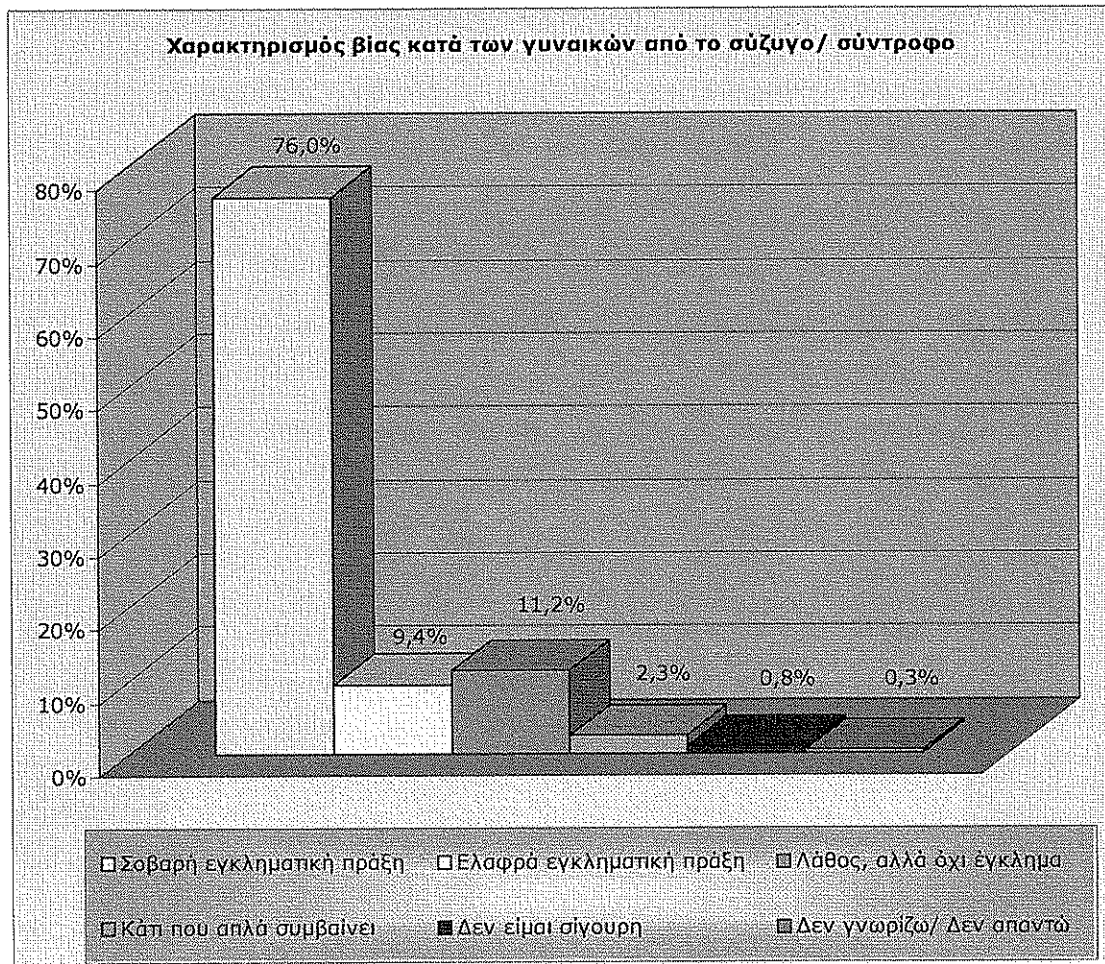

Από τις παραπάνω αναφορές υποδεικνύεται το γεγονός ότι στις κοινωνικές αντιλήψεις έχει επικρατήσει η σωματική και σεξουαλική κακοποίηση ως βίαιη συμπεριφορά, ενώ μεγαλύτερη ανοχή παρουσιάζεται απέναντι στη λεκτική και τη ψυχολογική βία. Η ηλικία φαίνεται να μην επηρεάζει σημαντικά την κρίση των γυναικών σχετικά με τις συμπεριφορές που χαρακτηρίζουν ως βίαιες.

Όσον αφορά στο χαρακτηρισμό της βίας των ανδρών κατά των γυναικών-συζύγων/ συντρόφων τους, οι ερωτώμενες στην πλειοψηφία τους

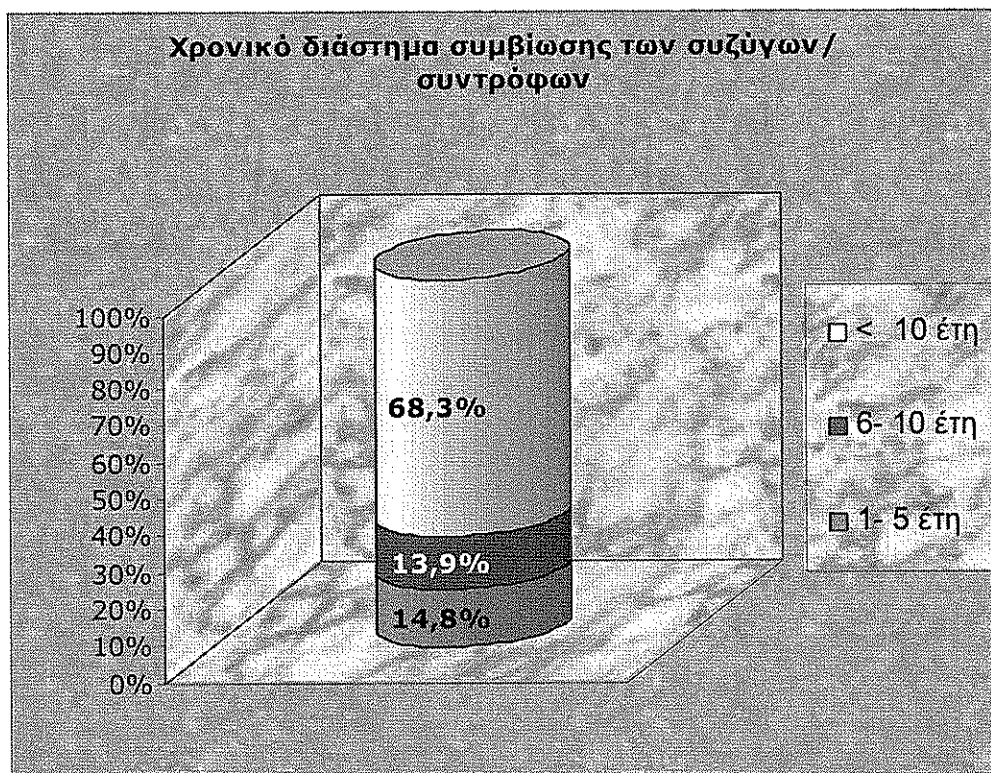
απάντησαν ότι πρόκειται για σοβαρή εγκληματική πράξη (76%). Ένα σχετικά χαμηλό ποσοστό, αλλά εξαιρετικής σπουδαιότητας για τα ερευνητικά δεδομένα, χαρακτηρίζει την ενδο-οικογενειακή βία ως λάθος, αλλά όχι έγκλημα (11,2%). Παράλληλα, το 2,3% των ερωτώμενων δήλωσε ότι η βία είναι κάτι που απλά συμβαίνει.

Πίνακας 34

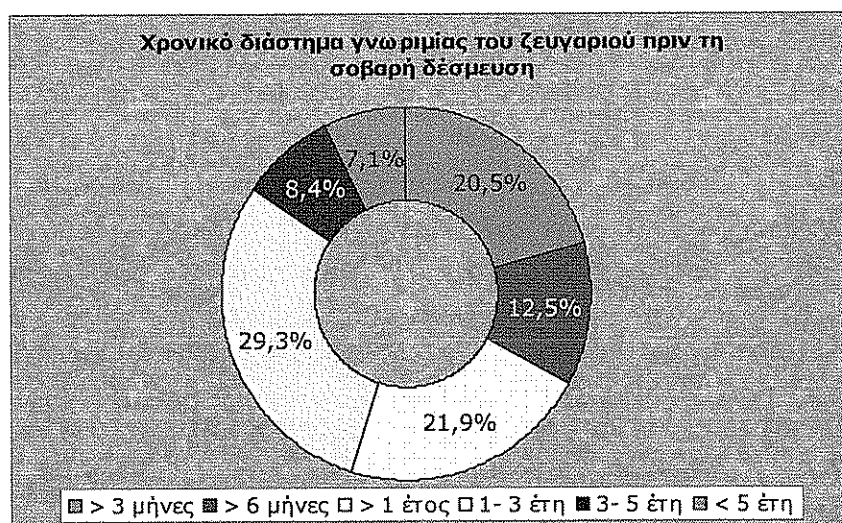
Από το σύνολο των γυναικών που την περίοδο της έρευνας διατηρούσαν δεσμό/σχέση, το 68,3% **συμβιώνει με το σύζυγο/σύντροφο** περισσότερο από 10 έτη, το 14,8% μεταξύ 1- 5 ετών και το 13,9% για 6-10 έτη.

Πίνακας 35

Επίσης, το διάστημα μεταξύ 1-3 χρόνων είναι το πιο σύνηθες **διάστημα που αφορά στη γνωριμία των συζύγων/συντρόφων πριν προχωρήσουν σε σοβαρή δέσμευση** (συμβίωση/ αρραβώνα/γάμο) (29,3%). Το 21,9% των γυναικών γνωρίζονταν λιγότερο από ένα χρόνο με το σύζυγο/σύντροφό τους πριν δεσμευτούν σοβαρά και το 20,5% λιγότερο από 3 μήνες.

Πίνακας 36

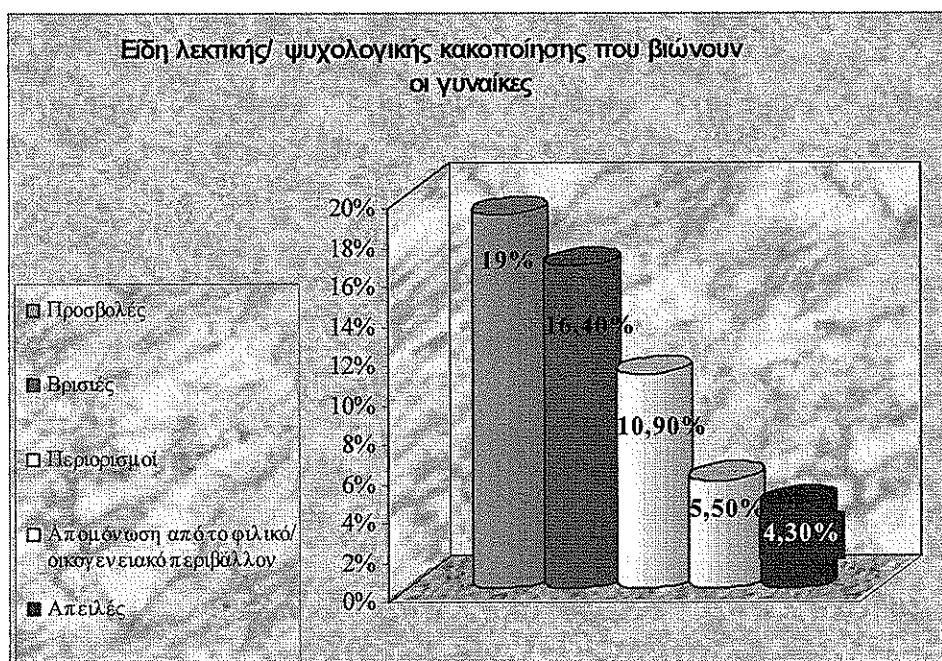
Οι γυναίκες του δείγματος στη συντριπτική πλειοψηφία τους, **δεν** χαρακτηρίζουν βίαιη τη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου τους (91,3%).

Πίνακας 37

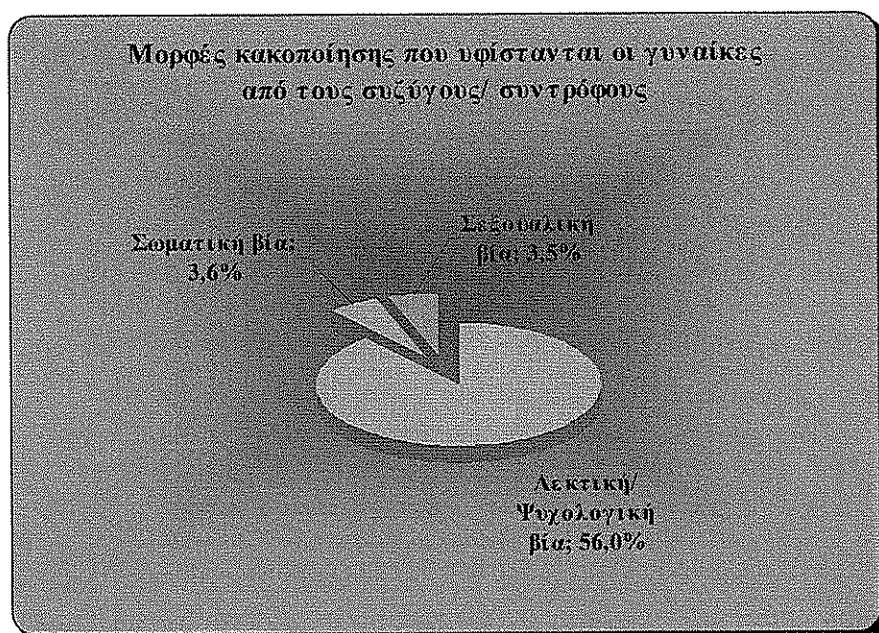
Αναφορικά με τις διάφορες μορφές βίας, καταγράφεται ότι το 56% των γυναικών του δείγματος βιώνουν μερικές φορές ή/και συχνά καταχρηστικές συμπεριφορές του συζύγου/συντρόφου τους, οι οποίες συνδέονται με τη λεκτική ή/και την ψυχολογική βία. Συγκεκριμένα, το 19% των γυναικών δήλωσαν ότι μερικές φορές έως και συχνά ο σύζυγος/σύντροφός τους τις προσβάλλει και το 16,4% ότι τις βρίζει. Αντίστοιχα, το 10,9% του δείγματος περιορίζεται μερικές φορές ή συχνά από το σύζυγο/σύντροφο και το 5,5% αναγκάζεται από το σύζυγο/σύντροφο σε περιορισμό από το φιλικό και οικογενειακό (στενό ή ευρύτερο) περιβάλλον. Τέλος, το 4,3% των γυναικών του δείγματος, δήλωσαν ότι μερικές φορές ή συχνά βιώνουν απειλές από το σύζυγο/σύντροφό τους.

Πίνακας 38

Επίσης, το 3,6% των γυναικών ανέφερε ότι μερικές φορές ή/και συχνά ο σύζυγος/σύντροφός τους τούς ασκεί σωματική βία και το 3,5% εξαναγκάζεται από αυτόν σε σεξουαλική επαφή μερικές φορές ή/ και συχνά.

Πίνακας 39

Με καταγεγραμμένη την εμφάνιση και τη συχνότητα των διαφόρων μορφών βίαιης συμπεριφοράς των συζύγων/ συντρόφων, ζητήσαμε από τις γυναίκες που βιώνουν καταστάσεις βίας, να αξιολογήσουν τα περιστατικά ανάλογα με τη **σοβαρότητά τους**. Από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, προκύπτει ότι σε γενικές γραμμές οι γυναίκες-θύματα ενδο-οικογενειακής βίας αξιολογούν ως ιδιαίτερα σοβαρά τα περιστατικά που συνδέονται με τη σωματική βία (93,1%), τις απειλές (82,4%) και τον εξαναγκασμό σε απομόνωση από το φιλικό και συγγενικό περιβάλλον (79,7%). Ως ιδιαίτερα σοβαρά περιστατικά, κρίνονται ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή (72,3%), ο περιορισμός (59,4%), η εξύβριση (53,5%) και, τέλος, οι προσβολές (49,7%). Ιδιαίτερη αίσθηση προκαλεί το γεγονός ότι μόλις το 21,5% των θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας αξιολογεί τον εξαναγκασμό σε σεξουαλική επαφή ως λίγο ή ελάχιστα σοβαρό περιστατικό.

ΚΕΦ. IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα έρευνα αποτελεί την πρώτη προσπάθεια επιδημιολογικής καταγραφής του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας στην Ελλάδα με θύματα γυναίκες και δράστες τους συζύγους/συντρόφους τους.

Έχοντας ως δεδομένο την πρότυπη απόπειρα περιγραφής της ενδο-οικογενειακής βίας στη χώρα μας, καθώς και το γεγονός ότι η οικογένεια στην Ελλάδα αποτελεί ισχυρό θεσμό, ο οποίος, ενώ αντικατοπτρίζει τις παραδοσιακές δομές, βρίσκεται ταυτόχρονα σε μεταβατική περίοδο προς την εποχή της μετανεωτερικότητας¹⁷³, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι στη μελέτη της βίας στην ελληνική οικογένεια εμφανίζεται διάχυτη η αλληλεπίδραση των παραπάνω και ότι τα παρόντα πορίσματα ενδεχομένως να αντανakλούν τη παρουσία νεωτερικών και συγχρόνως παραδοσιακών συστημάτων αξιών και αντιλήψεων. Σε αυτό το πλαίσιο, κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω εμβάθυνση του φαινομένου, προκειμένου να αναγνωριστούν κατά το δυνατόν καλύτερα οι διαστάσεις του και να εξεταστούν συγκεκριμένα ζητήματα που αφορούν στη βία στην οικογένεια.

- **Αρχικά**, καταδεικνύεται ότι στην πλειοψηφία τους, **οι γυναίκες δεν αντιμετωπίζουν περιστατικά βίας στην οικογένεια**. Παράλληλα, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, **δεν χαρακτηρίζουν βίαιη τη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου τους** (91,3%). Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται, αφενός από τα υψηλά ποσοστά που καταγράφονται αναφορικά με την ποιότητα των σχέσεων μεταξύ συζύγων/συντρόφων (το 42,8% των γυναικών ανέφερε ότι διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με το σύζυγο/σύντροφό του) και αφετέρου από την απουσία **διενέξεων και συγκρούσεων** για καθημερινά ζητήματα ανάμεσα στο ζευγάρι (56%-94,9%). Εντούτοις, όταν παρατηρούνται **διαμάχες και συγκρούσεις για θέματα καθημερινότητας**, ταυτόχρονα διαπιστώνεται και η άσκηση βίας.

Στάση των γυναικών απέναντι στη βία

- Η ποσοτική και ποιοτική ανάλυση των δεδομένων, παρουσιάζει ότι οι γυναίκες υφίστανται συγκεκριμένες μορφές βίας, τις οποίες, όμως, δεν αναγνωρίζουν ως βίαιη συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, καταγράφεται ότι το

¹⁷³ Κατάκη Χ., Οι Τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας, Αθήνα, εκδ. Κέδρος, 1984.

56% των γυναικών του δείγματος **δέχονται** μερικές φορές ή/και συχνά καταχρηστικές συμπεριφορές του συζύγου/συντρόφου τους, οι οποίες συνδέονται με τη **λεκτική ή/και την ψυχολογική βία**. Σοβαρότερες μορφές βίας καταγράφονται για το **3,6%** των γυναικών, οι οποίες αναφέρουν ότι μερικές φορές ή/και συχνά ο σύζυγος/σύντροφός τους τούς ασκεί **σωματική βία** και για το **3,5%**, το οποίο **εξαναγκάζεται** μερικές φορές ή/ και συχνά σε **σεξουαλική επαφή**.

- Η πλειοψηφία των ερωτώμενων **χαρακτηρίζει ως βία όλες τις μορφές** καταχρηστικής συμπεριφοράς που ασκείται από το σύζυγο/σύντροφο κατά των γυναικών (**60,8%**). Παρ'όλα αυτά, οι γυναίκες φαίνεται να αναγνωρίζουν σε σημαντικό βαθμό **ως βία συμπεριφορές που συνδέονται με τις πιο φανερές και «σοβαρές» μορφές της: τη σωματική βία (βαριά βλάβη: 37,6%, ελαφριά βλάβη: 33,7%) και τη σεξουαλική βία (30,8%)**.
- Η στάση των ερωτώμενων απέναντι στην ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών από το σύζυγο/σύντροφό τους φαίνεται ότι **διαφοροποιείται ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή**. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες που διαμένουν στα **αστικά κέντρα**, τείνουν να θεωρούν το σύνολο των καταχρηστικών συμπεριφορών **ως βίαιες (64,9%)** σε σχέση με τις γυναίκες που διαμένουν στα **ημι-αστικά κέντρα (53,3%)** και στις **αγροτικές περιοχές (55,4%)**.
- Όσον αφορά στο **χαρακτηρισμό της βίας** των ανδρών κατά των γυναικών-συζύγων/ συντρόφων τους, οι ερωτώμενες στην πλειοψηφία τους απάντησαν ότι πρόκειται για **σοβαρή εγκληματική πράξη (76%)**. Η διασταύρωση της γεωγραφικής περιοχής με την αξιολόγηση της βίας, υποδεικνύει ότι στα **αστικά κέντρα** η βία στην οικογένεια θεωρείται **εγκληματική πράξη** σε ποσοστό **79,6%**, στα **ημι-αστικά κέντρα** σε ποσοστό της τάξης του **76,7%** και στις **αγροτικές περιοχές** σε ποσοστό που ανέρχεται στο **68%**. Ένα σχετικά χαμηλό ποσοστό χαρακτηρίζει την ενδο-οικογενειακή βία **ως λάθος, αλλά όχι έγκλημα (11,2%)**.
- Οι γυναίκες που **δεν αντιμετωπίζουν βία** στη σχέση με το σύζυγο/σύντροφό τους, χαρακτηρίζουν ως **σοβαρή εγκληματική πράξη** την ενδο-οικογενειακή βία (**76,81%**). Αντίθετα, ανάμεσα στις **γυναίκες-θύματα βίας** από το σύζυγο/σύντροφό τους, συναντάμε τους περισσότερους **ήπιους χαρακτηρισμούς** για την ενδο-οικογενειακή βία, όπως ότι «πρόκειται για λάθος, αλλά όχι έγκλημα» (**12,51%**).

- Εντούτοις, οι γυναίκες που αυτο-προσδιορίζονται ως θύματα **ψυχολογικής/λεκτικής βίας**, αναγνωρίζουν τη συγκεκριμένη καταχρηστική συμπεριφορά ως **βίαιη** σε ποσοστό **58,66%**. Από το 3,6% των γυναικών που υφίστανται **σωματική βία**, το **37,1%** θεωρεί πως η τελευταία αποτελεί **βίαιη συμπεριφορά** εις βάρος του. Το ίδιο επισημαίνεται και στις γυναίκες που υφίστανται **σεξουαλική κακοποίηση**: από το 3,5% των γυναικών που αναφέρουν ότι έχουν εξαναγκαστεί/εξαναγκάζονται από το σύζυγο/σύντροφο σε σεξουαλική επαφή, το **29,5%** αναγνωρίζει τη καταχρηστική συμπεριφορά του τελευταίου ως **βίαιη**.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά και εμφάνιση της βίας

- Εξετάζοντας τη διασταύρωση γεωγραφικής περιοχής και μορφών βίας, παρατηρούμε ότι το **61,9%** των γυναικών που διαμένουν σε **ημι-αστικά κέντρα**, βιώνει μερικές φορές ή/ και συχνά καταχρηστικές συμπεριφορές του συζύγου/συντρόφου, οι οποίες συνδέονται με **λεκτική ή/ και ψυχολογική βία**. Το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες που διαμένουν στα **αστικά κέντρα** είναι **58,2%** και για τις γυναίκες των **αγροτικών περιοχών** **ανέρχεται στο 48,3%**. Επίσης, το 5,3% των γυναικών των ημι-αστικών περιοχών, το 3,7% των γυναικών των αστικών περιοχών και το 3% των γυναικών των αγροτικών περιοχών υφίσταται μερικές φορές ή/ και συχνά **σωματική βία** από το σύζυγο/ σύντροφο. Αντίστοιχα, το **4%** των γυναικών που διαμένουν σε **ημι-αστικά κέντρα**, το **3,4%** των γυναικών που διαμένουν σε **αστικά κέντρα** και το **3,3%** των γυναικών που διαμένουν σε **αγροτικές περιοχές**, δήλωσε ότι μερικές φορές ή/ και συχνά **εξαναγκάζεται** από το σύζυγο/ σύντροφο σε **σεξουαλική επαφή**.
- Η διασταύρωση της ηλικίας των γυναικών με τις μορφές βίας, κατέδειξε ότι από το **11,22%** των γυναικών που απάντησαν ότι υφίστανται μερικές φορές έως και συχνά **λεκτική/ψυχολογική βία**, το **6,58%** ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των **18-24 ετών**, ενώ στις γυναίκες ηλικίας **55-60 ετών**, το ποσοστό ανέρχεται στο **13,1%**. Από το **3,6%** των γυναικών που δέχεται **σωματική βία** μερικές φορές έως και συχνά, οι ηλικιακές ομάδες που υφίστανται τη συγκεκριμένη μορφή βίας σε υψηλότερο ποσοστό είναι οι γυναίκες **45-54 ετών (4,8%)** και **55-60 ετών (4,8%)**. Σε σχέση με την **σεξουαλική βία**, από το **3,5%** των ερωτωμένων που υφίσταται τη συγκεκριμένη καταχρηστική συμπεριφορά μερικές φορές έως και συχνά, το **6,1%** ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των **45-54 ετών**.

- Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο και την βία που υφίστανται οι γυναίκες, παρατηρούμε ότι από τις ερωτώμενες που ανέφεραν ότι έχουν υποστεί **σωματική βία** από το σύζυγο/σύντροφό τους, το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνεται από αυτές που είχαν **στοιχειώδη μερική μόρφωση (11,85%)**. Η τελευταία απαντάται περισσότερο συχνά και στις γυναίκες που αναφέρουν ότι έχουν υποστεί ή υφίστανται **ψυχολογική/ λεκτική βία (16,22%)**.
- Από τις γυναίκες, οι οποίες δήλωσαν ότι δέχονται μερικές φορές έως και συχνά **λεκτική/ ψυχολογική βία**, το μεγαλύτερο ποσοστό συναντάται σε αυτές που δηλώνουν **συνταξιούχες (17,86%)**. Στην περίπτωση της **σωματικής και σεξουαλικής βίας**, οι γυναίκες με **μερική απασχόληση** κατέχουν το υψηλότερο ποσοστό (**4,6% και 5,7% αντίστοιχα**).
- Όσον αφορά στην **οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων**, από τις γυναίκες που δήλωσαν ότι δέχονται μερικές φορές έως και συχνά **σωματική βία** οι **σε διάσταση** γυναίκες είναι αυτές που συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό (**37,5%**). Παράλληλα, από το σύνολο των γυναικών που δηλώνουν ότι υφίσταται **λεκτική/ψυχολογική βία**, το **65%** απαντήθηκε στις γυναίκες που είναι **σε διάσταση**.

Περιστατικά βίας

- Οι ερωτώμενες ανέφεραν ότι τα **περιστατικά βίας** που συμβαίνουν στην οικογένεια, **δεν ακολουθούν ποτέ τη χρήση/κατάχρηση αλκοόλ/ουσιών (61,9%)**.
- Από το **32,4%** των γυναικών που δήλωσε ότι **τραυματίστηκε** από το δράστη, το **85,3%** απέκτησε **μώλωπες** και το **41,2%** είχε μόνο **εκδορές**.
- Αναφορικά με το **χρονικό διάστημα** που παρατηρείται η **καταχρηστική συμπεριφορά** στην οικογένεια, το **56,2%** από τις γυναίκες που ανέφεραν ότι υφίστανται βία οποιασδήποτε μορφής, δήλωσε ότι υφίστανται **κακομεταχείριση επί δέκα έτη και άνω**.
- Τα **παιδιά** μερικές φορές ή συχνά **τυχαίνει να είναι παρόντα** σε ποσοστό **28,4%**, ενώ σχετικά με την **καταγραφή της αντίδρασής τους στα περιστατικά βίας**, στα οποία αυτά είναι παρόντα, το **32,1%** των γυναικών δήλωσε ότι **προσπαθούν να ηρεμήσουν το σύζυγο/σύντροφο**.
- Σχετικά με την **κλιμάκωση ή αποκλιμάκωση της βίαιης συμπεριφοράς του συζύγου/συντρόφου** των ερωτωμένων σε συνάρτηση με την **πάροδο**

- του χρόνου, το 21% απάντησε ότι έγινε λιγότερο συχνή και λιγότερο βίαιη, ενώ το 24,8% ανέφερε ότι η τελευταία δεν άλλαξε καθόλου.
- Οι γυναίκες που υφίστανται βία, αξιολογούν ως ιδιαίτερα σοβαρά τα περιστατικά που συνδέονται με τη σωματική βία (93,1%), τις απειλές (82,4%) και τον εξαναγκασμό σε απομόνωση από το φιλικό και το συγγενικό περιβάλλον (79,7%). Ως ιδιαίτερα σοβαρό περιστατικό, μεταξύ των άλλων, κρίνεται ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή (72,3%).

Γνώση περιστατικών βίας σε άλλες γυναίκες

- Το 23,6% των ερωτώμενων αναφέρει ότι γνωρίζει αντίστοιχες περιπτώσεις γυναικών από το συγγενικό ή/και φιλικό του περιβάλλον, οι οποίες έχουν υποστεί ή υφίστανται βία από το σύζυγο/σύντροφό τους.

Ιστορικό βίας

- Οι γυναίκες σε ποσοστό 39,7% ανέφεραν ότι σε μία από τις προηγούμενες σχέσεις τους, ο πρώην σύζυγος/σύντροφός τους είχε βίαιη συμπεριφορά απέναντί τους.
- Μεταξύ των άλλων, το 13,3% των ερωτώμενων δήλωσε ότι έχει υπάρξει μάρτυρας σκηνών βίας στην οικογένεια που μεγάλωσε, ενώ το 11,2% των γυναικών ανέφερε ότι έχει υποστεί βία στην οικογένεια που μεγάλωσε. Στα περιστατικά βίας στην οικογένεια προέλευσης, ως συχνότερος δράστης καταγράφεται ο πατέρας.
- Συγκεκριμένα και αναφορικά με το ιστορικό βίας της γυναίκας-θύματος, παρατηρείται ότι το 26,3% των γυναικών που υπήρξαν μάρτυρες βίας μεταξύ των γονέων τους, ζουν σήμερα με ένα βίαιο σύζυγο/σύντροφο. Το 29,2% των γυναικών που υπήρξαν θύματα ενδο-οικογενειακής βίας κατά την παιδική τους ηλικία, είναι θύματα και στην ενήλικη ζωή τους και συμβιώνουν με ένα βίαιο σύζυγο/σύντροφο. Τέλος, το 28% των γυναικών που είχαν υποστεί βία σε παρελθοντικές σχέσεις, παραμένουν θύματα βίας στην παρούσα σχέση τους.

Αντίδραση των γυναικών στη βία

- Αναφορικά με την αντίδραση των γυναικών στα περιστατικά βίας, είτε οι ίδιες είναι ή έχουν υπάρξει θύματα καταχρηστικής συμπεριφοράς, είτε γνωρίζουν άλλες γυναίκες που έχουν βιώσει ανάλογες εμπειρίες, είτε τους ζητείται να περιγράψουν τη δυνητική τους αντίδραση σε υποθετική κατάσταση

βίαιης συμπεριφοράς εναντίον τους, σημειώνεται αξιοσημείωτη **ευρύτητα** στους τρόπους αντίδρασης. Στην περίπτωση των **συγγενικών/φιλικών** προσώπων που υφίστανται βία, οι μορφές αντίδρασης των γυναικών ποικίλλουν: καταγράφονται συγχρόνως η προτροπή στο θύμα να απευθυνθεί σε κάποιον κοινωνικό φορέα-συμβουλευτικό κέντρο (26,8%), η ανησυχία και η συμβουλή να εγκαταλείψει το σύζυγο/σύντροφο (26,3% και 26,1% αντίστοιχα). Αναφορικά με τη **δυννητική** αντίδραση των ερωτωμένων στη βία, οι περισσότερες γυναίκες θα αντιδρούσαν δραστικά (συνολικά το 66,6%). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντίδραση των γυναικών που έχουν υπάρξει θύματα βίας σε σχέσεις τους: ενώ σε προηγούμενες βίαιες σχέσεις, το 72% χώρισε από το βίαιο σύζυγο/σύντροφο, στα περιστατικά καταχρηστικής συμπεριφοράς που αφορούν στην περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, οι ερωτώμενες συνήθως προσπαθούν να ηρεμήσουν το δράστη (34,3%).

- Η αντίδραση των γυναικών διαφοροποιείται ανάλογα με τη μορφή της βίαιης συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες που υφίστανται **λεκτική και ψυχολογική βία** (προσβολές, βρισιές, περιορισμούς, απομόνωση από το φιλικό/ συγγενικό περιβάλλον) κυρίως προσπαθούν να **ηρεμήσουν το σύζυγο/σύντροφό τους (76,9%)**. Αντίστοιχα, οι γυναίκες που υφίστανται **απειλές, σωματική και σεξουαλική βία** από το σύζυγο/σύντροφό τους, αντιδρούν συνήθως με **απειλές για χωρισμό** προς το δράστη (76,5%). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι γυναίκες που υφίστανται **σωματική και σεξουαλική βία** από το σύζυγο/σύντροφό τους, αντιδρούν με **χωρισμό συχνότερα (44,2%)** από τις γυναίκες που υφίστανται **λεκτική και ψυχολογική βία (34,5%)**.
- Αναφορικά με το/τα άτομο/άτομα, στο/στα οποία η γυναίκα δυννητικά θα γνωστοποιούσε τα περιστατικά βίας εναντίον της, προκύπτει ότι η πλειοψηφία των γυναικών θα μιλούσε σε κάποιο μέλος της οικογένειάς της (52,3%). Στις περιπτώσεις δε, όπου η γυναίκα-θύμα ενδο-οικογενειακής βίας μίλησε για την καταχρηστική συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου της, διαπιστώνεται ότι η μεγάλη πλειοψηφία απευθύνθηκε σε **μέλη της οικογένειας (60,9%), σε φίλους (46,9%) και σε συγγενείς (35,9%)**.
- Οι γυναίκες σε ποσοστό 33,3% αισθάνονται υπεύθυνες για τη βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου τους. Επιπλέον, παρατηρείται **διαφοροποίηση στην αντίδραση της γυναίκας, ανάλογα με το βαθμό ενοχοποίησής της**. Στην πλειοψηφία των γυναικών που αυτο-χαρακτηρίζονται ως **κακοποιημένες (8,75%)** ως πρώτη αντίδραση – σε

συνάρτηση με το πόσο υπεύθυνες αισθάνονται για τα βίαια περιστατικά - αναφέρεται η προσπάθεια να **ηρεμήσουν το δράστη (59,3%)**. Χαρακτηριστικό είναι ότι καμία από τις γυναίκες δεν απευθύνθηκε σε κοινωνικές υπηρεσίες (0%).

- Τα στοιχεία της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν τη **σύνδεση μεταξύ της μορφής της αντίδρασης του θύματος με το χρόνο εκδήλωσης βίας στη σχέση**. Καταγράφεται ότι από τις γυναίκες που αυτο-χαρακτηρίζονται ως θύματα βίας του συζύγου/συντρόφου, αυτές που βιώνουν τη βία στη σχέση τους τελευταίους **7-12 μήνες**, προσπαθούν συνήθως να **ηρεμήσουν το σύζυγο/σύντροφό τους (66,7%)**, θεωρώντας ότι με αυτό τον τρόπο θα παύσει η βία.
- Όσο **μεγαλώνει ο χρόνος ύπαρξης μιας σχέσης βίας**, τόσο **διαφοροποιείται** και η αντίδραση της γυναίκας- θύματος. Στις σχέσεις όπου υπάρχει βία για **1-5 χρόνια**, τα θύματα στην πλειοψηφία τους **απειλούν με χωρισμό το δράστη (38,1%)**. Στις σχέσεις βίας διάρκειας **6-10 χρόνων** τα θύματα συνήθως **φεύγουν από το σπίτι (31,3%)**, **απειλούν με χωρισμό το δράστη (31,3%)** ή **προσπαθούν να τον ηρεμήσουν (31,3%)**. Τέλος, όταν υφίσταται βία στη σχέση πάνω από **10 χρόνια**, τα θύματα, ως επί το πλείστον προσπαθούν να **ηρεμήσουν το σύζυγο/σύντροφό τους (39%)**.

2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

2.1. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου

Η διατύπωση προτάσεων σχετικά με το θέμα της ενδο-οικογενειακής βίας με θύματα γυναίκες, προϋποθέτει την ύπαρξη σχεδιασμού συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, επιτάσσει την υιοθέτηση ενός πλαισίου συνεργασίας μεταξύ κυβερνητικών και μη-κυβερνητικών οργανώσεων, με στόχο την ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Οι βασικές αρχές, οι οποίες θα πρέπει να διέπουν τη χάραξη πολιτικών στους τομείς της πρόληψης και της αντιμετώπισης της ενδο-οικογενειακής βίας, είναι:

- η διαπίστωση της πολυπλοκότητας του φαινομένου αναφορικά τόσο με τους παράγοντες που ενοχοποιούνται για την εκδήλωσή του, όσο και με τις επιπτώσεις του σε μικρο και μακρο-επίπεδο ανάλυσης,
- η οπτική του φύλου και η διαχείριση ζητημάτων ισότητας μεταξύ των φύλων σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο,
- η επικινδυνότητα του φαινομένου που συνδέεται με τη δυναμική, η οποία αναπτύσσεται στις διαπροσωπικές σχέσεις που χαρακτηρίζονται από βίαιες συμπεριφορές.

Ειδικότερα, για το σχεδιασμό υπηρεσιών και προγραμμάτων πρόνοιας επιβάλλεται:

- η δημιουργία συνθηκών ασφάλειας για τη γυναίκα-θύμα ενδο-οικογενειακής βίας και τα παιδιά της,
- η υιοθέτηση ολιστικής προσέγγισης που να λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες του συγκεκριμένου πληθυσμού,
- η ανάπτυξη αποτελεσματικών υπηρεσιών,
- η ανάπτυξη προγραμμάτων που να απευθύνονται και σε γυναίκες-μέλη κοινοτήτων με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες ή εθνικών μειονοτικών ομάδων.

Οι προτάσεις που ακολουθούν, στηρίζονται σε συμπεράσματα και προβληματισμούς που προέκυψαν από την έρευνα και στο γεγονός ότι για την αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας απαιτούνται παρεμβάσεις με στόχο, αφενός την παροχή βοήθειας στα θύματα και αφετέρου την πρόληψη βίαιων συμπεριφορών. Επιπροσθέτως, οι προτάσεις που διατυπώνονται, διέπονται από την παραδοχή ότι σε επίπεδο υπηρεσιών χρειάζεται:

Α. ανάπτυξη δικτύου υπηρεσιών όχι μόνο για τα ιατρικά και νομικά θέματα που άμεσα προκύπτουν, αλλά και για την πληρέστερη κάλυψη των αναγκών των γυναικών και των παιδιών τους¹⁷⁴,

Β. ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών με στόχο την παροχή κατάλληλων παροχών με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες,

Γ. συνεργασία των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και

Δ. αξιοποίηση της συμπληρωματικότητας των δομών.

Συγκεκριμένα, προτείνεται η **ανάπτυξη προγραμμάτων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του κοινού και των εμπλεκόμενων επαγγελματιών**, με στόχο την αναγνώριση της ενδο-οικογενειακής βίας και των μορφών της. Η αναγνώριση της βίας θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της και την προσέγγιση της επιβολής δύναμης και ελέγχου που είναι δυνατόν να ασκείται στη γυναίκα.

Το θέμα της αναγνώρισης της ενδο-οικογενειακής βίας συνδέεται με την ανάγκη **καταγραφής** της, η οποία συμβάλλει στη μελέτη της έκτασης του φαινομένου και στο σχεδιασμό κατάλληλων πολιτικών. Προτείνεται - σε συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές - η **συνεχής καταχώριση των εγκληματικών πράξεων** κατά των γυναικών μέσα στην οικογένεια και των δικαστικών αποφάσεων που επιβάλλονται. Επίσης, απαραίτητη θεωρείται η **συστηματική καταγραφή περιστατικών κακοποίησης** από τις αστυνομικές αρχές, τα νοσοκομεία και τις κοινωνικές υπηρεσίες - όπου συνήθως καταφεύγουν οι γυναίκες-θύματα. Χρειάζεται επίσης, η **ευαισθητοποίηση «ενδιάμεσων» προσώπων**, με τα οποία έρχεται σε επαφή η κακοποιημένη γυναίκα (π.χ. αστυνομικοί, δικαστικοί, γιατροί, κ.τ.λ.), με στόχο τη στήριξη των γυναικών στο να καταγγέλλουν την κακοποίηση και στο να διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

Παράλληλα, χρειάζεται η **χρήση πρωτοκόλλων** από τις αρμόδιες αρχές και τις υπηρεσίες για την ανίχνευση συμπεριφορών που οι ίδιες οι γυναίκες θεωρούν βίαιες, προκειμένου να υπάρξει όσο το δυνατόν αναλυτικότερη περιγραφή της ενδο-οικογενειακής βίας και μείωση του σκοτεινού αριθμού κακοποίησης γυναικών. Τέλος, θα πρέπει να προβλέπεται **ενιαίο σύστημα καταγραφής** που θα εξασφαλίζει κοινό τρόπο καταχώρισης των στοιχείων και δυνατότητα αξιοποίησής τους. Η λειτουργία του συστήματος προϋποθέτει την **εκπαίδευση των επαγγελματιών** οι οποίοι, θα καταχωρίζουν τα στοιχεία και θα παρακολουθούν με συνέχεια και συνέπεια το έργο.

Στον τομέα της παροχής υπηρεσιών, προτείνεται η **δημιουργία φορέων στήριξης** (ξενώνων και συμβουλευτικών κέντρων) - τόσο κατά τη περίοδο της κρίσης

¹⁷⁴ Για την αναγκαιότητα ολοκληρωμένης παρέμβασης, βλ. Stark E., Health Interventions with Battered Women. From Crisis Intervention to Complex Social Prevention, στο C.M. Renzetti, J.L. Edleson & R.K. Bergen, (επιμ.), *Violence Against Women*, California, Sage pub., 2001, σελ.345-369.

όσο και στο στάδιο της αποκατάστασης - στην περιφέρεια, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών. Επίσης, στελέχωση των δομών με επιστήμονες κατάλληλων ειδικοτήτων και την εκτέλεση του έργου όχι με πολυ-επιστημονική, αλλά με **δι-επιστημονική προσέγγιση**, η οποία απαιτεί συνεχή επιστημονικό διάλογο μεταξύ των επαγγελματιών και του επιστημονικού υπευθύνου της δομής.

Αξίζει να υπογραμμιστεί η ανάγκη για μακρόχρονη συνεργασία της κακοποιημένης γυναίκας με το κέντρο παροχής υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής στήριξης και νομικής συμβουλευτικής. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, **τα κέντρα** για τις κακοποιημένες γυναίκες θα πρέπει να μπορούν με τη βοήθεια εξειδικευμένου προσωπικού να «**συνοδεύουν**» τη γυναίκα στην προσπάθειά της να **ξεφύγει από το φαύλο κύκλο της βίας** για όσο διάστημα κρίνεται απαραίτητο και παράλληλα να συνεργάζονται με άλλους φορείς και να παραπέμπουν σε άλλες δομές, με στόχο την αξιοποίηση συγκεκριμένων υπηρεσιών (επαγγελματική κατάρτιση, συμβουλευτική για την απασχόληση κ.λπ).

Τέλος θα πρέπει να υπογραμμιστεί η ανάγκη για **στενή συνεργασία των Συμβουλευτικών Κέντρων με τα Αστυνομικά Τμήματα** με στόχο, τόσο την ευαισθητοποίηση των αστυνομικών για το θέμα της ενδο-οικογενειακής βίας και της κατάλληλης ενημέρωσης των γυναικών για τα δικαιώματά τους, αλλά και για την προστασία των θυμάτων σε περιπτώσεις που υπάρχει αυξημένος κίνδυνος για τη ζωή τους.

Στο πλαίσιο της αποκατάστασης και μετά από την αποχώρηση από το κέντρο φιλοξενίας, **προτείνεται η συνεργασία των συμβουλευτικών κέντρων με υπηρεσίες του δήμου**, ώστε να αξιοποιούν οι γυναίκες και τα παιδιά τους σπίτια ή διαμερίσματα με φτηνά ενοίκια. Αυτό προϋποθέτει την ανάπτυξη **μιας στεγαστικής πολιτικής με κοινωνικό προσανατολισμό** σε επίπεδο κοινότητας (δήμος ή περιφέρεια). Για το διάστημα που απαιτείται ως την πλήρη ένταξη των γυναικών που έχουν υποστεί ενδο-οικογενειακή βία, στην αγορά εργασίας, **προτείνεται επίσης η θεσμοθέτηση ενός ελάχιστου εισοδήματος** για περιπτώσεις γυναικών που δεν έχουν άλλα εισοδήματα, το οποίο θα τους επιτρέψει να αναζητήσουν με σχετική ασφάλεια τρόπους ένταξης σε συνεργασία πάντοτε με τα συμβουλευτικά κέντρα.

Επίσης, **προτείνεται ο σχεδιασμός υπηρεσιών για τα παιδιά των κακοποιημένων γυναικών** όχι μόνο στο επίπεδο της φιλοξενίας, αλλά και σε επίπεδο κάλυψης αναγκών φροντίδας και στήριξης τους. Προτείνεται η συνεργασία των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Κέντρων Φιλοξενίας (ξενώνων) με φορείς που παρέχουν υπηρεσίες σε παιδιά (π.χ. παιδικοί σταθμοί, ιατροπαιδαγωγικά κέντρα, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης κ.ά.).

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη δυνατότητα **παροχής υπηρεσιών συμβουλευτικής στους άνδρες που κακοποιούν τις συζύγους/συντρόφους τους**. Η χρήση αυτών των υπηρεσιών μπορεί να γίνεται είτε με δική τους πρωτοβουλία, είτε μετά από δικαστική απόφαση.

Αναφορικά με **τους εργαζόμενους** στα κέντρα παροχής υπηρεσιών, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η αναγκαιότητα **εξασφάλισης κλίματος ασφάλειας από ενδεχόμενη βία των δραστών**¹⁷⁵. Επίσης, επιβάλλεται η **«εποπτεία κλινικού τύπου» του έργου τους** από εξωτερικό επόπτη-συνεργάτη του εκάστοτε φορέα με στόχο, αφενός την καλύτερη διαχείριση των περιστατικών, αφετέρου τη στήριξη των επαγγελματιών στο πλαίσιο του ρόλου τους.

Η **αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών** διευκολύνει την αποτίμηση των υπηρεσιών στο συγκεκριμένο πληθυσμό και επιτρέπει το σχεδιασμό νέων δραστηριοτήτων και προγραμμάτων. Η αξιολόγηση θα πρέπει να γίνεται από εξωτερικούς αξιολογητές και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αποτίμηση των υπηρεσιών από τις «χρήστριες» και από τους εργαζόμενους σε αυτές. Προτείνεται, επίσης, να προβλέπεται διαδικασία για την παρακολούθηση/μετ-αξιολόγηση (follow-up) των περιστατικών σε τακτά χρονικά διαστήματα για να εξασφαλίζεται, εκτός των άλλων, η ανατροφοδότηση των υπηρεσιών από τις γυναίκες και η προσαρμογή τους στις ποικίλες και διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των γυναικών¹⁷⁶.

Αναφορικά με την **πρόληψη**, έμφαση θα πρέπει να δοθεί σε προγράμματα συμβουλευτικής στον ευρύ πληθυσμό για θέματα σχέσεων στο ζευγάρι και για θέματα που αφορούν στη σχέση με τα παιδιά.

Τα ΜΜΕ μπορούν να χρησιμοποιηθούν **για την ευαισθητοποίηση** του ευρύτερου πληθυσμού σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία και για τη μείωση των κοινωνικών στερεοτύπων για τη θέση των γυναικών στην ελληνική κοινωνία¹⁷⁷.

Επιπλέον, η **οπτική του φύλου** μέσα από ένα σύγχρονο και ρεαλιστικό λόγο, θα πρέπει να **συμπεριλαμβάνεται στα προγράμματα σπουδών** όλων τμημάτων εκπαιδεύουν επιστήμονες, οι οποίοι ασχολούνται με το θέμα της κακοποίησης των γυναικών. Στόχο αυτής της παρέμβασης, θα πρέπει να αποτελεί η αλλαγή των κοινωνικών αναπαραστάσεων και των στάσεων που οι μελλοντικοί επαγγελματίες έχουν κυρίως για την ενδο-οικογενειακή βία. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορούν να πραγματοποιούνται εκδηλώσεις για το θέμα της ενδο-οικογενειακής βίας σε

¹⁷⁵ Βλ. Humphreys C. et al, From Good Intentions to Good Practice. Mapping Services Working With Families Where There Is Domestic Violence, Bristol, The Policy Press, χ.χ. σελ. 53.

¹⁷⁶ Βλ. σχετικά, Humphreys C. et al, *ό.π.*, σελ. 36-37.

¹⁷⁷ Για τη χρησιμοποίηση των Μ.Μ.Ε. στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου, βλ. ενδεικτικά Ghez M. Getting the Message Out. Using Media to Change Norms on Abuse, C.M. Renzetti, J.L. Edleson & R.K. Bergen, (επιμ.), *Violence Against Women*, California, Sage, 2001, σελ. 417-438.

εκπαιδευτικά ιδρύματα, με στόχο την ευαισθητοποίηση-ενημέρωση φοιτητών τμημάτων κοινωνικής εργασίας, ψυχολογίας, νοσηλευτικής, νομικής, ιατρικής.

2.2. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Στην προσπάθεια να μελετηθεί το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών και να σχεδιαστούν οι κατάλληλες δράσεις, θα μπορούσε να σχεδιαστεί έρευνα με αντικείμενο μελέτης **τις κοινωνικές αναπαραστάσεις και τις στάσεις:**

- α) του ευρύτερου πληθυσμού,
- β) του επιστημονικού προσωπικού που στελεχώνει συμβουλευτικά κέντρα γυναικών,
- γ) των επαγγελματιών υγείας,
- δ) των αστυνομικών και των Δικαστικών, και
- γ) των ίδιων των γυναικών που ανήκουν στη συγκεκριμένη ομάδα για την ενδο-οικογενειακή βία. Στόχος της έρευνας θα ήταν η διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων για τα θέματα που εμπίπτουν στην προβληματική της κακοποίησης. Δεδομένου του γεγονότος ότι οι στάσεις και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις καθορίζουν και προσδιορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων¹⁷⁸, ο εντοπισμός τους θα μπορούσε να αποτελέσει ικανό εργαλείο για τη χάραξη αποτελεσματικών πολιτικών, τόσο στο επίπεδο της πρόληψης, όσο και στο επίπεδο της παρέμβασης.

Εξάλλου, θα μπορούσε να γίνει **ανίχνευση της αποτελεσματικότητας των παρεχομένων υπηρεσιών στα κέντρα υποδοχής κακοποιημένων γυναικών και στους ξενώνες** με αναδρομική μελέτη (ή προδρομική έρευνα) και με έμφαση στη συμβουλευτική. Ανάλογη έρευνα θα μπορούσε να διεξαχθεί στις μη-κυβερνητικές οργανώσεις.

Επιπλέον, προτείνεται η δημιουργία και προώθηση **εργαλείου καταγραφής**, κοινού σε όλες τις υπηρεσίες που ασχολούνται με το θέμα με στόχο τη διευκόλυνση της καταγραφής και την ύπαρξη στατιστικών στοιχείων. Σε αυτό το πλαίσιο, προτείνεται η **κατασκευή και ο (πιλοτικός) έλεγχος** ενός ενιαίου συστήματος καταγραφής, καθώς και μέτρηση αποτελεσματικότητας του εργαλείου από χρήστριες και επαγγελματίες.

Προτείνονται, επίσης, **έρευνες σε περιοχές, όπου ζουν κοινωνικά αποκλεισμένες γυναίκες** (με γλωσσικές/πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, πρόσφυγες, μετανάστριες), με στόχο την περιγραφή των μορφών κακοποίησης σε σχέση με το

¹⁷⁸ Παπαστάμου Σ., *Εγχειρίδιο Κοινωνικής Ψυχολογίας*, 4^η εκδ., Αθήνα, Οδυσσέας, 1993, σελ. 415-429.

πολιτισμικό πλαίσιο, των στάσεων απέναντι σε αυτές και το σχεδιασμό κατάλληλων τρόπων προσέγγισης.

Το θέμα της παρουσίασης της **ενδο-οικογενειακής βίας με θύματα γυναίκες από τα Μ.Μ.Ε.** (τύπος, τηλεόραση και ραδιόφωνο), θα μπορούσε να αποτελέσει το αντικείμενο μιας έρευνας.

Τέλος, προτείνεται η **μέτρηση/αξιολόγηση των εκστρατειών ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης** για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση συγκεκριμένων επικοινωνιακών πολιτικών και για το σχεδιασμό νέων σε συγκεκριμένους τομείς, όπου θα καταγραφεί η αναγκαιότητα παρέμβασης ή/και βελτίωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aldarondo, E., & Sugarman, D. B.** Risk Marker Analysis of the Cessation and Persistence of Wife Assault, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 5, 1996, σελ. 1010-1019.
- Andrews B. & Brewin C. R.**, Attribution of Blame for Marital Violence: A Study of Antecedents and Consequences, *Journal of Marriage and Family*, 52, 3, 1990, σελ. 757-767.
- Antonopoulou C.**, "Domestic Violence in Greece", *American Psychologist*, 54, 1, 1999, σελ. 63-64.
- Αρτινοπούλου Β.**, *Αιμομιξία: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Ερευνητικά Δεδομένα*, Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1995.
- Αρτινοπούλου Β.**, *Έννοιες και Μορφές της Ενδο-οικογενειακής Βίας*, εισήγηση στο διήμερο συνέδριο «Σπάζοντας τη Σιωπή», Πρακτικά Συνεδρίου 15-16 Ιουνίου 2000 στην Αθήνα, εκδ. ΚΕΘΙ, 2000, σελ. 21-25.
- Bardin L.**, *L'Analyse de Contenu*. Paris, P.U.F., 1977.
- Barnett O. W. & Hamberger L. K.**, The Assessment of Maritally Violent Men on the California Psychological Inventory, *Violence and Victims*, 7, 1992, σελ. 15-28.
- Barnett O. W., Martinez T. E. & Bluestein B. W.**, Jealousy and Romantic Attachment in Maritally Violent and Nonviolent Men, *Journal of Interpersonal Violence*, 10, 1995, σελ. 473-486.
- Benard C. & Schlaffer E.**, *Η Καθημερινή Βία στο Γάμο*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Παρατηρητής, χ.χ.
- Benjamin L. & Waltz G. R.**, *Violence in the family: Child and Spouse Abuse* (Report NO. EDN00001), Washington DC, National Institute of Education, 1983, σελ. 226-309.
- Bowlby J.**, *The Making and Breaking of Affectional Bonds*, London, Tavistock pub., 1979.
- Browne A.**, Marital Violence: Battered Women, στο O. W. Barnett, C. L. Miller-Perrin & R. D. Perrin (επιμ.), *Family Violence Across the Lifespan*, Sage Pub., 1997, σελ. 211-231.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας**, *Δειγματοληπτική Στατιστική-Αξιοποίηση των Στοιχείων που Αφορούν στην Κακοποίηση Γυναικών που Απευθύνθηκαν στα Συμβουλευτικά Κέντρα Αθήνας-Πειραιά*, Αθήνα, Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Νοέμβριος 2002.

Caetano R., Field C. A. & Nelson S., Association Between Childhood Physical Abuse, Exposure to Parental Violence and Alcohol Problems in Adulthood, *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 3, 2003, σελ. 240-257.

Campbell J. C. & Dienemann J. D., "Ethical Issues in Research on Violence Against Women", στο C.M. Renzetti., J. L. Edleson, & R. K. Bergen (επιμ.), *Violence Against Women*. California: Sage, 2001.

Chatzifotiou S. & Dobash R., Seeking Informal Support: Marital Violence Against Women in Greece, *Violence Against Women*, 7, 9, 2001, σελ. 1024-1051.

Coleman D. H. & Straus M. A., Alcohol Abuse and Family Violence, σελ. 104-124, στο E. Gottheil, K. A. Druley, T. E. Skoloda & H. M. Waxman (επιμ.), *Alcohol, Drug Abuse and Aggression*, Springfield, Charles C. Tomas, 1983.

Chatzifotiou S. Dodash S. & M. Tsougas, "The Last Violent Episode: The Experiences of Greek Battered Women" *Journal of Southern European Society and Politics*, vol. 6, no 3, winter 2001, σελ. 55-78.

Chatzifotiou S., "Keeping Domestic Violence in Silence: The Case of Greece", Πρακτικά του συνεδρίου με θέμα: *Violence in the Family. A Plan for Action*. Λευκωσία Νοέμβριος 2000.

Conger, R. D., Elder, G. H., Lorenz, K. J., Conger, R. L., Simons, R. L., Whitbeck, L. B., Huck, S., & Melby, J. N., Linking Economic Hardship to Marital Quality and Instability, *Journal of Marriage and the Family*, 52, 3, 1990, σελ. 243-256.

Diamantopoulou A., *Violence Against Women: Zero Tolerance*, Closing of the European Campaign, Lisbon, Centro de Congressos de Lisboa, 4-6 May 2000.

Dibble, U., & Straus, M. A. Some Social Structure Determinants of Inconsistency Between Attitudes and Behavior: The Case of Family Violence, *Journal of Marriage and the Family*, 42, 1, 1980, σελ. 71-80.

Dobash R.E. & Dobash R., *Violence Against Wives*, New York, Free Press, 1979.

Domestic Violence Advisory Council, *Preventing Domestic Violence: A blueprint for the 21st Century*, Sacramento, California Department of Health Services, October 1998.

Downs, W. R., Miller, B. A., & Panek, D. D., Differential Patterns of Partner-to-woman Violence: A Comparison of Samples of Community, Alcohol-abusing, and Battered Women, *Journal of Family Violence*, 8, 2, 1993, σελ. 113-135.

Dutton D., *The Domestic Assault of Women*, Boston, Allyn & Bacon, 1988.

Ghez M. "Getting the Message Out. Using Media to Change Norms on Abuse" στο C. M. Renzetti, J. L. Edleson & R. K. Bergen (επιμ.), *Violence Against Women*, California, Sage, 2001.

- Easteal P. W. & Easteal S.**, Attitudes and Practices of Doctors Toward Spouse Assault Victims: An Australian Study, *Violence and Victims*, 7, 1992, σελ. 217-228.
- European Women's Lobby**, *Unveiling the Hidden Data on Domestic Violence in the EU*, European Policy Action Center of Violence Against Women, Autumn 1999.
- Fereti I.; Stavrianaki M.**, The Use of Physical Punishment in the Greek Family: Selected Socio-demographic Aspects, *International Journal of Child and Family Welfare*; 1997; 3: 206-216.
- Fergusson D. M., Horwood L.J. & Lynskey M.T.**, Childhood Sexual Abuse, Adolescent Sexual Behaviors and Revictimization, *Child Abuse and Neglect*, 21, 1997, σελ. 789-802.
- Follingstad D. R., Rutledge L. L., Berg B. J., Hause E. S. & Polek D. S.**, The Role of Emotional Abuse in Physically Abusive Relationships, *Journal of Family Violence*, 5, 1990, σελ. 107-120.
- Follingstad D. R. & DeHart D. D.**, Defining Psychological Abuse of Husbands Towards Wives, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 9, 2000, σελ. 891-920.
- Foucault M.**, *Ιστορία της Σεξουαλικότητας, τόμος III: Η Μέρα για τον Εαυτό μας*, Αθήνα, εκδ. Πάππας, 1992.
- Gelles R. J. & Cornell C. P.**, *Intimate Violence in Families*, Newbury Park, Sage Pub., 1985.
- Gelles R. J.**, Through a Sociological Lens: Social Structure and Family Violence, R. J. Gelles & D. R. Loseke, *Current Controversies on Family Violence*, Newbury Park, Sage pub., 1993, σελ. 31-62.
- Gelles R. J.**, *Intimate Violence in Families* (3rd edition), California, Sage Pub., 1997.
- Gerow J. R.**, *Psychology: An Introduction* (2nd edition), Glenville, Scott, Foresman, 1989.
- Gilgun J. F.**, Resilience and the Intergenerational Transmission of Child Sexual Abuse, στο M. Q. Patton, *Family Sexual Abuse: Frontline Research and Evaluation*, Newbury Park, Sage pub., 1991, σελ. 93-105
- Goode W. J.**, Force and Violence in the Family, *Journal of Marriage and the Family*, 33, 4, 1971, σελ. 624-636.
- Grawitz M.**, *Méthodes des Sciences Sociales*, Paris, Dalloz, 1979.
- Hagemann-White C.**, European Research on the Prevalence of Violence Against Women, *Violence Against Women*, vol. 7, no 7, 7/2001, σελ. 732-759.
- Hart S. D., Dutton D. G. & Newlove T.**, The Prevalence of Personality Disorder Among Wife Assaulters, *Journal of Personality Disorders*, 7, 1993, σελ. 328-340.

Herbert T. B., Silver R. C. & Ellard J. H., Coping with an Abusive Relationship: I. How and Why Do Women Stay?, *Journal of Marriage and the Family*, 53, 2, 1991, σελ. 311-325.

Holden G. W., Geffner R. & Jouriles E. N., *Children Exposed to Marital Violence: Theory, Research and Applied Issues*, Washington, American Psychological Association, 1998.

Hornung C. A., McCulloch B. C. & Sugimoto T., Status Relationships in Marriage: Risk Factors in Spouse Abuse, *Journal of Marriage and Family*, 43, 3, 1981, σελ. 675-691.

Hotaling, G. T., & Sugarman, D. B., An Analysis of Risk Markers in Husband to Wife Violence: The Current State of Knowledge, *Violence and Victims*, 1, 2, 1986, σελ. 101-124.

Humphreys C. et al, From Good Intentions to Good Practice. Mapping Services Working With Families Where There Is Domestic Violence, Bristol, The Policy Press.

Jacobson N. S. & Gottan J. M., *When Men Batter Women: New Insights Into Ending Abusive Relationships*, New York, Simon and Schuster, 1998.

James R. K. & Gilliland B. E., *Crisis Intervention Strategies*, Wadsworth, 2001.

Jasinski J. L. & Williams L. M. (επιμ.), *Partner Violence: A Comprehensive Review of Twenty Years of Research*, Newbury Park, Sage Pub., 1998.

Johnson, H., Rethinking Survey Research on Violence Against Women, στο Dobash R. E., & Dobash R. P., (επιμ.), *Rethinking Violence Against Women*. London: Sage, 1988, σελ. 23-51.

Ieda R., The Battered Woman, *Women and Therapy*, 5,2, 1986, σελ. 167-177.

Kalmuss D., The Intergenerational Transmission of Marital Aggression, *Journal of Marriage and Family*, 46, 1, 1984, σελ. 11-18.

Kane T. A., Staiger P. K. & Ricciardelli L. A., Male Domestic Violence: Attitudes, Aggression and Interpersonal Dependency, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 1, 2000, σελ. 16-29.

Κατάκη Χ., *Οι Τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος, 1984.

Kaufman Kantor, G., *Ethnicity, Alcohol, and Family Violence: A Structural and Cultural Interpretation*, Paper presented at the Forty-second Annual Meeting of the American Society of Criminology, Baltimore, MD, 1990.

Kaufman-Kantor G. & Straus M. A., The "Drunken Bum" Theory of Wife Beating, *Social Problems*, 34, 3, 1987, σελ. 213-230.

Leonard K. E., Alcohol Consumption and Escalatory Aggression in Intoxicated and Sober Dyads, *Journal of Studies on Alcohol*, 45, 1984, σελ. 75-80.

- Loring M. T.**, *Emotional Abuse*, New York, Lexington, 1994.
- Marshall L. L.**, Physical and Psychological Abuse, στο W. R. Cupach & B. H. Spitzberg (επιμ.), *The Dark Side of Interpersonal Communication*, New Jersey, Hillsdale, 1994.
- Messman T. L. & Long P. J.**, Child Sexual Abuse and Its Relationship to Revictimization In Adult Women: A Review, *Clinical Psychology Review*, 16, 5, 1996, σελ. 397-420.
- Messman-Moore T. L. & Long P.**, Child Sexual Abuse and Revictimization in the Form of Adult Sexual Abuse, Adult Physical Abuse and Adult Psychological Maltreatment, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 5, 2000, σελ. 489-502.
- Mignon S. I., Larson C. J. & Holmes W. M.**, *Family Abuse: Consequences, Theories and Responses*, Allyn & Bacon, 2002.
- Mirrlees-Black C. & Byron C.**, *Domestic Violence: Findings from the BCS Self-Completion Questionnaire*, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 86, 1999.
- Μάνος Ν.**, *Βασικά Στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1997.
- Μουζακίτης Κ.**, Συζυγική Βία: Αιτιολογία, Επιπτώσεις, Παρέμβαση, *Κοινωνική Εργασία*, 16, 1989, σελ. 217-227.
- Μουσούρου Α. Μ.**, *Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας*. Αθήνα: Gutenberg, 1993.
- Murphy C., Meyer S. L. & O'Leary K.**, Dependency Characteristics of Partner Assaultive Men, *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 1994, σελ. 729-735.
- O'Donnell C. J., Smith A. & Madison J. R.**, Using Demographic Factors to Explain Variations in the Incidence of Violence Against Women, *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 12, 2002, σελ. 1239-1262.
- Okun L.**, *Woman Abuse: Facts Replacing Myths*, Albany, State University of New York Press, 1986.
- O'Leary K. D., Malone J. & Tyree A.**, Physical Aggression in Early Marriage Prerelationship & Relationship Effects, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62, 1994, σελ. 594-602.
- Pagelow D. M.**, *Family Violence*, New York, Praeger Pub., 1984.
- Παπαστάμου Σ.**, *Εγχειρίδιο Κοινωνικής Ψυχολογίας* (4^η έκδοση), Αθήνα, εκδ. Οδυσσέας, 1993.
- Parker B., McFarlane J., Soeken K., Torres T. & Campbell D.**, Physical and Emotional Abuse in Pregnancy: A Comparison of Adult and Teenage Women, *Nursing Research*, 42, 1993, σελ. 173-177.

- Roberts A.**, Substance Abuse Among Men Who Batter Their Mates: The Dangerous Mix, *Substance Abuse Treatment*, 5, 1988, σελ. 83-87.
- Russel R. & Hulson B.**, Physical and Psychological Abuse of Heterosexual Partners, *Personality and Individual Differences*, 13, 1992, σελ. 457-473.
- Saunders D.**, A typology of Men Who Batter: Three Types Derived From Cluster Analysis, *American Journal of Orthopsychiatry*, 62, 1992, σελ. 264-275.
- Seltzer J. A. & Kalmuss D.**, Socialization and Stress Explanations for Spouse Abuse, *Social Forces*, 67, 2, 1988, σελ. 473-491.
- Shepard M. F. & Campbell J. A.**, The Abusive Behavior Inventory: A Measure Of Psychological And Physical Abuse, *Journal of Interpersonal Violence*, 7, 1992, σελ. 291-305.
- Shepherd J.**, Victims of Personal Violence: The Relevance of Symond's Model of Psychological Response and Loss Theory, *British Journal of Social Work*, 20, 1990, σελ. 309-332.
- Sher K. J.**, Subjective Effects of Alcohol: The Influence of Setting and Individual Differences in Alcohol Expectancies, *Journal of Studies on Alcohol*, 46, 1985, σελ. 137-146.
- Smith M.**, Patriarchal Ideology and Wife Beating: A Test of a Feminist Hypothesis, *Violence and Victims*, 5, 1991, σελ. 257-273.
- Sonkin D. J., Martin D. & Walker L. E.**, *The Male Batterer: A Treatment Approach*, New York, Springer, 1985.
- Spinellis C. D.**, *Crime in Greece in Perspective*, Athens, Sakkoulas pub., 1997.
- Stith S. M. & Farley S. C.**, A Predictive Model of Male Spousal Violence, *Journal of Family Violence*, 8, 1993, σελ. 183-201.
- Stark E.**, Health Interventions with Battered Women. From Crisis Intervention to Complex Social Prevention, στο C. M. Renzetti, J. L. Edleson & R. K. Bergen, (επιμ.), *Violence Against Women*. California: Sage, 2001.
- Straus M.**, Leveling, Civility and Violence in the Family, *Journal of Marriage & the Family*, 36, 1974, σελ.13-29.
- Straus M. A. & Sweet S.**, Verbal/Symbolic Aggression in Couples: Incidence Rates and Relationships to Personal Characteristics, *Journal of Marriage and the Family*, 54, 2, 1992, σελ. 346-357.
- Straus, M. A., & Gelles, R. J.** *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families*, New Brunswick, New Jersey, Transaction, 1990.
- Straus M. A., Gelles R. J. & Steinmetz S.**, *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, Garden City, Anchor/Doubleday, 1980.

Strube M. J. & Barbour L. S., Factors Related to the Decision to Leave an Abusive Relationship, *Journal of Marriage and Family*, 46, 4, 1984, σελ. 837-843.

Sugarman, D. B., Aldarondo, E., & Boney-McCoy, S. Risk Marker Analysis of Husband-to-wife Violence: A Continuum of Aggression, *Journal of Applied Social Psychology*, 26, 4, 1996, σελ. 313-337.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, Σχέδιο Συμπερασμάτων του Συμβουλίου σχετικά με την Επισκόπηση της Εφαρμογής από τα Κράτη-Μέλη και τα Όργανα της ΕΕ του Προγράμματος Δράσης του Πεκίνου, 14074/02 SOC 499 JAI 248 (25.2.2003)
Σχέδιο Συμπερασμάτων του Συμβουλίου της Ε.Ε. σχετικά με την Επισκόπηση της Εφαρμογής από τα Κράτη-Μέλη και τα Όργανα της ΕΕ του Προγράμματος Δράσης του Πεκίνου, 14074/02 SOC 499 JAI 248.

Tiftt L. L., *Battering of Women: The failure of Intervention and the Case of Prevention*, Westview Press, 1993.

Τριχόπουλος Δ., *Επιδημιολογία. Αρχές, μέθοδοι, εφαρμογές*, Αθήνα, Επιστημονικές Εκδόσεις Γρ. Παρισιάνος, 1982, σ. 44.

Ulbrich P. & Huber P., Observing Parental Violence: Distribution and Effects, *Journal of Marriage and Family*, 43, 3, 1981, σελ. 623-630.

UNICEF, *Βία Κατά των Γυναικών – Μια Παγκόσμια Επιδημία*, Αθήνα, Δ.Τ.21/2000, 29 Μαΐου 2000.

Urquiza A. J. & Goodlin-Jones B. L., Child Sexual Abuse and Adult Revictimization With Women of Color, *Violence and Victims*, 9, 1994, σελ. 223-232.

Walker L. E., *The Battered Woman*, New York, Harper & Row, 1979.

Walker L. E., *The Battered Woman Syndrome*, New York, Springer, 1984.

Walker L. E. & Brown A., Gender and Victimization by Intimates, *Journal of Personality*, 53, 2, 1985, σελ.179-195.

Willson P., McFarlane J., Malecha A., Watson K., Lemmey D., Schultz P., Gist J. & Fredland N., Severity of Violence Against Women by Intimate Partners and Associated Use of Alcohol and/or Illicit Drugs by the Perpetrator, *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 9, 2000, σελ. 996-1008.

Wolgang M. E. & Ferracuti F., *Η Υποκουλτούρα της Βίας* (μτφ. Φ. Μηλιώνη), Αθήνα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 1995.

Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Σχέδιο Σύστασης προς την Επιτροπή Ίσων Ευκαιριών Ανδρών και Γυναικών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης με θέμα «Οικογενειακή Βία», Νοέμβριος 2002

Χουντουμάδη Α. & Πατεράκη Λ., *Σύντομο Ερμηνευτικό Λεξικό Ψυχολογικών Όρων*, Αθήνα, εκδ. Δωδώνη, 1989.

Yick A. G., Feminist Theory and Status Inconsistency Theory, *Violence Against Women*, 7, 5, 2001, σελ. 545-562.

Yllo K., Through the Feminist Lens: Gender, Power and Violence, στο R. J. Gelles & D. R. Loseke, *Current Controversies on Family Violence*, Newbury Park, Sage pub., 1993, σελ. 47-52.